

ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI INTÉZET

NEVELÉSI TERV

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST

52)

Staatliches pädagogisches Institut

Erziehungsplan

Budapest: Lehrbuchverlag 1962

Georg-Eckert-Institut BS78

1 101 377 X

ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI INTÉZET

NEVELÉSI TERV

Lehrungsplan

Georg-Eckert-Institut
für internationale Schulbuchforschung
Braunschweig
-Bibliothek-

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

37838

1962
A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTER RENDELETÉRE
+
TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST

62-10.449 - Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Budapest
Tankönyvkiadó Vállalat

A kiadásért felelős: Vágvölgyi Tibor igazgató

Felelős szerkesztő: Nagy Jánosné

Műszaki vezető: Gortvai Tivadar

Műszaki szerkesztő: Gógh András

A kézirat nyomdába érkezett: 1962. szeptember hó. Megjelenés: október hó

Példányszám: 5.200 Terjedelem: 17, 2 (A/5) iv,

Készült: Új gépeléssel, rotaprint eljárással

az MSZ 5601-59 és az MSZ 3602-55 szabvány szerint

2-4(1,62)

A NEVELÉS TERVEZÉSÉNEK JELENTŐSÉGE
A SZOCIALISTA ISKOLÁBAN

Első fejezet

A NEVELÉS TERVEZÉSÉNEK JELENTŐSÉGE A SZOCIALISTA ISKOLÁBAN

I. A nevelési terv indokolása

Sokunkban felmerülhet a kérdés: eddig is folyt a nevelés az iskolában, és meg kell mondanunk: évről évre fokozódó eredményességgel, miért van hát szükség ilyenfajta Nevelési Terv kidolgozására? Különösen megjavult a nevelőmunka hatékonysága az MSZMP helyes, a hazai tudomány és a nép széles rétegeinek a véleményét messzemenően számontartó gazdasági és kulturpolitikai utmutatásai alapján, amelyek nevelési vonatkozásban az iskolareformra vonatkozó irányelvekben tükröződnek.

Az előttünk álló legfőbb feladat: befejezni a szocializmus felépítését, és megteremteni ezzel a kommunizmus felépítésének az alapjait. Ez szükségessé teszi mindenekelőtt a szocialista bázis: a gazdasági alapok, ezzel együtt a fejlettebb termelési technika és gazdálkodási módszerek gyorsabb ütemű fejlesztését. A fejlettebb technika kezelése, a kollektív gazdálkodás új módszereinek eredményes, az egész szocialista társadalom számára gyümölcsöző alkalmazása új típusú ember nevelését teszi szükségessé. Olyan ember nevelését, aki képes eligazodni a modern szocialista termelés viszonyai között, meggyőződéssel magáévá teszi társadalmunk szocialista célkitűzéseit, egyéni céljait, érdekeit helyesen tudja összehangolni a közösség céljaival és érdekeivel, örömet leli a munkában, tiszteli és szereti a munkást, szeretettel és becsülettel ragaszkodik szocialista rendünkhöz, igazi hazaszeretetet lobog benne, a tevékeny proletár internacionalizmus szelleme hatja át, értékes akarati és jellemvonásokkal rendelkezik.

A fejlődés jelenlegi szakasza tehát megköveteli, hogy az iskolai nevelést világnézeti, erkölcsi tartalmát illetően következetesen szocialistává tegyük. Az erkölcsi politikai nevelőmunka így módon a kulturális forradalom központi feladatává válik.

A kispolgári ideológia még érezteti befolyását az ifjúság soraiban is. Ez a hatás megnyilvánul a fiatalság egy részének magatartásában gyakran jelentkező önzésben, a politikai közömbösségben, passzivitásban, a fizikai munkától való idegenkedésben. Sok fiatal magatartásából hiányzik még a közösségi szocialista embert jellemző humanizmus, az embertársaival szemben kötelező tisztelet, tapintat, figyelmesség, gyengédség és a jogos emberi öntudatossággal párosult szerénység.

Bár ezek a jelenségek ma már nem általánosak, s nem jellemzők fiatalságunk egészséges többségére, mégis gátolják, megnehezítik a fiatalság erkölcsi nevelését.

A szocialista világregndszer fejlődésének objektív törvénye - a kommunizmus építésének közelebb került távlata is - azt követeli tehát, hogy gyorsabban haladjunk előre a tömegek szocialista tudatának formálásában: "a szocialista erkölcsöt, a munkához való szocialista viszonyt, a szocialista hazafiságot viszonylag rövidebb idő alatt kell meggyökereztetnünk a legszélesebb tömegek tudatában, mert ez a tudatbeli feltétele annak, hogy történelmileg nem hosszú idő múlva áttérhessünk a kommunizmus építésére".

Ez szükségessé teszi, hogy határozottabban és hatékonyabban érvényesüljön a nevelőmunkában a szocialista célratörés és tudatosság, tervszerűbben és szervezettebben folyják a nevelés az iskolákban, s hogy a nevelés - a nevelés kitűzött céljának alárendelten és azzal összhangban - szorosabban kapcsolódjék a társadalmi élet gyakorlatához.

Az iskolai nevelőmunka fő hiányosságai ugyanis az elmúlt években éppen a céltudatosság, a tervszerűség, az élet és az iskolai nevelés kapcsolatának a hiányára, s a szocialista nevelés törvényszerű módszereinek - elsősorban és alapvetően a közösségi nevelés szocialista módszereinek - a kialakulatlanságára vezethetők vissza.

Az egyes korosztályokban folyó nevelőmunkából hiányzott a kellő céltudatosság, tervszerűség és fokozatosság. Ennek egyik oka az, hogy a szocialista nevelés céljai csak a felnőtt szocialista ember, ill. ifjú személyiségének általános felvázolásában nyertek megfogalmazást, de hiányzott azoknak a konkrét követelményeknek és feladatoknak a meghatározása, amelyek az egyes korosztályokban végzett nevelőmunka során megvalósíthatók, ill. optimális hatásfokkal megoldhatók. A kívánt szocialista személyiség kialakítása pedig csak céltudatos, tervszerű, fokozatos fejlesztés útján lehetséges.

Ebből következett az első feladat: részletesen ki kellett dolgoznunk, melyek azok a részletcéllok és feladatok, amelyek - a tanulók átlagos fejlettségi szintjét figyelembe véve - optimálisan megvalósíthatók, megoldhatók egy-egy korosztályban annak érdekében, hogy a céltudatosan, tervszerűen, fokozatosan folyó nevelőmunka eredményeképpen a fiatalok - az adott iskolatípus elvégeztével - megközelítsék vagy elérjék azt az eszményt, amelyet a társadalom igényel.

Ennek érdekében a nevelési terv részletesen felvázolja a nevelés különböző területein, korcsoportonként részletezve a kialakítandó legfontosabb személyiségjegyeket és osztályonként azokat a tevékenységi formákat, amelyek a kívánt tulajdonságok kialakítása érdekében lehetségesek és szükségesek. A tantervhez hasonlóan taglalja az egyes osztályokban folyó nevelés tartalmát.

Amellett, hogy az erkölcsi képzetek, fogalmak és meggyőződés formálása nélkülözötte a kellő tervszerűséget, céltudatosságot, - tehát lényegében bizonyos foku spontaneitás érvényesült a nevelésben, a tapasztalt fogyatékoságok abban is lelik magyarázatukat, hogy még mindig szem elől tévesztjük igen sokszor a nevelés folyamatának ama törvényszerű sajátosságát, hogy a tanulók személyiségének alakítása, formálása az egyéni és a kollektív iskolai és iskolán kívüli tevékenységben folyhat csak eredményesen, vagyis hogy a személyiség különféle

jegyei /meggyőződései, érzelmei, akarati tulajdonságai/ elsősorban a tevékenység közben nyilvánulnak meg, és a tevékenység közben lehet alakítani azokat a legeredményesebben.

Lényegében tehát továbbra is sok esetben még a régi, burzsoá iskolából átöröklött intellektualizmus és az ezzel együtt járó verbalizmus jellemezte a nevelőmunka tartalmát és módszereit. Nevelőmunkánkban nem kapott kellő hangsúlyt a tanulói tevékenység, az ennek során szerzett tapasztalatok, különösen pedig a társadalmilag hasznos - és a termelőmunka során szerezhető - tapasztalatok értékesítése. Pedig - amint azt a neveléslélektani kutatások és saját vizsgálataink is igazolták - az ilyen tevékenység során szerzett tapasztalatok döntően befolyásolják a fiatalok nézeteit, meggyőződését és csak így jön létre helyes összhang a személyiség tudata és aktív magatartása között.

Ezért igyekszünk a tervezetben egyrészt rámutatni a kívánt ismeretek, nézetek, meggyőzések mellett a tanulók tevékenységének formáira is, másrészt ezutal is hangsúlyozzuk a tanulói tevékenység megszervezésének elsődleges fontosságát a tanulói közösségben és az iskolán kívül végzett munkánkban /a családban, a gyakorlatok során stb./.

A terv végrehajtásának sikere tehát mindenekelőtt attól függ, mennyire lesz képes az iskola céltudatosan megszervezni a tanulók ilyen tevékenységi formáit. Így kerül nevelőmunkánk szorosabb kapcsolatba az étellel, a szocializmus építésének forradalmi gyakorlatával is. A nevelési terv elkészítésének egyik fontos célkitűzése éppen a nevelés és az élet ilyen módon való szorosabbra fűzésének elősegítése.

Az elemzett hiányosságok további jellemző oka abban keresendő, hogy nem valósult meg kellő összhang a nevelés különböző tényezőinek: az iskola /ezen belül a tantestület egyes tagjainak/, a család, az ifjúsági szervezetek, a napközi otthon, a diákotthon, az üzem, a sportkörök és kulturális intézmények, társadalmi szervek nevelőmunkájában.

A Nevelési Terv lehetővé teszi, hogy ezek a tényezők a különböző életkorú tanulók magatartásával szemben támasztott konkrét nevelési célok és követelmények ismeretében céltudatosan, rendszeresebben és tervszerűbben végezzék nevelőmunkájukat, sokoldalú hatást gyakoroljanak a fiatalokra, s a nevelő hatásokat összehangoltan, egymást kiegészítően, egységesebben valósítsák meg.

A Nevelési Tervben foglalt követelmények megvalósítása nem kizárólag az iskola feladata. Vannak olyan feladatok, amelyeknek megoldása zömében az iskolára hárul - így bizonyos erkölcsi, politikai ismeretek, meggyőzések kialakítása, valamint az esztétikai és testi nevelés számos feladata -, mások elsősorban a szülői ház vagy az ifjúsági szervezet és a sportkörök feladatai közé tartoznak, de a különböző követelmények érvényesítésében együtt kell munkálkodnia valamennyi tényezőnek sajátos nevelési eszközeivel. A munkaszeretet kialakítása folyik az iskolában, az ifjúsági szervezetekben, a termelési gyakorlatban egyaránt, mégsem szilárdulnak meg az itt formált érzelmek, meggyőzések és gyakorlati készségek, ha a szülői ház nem folytatja az ilyen irányú nevelőmunkát azzal, hogy megköveteli a gyermektől a nevelési tervből a szülői házra háruló követelmények végrehajtását.

Az iskola fontos feladata: a nevelés különböző tényezőinek munkáját koordinálni, összehangolni, s az ilyen nevelőmunkát szervezni. Ilyen törekvések eddig is voltak iskoláinkban. Az osztályfőnöki munkaközösségek együttműködve a szülői munkaközösségekkel, sok helyt igen sikeres, tanulságos tapasztalatokat érlelő erőfeszítéseket tettek e tekintetben. Tehát nem egy eddig hiányzó nevelőmunkát kíván pótolni a terv, hanem segítséget kíván nyújtani a nevelőmunka tudatosabb, rendszeresebb megvalósításához valamennyi iskolában.

A nevelőmunka tervezete lehetővé teszi a korcsoportonként megállapított legfontosabb személyiségjegyek és az osztályonként megjelölt tevékenységi formák alapján, hogy minden nevelésben érdekelt tényező céltudatosan, fokozatosan, tervszerűen, összehangoltan végezze nevelőmunkáját. Biztosítani kívánja, hogy a gyermek erkölcsi nézeteinek, ítélőképességének, meggyőződésének, érzelmeinek és magatartásának formálása elsősorban tényleges tevékenysége, az iskolai közösségben és az iskolán kívül végzett munkája, e munkatevékenység iskolai és otthoni megszervezése és ellenőrzése útján is megvalósuljon.

II. A nevelési terv kidolgozásának előzményei és módszerei

A jelen nevelési tervnek komoly előzményei vannak a szocialista magyar pedagógia tizenöt év alatt megszületett jelentős kezdeményezéseiben és a köznevelés gyakorlatában gyökeret vert hagyományaiban.

Lényegében már az ellenforradalmi rendszer összeomlása után lehetővé és szükségessé vált a nevelőmunka új tartalmának kidolgozása. Ennek is voltak komoly előzményei az 1919-es első magyar proletárdiktatura nagyszabású kezdeményezéseiben. A Magyar Kommunista Párt már Debrecenben programjavaslatába vette a nevelés új, antifasiszta, forradalmi demokratikus szellemében való átalakításának feladatát.^{1/} Ez az adott időszakban reális, optimális programnak bizonyult. Az 1946-os tanterv a 45-ös forradalmi demokratikus célkitűzésekkel szemben - a burzsoá reakció politikai tevékenységének nagymérvű megerősödése következtében - visszaesést jelent nevelési vonatkozásban: visszakanyarodást a burzsoá "objektivizmus" felé. 1948 végén kezd felvetődni újból a pedagógiai irodalomban és egyéb dokumentumokban /Magyar Pedagógia, ONI-értesítő, Embernevelés/ annak a kérdésnek a vizsgálata, mit jelent a nevelőmunka szempontjából a szocializmus építése.

Az MDP KV 1950-es /III. 29./ határozata tárta fel lényegében azt a mély ellentmondást, amely az iskolai nevelőmunka tartalma és a fejlődő társadalmi valóság között mindinkább kiéleződött. A határozat lényegében helyesen szögezte le ezt a társadalmi követelményt, "hogy az iskolai nevelés is a szocializmus építésének szolgálatába álljon".

Az 1950. évi tanterv-elaborátum készítői azonban még nem voltak képesek ezt a helyes célkitűzést megfelelő pedagógiai méretezésben lefordítani az iskolai

^{1/} Lásd Néplap 1.évf. 6.k. Debrecen, 1944. nov. 30.

nevelés adott viszonyaira. Nem történt meg a párthatározat sajátos pedagógiai áttételezése. Ebből eredt a nevelési célok és feladatok maximalista túlméretezése, s ennek következménye a gyakorlati hatékonyság hiánya. A maximalizmus szinte törvényszerűen vonta maga után a verbalizmusba torkolló egyoldalúságot, az erőszakos átpolitizálást, a tanulók aktivitásának - általában a tanulók öntevékenységére, aktivitására alapozó módszereknek - elhanyagolását a nevelésben.

Az MDP KV 1954. februárjában hozott határozatában foglalkozott ezekkel a tartalmi és módszertani hiányosságokkal és határozatot hozott egy új, szervező felépített tanterv kidolgozására. Ennek alapján indultak el az új tanterv kidolgozásának munkálatai a PTI-ben. Ezek során gyakran kerültek felszínre neveléseméleti kérdések is. Az 1956-os tanterv célmeghatározásában már kísérletek történtek a társadalmi igény helyes pedagógiai méretezésére is. Kerüli a nevelési célok meghatározásában az egyoldalú /pl. csak politikai, vagy csak általános erkölcsi, esztétikai stb./ és túlzott követelményeket. Igyekszik felhívni a figyelmet a tanulók személyisége formálásának valamennyi fontos területére, a személyiség legfontosabb összetevőinek: az értelmi, az érzelmi és az akaratilag tulajdonságoknak - harmónikus fejlesztésére. Tehát igyekszik elkerülni az egyoldalú intellektualizmus - addig erősen eluralkodott - hibáját s a személyiség formálásának formális politikai szemléletét.

Még itt is hiányzott azonban a jelzett célkitűzéseknek és feladatoknak részletezése és helyes pszichológiai méretezése az egyes korcsoportokra.

Ezt a gyakorló pedagógusok által elég korán és gyakran jelzett hiányosságot igyekeztek kiküszöbölni a nevelőmunka területén az osztályfőnöki munkaközösségek. Munkájuk különösen 1954-től kezdve szerveződött céltudatosan ebben az irányban. A Minisztérium - a munkaközösségek és a közben megalakult PTI neveléseméleti osztályának elméleti segítségére támaszkodva - igyekezett mindenekelőtt az osztályfőnöki órán folyó etikai beszélgetések, vagyis a tanulók erkölcsi fogalmainak az alakításában biztosítani a tervszerűséget, az életkori sajátosságokkal számoló fokozatosságot, rendszerességet. 1955-től kezdve - többszörösen átdolgozott formában - osztályokra méretezett tematikát javasolt a Minisztérium ezekre a beszélgetésekre. Hiányossága volt az így készült tervezeteknek az intellektualizmus még mindig túltengő érvényesülése, bár rendkívül értékes tapasztalatok rakódtak le bennük mind a reális követelmények szintje, mind pedig a követelmények tisztázásának, meggyőző kifejtésüknek, a tanulók gyakorlati élettapasztalataival való szoros összekapcsolásuknak módszerei tekintetében is. Másik hiányossága az ilyen típusú nevelési terveknek az volt, hogy a nevelésnek csak egy elhatárolt részterületére: az osztályfőnöki órán folyó munkára vonatkoztak elsősorban. Harmadik hiányossága - e szűkre szabott, de már a fokozatosság, folyamatosság, az életkori sajátosságok figyelembevételének elvét érvényesíteni szándékoló tervezeteknek az volt, hogy a nevelőmunka tartalmának a meghatározása és korcsoportokra való méretezése csak hozzávetőleges tapasztalati alapon és nem alapos pedagógiai megfigyelések és ezek elméleti elemzése alapján történt.

A nevelőmunka továbbfejlesztése, minőségi megjavítása sürgetően igényelte e hiányosságok kiküszöbölését, az erre irányuló tudományos munka elindítását.

Komoly segítséget jelentettek e tekintetben azok a törekvések, amelyek 1958-tól kezdődően a nevelés és az élet szorosabb összekapcsolására indultak el a szocialista országok közoktatásában. Konkrét elvi és gyakorlati segítséget jelentett a Szovjetunióban az 1957-58-as tanévben kidolgozott, majd az 1958-59-es tanévben kísérletileg kipróbált "Az iskolai nevelőmunka programtervezete" c. anyag. A Szovjetunió Neveléstudományi Akadémiája által kidolgozott első tervezetet - a szovjet elvtársak jóvoltából - hamarosan sikerült áttanulmányoznunk. Nagy segítséget jelentett már a legelső, nyers változat is számunkra ahhoz, hogy tartalmilag és módszerében is helyesen ragadjuk meg a nevelőmunka tervezésének problémáját.

A már elért hazai eredmények alapján jelentkező társadalmi igényt figyelembe véve, s a szovjet pedagógiai tudomány megtermékenyítő hatására a PTI neveléelméleti csoportja az 1958-59-es tanévben elinduló hároméves perspektivikus kutatási tervének központi feladatául tűzte ki egy széles körű, az általános iskola 8 és a középiskola 4 osztályára szóló, részletes nevelési tervezet kidolgozását.

Az eredeti terv a társadalmi igény helyes pedagógiai mérlegzése érdekében feladatul tűzte ki a tanulók folyamatos megfigyelését osztályonként, erkölcsi fogalmaik és magatartásuk meglévő szintjének megállapítása érdekében. A csoport szűkös létszámviszonyait tekintve, ezt a munkát két évre /az 1958-59-es és az 1959-60-as tanévre/ irányozta elő, s csak a harmadik évben /1960-61/ került volna sor a nevelési terv, s a terv végrehajtásához szükséges módszerek kidolgozására. A megfigyeléseket részben maguk a PTI nevelélméleti munkatársai /öt fő/, részben pedig osztályonként 10-12 iskola erre javasolt, kitűnően képzett osztályfőnökei végezték, a nevelélméleti csoport által kidolgozott és a külső munkatársakkal több ízben megvitatott folyamatos megfigyelési szempontok szerint. A külső munkatársak negyed-, ill. félévénként megküldték írásban megfigyeléseik eredményeit, s ezek értékelése után az Intézet munkatársai munkaértekezleten vitatták meg a kapott adatokat és a munka módszereit a behívott külső munkatársakkal. Ilyenkor kutatómódszertani kérdések is napirendre kerültek, s így sikerült valamennyi külső munkatárs megfigyelő munkájában biztosítani a kellő összhangot és céltudatosságot.

A csoport tudományos munkatársai menet közben is meglátogatták a gyakorlati pedagógusokból álló külső munkatársakat, konzultáltak velük, instrukciókkal látták el őket, és igyekeztek közvetlenül is megismerkedni a megfigyelt osztályokkal.

Ez az előkészítő munka volt hivatva biztosítani azt, hogy a készülő magyar nevelési terv kellőképpen vegye számításba a magyar fiatalok adott fejlettségi szintjét, az erkölcsi nevelés különböző területein jelentkező sajátos problémáit: tehát végeredményben azt, hogy a terv a meglévő magyar iskolai valóságra épüljön, s ezt a valóságot figyelembe véve, igyekezzen a követelményeket fokozatosan és tervszerűen összehangolni a szocializmus építésének meglévő és perspektivikus igényeivel hazánkban.

Megfigyeléseink a következő fő területekre vonatkoztak az erkölcsi nevelés köréből: a tanulók világszemléletének, hazafiságának, munkához való viszonyának, közösségi kapcsolatainak és jellemének sajátos vonásai az egyes osztályok-

ban. A PTI neveléseméleti csoportja részéről a kutatómunkát az általános iskola alsó tagozatában Majzik Lászlóné, a felső tagozat V-VI. osztályaiban Juhász Ferenc, a VII-VIII. osztályban Nagy Jánosné és Jáki László, a középiskola I-II. osztályaiban Dobos László, a III-IV. osztályban pedig Komár Károly tudományos munkatársak irányították.

Emellett a testi nevelés problematikáját és az erre vonatkozó tevékenységi formákat az Intézet külső munkatársaként Gál Erzsébet, az esztétikai nevelés követelményrendszerét pedig az Intézet félállásban alkalmazott munkatársaként Zoltai Dénes dolgozta ki.

Az 1958-59-es évben végzett megfigyelések eredményei alapján, s a sürgető társadalmi igény következtében lehetővé és szükségessé vált az eredeti terv megváltoztatása, vagyis a III. évre szándékolt feladat megoldásának részbeni előrehozatala a II. tervév /1959-60/ végére. Ezt elősegítette az is, hogy a csoport munkatársai egyikének módjában állt külföldi tanulmányut keretében megismerkedni a közben elkészült cseh nevelési tervjavaslattal is.

Igy vált lehetővé az 1959-60. tervév végére a hazai előzmények tapasztalataira, a csoport előmunkálataira és a szovjet, valamint a cseh nevelési tervezetek tanulságaira támaszkodva a nevelési tervjavaslat elkészítése.

A nevelési tervjavaslat az 1961-62. tanévben kísérleti kipróbálásra került számos általános iskolában és gimnáziumban. Az első kísérleti év fő feladata az volt, hogy választ adjon a követelmények realitására, differenciáltságuk mértékére, a tanterv és a nevelési terv összehangoltságára, megvalósításának módszereire, továbbá a különböző nevelési tényezők munkája koordinálásának a lehetőségére.

A kísérleti év igazolta a nevelési tervjavaslat hasznosságát; a nevelési tervjavaslat nagy segítséget nyújtott az iskolának a nevelőmunka tervszerűbbé, folyamatosabbá tételéhez, elősegítette a tantestület pedagógiai egységének kialakulását.

A kísérleti munkában részt vevő gyakorló pedagógusok gazdag anyagot szolgáltatottak a fentebb felvetett kérdésekre vonatkozóan.

A Nevelési Tervjavaslatot megjelenése után számos fontos pedagógiai fórumon megvitatták, többek között a KISZ középiskolai osztálya és az Uttörőszövetség munkatársai, a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága, a Művelődésügyi Minisztérium Alsófoku és Középfoku Oktatási Főosztályai, az ELTE pedagógiai tanszéke, a KPTI és a FPSZ pedagógiai tanszéke munkatársai stb.

1962 januárjában Lugossy Jenő miniszterhelyettes elvtárs elnökletével megalakult az Országos Nevelési Tervbizottság, amelynek feladata a Nevelési Terv alapvető elvi kérdéseinek megvitatása és eldöntése.

A kísérleti tapasztalatok és a viták alapján került sor a nevelési tervjavaslat átdolgozására, ill. a Nevelési Terv új koncepciója kidolgozására.

III. A nevelési terv felépítése

A nevelési tervjavaslat négy fő fejezetből áll.

Az első fejezet a nevelés tervezésének jelentőségével foglalkozik.

A második fejezetben a szocialista társadalom embereszményét körvonalazza a terv, annak az embernek a személyiségjegyeit, amelyet a jó körülmények között folyó nevelőmunkával többé kevésbé meg kell közelítenünk. Az eszmény mindig előremutató és maximális. Szükség volt mindenkor - és szükség van ma is - ilyen előremutató mércére, amely fokozott erőfeszítésekre sarkall. Ugyanakkor világosan kell látnunk, hogy ez az eszmény nem lehet valami emberfölötti, az ember teljesítőképességét meghaladó követelmények általánosított váza. Ilyen eszményeket a kizsákmányoló társadalmak és az azokat támogató vallások állítottak az ember elé. /Ezekről mondja Spinoza, hogy etika helyett szatirát irtak./ A mi eszményeink a szocialista s a kommunista társadalom életének, építésének objektív szükségleteit tükrözik. Ezt az embereszményt kell mindenkor szemünk előtt tartanunk nevelőmunkánkban. Ugyanakkor világosan kell látnunk, hogy ezt az embereszményt csak lépésről lépésre tudjuk megközelíteni, mindenkor számolva a tanulók életkori sajátosságaival és neveltségének /ezek által meghatározott fejlettségének/ adott szintjével. Ehhez kívánnak segítséget nyújtani a terv következő fejezetei.

A harmadik fejezet ennek megfelelően tartalmazza a nevelőmunka tervét. Ezen belül minden korcsoportban megtaláljuk:

a/ a korcsoport általános jellemzését,

b/ a kialakítandó legfontosabb személyiségjegyeket,

c/ a személyiségjegyek kialakítására ajánlott tevékenységi formákat.

/Ezek természetesen csak mintául szolgálnak, és azt a szintet kívánják jelezni, amelyen a szükséges tanulói tevékenységet kibontakoztathatjuk./

Az egyes korcsoportok /alsó, felső tagozat, gimnázium/ általános jellemzésére több szempontból is szükség volt. Mindenekelőtt azért, mert a szocializmust építő magyar társadalom feltételei között nevelkedő ifjúságunk ilyen irányú jellemzése nem állt rendelkezésre. Szinte teljesen hiányzott a különböző korosztályu gyermekek és ifjak erkölcsi és esztétikai fejlettségi színvonalának leírása. Reális nevelési követelményrendszer felépítése a fejlettségi szintek ismerete nélkül pedig lehetetlen volna.

Fontos azonban az átlagos fejlettségi szint ismerete, globális áttekintése a nevelők számára azért is, mert hozzájárul a gondjakra bízott ifjúság alaposabb megismeréséhez, és megjelöli számukra azt az átlagos fejlettségi szintet, amellyel saját növendékeiket összehasonlíthatják.

A korcsoportjellemzések elolvasása, tanulmányozása tájékoztatja a pedagógusokat nemcsak az őket legközvetlenebbül érdeklő korosztályok fejlettségéről, hanem áttekintést biztosít számukra a megelőző és a soron következő korcsoportokról: eligazítja őket arról, ami az adott korcsoportot megelőzte, illetőleg követi. A korcsoportjellemzések ezen túl jelzik a nevelő számára azt is, hogy a különböző életkoru tanulóknál mire építhet, mire számíthat, illetőleg hogy milyen fejlettségi szint elérését várják tanítványaitól a magasabb korosztályokban dolgozó nevelők.

Egy-egy korcsoport általános jellemzését és a korcsoport tanulójánál kialakítandó legfontosabb személyiségjegyeket követik a személyiségjegyek megvalósítását szolgáló ajánlott tevékenységi formák osztályonkénti bontásban.

Az ajánlott tevékenységi formákat a következő hat területen jelöltük meg:

a/ A testi fejlődést szolgáló tevékenységi formák;

b/ A világnézeti és a politikai fejlődés kialakítását szolgáló tevékenységi formák;

c/ A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus kialakítását szolgáló tevékenységi formák;

d/ A tanuláshoz, a munkához és a szocialista tulajdonhoz való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák;

e/ A szocialista közösséghez való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák;

f/ Az esztétikai fejlődést szolgáló tevékenységi formák.

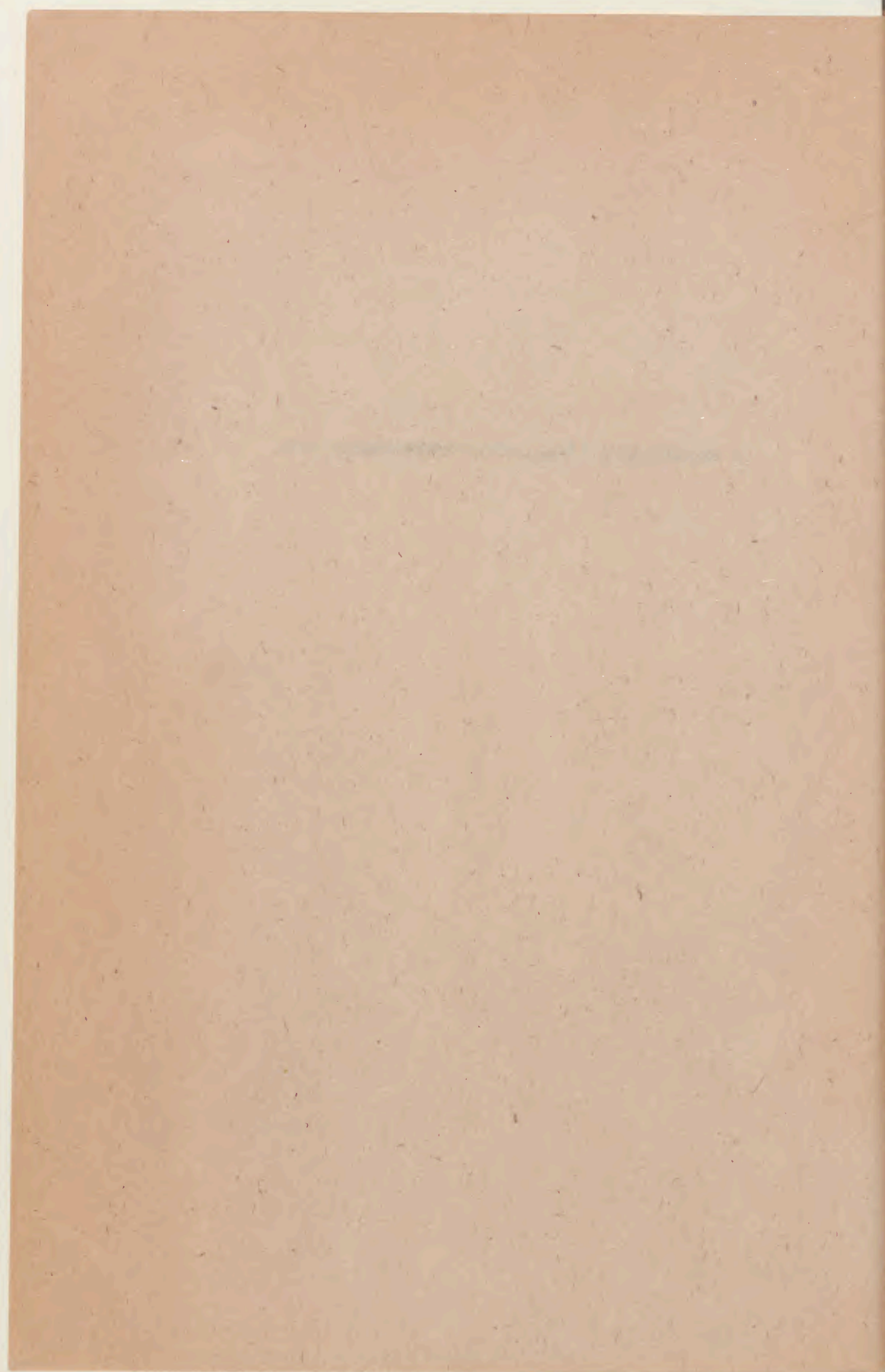
Az egyes kategóriákon belül a tevékenységi formák az alapvető kérdések köré csoportosítva mindhárom korcsoportnál, ill. minden osztályban azonos szerkezeti felépítésben szerepelnek. A tevékenységi formák ilyen ún. "háló" alapján történő elrendezésével az volt a célunk, hogy az egyes kategóriákon belül a nevelés alapvető feladatai kidomborodjanak és a fejlődés menete is látható legyen. Ez a felépítés, a tevékenységi formák jobb áttekinthetőségét is biztosítja.

A nevelési terv negyedik fejezete a nevelési terv alkalmazásához ad majd utmutatást. A tervezés menetét fogja felrajzolni. Érzékelteti az iskolán és az osztályon belüli koordinálást is a nevelés különböző tényezői között. Ezt a fejezetet később csatoljuk a nevelési tervhez, természetesen még annak bevezetése előtt.

A kialakítandó személyiségjegyek és az ajánlott tevékenységi formák a/, b/, c/ részekben körvonalazott követelmények érvényesítésének, megvalósításának módszereit pedig a nevelési tervvel párhuzamosan megjelenő "Módszer-tani utmutató" c. kézikönyv fogja részletesen taglalni.

A SZOCIALISTA TÁRSADALOM EMBERESZMÉNYE

Második fejezet

A SZOCIALISTA TÁRSADALOM EMBERESZMÉNYE

A szocialista társadalom - objektív szükségleteinek megfelelően - a következő általános követelményeket támasztja tagjaival szemben:

Legyen mindenoldaluan, harmonikusan fejlett, erős, edzett, elméletileg és gyakorlatilag sokoldaluan és politechnikailag képzett, munkaszerető, szocialista világszemlélettel és erkölccsel rendelkező, szépnek, jónak örülni tudó közösségi ember.

Ennek megfelelően:

a/ Legyen fizikailag /testileg/ fejlett, legyen edzett a mindennapi élet, s az esetleges rendkívüli viszonyok következtében felmerülő kellemetlenségek, nehézségek, akadályok leküzdésére. Rendelkezzen a fizikai és szellemi munka által megkivánt erőfeszítésekhez szükséges erőnléttel. Legyen képes és kész elért eredményeink, a dolgozó nép, a szocialista haza védelmére.

Céltudatosan fejlessze - a társadalom nyújtotta lehetőségeket felhasználva - testi erejét, óvja egészségét önmaga és a közösség érdekében.

Lépjön föl céltudatosan az egészségre ártalmas szenvedélyek, rossz szokások, vétségek ellen.

b/ Törekedjék a tudományos világnézet, a dialektikus materialista világszemlélet elsajátítására. Ennek érdekében tudatosan fejlessze és használja érzékszerveit. Fejlessze öntevékenyen értelmi erőit. Sajátítsa el és a mindennapi élet, a munka s a társas együttélés gyakorlatában alkalmazza tudatosan az emberi gondolkodás szabályait. Törekedjék saját tapasztalatai és a termelés útján megismerni a környező világot, a természet és a társadalom életének törvényszerűségeit. Legyen képes tapasztalatai, tanulmányai alapján hasznos következtetéseket levonni az élet gyakorlatára vonatkozóan. Igyekezzen ily módon szerzett ismereteit, ügyességeit közvetlen környezete és az egész társadalom számára értékesíteni.

Tudatosan vegye ki részét elméleti ismeretei birtokában társadalmunk építésének gyakorlatából. Harcoljon bátran az ellenséges ideológiai és politikai megnyilvánulások ellen.

c/ Szeresse' odaadóan szocialista hazáját, ragaszkodjon szocialista gazdasági és társadalmi rendünkhöz: tudván azt, hogy az új rend alapján vált a haza minden becsületes dolgozó igazi hazájává. Hazaszeretete nyilvánuljon meg tettekben: lelkiismeretes, pontos munkavégzésben; a társadalmi tulajdon gyarapi-

tásában és védelmében; a társadalmi kötelességtudásban és kérlelhetetlenségében a társadalmi érdekek megsértőivel, veszélyeztetőivel szemben.

Lássa be, hogy a szocialista világrendben hazánk legfőbb érdekei azonosak a szocialista világrendszer valamennyi országának érdekeivel, vállaljon közösséget valamennyi szocialista ország népeivel, minden ország dolgozóinak, munkásosztályának harcaival.

Hazaszeretete legyen mentes a korlátolt nacionalizmustól, sovinizmustól, faji elfogultságtól és a kozmopolitizmustól. Legyen kész a béke védelmére, vesse meg és gyűlölje a békés fejlődés akadályozóit, a háborus gyujtogatókat és harcoljon határozottan a háborura bujtogatók ellen.

d/ Válgék meggyőződésévé, hogy a munka - mint a közösség és ezen belül az egyén boldogulásának alapja - a mi társadalmunkban minden egészséges ember kötelessége, a jól végzett munka az állampolgár legfőbb erkölcsi mércéje. Eppen ezért tisztelje és becsülje a munkát. Törekedjék erejéhez mérten példamutatóan, lelkiismeretesen, erőfeszítések árán is kivenni részét a közösségi munkából. Végezze szívesen, jókedvvel a munkát, álljon helyt becsülettel, bárhova is állítsa a társadalom. Segitse társait is a munkában: tapasztalatai átadásával, segítő szándéku bírálatával. Lépjen fel kérlelhetetlenül a munkalazítók és munkakerülők ellen.

Tisztelje és becsülje a dolgozókat, a fizikai és szellemi munkásokat egyaránt. Vesse meg azokat, akik más munkáját kihasználva igyekeznek könnyű életet biztosítani maguknak. Itélje el a szájhősöket, a karrieristákat. Küzdjön ellenük kiméletlenül.

e/ Mindezek alapján legyen jó közösségi ember. Válgék életelvévé, hogy az egyén boldogsága csak a közösség boldogságában lehet teljes. Törekedjék ezért összehangolni egyéni érdekeit a közösség érdekeivel. Szívesen dolgozzék a közösségben, legyen szolidáris és elvtársias a munkában és társas együttélésben. Legyen képes felelősséget vállalni önmagáért, családtagjaiért és társaiért. A felelősség és a megbecsülés, a kölcsönös tisztelet és gondoskodás jellemezze családi életében.

Legyen képes végrehajtani, szervezni, vezetni és helyesen értékelni a közösségi tevékenységet.

Magatartásában, munkájában érvényesüljön a szocialista humanizmus. Tisztelje a társas érintkezés során a gyakorlatban is embertársainak személyiségét, azok érdekeit, legyen testvéries, baráti, elvtársias az emberekkel való érintkezésében. Legyen felelősségteljes a másneműekkel való kapcsolatában.

Társadalmi és magánéletében legyen becsületos, igazságos, egyszerű és szerény.

Harcoljon az önzés, a felelőtlenység, az embertelen magatartás megnyilvánulásai ellen.

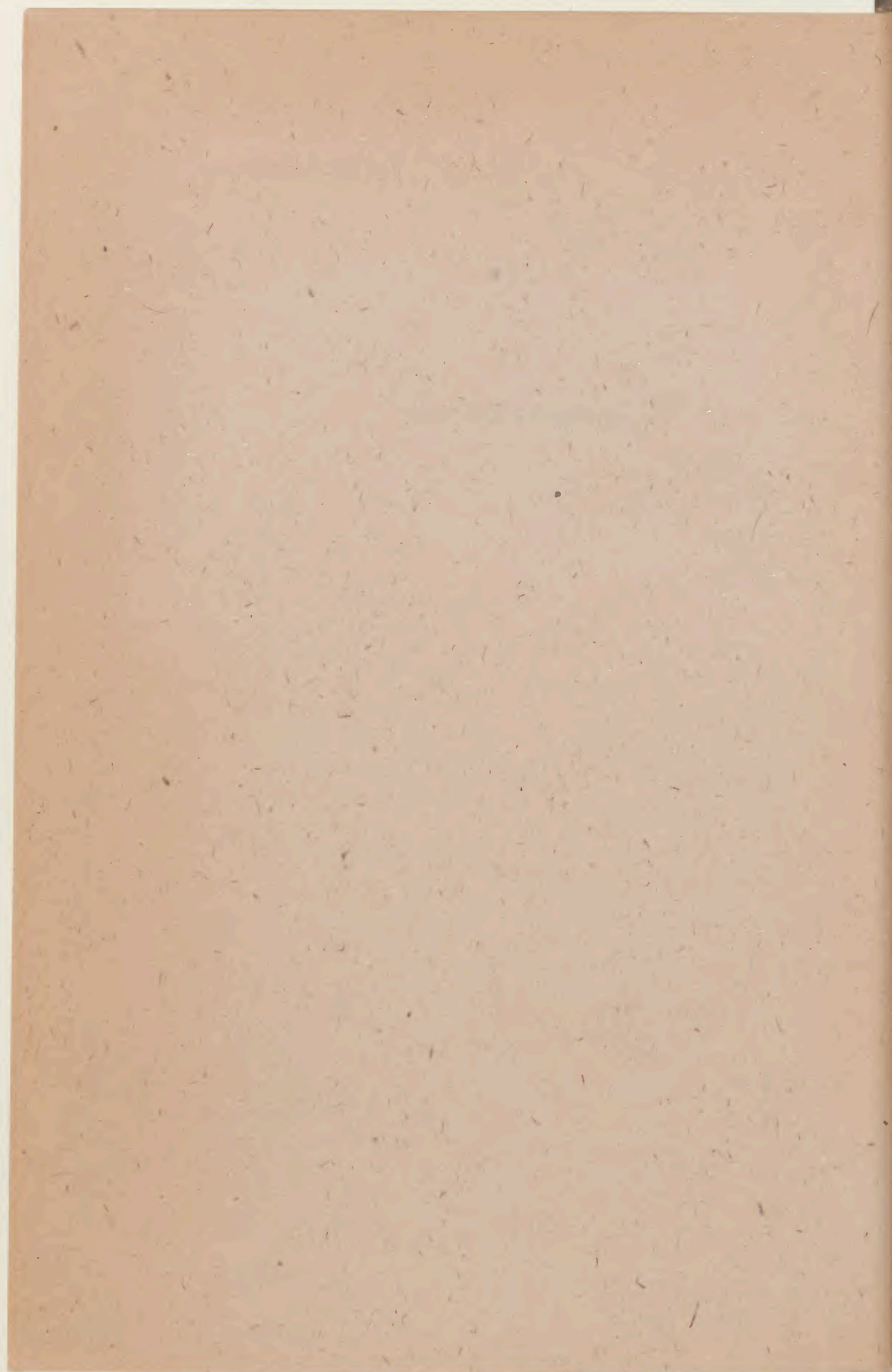
f/ Legyen képes felismerni, élvezni és helyesen értékelni a természetben, a tárgyi környezetben, a munkában, az emberi életben és a művészetekben megnyilvánuló szépséget, legyen érzéke a felemelő, fenséges, megható, a groteszk,

taszító, csunya jelenségek észleléséhez, megkülönböztetéséhez és helyes értékeléséhez. Törekedjék maga is természeti és társadalmi környezetét munkájával, alkotó tevékenységével, magatartásával és egyéb megnyilvánulásaival szebbé, kellemesebbé, a közösség számára élvezetessé tenni. Itélje el az izléstelenséget, tiltakozzék a csunya, durva, az emberi személyiséget lealacsonyító megnyilvánulások ellen.

Igyekezzen kibontakoztatni a benne rejlő művészi adottságokat.

A NEVELŐMUNKA TERVE

A NEVELŐMUNKA TERVE

1. Az I-IV. osztályos tanulók fejlődésének sajátosságai A kialakítandó személyiségjegyek

a/ A korcsoport általános jellemzése

a/a Testi fejlettségi szint

A 6-10 éves tanulókat gyors növekedés jellemzi. Ez folyamatos, de nem egyenletes, egyes szakaszokban ugrásszerű. Jellemző, hogy a végtagok hosszirányú növekedése van túlsúlyban, a test növekedéséből kb. 60 % az alsó végtagokra esik. A törzs mind hosszában, mind szélességében lassabb ütemben nő. A test súlya átlagban évenként 2-2,5 kg-mal gyarapodik. A lányok és a fiúk növekedésében fellelhető különbség nem jelentős.

A gyermekek csontjainak minősége erősen eltér a felnőttétől. Igen hajlékony, és torzulásokra hajlamos, kevés kalciumtartalmú, és a benne túlsúlyban levő szerves elemek miatt. A csontok jelentős mennyisége e korban még sok porcos szövetet tartalmaz. Sok, később közvetlenül izessedő csontot porcos rétegek köntek össze /csigolyák, medence-, mell-, koponya-, kéztő-, hosszú, csöves csontok/.

A gerinc élettani görbületei e korban már mind kialakulnak. A csigolyák nagyarányú porcos szövettartalma és a gyengén fejlett izomzat miatt a gerinc is igen hajlékony, és eltorzulásra hajlamos. A torzulások a mellkas, és a mellkasi szervek fejlődését is, rossz irányba terelhetik. A csontszövetek fejlődését befolyásolják a nyomások és húzások. Ezért jelentős e tekintetben a gyermekek testmozgása. A tapasztalatok azt mutatják, hogy megfelelő testmozgás, fizikai megterhelés hiányában a csontok az átlagnál vékonyabbak és hosszabbak, erőltetett fizikai munka hatására pedig rövidebbek és vastagabbak lesznek.

Az alsó tagozatba járó gyermekek izomzata az iskolába lépés idején testsúlyuknak kb. 27-30 %-át teszik ki a 18 évesek 40 %-ával szemben. Az izomösszetétele minőség szempontjából eltér a felnőttekétől. Ezért a munkaképesség és az izomerő e korban kisebb, mint a felnőtt emberé. Ugyanazon mozgás végzésekor gyorsan kifáradnak, bár a fáradságot hamar ki is pihenik. A 6-10 éves szakaszban folyamatosan és erőteljes ütemben növekszik az izmok térfogata és ennek következtében a gyermekek izomereje is. 7-8 éves korban 9-12 kg-ot tudnak egy kézzel felemelni. Az izomerő és az egész mozgásapparátus fejlődése eredményeképpen a gyermekek ebben a korban rendkívül mozgékonyak. Szinte fáradhatatlanok a különböző izmokat foglalkoztató változatos mozgásban, ugrán-

dozásban, fára mászásban, szaladgálásban, mozgásos játékokban. Emellett a pontos mozdulatok 6-7 éves korban még nehezebbre esnek, erőfeszítésbe kerülnek, mert a központi idegrendszernek e mozdulatokat összerendező központjai fejletlenek. 8-10 éves korra az idegrendszer fejlődésének hatására javul a mozgások koordinációja. A gyermekek pontosabban, ügyesebben mozognak, még fürgébbé válnak.

A 6-10 éves gyermek vérmennyisége aránylag nagyobb, mint a felnőtté, összetétele is más, több benne a víz, kevesebb a só. A 6-10 éves gyermek számos fertőző betegség iránt fogékonyabb, mint a felnőttek.

A szív nagysága a testhez viszonyítva nagyobb, nyílásai szélesebbek, mint a felnőtt ember szíve. Verőtérfogata aránylag kisebb, ezért a gyermekek pulzusszáma magasabb; 7 éves korban kb. 90 perc. A pulzus gyakran változó, előfordul, hogy ritmusa egyenlőtlen, fizikai munka közben vérnyomáscsökkenés lép fel.

A bőr, a légutak, az ornyálkahártyák e korban finomabb szövetűek, sérülékenyebbek, mint a felnőtteké, ezért fertőzésre hajlamosabbak. A bőrfelület, így a hőleadási felület aránylag nagyobb. Ezért gyorsabban lehül a szervezet, tehát nagyobb e korban a meghűlés veszélye. A tüdő térfogata, befogadóképessége nagy fejlődésen megy keresztül. Míg 5 éves korban kb. 800-1000 köbcentiméter, 10 éves korra 1400-1600 köbcentiméterre nő. Emellett a szervezetük oxigénszükséglete nagyobb, mint a felnőtté, ezért légzésük szaporázott, de felületesebb a felnőttek légzésénél. A testmozgás hatására fellépő fokozott oxigénszükségletet is főleg szaporább légzéssel biztosítják. Nagy jelentősége van egészségügyi szempontból az orron át való légzésnek. Elsősorban azért, mert az orr szűri, tisztítja és előmelegíti a levegőt, így védi a légutakat a fertőzéstől, a meghűléstől. Ezen túlmenően az orron át történő légzés fokozott munkára készíti a légzőizmokat, a tüdőhólyagocskák így jobban kitágulnak, a levegő a tüdőszövetek legtávolabbi részeibe is eljut. A keletkező nyomás a véredényrendszer működésére is jó hatással van, tehát közvetve a szív fejlődését is segíti.

Alsó tagozati osztályban töltött időre esik a tejfogak kihullása /6-7 éves kortól/ és az állandó fogak megjelenése. Az állandó fogsor kb. 12 éves korra fejlődik ki teljesen, kivéve a bölcsességfogakat. A fogzománc finom, könnyen hajlamos szuvasodásra, gondos ápolást igényel.

Az idegrendszer fejlődése is lényeges a 6-10. életév között. Az agy tömege 7 éves korig lényegében kiépül, a továbbiakban csak jelentéktelen mértékben nő. Működésbeli változásai azonban lényegesek. 6-7 éves korra megerősödnek, és tovább fejlődnek a kéreg funkciói, bonyolultabbá válik az agy analitikus, szintetikus működése. Az e korban jellemző utánzás és ismétlés visszahat a kéreg funkcionális fejlődésére. Az iskolába lépés idején a gyermekeknek már vannak egyedi elvont fogalmaik, 6-7 éves korban azonban a kéreg funkcionális szempontból nem elég stabil, az ingerületi folyamatok tulsúlyban vannak a belső aktív gátlási folyamatokkal szemben. Az ingerület és a gátlás könnyen irradiál. Ezért figyelmük nem tartós, idegrendszerük fáradékony.

a/b Világnézeti, erkölcsi fejlettségi szint

A kisgyermek életének egyik legjelentősebb eseménye az iskolába kerülés. Ezzel a gyermek kikerül a család légköréből, ahol eddigi életét a táplálkozás, pihenés töltötte ki, feladatai szívesen vállalt feladatok voltak, és tevékenységének fő formája a játék volt. Felelősség, kötelesség eddig számára alig volt, vagy ha adódott is, az is játékos formában.

Bizonyos fokig előnyösebb helyzetben vannak azok, akik óvodába jártak. Ők olyan közösségből jöttek, ahol az egyéni érdekeket nemegyszer keresztezte a közös cél, ahol beilleszkedni kellett, és koruknak megfelelő határozott feladatok voltak.

Az iskolába lépéssel a gyermek új feltételek közé kerül. Új számára az iskolának az óvodánál jóval nagyobb épülete, berendezési tárgyai, szokatlan a merőben más életrend, amelybe bele kell illeszkednie, amelyet minél előbb meg kell szoknia. Az osztályvezető személyében új tekintély is belép az életébe. Az iskola meghatározott társadalmi kötelességeket ró rá, amelyek tudatos és felelősségteljes teljesítést kívánnak.

Az egészséges, megfelelően fejlett hatéves gyermek általában eleget tud tenni az iskola támasztotta követelményeknek. Megfelelő pihenők közbeiktatásával részt tud venni az iskolai munkában. A központi idegrendszer fejlettsége lehetővé teszi az íráshoz szükséges mozgáskoordináció kialakítását, a gyermek képes a tanuláshoz szükséges, viszonylag tartós figyelemre, a figyelem megfelelő összpontosítására. Már megszerzett tapasztalatai, nagyfoku érdeklődése, a tanuláshoz való kedve, arra való érettsége alkalmassá teszik az osztályközösség keretében történő ismeretszerzésre.

Az általános iskola I-IV. osztályainak tanulóinál megtaláljuk a dialektikus materialista világnézet egyes összetevőinek elemeit, melyek esetenként keverednek idealista, misztikus, babonás elemekkel.

A gyermekek közül egyesek otthonukban, környezetükben a nagymamától, szüleiktől, esetleg más felnőttektől is hallanak babonákról, kísérteties történetekről. A felnőttek csodás, misztikus eseményekről mesélnek nekik, amelyek állítólag velük vagy ismerőseikkel történtek, s amelyekben természetfeletti erők, kivételes hatalmu szellemi lények avatkoztak bele az emberek életébe: szerencsét vagy balsorsot hoztak rájuk, megörvendeztették vagy megijesztették őket. A babonás hiedelem oka általában a kisgyermek feltétlen tekintélytisztelőben keresendő.

A III-IV. osztályban a gyermekek, ha babonás cselekedeteket végeznek is elvétele, azokat főleg megszokásból teszik, de kíséri közben őket a többiek nevetése, míg növekvő valóságérzékük alapján ők is felismerik, hogy a babonás tárgyak nem hoznak szerencsét. Elemi ok-okozat összefüggéseket már képesek felfedezni, és így jönnek rá, hogy a babona nem oka a bekövetkezett eseménynek.

Valóságérzetük fejlődését bizonyítja a meséhez való kapcsolatuk is. A 6-10 éves tanulók kedvelik az izgalmas, kísérteties elemekben bővelkedő történeteket. Eleinte a tündér, a boszorkány, a királykisasszony, az ördög - a jónak és rossznak végtelen, testi jegyekkel is aláhuzott megjelenítése áll közel a gyermekhez. A jó és rossz végtelen viszonylataiban már el tud igazodni, állást tud

foglalni. A III-IV. osztályos tanulók mese iránti érdeklődése fokozatosan a népmese felé fordul. A szegény legény, az okos lány, a legkisebb a testvérek közül talpraesettséggel és furfangos észjárásával, gyakran bonyolult cselekedetekkel, túljár a hatalmasok, a népet nyuzók eszén. Míg az I. osztályosok nem könnyen tesznek különbséget a mese és valóság között, lassan megérlelődik bennük a kezdetben kisértetiesnek, megmagyarázhatatlannak tűnő cselekedetek természetes magyarázata: fokozatosan látják be, hogy a boszorkányt, az ördögöt a felnőttek nemegyszer csak a gyermekek féken tartására emlegetik.

A szülői ház és a hitoktatásban részesülő gyermekek hatására egyesek hisznek - főként az I. és a II. osztályban - az angyalok, a karácsonyfát hozó jézuska létezésében. Gyengeségük tudatában, az ajándékvárás boldog izgalmaiban szívesen fogadják el az említetteket valóságos létezőnek. Ezen az első réseket az üti, hogy a nevelőktől és a felvilágosult társaiktól hallottak alapján meggyőződnek arról, hogy az ajándékokat a szülők szeretetének köszönhetik.

A természet jelenségei iránt nagy érdeklődést mutatnak az alsó négy osztály tanulói. Különbséget tudnak tenni az élettelen és az élő között. Meg tudnak nevezni élettelen dolgokat és élőlényeket. Már a két alsó osztály növendékei is képesek folyamatos megfigyelésre. Megfigyelik, hogy hűvös-e az idő vagy meleg, süt-e a nap, sok eső esik-e, mi történik a vízzel ha hideg van, és a hóval, ha beáll a meleg. Különös figyelemmel kísérik a rovarok és madarak sorsát, a bogarak téli elrejtőzését, majd a tavaszi nap hatására ébredező új életet.

Már az I-II. osztályosok is meg tudják figyelni, hogy a növények és az állatok az ember növénygondozó és állatápoló munkája eredményeképpen fejlődnek.

A III. és a IV. osztályos tanulók már aprólékos részletességgel képesek megfigyelni a növények és állatok életében bekövetkező változásokat. Le tudják írni pl. az osztályban csiráztatott bab fejlődésének különböző szakaszait, észreveszik, hogy a régi babszem elpusztul, amikor az új növény keletkezik. A növény fejlődése folyamán jól látható változásokat, így az érő gyümölcsök, a termések színének megváltozását is megfigyelik. Az állatok élete nagyon érdekli őket: leírják az állat külsejét, mozgását, életmódját, táplálkozását, tudomásul veszik hasznát, kárát, észreveszik növekedését.

Érdeklődésüket felkeltik az élettelen természet hozzájuk közel álló jelenségei. Pl.: szélfújás vagy a víz halmazállapot-változásai.

A világ keletkezéséről a 6-10 éves tanulók csak az otthon vagy a hitoktatáson szerzett ismeretekkel rendelkeznek. A Föld - főleg az alsóbb osztályosok számára - még a termőföldet jelenti. A felnőttek elbeszélései, az iskolában elejtett szavak, valamint az úrkutatás eredményeiről szóló hírek alapján a harmadikosoknál, negyedikeseknél már gazdagabb az ismeretanyag.

Az őket körülvevő társadalmi élet eseményei közül egyesekről - saját és családjuk életén keresztül - már a két legalsó osztály tanulói is tudomást szereznek. Tudnak arról, hogy édesapjuk sokat dolgozik, hogy új üzlet nyílt meg, hogy nyereségrészesedést kapott édesanyjuk, és abból vette neki új cipőjét.

A mai életünkről szóló olvasmányok tárgyalásakor annak is tanui vagyunk, hogy felmerül bennük a gondolat: régen ez másképp volt, nem volt ilyen jó, mint ma. Ami régen volt, azt mind rossznak, elmaradottnak, ami ma van, azt mind jobbnak tekintik. A jó és a rossz ellentéteibe sorolják be szüleik és a

helység lakói jelen és multbeli életének eseményeit is. Ha hallanak a munkásosztály küzdelmeiről, akkor a harcokról szóló történetek keltik fel érdeklődésüket.

A III-IV. osztályosok már rendszeresen hallgatnak rádiót. Szeretik a jól összeállított, színés riportműsorokat, innen értésülnek társadalmi életünk egyes kiemelkedő eseményeiről. Az újságból, helyi lapokból csak azt olvassák el, ami közvetlen lakóhelyükre vagy szülei munkahelyére vonatkozik. A III-IV. osztályosok már tudják, hogy ma jobb az élet, mint amikor szülei jártak iskolába: most mindenkinek van cipője, ruhája, lakása, mert mindenki dolgozik. Régen a munkát a gazdagok adták, és a bér is tőlük függött. Sok családapa nem kapott munkát, gyermekei éheztek, betegek lettek. A gazdagok nem dolgoztak. A szegényeknek az elkeseredés gyakran kapát, kaszát, kardot adott a kezébe.

A szocialista hazaszeretet elemeit is megtaláljuk az I-IV. osztályok tanulóinál. Már az I. osztályba kerülő gyermekeknek is vannak képzeletük szülei és más emberek munkájáról, fejlődő szülőfalujukról, és hallottak arról, hogy ők magyarok. Tudják, hogy Magyarországon élnek, ahol béke van, a gyermekek vidáman játszhatnak, a felnőttek dolgoznak, a lakásba kerül egy-egy új butor-darab, és sokan új szobát, konyhát építenek a házhoz.

Dolgozó népünk életéről sok benyomásuk van. Azokat, akik munkálkodnak, főként sok fáradozásukért és azért becsülik meg, amit készítenek. Tisztelik és becsülik a kőművest, mert nélküle fedél nélkül maradnánk, a rendőrt, mert el-igazítja a forgalmat, a parasztokat, mert vesnek és aratnak, munkájuk nyomán kenyér kerül az asztalra. Különösen csodálják azokat, akiknek munkája nagy erőt, ügyességet kíván: a bányászokat, a hidépítőket, a nagy gépek irányítóit. Arról is tudnak, hogy országunk a sok munka eredményeképpen állandóan gyarapszik. Mindenfelé bevezetik a villanyt, az iskolák új tantermeket kapnak, egyre több lakóház, gyár épül.

A hazai föld szeretete már az I-II. osztályos tanulóiban is él, az otthon, a jól ismert utcák és terek, a sok boldog élményt nyújtó játszóhelyek, a parkok, a kirándulóhelyek szeretete formájában. Tudják, hogy nem szabad tördelni a fát, bokrokat, kimélni kell a fűvet, figyelmeztetik a szabályokra társaikat akkor is, ha ezeket ők maguk még nem is tartják be minden esetben.

A III-IV. osztályokban megismerkednek lakóhelyük főbb utvonalaival, középületeivel. Tudják, hol van a tanácsháza, a művelődési otthon, hol van a hősök emléke, melyek a legnagyobb üzemek, gyárak. A földrajzi tanulmányok hatására érdeklődnek más vidékek iránt is. Büszkéek arra, amit lakóhelyük ad a távolabbi vidékeknek vagy éppen más országoknak.

Az alsó négy osztály tanulóinak az ünnepet nemcsak a családi ünnepek /névadás, névnap, születésnap stb./ jelentik, hanem a nemzeti ünnepeket is izgalommal várják. Ez utóbbiaknak kezdetben főként a külsőségei /felvonulás, munkaszünet, szép ruha, zászlók/ ragadják meg őket, a III. és IV. osztályban azonban már érdeklődnek az ünnep története iránt is. Különösen érdeklik őket a felszabadulásról szóló történetek. Szívesen készülnek a felszabadulás megünneplésére; az uttorók meghívják az iskolába a harcok résztvevőit, büszkéek városuk, kerületük védelmezőire, érdeklik őket a harci események, és a fiukban él a vágy, hogy felnőve, ők is katonák lehessenek.

Az iskolai ünnepek között a kisdobosavatás erősen foglalkoztatja őket. Nagy izgalommal, lelkesedéssel készülnek rá, az I-IV. osztályba járók legnagyobb élmenyei közé tartozik.

Érdeklődnek a más országokban élő gyermekek sorsa iránt. Sajnálják a gyarmati sorban élő országok gyermekeit. Érzelmileg egyértelműen az elnyomottak mellett állnak.

Nacionalizmus, sovinizmus, irredentizmus általában nem él az alsó tagozatra járó tanulóknál. Kivételt képeznek a határmenti helységek, illetőleg azok a vidékek, ahol nemzetiségek élnek. A szomszéd népek lekicsinyülésével ebben az életkorban alig találkozunk. Inkább vagyunk tanui annak, hogy érdekli őket a szomszédos országok népeinek a mi népünkéhez hasonló életmódja, gyermekeik élete.

A tanuláshoz, a munkához és a társadalmi tulajdonhoz való szocialista viszony elemeit is megtaláljuk a 6-10 éves tanulóknál, bár a tanuláshoz való felelős viszony csak fokozatosan alakul ki bennük. Az I. osztályosok általában szívesen vállalják az iskolába járást. Eleinte minden "könnyűnek" tűnik, aktivitásuk nagyobb is a kelletténél. Az első nehézségeket az jelenti, amikor az iskola elveszti ujszerűségét, amikor le kell mondani a játékról a feladat elvégzése miatt; amikor küzdeni kell a figyelem-elterelő mozzanatok ellen. De az iskolában elért sikerek megmutatják, hogy érdemes tanulni, és az ér többet, aki jobban tud.

A III-IV. osztályosok már azt is észreveszik, hogy a tudásnak szerepe van a nehéz helyzetek megoldásában, ez ember munkájának eredményességében.

A két alsó osztályban a tanulók zöme rendszeresen végzi el házi feladatait, tanulja meg leckéit. Általában írásbeli feladataik elvégzésében rendszeresebbek. A rendszeresen teljesítő tanulók között a tanév második felében emelkedik a hibátlan, illetőleg jó teljesítés.

A III. és IV. osztályokban kevesebb tanuló végzi rendszeresen iskolai kötelességeit. Különösen szóbeli házi feladataik tanulására kell ösztönözni őket. A lányok általában szorgalmasabbak, mint a fiúk. Tavasszal, a jó idő beálltával hanyatlik mindkét nembeliek szorgalma. A rendszertelenül teljesítő tanulóknál túlyomóan a gyermek munkája iránt közömbös, az iskolát kevésbé becsülő családi környezet az oka a tanulmányok elhanyagolásának.

A munka jelentőségét a társadalom életének egy-egy területén több példa alapján kezdik megérteni a tanulók. Szüleik és mások munkájának hasznát a munka termékei alapján már az alsó négy osztályban is felismerik. Tudják, hogy az emberi munka állítja elő azokat a használati tárgyakat, amelyeket naponta kézbe vesznek. A különböző foglalkozások megismerése folyamán alakul az a meggyőződésük, hogy minden munka fontos, szükséges, és ezért minden dolgozót becsülni kell.

A két alsó osztályban apró, aktuális, kevés kitartást igénylő megbízásokat szívesen vállalnak, főleg olyanokat, melyek bizonyos fokig kiemelik őket a többiek közül. Kitüntetésnek számít, ha valaki segíthet a tanítónak. A feladatok elvégzése alkalmat ad a mozgásigény, a játékos kedv, a becsvágy kiélésének.

A harmadikosok, negyedikesek is örömmel vállalnak akár hosszabb lejáratu feladatokat is. De még ők sem tudnak mindegyiknek teljes mértékben eleget

tenni. Nem elég kitartóak a munkában, a megbízások hamarosan elvesztik az újdonság vonzóerejét, a rendszeres teljesítés fárasztja őket. Ezen a fokon azonban a közösségi megbízások már fokozzák a tanulók öntudatát. A megbízások teljesítésének bírálatára is képesek már.

A gyermekek önmaguk kiszolgálásából is kiveszik részüket. A kisebbek maguk mosakodnak, fésülködnek, öltözködnek. A nagyobbak egy része felszólításra megtisztítja a cipőjét, esetenként megmelegítik maguknak a reggelit, ebédet, vacsorát, segítenek az ágyazásnál.

A házi munkából is kiveszik részüket. Már a két alsó osztályba járók is segítenek a takarításnál, a nagyobb butorfelületek letörlését, az udvar felseprését is rájuk lehet bízni. A legtöbb tanuló a bevásárlásból veszi ki részét, de vannak olyanok is, akik a fahordásban, a baromfi- és a nyuletetésben is segítenek. Munkájukban igen sok a játékos elem.

Erejükhez mért társadalmi munkát szívesen végeznek a 6-10 évesek. Részt vesznek a papírgyűjtésben, a nagyobbak pedig már segítenek a gyengébbeknek a tanulásban, gyűjtik a kalászt és a vasat. Esetenként részt vesznek a növényápoló munkákban, faültetésben, feregirtásban.

Általában azokat a munkákat szeretik, amelyek sok mozgással járnak, játékos elemeket tartalmaznak, kiváltságot jelentenek.

A közös vagyonhoz, a társadalmi tulajdonhoz való helyes viszony fokozatosan alakul ki az I-IV. osztályban. Először csak saját tanszereiket tartják rendben, majd a rendszeret áterjed az iskolapadra, tanteremre, iskolára. A III-IV. osztályosok már társaikat is figyelmeztetik a közös vagyon kimelésére.

Az emberekhez való szocialista humanista viszony és a kollektivizmus elemei is élnek a 6-10 éves tanulóknál. Az iskola iránti érdeklődésükben jelentős helyet foglal el az a tény, hogy együtt lehetnek a többi hasonló koru gyermekkel. A két alsó osztályban a gyermekek még nem alkotnak külön csoportokat az osztályon belül. Játékaik többnyire sok futkározással járó csoportos játékok. Együtt játszanak nemcsak a szünetben az iskola udvarán, hanem a közeli játszótéren vagy az utcán is. A játékokban az a vezető, aki jól tud játszani, sok játékot ismer. Az alsóbb osztályokban is jelentkeznek pájtási kapcsolatok, amelyek rendszerint elég könnyen alakulnak és mulnak el. Ezek a kapcsolatok inkább külső tényezőkön alapulnak, és még alig érintik a gyermek belső világát.

A III-IV. osztályban már gyakran kisebb csoportok különülnek el. A csoportosulások alapja általában nem az osztálytól való elkülönülés vágya, hanem gyakran az egy örsbe tartozás, az ebből eredő külön kis célok vagy néhány gyermek közös gyűjtőszerveződése, esetleg a fiuknál egyfajta sport iránti különös érdeklődés. A pájtási kapcsolatok még ezekben az osztályokban is lazák, hamar felbomlanak. Elutasítják azokat, akik verekedők, erőszakosak, kellemetlenséget okoznak a közösségnek. Jellemzi pájtási kapcsolatukat bizonyos hullámvázis is. Hirtelen, lobbanékonyan összekapnak, majd néhány óra vagy nap múlva már nem is emlékeznek a zavaró eseményre.

Az alsó tagozatos tanulók helyes viszonya a közösséghez lassan, fokozatosan alakul. Már az I. osztályosokban is bontakozik az osztályközösséghez tartozás érzése. Szeretik közösségi életük színterét, az osztályt. Diszítik, lehetőleg

óvják berendezését. A közös felelősség és kötelesség érzése fokozatosan ébred fel a különböző feladatok közös teljesítése, megoldása folyamán.

Megfigyelhetők azonban főleg a harmadik és a negyedik osztályban a közösség összekovácsolódásának gátat vető csoportosulások is. Gyakran látunk arra is példát, hogy a jó tanulók, még gyakrabban pedig arra, hogy a fiúk és a lányok elkülönülnek. Az egyéni elkülönülés esetében szinte tulnyomóan az osztály különíti el magát egyesektől, így a gondozatlan vagy a közösségbe beilleszkedni vonakodó, erőszakos, egyéni utakon járó gyermekektől. A jó közösség kialakulásának gátlója az árulkodás is. Alig tudnak különbséget tenni az árulkodás és a jogos bejelentés között.

Az I-IV. osztályokba járó tanulók viszonya a környezetükhöz tartozó felnőttekhez általában jó. A szülők szeretetét, gondoskodását, életkoruknak megfelelő segítséggel vagy maguk készítette apró ajándékkal igyekeznek viszonzni. Tanítójukat általában megfellebbezhetetlen tekintélynek ismerik el. Meleg érzelmek fűzik hozzá, bizalmasak vele. A többi felnőttet többé-kevésbé tisztelik, udvariasak az egészen öregekkel és a testi fogyatékosokkal szemben, de lassan kifejlődik bennük a többi felnőtt iránti figyelem, tapintat is.

A 6-10 évesek fokozatosan tanulják meg és látják be, hogy az emberek egymásért dolgoznak. A jó és a pontos munka nemcsak ötös osztályzatot vagy a felnőtteknél magasabb fizetést eredményez, hanem érdeke a közösségnek is. A tanulóknak felébrednek a közösségi érzelmek is. Nemcsak a család és az osztályközösség tagjának, hanem iskolája, sőt a helység közösségébe tartozónak is érzi magát. Örül, hogy nincs egyedül, hogy társaival együtt dolgozva sikereket érhet el. A közösséghez rokonszenv fűzi, igyekszik részt vállalni a közös ügyekben. Részt tud venni kisebb munkák megtervezésében és közös végrehajtásában, meg tudja bírálni társai és a saját munkáját. Egyre inkább megszívleli a közösség tanácsait és meg is fogadja azokat.

a/c Esztétikai fejlettségi szint

Rendkívül nehéz általánosságban jellemezni az iskolába lépő gyermek esztétikai fejlettségét. Az I. osztályos tanulók a kulturális fejlettség különböző fokán állnak; a kiindulópontot a környezet, az első gyermekévekben befogadott élmények mennyisége, minősége és jelentős mértékben az a körülmény határozza meg, hogy járt-e ovodába a gyermek. Az bizonyos, hogy az iskolába lépő gyermek általában gazdag esztétikai élményanyaggal rendelkezik, de ezekben az élményekben az esztétikai mozzanat eléggé háttérbe szorul, s a befogadás inkább csak a spontán hatáson alapul. A szép a gyermek számára azonos a kellemessel.

Az esztétikai nevelés legfontosabb területeit figyelembe véve, a 6-10 éves tanulók élményanyagára épülő fejlettségi szintek vázlatosan a következők:

A természetben megnyilvánuló szépséget a gyermek saját kellemes élményeivel kapcsolatban viszonylag korán észreveszi. Már az iskolába kerülő gyermek szépek tartja a tarka virágokat, az üde, zöld rétet, az árnyas erdőt. Gyönyörködik a madarak énekében, a vadon élő állatok mozgásában. Tarka csokrot köt a színes virágokból, összeszedi a számára érdekes terméseket. Észreveszi az

őszi levelek változatos színeit, bámulva áll meg a napsütésben csillogó zuzmárás bokrok, fák között. Számára a természet elsősorban a játékból fakadó örömszintere, ezért meg mindig szívesen a szabadba. A tipikusan gyermeki elcsodálkozás a természet életén nemcsak intellektuális, hanem esztétikai élményeknek is szakadatlan forrása. A gyermek számára mindaz, ami új, ami érdekes, egyben szép is. A természet szépségének spontán észlelése ezért is kapcsolódik elsősorban az évszak- és napszakváltozások jelenségeihez. Az ilyesfajta élmények természetesen nem a passzív szemlélődés termékei.

A gyermeki aktivitás, az esztétikai befogadás területén is meghatározó tényező. A gyermek számára a szépség élménye rendszerint kellemes cselekvésekhez kapcsolódik. A kirándulás, a szabad természetben tett séta kitűnő alkalom az ilyesfajta élmények szerzésére. A tudatos irányítás természetesen kitágíthatja ezeknek az élményeknek a körét. Megfelelő vezetés mellett a gyermekkel azt is meg tudjuk értetni, hogy a szabadban se szemteljen, óvja a növényeket, védje az állatokat, s a lehetőségekhez képest maga is kapcsolódik bele tevékenyen a természetvédelem munkájába.

A gyermek figyelme ráirányítható a közvetlen környezetében megnyilvánuló szépre is. Már az I. osztályos gyermek is tud gyönyörködni a szép, tiszta lakásban. Észreveszi, hogy egy-egy kép változatosabbá, szebbé teszi a szobát. A rendet, a tisztaságot tantermben is értékelni tudja, ha nem is vigyáz mindig következetesen a tisztaságra. Rá lehet nevelni arra, hogy rászóljon szemtelő társaira, s figyelmeztesse őket. A tanterem diszítésével fejlődik izlése. A III-IV. osztályban már indokolni tudja, mi lenne izléses, és mi izléstelen, és miért. Örül a szép, új ruhának, nemcsak azért, mert új, hanem azért is, mert szépek tartja. Vásárlásnál már jelentkezik igényével, megmondja, neki mi tetszik. Ránevelhető, hogy ruházatát tartsa rendben. Az iskolai felszerelés, a taneszközök, a táska beszerzésénél is jelentkezik egyéni izlésről árulkodó igénye. S ha nem is vigyáz következetesen holmijára, meg tudja különböztetni a rendes és a rendetlen, a tiszta és a piszkos, az ép és a szakadozott felszerelési tárgyakat. Ugy látszik, hogy a tárgyi környezet óvásának készsége teljességgel a neveléstől függ. A céltudatos szoktatás, a példamutatás, az otthoni és az iskolai nevelés egybehangolása természetesen ott is eredményes lehet, ahol jelelh leg több a panasz: a fiúk rendszeretetre nevelésében.

Ami a magatartás szépségének felfogását illeti, itt számolnunk kell azzal a nevelési szempontból kedvező körülménnyel, hogy a gyermek számára természetes módon, differenciálatlan egységgé olvad össze a jó, az erkölcsileg helyes és a szép, az esztétikus. Az első iskolai olvasmányok tudatosítják a jóság és a szépség közti összefüggést. Maga az iskolai élet is sokféle tapasztalattal szolgál a magatartásbeli esztétikum megértéséhez. A tanuló hamar meg tudja ítélni, mennyivel szebb a szabályosan egymás mögött ülő vagy álló tanulók csoportja, mint a rendetlenkedő, verekedő, izgó-mozgó tanulók együttese. A csoportos élményen keresztül eljut annak belátásához, hogy saját viselkedése is része csoportja eredményének vagy lemaradásának. Ezután az egyéni viselkedésben is értékelni tudja a fegyelmezett viselkedés és magatartás szépségét. A III-IV. osztályos tanulók már alkalmasak arra, hogy folyosón, udvaron segítsenek a rend fenntartásában, a játék irányításában. A 8-10 éves gyermek

észreveszi, mennyire tetszetős a kisdobosok, az uttörők, a katonák ütemes lépése, fegyelmezett viselkedése. 10 éves korában eljut arra a szintre, hogy nem a büntetés gátló motívációjából, hanem a fegyelmezett magatartás szépségének felismeréséből fakadóan is tud rendesen viselkedni.

A munka szépségének észrevétetése és tudatosítása a legszorosabb kapcsolatban van a magatartás szépségének megfigyeltetésével. A 6-10 éves gyermek érzékelni tudja, hogy mennyivel megnyerőbb, vonzóbb annak a társának viselkedése, aki szívvel-lélekkel tanul, dolgozik akkor, amikor ezt kell tennie. A felnőttek életét, munkáját megfigyelve, könnyen beláttathatjuk vele, mennyivel szebb a munkának nekifeszülő ember, mint a henyélő, lustálkodó, a munkát csak tessék-lássék elvégző ember viselkedése.

A népművészeti alkotások értékelése szempontjából lényeges körülmény, hogy a tanuló lakóhelyén mennyire élnek az ősi népművészeti hagyományok. A helyi népviselet, a népművészeti és a házipar hagyományoszerű hatása jelentős és fontos élményanyag lehet a gyermek számára. Azonban az egyes vidékek jellegéből fakadó nagy eltérések mellett vannak általánosan érvényesülő hatások is. Minden iskolás gyermek esztétikai fejlődését befolyásolja a népi költészet és zene, valamint a tárgyi népművészet tantervi anyaga. Az irodalmi nevelés alapja a gyermekkorban a népmese. Közismert dolog, hogy a népmese mennyire közel áll a gyermek érzés- és gondolatvilágához. A korszerű iskolai énektanítás lehetővé teszi, hogy a gyermek a népdallal mint saját zenei anyanyelvével ismerkedjék meg. Emellett az alsó tagozatos tanulók szívesen játszzák a színes és mozgalmas népi játékokat. Mindez együttvéve lehetővé teszi, hogy a tanulók sokoldalú élményeket szerezzenek a népművészet különböző területein.

Érdekesen alakul az alsó tagozatos tanulók irodalmi fejlődése. A kisgyermek első irodalmi élményét a mesék alkotják. A mesehallgató gyermekből azonban egyre inkább olvasó gyermek lesz. A II. osztályos tanuló olvasási készsége már lehetővé teszi, hogy maga is önállóan olvasson meséket. A 9-10 évesek fokozatosan áttérnek a valóságos történetek, ifjúsági regények és elbeszélések olvasására. A gyermekek olvasási kedvét és vele együtt irodalmi érdeklődését komoly mértékben fokozzák az osztálykönyvtárak és a közkönyvtárba való beiratkozás. A III-IV. osztályos tanulók közül nem egy már napi 2-3 órát is olvas. Az olvasó gyermek azonosul olvasmánya hőisével. A szereplők tetteit szenvedélyes igazságszeretettel értékeli, s bár tisztában van azzal, hogy a mese - csak mese, és nem közvetlenül megtörtént "valóságos" dolog, mégis elemi erővel mélyen és őszintén átérzi a cselekmény fordulatait. A szereplőkről mondott véleménye is ezt tükrözi. A gyermek ezért is annyira fogékony az olvasmány eszmei mondanivalójára, a tanulás iránt. Mivel olvasás közben a jó és a rossz kategóriáiban gondolkodik, s mivel meggyőződése, hogy a jónak győznie kell, a szereplőket vagy rokonszenveseknek vagy ellenszenveseknek találja. A 10 éves gyermek már példaképeket is keres olvasmányaiban. Emellett az olvasott mű formai elemei általában háttérben maradnak, nem tudatosulnak.

A 6-10 éves gyermek nagyon szeret rajzolni. Rajzai kezdetben primitívek, s csak a rendszeres rajzoktatás megindulásával következik be ugrásszerű fejlődés. A festés használata is a rajzoktatás következménye. A rajztechnikai fejlődés.

déssel párhuzamosan a rajzok témaválasztása is gazdagodik. A tanuló egyre tudatosabban arra törekszik, hogy rajzával a környezetéből feléje érkező élményeket és hatásokat fejezze ki. Szembetűnő a képzőművészeti alkotások megértése terén való előrehaladás. Az I-II. osztályos gyermek egy-egy képet szemlélve, több-kevesebb részletességgel el tudja mondani, mit ábrázol a kép. Természetesen inkább csak a számára legérdekesebb mozzanatokot ragadja ki. A III-IV. osztályosok már a kép egészét is képesek felfogni, s a képben a gondolatot, az eszmét is felfedezik.

Az iskolába kerülő gyermek az ovodából is, a családból is sok éneket hoz magával. A rádió, a televízió hatása is tükröződik a gyermek dalkincsében.

A rádió és a film a falvak villamosításával egyre inkább országosan ható nevelési tényezővé válik. A műsorok hatását mind pozitív, mind negatív irányban lemérhetjük. A gyermekek igen sokszor nemcsak a gyermekeknek szóló adásokat hallgatják, hanem válogatás nélkül mindent. Ez különösen dalkincsük alakulásán mérhető le. Nem ritka az az alsó tagozatos tanuló, aki a divatos táncdalok egyikét-másikát énekelgeti az iskolában tanult értékes dalok helyett.

Az alsó tagozatos tanuló világnézetének formálásában az esztétikai élmények két szempontból is pótolhatatlanok: egyrészt mély emóciókat keltenek fel a valóság megismert jelenségeivel kapcsolatban, másrészt az egész környező valóság széppé tételére, esztétikai elsajátítására készítetnek. Az a körülmény pedig, hogy a tanulóknak fokozatosan tudatosul a művészet valóságtükröző funkciója, fontos tényezője a dialektikus materialista világnézet kialakulásának.

b/ A kialakítandó legfontosabb személyiségjegyek
az általános iskola I-IV. osztályában

b/a Kialakítandó személyiségjegyek a testi nevelés folyamán

Egészséges napirend, életrend

Tudja, hogy a napirend, az egészségügyi szabályok betartása, a reggeli torna, a testnevelési óra a szabadban töltött idő és a kirándulás egészségét erősíti. Lásza be, hogy a jó tanulmányi eredményhez egészséges szervezetre is szükség van. Aki sokat beteg, sokat hiányzik, nehezebben végzi el a tananyagot. Kívánjon egészséges, edzett lenni.

Ismerje a napirend fontosabb adatait: a lefekvés, a felkelés, az iskolába indulás, az étkezések időpontja, a reggeli torna, a reggeli és esti tisztálkodás, az otthoni tanulás és a szabad idő felhasználásának, a pihenésnek a rendjét. Napirendjét a nevelő és szülei segítségével maga állítsa össze. Törekedjék ennek betartására.

Egészségügyi szabályok

Ismerje a személyi higiénia legfontosabb szabályait: a napi mosakodás, a heti tisztálkodás, a szükség szerinti kézmosás, a fogmosás, a köröm- és hajápolás szabályait. Ismerje az evés és ivás egészségügyi szabályait. Törekedjék önállóan - a felnőttek ellenőrzése és szükség szerinti segítése mellett - betartani azokat iskolában és otthon. Ismerje a környezet-egészségügy legfontosabb szabályait a lakásban, az iskolában, a utcán, s a felnőttek irányításával tartsa be azokat. Csak tisztán, tiszta ruhában és tiszta környezetben érezze jól magát. Legyen benne igény a tisztaság iránt, ezért legyen öntevékeny, a személyi tisztaság és a környezet - osztályterem, folyosó, iskolaudvar, családi otthon - tisztaságának megteremtésében. Tudja, hogy a bor, sör, pálinka árt, semmi esetre se igyék szeszes italt. Tudja, hogy hidegben jobban, melegben lengebben kell felöltözni, a felnőttek irányításával törekedjék az időjárásnak megfelelő öltözködésre. Ismerje, a felnőttek irányításával és segítségével tartsa be az egészséges testtartás szabályait, különösen iskolai padban ülés, írás, olvasás, leckekezesítés alkalmával. Tartsa be az írás és olvasás egészségügyi szabályait. Iskolaszereit ne egy kézben vihető táskában /aktatáskában, szatyorban/, hanem nátitáskában hordja.

Védekezés betegség és baleset ellen

Tudja, hogy betegség és baleset ellen védekezni kell, hogy a piszok, a szemét betegséget terjeszt, a tisztaság pedig megelőzi azt. Tudja, hogy óvakodni kell azoktól, akik fertőző betegségben szenvednek, nem szabad érintkeznie velük. Tudja, hogy elkerülhetetlen közellét, érintkezés /zsufolt terem, jármű/ után kezet kell mosnia, lehetőleg ruhát kell váltania. Védekezzék a köhögőktől,

tüsszögőktől, náthásoktól, és maga se fertőzzön másokat ez uton. Ismerje az orvos, a védőnő, a mentők, tűzoltók szerepét, tudja, hogy baleset és betegség esetén értesíteni kell őket. Ismerje az értesítés helyi lehetőségeit és módjait, a mentők telefonszámát, a körzeti rendelő és a legközelebbi gyógyszerár címét. Tudja, hogy a betegséget kezdetben könnyebb gyógyítani. Ha rossz a közérzete vagy fájdalmat érez, azonnal jelezze nevelőjének vagy szülőjének. Betegség és lábadozás idején a felnőttek irányításával tartsa be az orvos előírásait. Tudja, hogy a tü, olló, törött üveg, kés, borotva szur és vág, az elektromos áram veszélyes, a gáz mérgező, a tűz éget. Legyen óvatos használatukban, kezelésükben. Ismerje a könnyű sebesülés, szájkabecpródás, kis ütés segítő módját. Ismerje az utcai gyalogos- és kerékpáros-közlekedés szabályait, a járművekre való felszállás, leszállás szabályos módját. Mozgó járműre ne szálljon se föl, se le.

Edzés

Szeresse a szabad természetet, kedvelje a szabadban való tartózkodást az év minden szakaszában. Tudja, hogy a természet erőihez /nap, víz, levegő/ nemcsak alkalmazkodni lehet, hanem meg lehet szokni elviselésüket. Tudja, hogy az edzett ember jól tűri az időjárás viszontagságait, ellenállóbb egyes betegségekkel szemben. Ismerkedjék meg a természetben a levegő, nap, víz, hó, jég legfontosabb hatásaival. Töltsön naponta rendszeresen két órát a szabadban. Lehetőleg játsszék, mozogjon a szabad levegőn, nyáron fürödjön, télen hógolyózzon, szánkázzon a szabadban, lehetőségei szerint. Napfürdőzzék és légfürdőzzék a felnőttek irányításával. Szerezzen edzettséget, a meleg és a hideg tűrésében, a szükséges óvatosságot tartsa be.

Testnevelés, sport, mozgásos játékok

Igényelje rendszeresen a testmozgást, a mozgásos játékokat, a sportolást, találjon örömet benne. A testnevelési órákon teljesítse a követelményeket, ismerjen jó néhány mozgásos játékot. Szabad idejében játsszék rendszeresen mozgásos játékokat, rollerozzon, görkorcsolyázzon, kerékpározzon, játsszék csapatjátékokat is. Tudjon szabályosan uszni 20-30 métert. Tanuljon kerékpározni, korcsolyázni, görkorcsolyázni stb. lehetőségei szerint. Ismerje az egynapos turához szükséges felszerelést és a becsomagolás módját. Turázzon a lehetőségek szerint rendszeresen, lehetőleg dombra, hegyre, ifi vezetők kíséretében. Tegyen egynapos turát a felnőttek kíséretében, szükséges felszerelését, ruháját, élelmét maga vigye. Ismerje a pihenőhely használatának és rendben tartásának szabályait. Csak jó vízből igyék. Vegyen részt a kisdobosok és uttörők sétáin, mozgásos játékaiban, testnevelési tevékenységében, versenyein. Legyen képes könnyű fizikai munka végzésére 1/2-1 órán keresztül /zöldségtisztítás, gyümölcscsedés, kisállatgondozás, segédkezés szerelésnél, takarításban stb./, szükséges pihenő közbeiktatásával.

b/b Kialakítandó személyiségjegyek a világnézeti
és politikai nevelés folyamán

Ismerje meg sokoldalú érzékelés alapján a tapasztalati körébe eső különböző anyagoknak /viz, szén, vas, alumínium stb./ az ember élete szempontjából legfontosabb tulajdonságait. Vegye észre, hogy a véteményeskert, a virágoskert, a gyümölcsös, az erdő, a szántó föld legismertebb növényei és állatai csak meghatározott feltételek /viz, napfény, meleg, termőföld, kedvező időjárás, megfelelő táplálék/ mellett fejlődnek. Tudja, hogy az egyes természeti jelenségek, az égés, a csapadék létrejöttéhez is meghatározott feltételek szükségesek. Mindezek alapján formálódjék benne a meggyőződés, hogy az ember esze segítségével meg tudja ismerni az anyagok tulajdonságait, befolyásolni tudja a növények és az állatok fejlődését, hasznára fordítja munkája segítségével mindazt, amit a természet kínál neki.

Tudja, hogy az időjárás változásainak hatása van a növények, az állatok és az emberek életére. Győződjék meg a tanult növények és állatok fejlődésének a példáján arról, hogy az ember növényápoló és állatgondozó munkája és a növények, az állatok kedvező fejlődése szoros kapcsolatban vannak egymással.

Különböztesse meg egymástól az általa közvetlenül tapasztalható természeti jelenségek körében /a víz gőzzé válik, jéggé fagy, a tűz kialszik, a levelek lehullanak, a madarak költöznek stb./ az okot az okozattól. Tudja, hogy az ok az, ami miatt történnek a dolgok. Ismerje fel a lakóhelyén tapasztaltak, valamint a magyar népnek a multjáról tanultak alapján, hogy az emberek életében bekövetkező változásoknak is vannak meghatározott okai.

Ismerje meg a természetben végzett megfigyelések, egyszerű kísérletek alapján a növények fejlődésének, az állatok növekedésének legszembevetőbb jelenségeit, az időjárás évszakonkénti változásait. Szerezzen tudomást arról, hogy a víz halmazállapota a meleg, illetőleg a hideg hatására megváltozik. Tudja, hogy lakóhelyén is következnek be kisebb-nagyobb változások, vegye észre, hogy az emberek élete hazánkban egyre javul. Tudja, hogy az emberek élete nem volt mindig olyan, mint amilyen ma: szülei, nagyszülei másként éltek gyermekkorukban, mint ő. Tudja, hogy régen rosszabb volt az emberek élete. Tudja, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom igen nagy változást jelentett a szegény emberek, a munkások és a parasztok életében. Tudja, hogy nincsenek varázslók, tündérek, ezek csak a mesében szerepelnek. Tudja, hogy nincsen ördög és angyal, mennyország és pokol. Tudja, hogy a manókkal, a kísértetekkel, az ördöggel csak azért ijesztgetik a gyermekeket, hogy féken tartsák őket. Tudja, hogy csodák nem történnek, az emberek csodákban, babonákban azért hittek, mert nem ismerték a természeti jelenségek valódi okát. Ne higgyen a babonákban. Győződjék meg mindennapi tapasztalatai alapján arról, hogy a szerencsét ígérő vagy bajt jelző legismertebb babonák nem igazak, a bekövetkezett eseményeknek természetes okai vannak.

b/c Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista
hazafiság és proletár internacionalizmus
nevelése folyamán

Tudja, hogy az a föld, ahol ő született, a szülőföldje, hazája. Tudja, hogy Magyarországon lakik. Tudja, hogy a szülőföldjéhez tartozik az otthona, a játszótérek, a parkok, a rétek, a szántóföldek, a hegyek, a patak, a folyó, a tó, az erdő, a falvak és a városok. Szeresse otthonát, ahol együtt lehet szüleivel, játszhat testvéreivel. Szeresse osztálytermét, iskoláját, ahol szeretik, tanítják őt, ahol jól érzi magát. Ismerje lakóhelye főbb utvonalaait, legfontosabb üzemeit, gyárait, termelőszövetkezeteit, gépállomását, kulturális és közegészségügyi létesítményeit. Ismerje lakóhelyének épületeit, rendezett utcáit, tereit, parkjait, játszótereit, árnyékot nyújtó fáit, kirándulóhelyeit. Ismerje lakóhelye közvetlen környékét. Ismerje földművelésünk és állattenyésztésünk legfőbb eredményeit, hazánk legfontosabb ásványkincseit, megyéje legfontosabb ipartelepét, építőmunkánk legjelentősebb létesítményeit. Ismerjen néhány üdülőhelyet hazánkából. Szeresse szülőföldjét, és ezt fejezze ki azzal is, hogy figyelemmel kíséri alakulását.

Ismerje szülei és a helység dolgozóinak munkáját, szeresse és becsülje meg a dolgozókat, akiknek mindnyájan köszönhetjük, hogy egyre szebben, jobban élünk. Tudjon arról, hogy minden, ami lakóhelyén, ami az egész országban épül és mindaz, amit termelnek, a nép alkotása és tulajdona. Tudja, hogy a magyar nép nagy munkával műveli meg a földet, fékezi meg a vizeket, a szél pusztító erejét, épít falvakat és városokat, használja fel és gazdagítja mindazt, amit a természet adott. Ismerje a multban kizsákmányolt népnek, a munkásoknak és a parasztnak a helyzetét, életük egyes epizódjai /munkájuk, mostoha lakás és életviszonyaik/ alapján. Legyen tudomása az elnyomott népnek a jobb sorsért folytatott küzdelmeiről, a földesurak, a gyárosok ellen vívott harcáról. Ismerjen népi hősokeket. Ismerkedjék a munkásság és a parasztság önfeláldozó harcosainak, az uttörők példaképeinek életével. Ébredjen benne együttérzés a multban kizsákmányolt munkásokkal és paraszttal, valamint gyermekeikkel szemben. Gyűlölje a kizsákmányolást, amely lehetővé teszi, hogy egyik ember dolgoztassa a másikat, és gazdagodjék annak munkájából. Ismerjen a magyarságnak a szabadságért és a függetlenségért, a nép jólétéért vívott harcából néhány lelkesítő epizódot /Dózsa György parasztháborúja, várvédő harcosok a török időkben, kuruc-labanc világ, a Tanácsköztársaság harcai/. Legyen büszke népünknek a harcokban és a munkában tanúsított hősiességére.

Tudja, hogy magyar az anyanyelve. Szeresse ezt a nyelvet és törekedjék arra, hogy minél helyesebben használja. Szeresse a meséket, a szép kifejezésekben gazdag olvasmányokat, a szépen rimelő verseket. Ismerjen a nyelv kiváló művelői közül egy-két nagy író és költőt. Ismerje lakóhelyének jellemző népi gyermekjátékait, néhány népdalát. Gyönyörködjék a népművészeti alkotásokban. Ismerje a falu multbeli kulturális elmaradottságának és jelen felemelkedésének néhány jellemző tényét /a multban az iskolázás nehézségei, villanyfény hiánya, kezdetleges földművelés, állattenyésztés, ma új iskolák, egészséges lakóházak, nagyüzemi gazdálkodás, gyarapodó kulturális lehetőségek/.

Tudja, hogy hazánkban egyre jobb az élet. Tudja, hogy nálunk mindenkinek dolgoznia kell, itt nem élnek már dologtalan, más munkájából élő gazdagok; a vezetőket a legjobban dolgozók közül választják, a hatalom a népé. Ismerje a munkások és parasztok megváltozott életkörülményeit. Tudja, hogy hazánkban sokat törődnek a gyermekekkel, országunk vezetői szép és jól felszerelt bölcsődéket, óvodákat, iskolákat, uttörőházakat létesítenek, üdülési lehetőségeket teremtenek a gyermekeknek. Szeresse és tisztelje országunk vezetőit, akik sokat tesznek a gyermekekért, és igyekeznek megkönnyíteni, szebbé tenni a felnőttek életét. Legyen büszke arra, hogy nálunk mindenkinek megbecsülik a munkáját, amelynek eredményeiből minden gyermek és felnőtt részesül /több és jobb áru, egészséges lakások, munkahelyek, kulturális és egészségügyi intézmények, üdülők/.

Tudja, hogy a felszabadulás alkalmával a szovjet katonák harcolták ki szabadságunkat, ők verték ki a németeket hazánkból, a Szovjetunió segítségével üztük el a dologtalan gazdagokat. Ébredjen és éljen benne szeretet és hála a szovjet katonák iránt. Tudja, hogy a Szovjetunió felszabadító harca hazánkban április 4-én ért véget, ez a nap a legnagyobb nemzeti ünnepünk. Győződjék meg olvasmányai, a felnőttek elbeszélései alapján arról, hogy a felszabadulást követően változott jobbra hazánkban a gyermekek, a dolgozó emberek élete. Ismerjen néhány jellemző adatot arról, mivel segíti népgazdaságunkat a Szovjetunió. Ismerje Lenin alakját az életéből vett néhány kép alapján, tudja, hogy a világ minden munkásának és parasztjának jobb életéért küzdött. Tudjon a magyar-szovjet barátságról, ismerjen olyan történeteket, amelyek ezt a barátságot bemutatják. Tudja a szovjet pionirok életéből vett képek alapján, hogy a Szovjetunióban boldogan élnek a gyermekek. Ismerjen egy-két epizódot szovjet ifjúsági hősök életéből.

Tudja, hogy a Szovjetunió és más felszabadult, velünk barátságos országok népei mindenben segítik egymást. Tudja, hogy vannak országok, amelyekben ma is harcolnak a munkások és a parasztok a gyárosokkal és a földbirtokosokkal. Tudja, hogy azokban az országokban, amelyekben még mindig a gazdagok az urak, ma is rossz sorban élnek a dolgozók gyermekei. Érezze át, hogy a világon minden gyermeknek - barna, fekete, vörös bőrűnek egyaránt - olyan boldogan kellene élnie, mint a magyar gyermekeknek. Legyen meggyőződve arról, hogy hazánk, a Szovjetunió és a baráti országok békét, nyugodt, vidám életet akarnak. Tudja, hogy a békének sok híve van azokban az országokban is, amelyekben a gazdagok háborút akarnak. Tudja, hogy május 1-e a világ valamennyi dolgozójának, a munkások összetartásának az ünnepe.

Tudja, hogy vannak olyan osztálytársai, akiknek nem magyar az anyanyelvük, hogy élnek hazánkban olyan gyermekek, akik más nemzetiségűek. Legyen tudomása arról, hogy lakóhelyén élnek más nemzetiségű emberek is, akik velünk egyetértésben dolgoznak. Becsülje meg nemzetiségi osztálytársait és azok szüleit.

Tudja, hogy a kommunisták élen járnak a munkában, s együttesen alkotják a pártot. Tudja, hogy arra törekszenek, hogy minden gyermeknek, felnőttnek nyugodt, szép élete legyen.

b/d Kialakítandó személyiségjegyek a munkához
való helyes viszony nevelése folyamán

Tudja, hogy az ő legfontosabb munkája, kötelessége a tanulás, amelyet naponta, rendszeresen el kell végeznie. Ismerje az iskola házirendjét és érezze kötelezőnek annak - erejéhez mért - betartását. Tudja, hogy kötelessége a tanítási órákon való aktív részvétel. Tudja, hogy ha sug, azzal becsapja tanítóját és nem segít a társán. Tudja, hogy ha társáéról másolja le a leckét, akkor helytelenül jár el, megcsalja tanítóját, ő maga pedig ennek kárát vállalja. Igyekezzék otthoni és iskolai tanulmányi munkája folyamán tanítója utmutatásait megtartani. Törekedjék arra, hogy leckéit, feladatait hiánytalanul, legjobb tudása szerint, önállóan, a felnőttek segítségével nélkül végezze el. Tudja, hogy tanulmányi munkáját időben és rendszeresen kell elvégeznie, mert egyébként elmarad társaitól, és nem érti meg a következő anyagot sem. Tudja, hogy tanulmányi kötelességeinek csak akkor tehet eleget, ha azok teljesítésében bizonyos elemi tervszerűséget megvalósít. Ismerje a pontos munkavégzés értékét. Győződjék meg a tanulás jelentőségéről, tapasztalva ismeretei gyakorlati hasznát /pl. mértékek ismerete/. Érezze a jól végzett munka örömét, a hanyagság által eredményezett rossz érzést. Szeresse és becsülje az iskolát, mert ott sok hasznos dolgot tanul, szép meséket, verseket hall, együtt tanulhat, játszhat, beszélgethet a többi gyermekkel. Legyen tudatában annak, hogy csak az az ember tud valamit, aki tanul. Győződjék meg a különböző foglalkozású dolgozók munkájának megfigyelése útján arról, hogy minden kenyérkereső foglalkozáshoz tanulásra, tudásra van szükség. Tudja, hogy neki még sokat kell tanulnia ahhoz, hogy felnőttként el tudja a munkáját végezni.

Tudja, hogy ha erejéhez képest minden nap elvégzi önmaga kiszolgálását, ha alkalmanként részt vesz a házi munkákban, ezzel szüleit tehermentesíti, segít nekik, ő maga pedig önállóvá válik. Érezze kötelességének, hogy erejéhez képest kiszolgálja önmagát, részt vállaljon a különböző osztály- és iskolai munkákból és a házi munkából. Örüljön, ha valamilyen munkát rábízhatnak, igyekezzék azt szívesen és jól elvégezni. Legyen büszke, hogy tud olyan munkát végezni, amellyel segít a felnőtteknek, társainak.

Tudja, hogy tanszerei, használati tárgyai, az iskola épülete, berendezése sok ember munkájának gyümölcse. Becsülje meg a munka termékeit azzal, hogy takarékoskodik, kiméli tanszereit, ruháit, az osztály, az iskola, az otthon felszerelését, a házakat, utcákat, játszótereket, parkokat. Gyönyörködjék szépen, pontosan elvégzett házi feladataiban, a jó feleletekben, szép kézimunkákban, rajzokban, a rendszeresen elvégzett házi munka eredményeiben, a felnőttek által készített használati tárgyakban.

Tudja, hogy a gyermekek is tudnak segíteni iskolájuk környékének, lakóhelyüknek csinosításában, rendbentartásában. Legyen tudomása arról, hogy sok olyan munka van a termelőszövetkezetben, az állami gazdaságban, amelyben segíthetnek a gyermekek is.

Tudja, hogy az otthona, iskolája, a ház, amelyben lakik, a ruha, a cipő, élelme, tanszerei sok ember hosszú, fáradságos munkájának gyümölcsei. Be-

csülje meg szülei munkáját, akik annak eredményeiből látják el őt. Becsülje az iskolai takarítószemélyzet munkáját, amelynek nyomán tiszta tantermekben, iskolákban tanulhatnak a gyermekek. Becsülje meg a különböző szakmában dolgozó munkások munkáját, akik cipőjét, ruháját készítik, akik használati tárgyait előállítják, megjavítják. Becsülje a parasztok, a mezőgazdasági munkások munkáját, s tudja, hogy ők termelik az ország kenyerét. Becsülje mindazokat, akik hozzájárulnak testi-lelki gyarapodásához /a tanítót, aki tanítja, az orvost, aki gyógyítja/. Becsülje azok munkáját, akik a rendet fenntartják, s a hazát védelmezik. Tudja, hogy hazánkban megbecsülik a munkást és a munkát: megfizetik a dolgozók munkáját, kitüntetik, jutalomidülésre küldik őket. Győződjék meg a különböző dolgozók munkájának példáján arról, hogy azok mindnyájunkért dolgoznak.

b/e Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista humanizmusra és a közösséghez való helyes viszonyra nevelés folyamán

Tudja, hogy szülei adnak neki lakást, biztosítják élelmét, ruházatát, gondozzák, ápolják, szeretik, minden bajtól igyekeznek őt megóvni. Szeresse szüleit, és igyekezzék ezt kifejezni jó magaviseletével, simogatással, csókkal. Szeresse testvéreit, tudja, hogy nagyobb testvéreihez segítségért fordulhat, s érezze kötelességének, hogy kisebb testvéreivel játsszék, meséljen nekik, segítse őket, ahol tudja. Igyekezzék nagyszüleinek, a családban élő egyéb felnőtteknek örömet szerezni szófogadásával, készségével, apró szolgálataival.

Becsülje meg és szeresse osztálytársait, pajtásait: legyen jó játszótársa, segítse társát a tanulásban. Ne csufolódjék, irigykedjék társaira. Tudja, hogy a fiuknak előzékenyen és udvariasan kell viselkedniük a leányokkal szemben. Örüljön osztálytársai jó feléletének, sikereinek. Legyen büszke arra, hogy osztályát valahol megdicsérik.

Tisztelje tanítóját, aki vezeti, segíti, tanítja. Becsülje meg őt tudásáért, igazságszágáért, iránta tanusított törődéséért, érdeklődéséért, kedvességéért.

Tisztelje a felnőtteket, értse meg, hogy a felnőttek esetenként azért türelmetlenek a féktelenkedő gyermekekkel szemben, mert fáradtak. Érezze kötelességének velük szemben az udvariasságot, előzékenységet, tudva, hogy a felnőttek munkája nyomán épülnek a gyermekek számára iskolák, játszótérek, az ő munkájuk teszi lehetővé, hogy a gyermekek gondtalanul, kényelmesen éljenek.

Tudja, hogy a családban és az osztályban a gyermekek és a felnőttek is kölcsönösen segítik egymást, dolgoznak egymásért. Értse meg olvasmányai, szülei elbeszélései, munkahelyeken tett látogatások alapján, hogy hazánkban mindenütt közösen, egymást segítve, egyetértve dolgoznak az emberek a jobb, a szebb életért.

Éljen a kisdobosok pontjai szerint, és igyekezzék részt venni a háromszilagos próbákon. Törekedjen szorgalmas tanulással és jó kisdobos munkával kiérdemelni az uttőrőcsapatba való felvételt.

b/f Kialakítandó személyiségjegyek az
esztétikai nevelés folyamán

Örömmel tartózkodjon a szabad természetben. Gyönyörködjék a természet jelenségeiben, különösen az évszakváltozásokkal kapcsolatos, szembeötlően szép jelenségekben. Tudja röviden indokolni, miért tetszik neki egy-egy természeti jelenség. Tudja jellemezni a lakóhelye tájának sajátos szépségeit. Festményeken, rajzokon, fényképeken legyen képes felismerni a természet szép jelenségeit. Ismerje és tartsa meg a természetvédelem elemi szabályait. A lehetőségeknek megfelelően a maga munkájával járuljon hozzá a természeti szépségek megóvásához.

Észlelje és értékelje közvetlen tárgyi környezetének /tanszereinek, munkaeszközeinek, ruházatának, a tanterem, az iskola és a lakás berendezési tárgyainak, butorainak/ szépségét. Tudjon különbséget tenni a gondozott és az elhanyagolt holmi között. Gyönyörködjék lakóhelye házainak, utcáinak, közparkjainak szépségében. Ismerje és óvja lakóhelye középületeit és műemlékeit. Legyen igénye a rend és a tisztaság megőrzésére és megteremtésére közvetlen környezetében. Ismerje és tartsa meg azokat a szabályokat, amelyek a környezet tisztaságának, rendjének, esztétikumának óvását célozzák. Tevékenyen vegye ki a részét az osztályterem díszítéséből.

Legyen igényes külseje tisztántartására. Rendelkezzék a kulturális étkezés, az esztétikus testtartás és testmozgás készségével. Ismerjen énekes népi játékokat. Alakuljon ki az a meggyőződése, hogy a helyes magatartás egyszersmind szép is, a helytelen pedig rut. Igényelje a rend és a fegyelem esztétikumát, és gyönyörködjék benne. Vegye észre és értékelje társai és a felnőttek helyes magatartását.

Tudjon egyszerű játékszereket készíteni. Törekedjék arra, hogy írásbeli munkáinak kialakulja mindig rendes és szép legyen. Törekedjék arra, hogy munkájának terméke a szépség mércéjének mérve is értékes legyen: rendes, tiszta, az arányokat érzékeltető stb. Tudja, hogy a szépség megteremtéséhez emberi erőfeszítésre van szükség. Gyönyörködjék a kerti és a mezőgazdasági munkák során átalakított természet szépségében.

Ismerje a dolgozó nép művészi alkotótehetségének jellegzetes közösségi megnyilatkozásait, a népmeséket, népmondákat, népköltészeti alkotásokat, a népdalokat, az énekes népi játékokat, a tárgyi népművészet különböző termékeit, és gyönyörködjék bennük. Legyen igénye arra, hogy különböző alkalmakkor maga is részt vegyen különböző népművészeti alkotások újraalkotásában /mesélés, versmondás, éneklés, tánc/. Legyen igénye arra, hogy különböző munkáiban felhasználja a népművészeti díszítéseket. Legyenek elemi ismeretei arról, hogy a népművészet alkotásaiban a dolgozó nép életbölcessége, szépségzomjusága a teljesebb, emberibb élet utáni vágya ölt testet. Legyenek elemi ismeretei arról, hogy a népmesék egy részében a népi furfang és összefogás győzedelmeskedik az elnyomók, az urak embertelen világa felett.

Tudjon folyamatosan és értelmesen olvasni. Szeresse meg az olvasást, a könyvet. Olvasmányait elsősorban a népmesekincs nevelési szempontból is értékes alkotásai, valamint gyermekeknek szóló egyszerű történetek, vadászkalan-

dok, történeti tárgyú rövid elbeszélések és mondák közül válassza ki, kezdetben a felnőttek irányításával, később fokozódó önállósággal. Legyen képes a cselekmény megértésére és rövid, értelemszerű szóbeli összefoglalására; a főbb szereplők egyszerű jellemzésére, tetteik megítélésére. Legyen igénye annak megállapítására, hogy mit mond az ő számára, milyen tanulságot rejt magában az olvasott mű. Legyen képes irodalmi élményeinek egyszerű közlésére. Keresse azokat az alkalmakat /rádió, mesedélután, kisdobos-összejövetel stb./, ahol felolvasásokat, meséket, elbeszéléseket hallgathat. Rendszeresen vegye igénybe az osztály- és az iskolai könyvtárat, esetleg lakóhelye közkönyvtárát.

Legyen kész és képes a tanult versek kifejező elmondására, gyermekszindarabban való szereplésre.

Gyönyörködjék a szép illusztrációkban, a különböző képzőművészeti alkotásokban, festményekben, szobrokban, épületekben. Legyen képes tartalmi, tematikus szempontokat érvényesítő képolvásra. Tudjon találó bírálatot mondani társai rajzairól, festéseiről. Szeressen rajzolgatni, festeni, Legyen igénye különböző vizuális élményeinek rajzban, festésben történő megörökítésére. Törekedjék valósághi rajzra; legyen képes vonalas, jellemző nézetű ábrázolásra. Legyen igénye írásbeli munkáinak különféle sor-, keret- és koncentrikus diszkekkel való díszítésére.

Szeressen énekelni társaival és egyedül is. Legyen igénye az ének- és zeneszóra. Ismerjen kellő számú - hangterjedelmének megfelelő - gyermekdalt, népdalt és tömegdalt. Állandóan bővítsé dalkészletét. Tudjon ritmushangszerrel kíséretet adni mások énekéhez. Legyen képes a hallott dal hangulatának megállapítására, a zenemű kiváltotta tetszés kinyilvánítására és egyszerű indoklására. Tudjon figyelemmel és élvezettel végighallgatni népdalokat, tömegdalokat, hangszerkíséréttel és zenekari feldolgozásban is. Kísérje figyelemmel a rádió gyermekeknek szóló zenei műsorait. Ha hajlamot érez a zenéléshez, kezdje meg hangszeres zenei tanulmányait. Kapcsolódjék bele az iskola zenei életébe /iskolai hangversenyek meghallgatása, részvétel a kicsinyek kórusában stb./.

Vegyen részt bábelőadásokon, dia- és mesefilmek vetítésén. Legyen igénye a rádió, a televízió gyermekeknek közvetített előadásai hallgatására.

Legyen elemi ismerete arról, hogy a műalkotásokban - még a fantasztikus és csodás elemekben bővelkedő mesékben is - az emberek életé, a valóságos világ tükröződik.

2. AJÁNLOTT TEVÉKENYSÉGI FORMÁK
AZ I-IV. OSZTÁLYOS TANULÓK SZÁMÁRA OSZTÁLYONKÉNT

a/ A testi fejlődést szolgáló tevékenységi formák

a/a Egészséges napirend, életrend

I. osztály

1. Tartsa be a felnőttek irányításával a tanító és a szülők által összeállított napirendet: idejében keljen fel, pontosan induljon az iskolába és haza, idejében feküdjék le.
2. Aludjék naponta 11-12 órát.
3. Végezzen reggeli tornát a szülők vagy a tanítók irányításával, a szabadban, ill. nyitott ablaknál. Ha a külső hőmérséklet fagypont alatt van, kiszellőztetett helyiségben tornásszék, ültözőke legyen megfelelő.
4. Pihenjen az ebéd és a leckekészítés között /sétáljon, játsszék vagy aludjon/ 2 órát.
5. Házi feladatait legfeljebb egy óra alatt végezze el, tanulja meg. A felnőttek irányításával tartson közben kétszer néhány perces szünetet.

a/b Egészségügyi szabályok

6. Mosakodjék rendszeresen naponta a felnőttek irányításával. Este meleg vízben /lehetőleg tetőtől-talpig, esetleg derékig és mosson lábat/, reggel hideg vízben derékig.
7. Mosson minden este és reggel fogat a felnőttek irányításával. Használjon fogkefét, fogkrémet ehhez. Öblitse ki étkezés után a száját tiszta vízzel. Ne egyen semmit az esti fogmosás után, még csokoládét, cukrot sem!
8. Fésülködjék és tisztítsa ki körmeit naponta a felnőttek irányításával.
9. Rendszeresen vigyen tisztasági zacskójában az iskolába törülközőt, szappant, fésűt. Használja őket a tanító irányításával. Zsebkendőjét mindig hordjon magával, használja önállóan.

II. osztály

1. Állítsa össze napirendjét a felnőttek segítségével, és tartsa be pontosan az első osztályban már megszokott időpontokat: a felkelés, az iskolába indulás, a hazatérés, a lefekvés idejét, valamint tartsa be pontosan a leckekészítés előtti pihenés idejét.
2. Tartsa be az alvás, a reggeli torna, a házi feladatok végzésének rendjét.

3. Tartsa be - önállóságra törekedve - a napi mosakodás, a fogmosás, a fésülködés, a körömtisztítás, az otthoni és iskolai tisztálkodási felszerelések használata, a heti tisztasági fürdő, a hajmosás, a körömápolás szabályait, az I.o. utmutatásai szerint.
4. Óvakodjék a körömrágástól, orr-, fül-piszkálástól, a fejbőr vakarásától, társait figyelmeztesse erre.
5. Tartsa be a kézmosás, a lábtörülköshasználat, az osztály tisztaságának és szellőztetésének, az étkezés, az öltözködés, az iskolatáska-viselés, az egészséges testtartás, írás, olvasás egészségügyi szabályait, az I.o. utmutatásai szerint.

a/a Egészséges napirend, életrend

III. osztály

1. Tartsa be önállóan a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével napirendjét, a második osztály utmutatásai szerint.
2. Aludjék naponta 10-11 órát.
3. Végezzen önállóan, a szülők vagy a nevelő szükség szerinti ellenőrzésével reggeli tornát a szabadban vagy nyitott ablaknál; ha a hőmérséklet fagypont alatt van, kiszellőztetett helyiségben, megfelelő lenge öltözékben.
4. Pihenjen, játsszék az ebéd és a lefekvés között 2 órát.
5. Házi feladatait egy, de legfeljebb másfél óra alatt végezze el, tanulja meg. A felnőttek irányításával tartson közben rövid pihenőt.

a/b Egészségügyi szabályok

6. Tartsa be önállóan a felnőttek szükség szerinti segítsége mellett a napi mosakodás, fogmosás, fésülködés, körömápolás, a heti tisztasági fürdő, a hajmosás, a tisztálkodási felszerelések használatának szabályait, az I.o. utmutatásai szerint.
7. Óvakodjék a körömrágástól, orr-, fül-piszkálástól, a fejbőr vakarásától. Társait és a kisebbeket is figyelmeztesse erre.
8. Tartsa be az étkezés, az iskolatáska viselés, padbanülés egészségügyi szabályait.
9. Mossa kezét önállóan, minden étkezés előtt, WC- használat után, és mindannyiszor, ahányszor piszkos lesz. Figyelmeztesse erre a kisebbeket és társait.

IV. osztály

1. Állítsa össze napirendjét a tanító és szülei segítségével. Tartsa be pontosan a felkelés, iskolába indulás, hazatérés, lefekvés idejét. Figyelmeztesse testvéreit, társait a napirend betartására.
2. Tartsa be önállóan a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével az alvás, a reggeli torna, az ebéd utáni pihenő, a házi feladat elkészítésének rendjét, a III.o. utmutatása szerint.
3. Tartsa be önállóan, a felnőttek szükség szerinti segítségével, a napi mosakodás, fogmosás, fésülködés, körömápolás, a heti tisztasági fürdő, a hajmosás, a tisztálkodási felszerelések használatának szabályait az I.o. utmutatásai szerint.
4. Tartsa be a körömrágás, orr-, fül-piszkálás, a fejbőr vakarására vonatkozó tiltó szabályokat; az étkezés, az iskolatáska viselés, a padban ülés, a kézmosás szabályait, a III.o. utmutatásai szerint.
5. Vigyázzon az iskola, otthona, az utca és a játszótér tisztaságára, ügyeljen a rendszeres szellőztetésre a III.o. utmutatásai szerint. Vegyen részt osztálya, otthona takarításában. Legyen otthonában is a tiszta levegő öre, szelőlőtessen önállóan, ha rossz levegőt tapasztal.

10. Csak saját törülközőjét, fogkefét, fogmosópocharát, fésűjét használja még otthon is.
11. Vegyen hetente egyszer tisztasági fürdőt a felnőttek irányításával és segítségével, mosson haját, hozza rendbe kéz- és láb-körmeit.
12. Óvakodjék - a felnőttek irányításával - a körömrágástól, orr-, fül-, piszkálástól, a fejbőr vakarásától.
13. Mosson kezet önállóan, minden étkezés előtt, WC-használat után és mindannyiszor, ahányszor piszkos lesz.
14. Önállóan használja a lábtörölt iskolában és otthon.
15. Vigyázzon az osztály tisztaságára, ne szemeteljen, szedje fel a ledobott papírt, ételt, szemetet, és tegye a szemétkosárba. Szellőztessen az osztályban a nevelő rendelkezései szerint.
16. Iskolába indulás előtt reggelizzék, vigyen az iskolába tiszta papírszalvétába, tiszta papírba csomagolva. A tiszta papírt a nevelő által meghatározott rendben fogyassza el. Az étkezés alatt üljön nyugodtan, az ételt jól rágja meg, ne fecsegen, ne nézegessen képet, ne olvasson evés közben. Válogatás nélkül, mértéketlenül egyék, csak forrált tejet igyék. Ne használjon sem evéshez, sem iváshoz más által már használt tányért és evőeszközt, poharat, még családban sem. Kutyának, macskának ne adjon enni saját tányérjából. Földre esett ételt, mosatlan gyümölcsöt ne egyék meg. Szeszese italt ne igyék, utasítsa vissza még vendégségben is.
17. Öltözködjék a felnőttek irányításával melegben lengébben, hidegben melegben.
18. Aludjék kiszellőztetett szobában, plusz 10 fok felett pedig lehetőleg nyitott ablaknál.

III. osztály

10. Vigyázzon az iskola, otthona és az utca tisztaságára, használja a láb-
törliót, ne szemeteljen, szedje fel
önállóan a szemetet. Ügyeljen arra,
hogy a WC fedve, ajtaja zárva le-
gyen. Figyelmeztesse társait is a
tisztaságra. Lássa el lelkiismeret-
esen a tisztaságfelelős tiszttségét,
vegyen részt az osztályon, iskolán
belül rendezett tisztasági verseny-
ben.
11. Ügyeljen arra, hogy osztályában,
otthonában tiszta legyen a levegő,
szóljon a felnőtteknek, ha rossz
levegőt tapasztal. Szellőztessen ön-
állóan az osztályban a nevelő rendel-
kezései szerint. Aludjék kiszellőz-
tetett szobában, +10 fok felett pedig
lehetőleg nyitott ablaknál.
12. Öltözködjék önállóan, a felnőttek
utmutatásai szerint, melegben len-
gében, hidegben melegebben.
13. Tartsa törzsét egyenesen, vállait
egy magasságban állás és járás
közben, a felnőttek irányításával.
14. Egyhuzamban legfeljebb 10 percig
írjon, ne fogja görcsösen az író-
eszközt, tartsa izmait laza tónus-
ban mind írás, mind olvasás alkal-
mával. Tartsa könyvét olvasáskor
szemétől kb. 30 cm-re, támassza
a padra, felső részét kissé emelje
meg. Akkor is tartsa be e szabá-
lyokat, ha szórakozásként olvas.
Ügyeljen arra, hogy íráskor, ol-
vasáskor megfelelő legyen a vilá-
gítás.

IV. osztály

6. Öltözködjék önállóan a felnőttek ut-
mutatásai szerint, melegben lengéb-
ben, hidegben melegebben. Ügyeljen
társai, a kisebbek, testvérei öltöz-
ködésére.
7. Tartsa be az egészséges testtartás
szabályait járás, állás közben, tartsa
be az írás és olvasás egészségügyi
szabályait a III. o. utmutatásai szerint.

I. osztály

II. osztály

19. Iskolaszereit hátitáskában hordja.
20. Egészséges testtartással üljön a felnőttek irányításával az iskolapadban, az otthoni leckekezesítéskor, írás és olvasás alkalmával; üljön előre nézve, törzsét függőlegesen tartsa, fektesse talpát a talajra, alsó és felső lábszára derékszöget zárjon be; támassza hátát a pad támlájának, törzse és az írólap között kb. tenyérnyi távolság legyen; egy magasságban tartsa és ne huzza fel vállait; ne dőljön se jobbra, se balra; íráskor nyugtassa mindkét alkarját a pad tetején, törzsét csak kissé hajlitsa előre, feje ne lógjon. Ha nincs otthon testméreteinek megfelelő asztal, illetve szék, szülei segítségével alakítsa ki a szükséges feltételeket: tegyen a lába alá zsámolyt, háta mögé kemény párnát, ill. magasítsa meg a széket. A nevelő és szülei figyelmeztetésére igazítsa ki testtartását.
21. Legfeljebb 5 percig írjon egyhuzamban. Ne fogja görcsösen az íróeszközt. Tartsa izmait laza tónusban mind írás, mind olvasás alkalmával. Tartsa könyvét olvasáskor, füzetét íráskor szemétől kb. 30 cm-re, a könyv felső részét kissé emelje meg, alját támassza a padra. Csak kellő világítás mellett olvasson és írjon.

a/c Védekezés betegség, baleset ellen

22. Használja óvatosan a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével az ollót, tűt, kést, ügyeljen játék közben a törött üvegre, éles tárgyakra, ha ilyet lát a talajon /iskolában, játszótéren/, dobja azonnal szemétkosárba, vagy szóljon a felnőtteknek.
23. Csak felnőttek közvetlen ellenőrzésével nyuljon óvatosan konnektorhoz, villanykörtéhez, gáz-, villanytűzhelyhez, tűzhöz.

6. Használja óvatosan a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével az ollót, tűt, ügyeljen játék közben a törött üvegre, éles tárgyakra. Figyelmeztesse a kisebbeket az előforduló veszélyekre, intse őket óvatosságra. Ha ilyet lát a talajon, dobja azonnal a szemétkosárba vagy szóljon a felnőtteknek. Használja biztonságosan és balesetmentesen a kést, a szükséges óvatosság betartásával.

a/c Védekezés betegség, baleset ellen

15. Tartsa be önállóan a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével az olló, a tü, a kés, a háztartási villany- és gázberendezések használatának óvatossági rendszabályait, járjon el megfelelően törött üveggel, éles tárgyakkal szemben a II. o. utmutatásai szerint. Kályhát, tűzhelyet csak a felnőttek közvetlen ellenőrzésével kezeljen.
16. Járjon el sérülés, fájdalomérzet, rossz közérzet előfordulása esetén, a fogak óvásában a II. o. utmutatásai szerint.
8. Tartsa be önállóan a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével az olló, a tü, a kés, a kéziszerszámok, a háztartási villany- és gázberendezések óvatossági rendszabályait, járjon el megfelelően a törött üveggel, éles tárgyakkal szemben, a kályha és a tűzhely kezelésében a II. o. utmutatásai szerint. Ügyeljen arra, hogy testvérei, társai, a kisebbek betartsák a szükséges óvatosságot.
9. Járjon el sebesülés, fájdalomérzés, rossz közérzet előfordulása esetén, a fogak óvásában a II. o. utmutatásai szerint.

I. osztály

24. Szóljon azonnal a felnőtteknek, ill. menjen orvoshoz, ha elesik, vagy sebesülés éri. Azonnal jelezze azt is, hogy közérzete rossz, vagy fájdalmakat érez.
25. Forduljon bizalommal az orvoshoz, a védőnőhöz, tartsa be az orvos előírásait, vegye be vonakodás nélkül az orvosságot.
26. Látogasson el tanítója vezetésével a közeli forgalmas utkereszteződéshez, és ismerkedjék meg ott az egyéni és csoportos átkelés szabályaival. Csak gyalogjárón közlekedjék, ne járjon, ne játsszék az uttesten. Az átkelés szabályait önállóan tartsa be.

II. osztály

7. Kezelje óvatosan a felnőttek pontos utmutatásai szerint a konnektort, a villamos háztartási berendezéseket, a gáz- és a villanytűzhelyt. Kályhát, tűzhelyt csak a felnőttek közvetlen ellenőrzésével kezeljen.
8. Azonnal szóljon a felnőtteknek, ha magát vagy társait sebesülés éri, mondja meg azt is, hogy földes sérülés történt. Azonnal jelezze, ha közérzete rossz, vagy fájdalmat érez, ill. ha társainál tapasztal ilyet.
9. Látogasson el tanítója vezetésével az illetékes iskolaorvosi és fogorvosi rendelőbe. Ismerkedjék meg az orvos vagy védőnő munkájával, a védőoltások jelentőségével, a mentők szerepével. Ismerje meg a gyakorlatban a mentők értesítésének módját /telefon hívás/. Tartsa be a felnőttek irányításával az orvos előírásait betegség és lábbadozás idején.
10. Tartsa be önállóan a gyalogosközlekedés, átkelés szabályait, figyelmeztesse erre társait. Gyakorolja tanítója vezetésével a jobb oldali közlekedést az iskolaudvaron. Ne járjon, ne játsszék az uttesten.
11. Óvja fogait, ne harapjon kemény tárgyakba, ne használja őket fogó, törő helyett, figyelmeztesse erre társait.
12. Tartsa be önállóan az osztályban, a tanító irányítása mellett a köhögőktől, tüsszögőktől való óvakodás szabályait, ill. tartsa be azokat, ha maga köhög, tüsszög.
13. Látogasson el tanítója vezetésével az illetékes iskolaorvosi rendelőhöz, a legközelebbi gyógyszertárhoz.

III. osztály

17. Találjon el az illetékes orvosi, fogorvosi rendelőbe, a gyógyszerertárba, a mentők értesítési helyére, szükség esetén pontosan vigyen értesítést. Tartsa be az orvos előírásait betegség és lábadozás idején.
18. Tartsa be a közlekedési szabályokat, a II. o. utmutatásai szerint. Ne szálljon, ne ugráljon mozgó járműre. Segítsen testvéreinek és a kisebbeknek e szabályok betartásában.
19. Tartsa be önállóan a köhögőktől, tüsszögőktől való óvakodás szabályait, a ragályos betegség esetén szükséges magatartás szabályait, illetve tartsa be azokat, ha maga köhög, tüsszög vagy beteg. Zsufolt helyiségben, járművön különösen ügyeljen erre. Figyelmeztesse erre társait és a kisebbeket. Segítsen szüleinek a betegápolásban.

IV. osztály

10. Találjon el az illetékes fogorvosi, orvosi rendelőbe, a gyógyszerertárba, a mentők értesítési helyére, szükség esetén pontosan vigyen értesítést. Tartsa be az orvos előírásait betegség és lábadozás idején.
11. Tartsa be a közlekedési szabályokat, tartsa be a kerékpározással kapcsolatos közlekedési szabályokat. Ügyeljen az utóán átkelésnél a kisebbekre, szükség esetén segítsen nekik.
12. Tartsa be a fertőzést terjesztőktől, a betegektől való óvakodás szabályait, segítsen a betegápolásban a III. o. követelményei szerint.
13. Vegyen részt az uttörők által rendezett egészségügyi tanfolyamon, ill. az iskolaorvos, a VK által szervezett egészségvédelmi beszélgetésen, ismerje meg az elsősegélynyújtás alapjait, tudását alkalmazza szükség szerint.

I. osztály

a/d Edzés

27. Töltsön minden évszakban naponta legalább két órát a szabadban, mínusz 5 és mínusz 10 fok hőmérséklet esetén legalább egy órát, az időjárásnak megfelelő öltözékben. Töltse az óráközi szüneteket, a testnevelési órát a szabadban, szabad idejében menjen a játszótérre, kertbe, erdőbe.
28. Fürödjék nyáron a szabadban, ha a levegő legalább plusz 22 fok, és a víz legalább plusz 18 fok. Tartózkodjék a nem uszók számára kijelölt helyen, illetve szabad vízben csak derékig érőbe menjen. Ha fázik, azonnal menjen a napra, ill. öltözzék át.
29. Huzódjék nagy hőségben árnyékba a tűző nap elől, erős szélben ne tartózkodjék kinn, ne énekeljen, ne beszéljen a szabadban. Minusz 5 fok alatt állandóan mozogjon a levegőn, ha fázik, menjen melegedni.

a/e Testnevelés, sport, mozgásos játékok

30. Aktívan vegyen részt a testnevelési órákon, teljesítse az I. o. követelményeit.
31. Játsszék mozgásos játékokat, lehetőleg a szabad levegőn /bujócska, fogócska stb./. Vegyen részt labdajátékokban, rollerozzék, korcsolyázzék, görkorcsolyázzék stb. lehetőségei szerint.
32. Tegyen rendszeresen /lehetőleg havonta egyszer /egy km-es sétát a szabad természetben/, felnőttek kíséretében. Vegyen részt a tanító által vezetett kirándulásokon, sétákon.

II. osztály

14. Töltse szabadban szabad idejét, fürödjön a szabadban, tartsa be az óvatossági rendszabályokat az I. o. követelményei szerint.

III. osztály

a/d Edzés

20. Töltse szabad idejét szabad levegőn, fürödjön a szabadban, tartsa be az óvatossági szabályokat az I. o. követelményei szerint.
21. Napfürdőzzék önállóan, a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével, a szükséges fokozatosság és óvatosság betartásával.
22. Viselje el szükség esetén az izzadást és a fázást negyed óra hosszát, felnőttek jelenlétében. Igyekezzen leküzdeni az izzadást a ruházat laztításával, a fázást élénk mozgással.

IV. osztály

14. Töltsön minden évszakban naponta legalább két órát a szabadban -5 és -10 fok hőmérséklet^e esetén legalább 1 órát, az időjárásnak megfelelő öltözékben. Töltse az óráközi szüneteket, a testnevelési órát a szabadban, szabadidejében menjen a játszótérre, kertbe, erdőbe stb.
15. Fürödjék, usszon a szabadban, ha a levegő legalább plusz 22 fok és a víz legalább plusz 18 fok. Ha fázik, azonnal menjen a napra, ill. öltözzék át.
16. Napfürdőzzék a III. o. utmutatásai szerint, viselje el szükség esetén az izzadást és a fázást, igyekezzen leküzdeni azokat a III. o. utmutatásai szerint.
17. Nagy hőségben huzódjon árnyékba a tűző nap elől, erős szélben ne tartózkodjék kinn, ne énekeljen, ne beszéljen a szabadban, mínusz 5 fok alatt állandóan mozogjon a levegőn, ha fázik, menjen be melegedni.

a/e Testnevelés, sport, mozgásos játékok

23. Aktivan vegyen részt a testnevelési órákon, teljesítse a III. o. követelményeit, vegyen részt az osztálya számára rendezett versenyeken.
24. Játsszék mozgásos játékokat lehetőleg szabad levegőn. Vegyen részt labdajátékokban, rollerozzék, korcsolyázzék, kerékpározzon lehetőségei szerint. Kezdjen el uszni tanulni.
25. Látogasson el tanítója vezetésével valamilyen sportpályára, uszodába, stadionba stb.
18. Aktivan vegyen részt a testnevelési órákon, teljesítse a IV. o. követelményeit, vegyen részt az osztálya számára rendezett versenyeken.
19. Játsszék mozgásos játékokat lehetőleg szabad levegőn, vegyen részt labdajátékokban, rollerozzék, korcsolyázzék, kerékpározzon lehetőségei szerint. Tanuljon meg uszni, usszon biztosan 30 métert egyfolytában, tetszés szerinti technikával.

b/ A világnézeti és a politikai fejlődés kialakulását szolgáló
tevékenységi formák

b/a A természet anyagiságára és megismerhetőségére /világmindenség, Föld,
élettelen és élő természet/ vonatkozó meggyőződés kialakítását szolgáló
tevékenységi formák:

1. Figyeljen meg különböző növényeket, állatokat. 2. Állapítsa meg, hogy a hallott mesékben előforduló események közül melyek történhetnek meg a valóságban, és melyek azok, amelyek csak a mesékben szerepelhetnek. 3. Vegyen részt Tételapó és fenyőfaünnepen, tanuljon arra szüleinek rövid köszöntőt meglepetésként. Figyelje meg az ünnepi előkészületeket, a fenyőfát, ajándékot vásárló embereket. 4. Ne féljen mesebeli szörnyektől. 5. Menjen be egyedül sötét szobába, kattantsa fel a villanyt, és állapítsa meg, hogy a sötétben semmi sem változott meg, nincs tehát oka félelemre.	1. Ismerkedjék a víz, a különböző földanyagok néhány legfontosabb tulajdonságával, s ennek alapján alakuljon ki benne az az elemi meggyőződés, hogy az ember fel tudja használni a természetben található anyagokat. 2. Ne ijesztgesse mesebeli alakokkal társait, kisebb testvéreit. 3. Hozzon saját életéből példákat, amikor meggyőződött a babona valótlanságáról.

III. osztály

26. Kiránduljon legalább havonta egyszer a szabadba, lehetőleg dombra, hegyre, felnőttek kíséretében, három-öt km-es távolságra, egymásfél órás pihenő közbeiktatásával. Szükséges munkáját, élelmét maga vigye.
27. Végezzen otthon vagy az iskolában könnyű fizikai munkát, egy alkalommal legfeljebb egy órán keresztül.
28. Vegyen részt a kisdobosok mozgásos játékaiban, versengéseiben, sétáin, kirándulásain.

IV. osztály

20. Látogasson el tanítója vezetésével bármilyen sportpályára, uszodába, stadionba, nézzen ott végig egy szabályos sportversenyt, ill. mérkőzést.
21. Kiránduljon legalább havonta egyszer a szabadba, lehetőleg dombra, hegyre, felnőttek ill. ifi vezetők kíséretében, 3-5 km-es távolságra, 1-1 1/2 órás pihenő közbeiktatásával. Tegyen egész napos turát. Szükséges ruháját, élelmét maga csomagolja össze, maga vigye. Tartsa be a pihenőhely használatának és rendbetételének szabályait. Csak jó vízből igyék.
22. Végezzen könnyű fizikai munkát a III. o. utmutatásai szerint.
23. Vegyen részt a kisdobosok, ill. uttörők mozgásos játékaiban, versenyekben, kirándulásain.

1. Végezzen olyan egyszerű kísérleteket, illetőleg folytasson olyan megfigyeléseket, amelyek alapján meggyőződhet arról, hogy a növények és az állatok fejlődését anyagi természeti életfeltételek határozzák meg.
2. Végezzen olyan egyszerű kísérleteket, illetve folytasson olyan megfigyeléseket, amelyek alapján meggyőződhet arról, hogy a különböző természeti jelenségek létrejöttét anyagi természetű feltételek határozzák meg /az égés, az eső létrejöttének legfontosabb feltételei/.
3. Különböztesse meg a mesékben, a mondákban, a regékben a költött elemeket a valóságtól.

1. Győződjék meg a tapasztalati körébe tartozó különböző élettelen anyagok /vas, alumínium, szén, kőolaj, petróleum stb./ példáján arról, hogy ha az ember megismeri a különböző anyagok tulajdonságait, akkor fel tudja azokat használni.

I. osztály

II. osztály

b/b A valóság törvényszerűségeinek megismerését szolgáló tevékenységi formák:

a jelenségek anyagi okainak megismerését szolgáló formák:

6. Figyelje meg különböző évszakokban az időjárás változásai következtében előállott változásokat a növények és az állatok életében.
4. Végezzen az első osztályhoz hasonló megfigyeléseket a növények és az állatok szélesebb körében.

A jelenségek kölcsönhatásának, összefüggéseinek megismerését szolgáló tevékenységi formák:

7. Állapítsa meg szemlélet alapján az időjárás változásainak, a növények, az állatok és az emberek életére gyakorolt hatását.
5. Állapítsa meg egyszerű kísérletek és megfigyelések alapján a növények fejlődése és egyes életfeltételei között a legegyszerűbb összefüggéseket.
6. Állapítsa meg megfigyelései alapján az időjárás és a mezőgazdasági termelés közötti legegyszerűbb összefüggéseket.
7. Állapítsa meg a fertőző betegségekről tanultakkal kapcsolatban a tisztaság hiánya és a betegség; illetőleg a tisztaság, az elővigyázatosság és a betegség elkerülése közötti legegyszerűbb összefüggéseket.

4. Győződjék meg egyszerű kísérletek alapján arról, hogy a természetben egyik jelenség a másiknak előidézője, oka /a tűz kialakulásának az oka a levegőhiány; a falevelek mozgásának előidézője a szél; a víz halmazállapot-változásainak oka a hideg, illetőleg a meleg; a testek kiterjedésének a meleg stb./ . Keresse mindenkor a jelenségeket előidéző okokat.
5. Keresse a társadalom életében az okokat: a szegény ember szegénységének oka az volt, hogy munkájáért kevesebb pénzt kapott, mint amennyit érdemelt. A henyélő gazdag emberek gazdagságának az oka pedig az volt, hogy a dolgozó szegény emberek munkájából éltek.
6. Kéressen saját vagy ismerősei életéből olyan példákat, amelyek igazolják, hogy a szerencsének vagy balszerencsének az oka nem a babonás jel volt, hanem egyéb, valószínű ok.
7. Állapítsa meg megfigyelései alapján az időjárás és a mezőgazdasági termelés közötti legegyszerűbb összefüggéseket.
8. Állapítsa meg egyszerű kísérletek és megfigyelések alapján a növények fejlődése és egyes életfeltételeik között a legegyszerűbb összefüggéseket.
9. Állapítsa meg a gyümölcsösben végzett megfigyelései alapján a megfelelő növényvédelem és a növények fejlődése közötti legegyszerűbb összefüggéseket.
2. Keresse a természetes okát a mindennapi élet azon jelenségeinek, amelyeket az elmaradott emberek szellemek, természetfeletti erők művének tulajdonítanak.
3. Olvasmányai, s a hallott történetek alapján állapítsa meg a tanult történelmi események /Dózsa-parasztháború, szabadságharc, arató- és munkássztrájkok stb./ legszembetűnőbb okait.
4. Állapítsa meg a gazdasági növényeinkről és a háziállatokról tanultak alapján a növények és az állatok fejlődésének a helyes növényápolással és az állatgondozással való legegyszerűbb összefüggéseit.
5. Végezzen megfigyeléseket előre megadott szempontok szerint az uralkodó szélirány és a fák alakja közötti egyszerű összefüggés megállapítására.

I. osztály

II. osztály

a jelenségek mozgásának, változásainak, fejlődésének megismerését szolgáló tevékenységi formák:

8. Figyelje meg rendszeresen, és rögzítse rajzban az évszakok változásával összefüggő, mindennapi tapasztalati körébe eső jelenségeket. Megfigyelései terjedjenek ki az időjárásra, a növények és az állatok életére, az ember öltözködésére.
9. Számoljon be az iskolában arról, ha valami újat látott az utcán, az üzletben, ha megjavították a kútát, kicserélték a lámpákat stb.
10. Készítsen rajzot ugyanarról a fáról ősszel, télen, tavasszal és nyáron.
8. Vegye tudomásul a nevelő vezetésével a természetben végzett megfigyelések alapján a növények és az állatok növekedésének legszembevetőbb jelenségeit.
9. Vezessen megfigyelési naptárt a nevelő irányításával, a természet tavaszi ébredéséről.
10. Hasonlítsa össze saját testmagasságára és testsúlyára vonatkozóan a tanév elején és végén végzett orvosi mérések adatait.
11. Figyelje a maga körül folyó élet változásait: új ház épül, új üzletet nyitnak, kikövezik a járdát, új gépek érkeznek a gépállomásra stb.
12. Állapítsa meg az olvasott és hallott történetek, színes leírások alapján, hogy mennyiben változott meg a gyermekek élete a multhoz képest.

III. osztály

10. Készítsen hőembert, figyelje meg, mi történik vele a meleg idő beálltával.
11. Figyelje meg a csuszka /jégpálya/ létrejöttét /hogyan fagy meg a víz a hidegben, és hogyan olvad el a jég a melegebb idő beálltával/.
12. Szerezzen tudomást egyszerű kísérletek alapján arról, hogyan alakul át melégités hatására a cseppfolyós víz gózzá, lehülés hatására pedig hogyan válik újra cseppfolyóssá, illetőleg hogyan fagy meg a víz a hideg hatására szilárd jéggé, majd olvad meg újra cseppfolyós vízzé.
13. Figyelje meg folyamatosan a tanult veteményeskerti növényeket: hogyan szaporodik magról a növény, hogyan segíti a növekedését a táplálék, az öntözés, a napfény.
14. Figyelje meg a bab csiráztatása alkalmával, hogy az elvetett mag elpusztul, az új növény a régiből táplálkozik, s így fejlődik.
15. Csiráztasson azonos fajtájú magvakat különböző feltételek mellett. Figyelje meg, és állapítsa meg az életfeltételeknek a növény fejlődésére gyakorolt hatását.
16. Figyelje meg lakóhelye társadalmi vonatkozású változásait, amelyek arra mutatnak, hogy napról napra javul életünk /új lakóházak, üzemek, kórház, kulturális intézmények épülnek, létesülnek stb./.
17. Kérje meg szüleit, meséljenek gyermekkorukról, s ennek alapján állapítsa meg, hogy az emberek élete nem volt mindig olyan, mint most. A gyermekek élete is más, mint szüleiké, nagyszüleiké volt. Ma jobb a dolgozók élete, mert munkájukat megfizetik, megbecsülik.

IV. osztály

6. Végezzen önálló megfigyeléseket alkalomszerűen és huzamosabb ideig, előre megadott szempontok alapján, a lakóhely heti, havi, évi középhőmérsékletének megállapítására.
7. Gyűjtsön adatokat arra a változásra, amelyet a felszabadulás jelentett szülei, ismerősei, helységük népe életében.
8. Állapítsa meg a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról tanultak alapján azt a nagy változást, amelyet a forradalom jelentett a szegény, dolgozó emberek élete megváltoztatásának szempontjából.

I. osztály

II. osztály

c/ A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus kialakítását szolgáló tevékenységi formák

c/a A hazai táj /föld, növény- és állatvilág/ megismerését és megszeretését elősegítő tevékenységi formák:

1. Találjon el kiséret nélkül az iskolába, a játszótérre, az üzletekbe, amelyekben szülei napi bevásárlásait végzik.
2. Tegyen az osztállyal, szüleivel sétákat, rövid kirándulásokat lakóhelyén és annak közvetlen környékén. Álljon meg azokon a helyeken, ahonnan szép kilátás van, és mondja el, mi mindent lát.
3. Gyűjtsön sétákon, családi kirándulásokon egyszerű emlékeket, követ, falevelet, madártollat, terméseket, virágokat stb.
4. Figyelje meg a különböző évszakokban a környező természetben a táj, a növény- és állatvilág gazdag változatosságát, gyönyörködjék szépségében.
5. Készítsen közös gyűjteményt különböző falevelekből.
1. Figyelje meg az otthonát és az iskolát környező utcákban azokat a változásokat, amelyek arra mutatnak, hogy lakóhelye épül, szépül a dolgozók munkája nyomán.
2. Sétáljon el osztálytársaival, szüleivel együtt a közeli erdőbe, gyönyörködjék szépségében.
3. Hallgasson és énekeljen olyan nép- és gyermekdalokat, amelyek az otthon, a szülőföld és a nép életét, szeretetét tükrözik.
4. Készítsen közös gyűjteményt levelekből és termésekből.

c/b A dolgozó nép megismerését és a nép iránti pozitív érzelmek felébresztését szolgáló tevékenységi formák:

6. Igyekezék megkönnyíteni mások munkáját, amikor azt igénybeveszi /szüleinek, tanítójának, az elárúsítónak, a kalauzoknak stb./.
5. Tanuljon verset szülői felkészítésére.
6. Menjen el a szülei munkahelyén rendezett ünnepekre /gyermeknap, stb./.
7. Figyelje meg a közlekedési rendőr, az elárúsítók munkáját, az őszi és a tavaszi munkákat a földeken /a valóságban, képen vagy filmen/, s állapítsa meg, hogy a dolgozók érette is munkálkodnak.

III. osztály

IV. osztály

1. Gyűjtse lakóhelye multjának emlékeit.
  2. Kérdezősködjék szüleitől, idősebb emberektől lakóhelye multjáról.
  3. Figyelje meg lakóhelye felszínének változatosságát, vizei szépségét.
  4. Szerezzen tudomást közvetlen tapasztalat alapján a lakóhelyén termelt szántóföldi növényekről, gyümölcsökről, az ott tenyésztett állatokról.
  5. Olvasson népmeséket és népdalokat az elnyomott nép szomorú sorsáról, a jobb, igazságosabb élet utáni vágyáról. Ismerjen meg népi hősöket.
  6. Olvasson mondókákat, jeleneteket népünk történelméből, amelyek a földesurak szívtelenségéről, kegyetlenségéről tesznek bizonyosságot.
1. Tájékozódjék a lakóhelyéről készített térképvázlaton.
  2. Végezzen egyszerű kísérleti vizsgáldást lakóhelye talajáról.
  3. Tegyen sétát, kirándulást a járási, illetőleg a megyeszékhelyre, a járás legszebb kirándulóhelyére.
  4. Fűzze össze a lakóhely és környéke tájait, városait ábrázoló képeket, képeslapokat.
  5. Készítsen maggyűjteményt, a tanult növényeket és az ismert állatfajtákat, állati termékeket ábrázoló címke- és képgyűjteményt.
  6. Tegye el a hazai tájakat, városokat ábrázoló képeslapokat. Rendezze el azokat aszerint, hogy hegyeket, vizeket, utcarészleteket, egyes épületeket, szobrokat ábrázolnak-e.
  7. Kérje meg szüleit és más felnőtteket, hogy meséljenek neki azokról a helyekről, ahová üdülni küldték őket.
  8. Olvasson történeteket olyan népmeséi alakokról, akik találékonyságukkal, furfangjukkal, okosságukkal egyes helyzetekben legyőzik, megsegítenik a dőlyfős urakat.
  9. Olvasson olyan történeteket /a tanszabvány által megjelölt történelmi események köréből/, amelyek megismertetik népünknek az évszázados harcokban és a békés munkában tanúsított hősiességének képeivel.

I. osztály

II. osztály

8. Ismerje meg egyenruhájáról a katonát, a rendőrt, a postást, a tüzoltót, tisztelje őket fontos munkájukért.
9. Szerezzen közvetlen tapasztalatokat a különböző foglalkozású dolgozók munkájáról. Köszöntse a különböző munkahelyeken megismert dolgozókat, s ezzel is fejezze ki irántuk érzett tiszteletét.
10. Gyűjtsön képeket gyárakról, mezőgazdasági munkákról, gépekről.
11. Olvasson néhány jellemző részletet, hallgasson meg történeteket a dolgozók gyermekeinek felszabadulás előtti otthoni és iskolai életéről. Hasonlítsa össze ezek alapján a gyermekek mai és multbeli életét.
12. Készüljön fel március 15. megünneplésére, készítsen nemzetiszínű zászlót, kokárdát, vegyen részt ünnepélyen.

c/c A nép kulturális alkotásai megismerésére, szeretetére, illetve ápolására indító tevékenységi formák:

7. Tanuljon népi mondókákat, köszöntőket, népdalokat, mesélje el társainak az általa ismert népmeséket.
8. Gyönyörködjék a népmesék találó kifejezéseiben.
9. Beszéljen tisztán, hangosan, lehetőleg teljes mondatokban.
13. Hallgassa figyelmesen tanítója szép felolvasását, versmondását.
14. Keresse ki az olvasmányokból, költeményekből a találó, szép kifejezéseket.
15. Törekedjék helyes, értelmes, magyar beszédre, tartózkodjék a jassz kifejezésektől.

III. osztály

7. Érezzen együtt a mesék bátor hőseivel, kövesse utjukat érdeklődéssel, tudjon velük örülni, busulni, ha kell. Keresse meg, miben hasonlíthatna hozzájuk, mit tanulhat tőlük.

8. Gyakorolja a helyes, folyékony olvasást, versmondást.
9. Vegyen részt a párhuzamos III. osztályok között rendezett szavalóversenyen a kötelező versek elmondásával.

IV. osztály

10. Gyűjtsön olyan képeket, képeslapokat, amelyek történelmi eseményeket, hősöket, a történelmi múlt nevezetes helyeit, emlékeit ábrázolják.
11. Olvasson olyan leírásokat, történeteket, amelyek a munkások és a parasztok /valamint gyermekeik/ multbeli nehéz életét ábrázolják.
12. Látogasson el szülei munkahelyére. Érdeklődjék az idősebb dolgozóktól, milyen volt munkahelyük régen, milyen körülmények között dolgoztak. Hasonlítsa össze a hallottakat mindazzal, amit mai munkakörülményeiről tud.
13. Hasonlítsa össze az olvasmányok, a megismert történetek, elbeszélések tartalma alapján a munkások és a gyárosok, a parasztok és a földesurak életét, s alkosson ítéletet mindezek alapján a kizsákmányolókról.
14. Vegyen részt jól dolgozók felköszönésében. Nyújtson át nekik virágot, mondjon verset, segítsen megünneplésük előkészületeiben.
15. Ismerkedjék a munkásosztály, a parasztság példamutató harcosainak életével, akik mindent feláldoztak a kizsákmányolók elleni harc szolgálatában /Martos Flóra, Ságvári Endre/.
16. Törekedjék helyes, folyékony, értelmes olvasásra, versmondásra, gyönyörködjék társai értelmes olvasásában, versmondásában.
17. Gyönyörködjék nagy íróink, költőink találó, szép kifejezéseiben.

I. osztály

10. Tartózkodjék az illetlen szavak használatától.
11. Énekelje szívesen népdalainkat, játssza el örömmel népmeséinket.

II. osztály

16. Cserélje ki társaival mesekönyveit, hogy többet olvashasson.
17. Vegyen részt gyermek-, játék- és népdalok közös éneklésében.
18. Játsszék egyszerű népi játékokat.
19. Nézegessen népművészeti alkotásokat rajzi tanulmányaihoz kapcsolódóan.

c/d A szocialista gazdasági, társadalmi, politikai rend magasabbrendűségének és perspektíváinak megértését és elfogadását szolgáló tevékenységi formák:

12. Vegye számba otthoni és iskolai környezetében mindazokat a jelenségeket, eseményeket, amelyek hazánkban a gyermekek boldog életére utalnak /rendes ruházat, tápláló étkezés, ajándékok, jól felszerelt iskola stb./.
20. Állapítsa meg a különböző foglalkozású dolgozók életéről szerzett tapasztalatai alapján, hogy hazánkban mindenkinek dolgoznia kell, a dolgozók fizetésükből becsületesen megélhetnek, gyermekeiket minden szükségessel el tudják látni.
21. Vegye számba, hogyan töltik osztálytársai és azok szülei a nyári szünidőt, milyen üdülési, szórakozási lehetőségeik vannak.

III. osztály

10. Hámozza ki a megismert népdalok és népmesék mondanivalóját: a népfiai jobb életre vágytak, találékony-ságuk, okosságuk segítette őket terveik valórváltásában.
11. Keressen követésre méltó hősokeket az olvasott történetekben, foglaljon állást a szereplők öselekedeteivel szemben, vegye számba jó és rossz tulajdonságaikat.
12. Használja fel az olvasottak nyelvi tanulságait: végezzen szó- és kifejezésgyűjtést, gazdagítsa beszédét az olvasmányjaiból átvett kifejezésekkel, hasonlatokkal.
13. Adja elő mondanivalóját bizonyos elemi elrendezésben, kiemelve a lényeges elemeket. Törekedjék pontos szóhasználatra, alkalmazza helyesen beszédében a rokonértelmű szavakat.
14. Teljesítsen nyelvvizsgálatot az osztályban és kisebb testvérei között, nyelvtani ismereteinek megfelelő fokon.
15. Gyűjtse a mesés- és ifjúsági könyveket saját maga és az osztálykönyvtár számára. Kölcsönözzön könyveket rendszeresen az osztálykönyvtárból.
16. Tartsa számon, hogy mikor kölcsönözhetnek a gyermekek a helyi könyvtárból, milyen foglalkozásokon, előadásokon vehetnek részt a művelődési házban, milyen matinéokra mehetnek el a filmszínházba.
17. Szerezzen tapasztalatokat olvasmányai, történetek, képek, film alapján arról, hogy a munkások és a parasztok egyre kulturáltabb munkakörülmények között dolgoznak /épület, felszerelés, étkezési, tisztálkodási, kulturális lehetőségek, stb.

IV. osztály

18. Kézzen szép kifejezéseket olvasmányjaiból.
19. Fejezze ki gondolatait világosan, törekedjék minél pontosabb, szebb kifejezésükre.
20. Ne használjon magyartalan kifejezéseket.
21. Figyelmeztesse pajtásait, kisebb társait nyelvünk helyes használatára.
22. Hasonlítsa össze a falu multbeli kulturális elmaradottságát a jelen helyzettel a felszabadulásunk óta bekövetkezett változások számbavétele alapján /villany bevezetése, iskolák, filmszínházak, művelődési házak létesítése stb./.
23. Gyűjtson adatokat, példákat olvasmányjaiból, családtagjaiktól, felnőtt ismerőseitől a munkások és a dolgozó parasztok munka- és életkörülményeiről /sok munkaalkalom; 8 órás munkaidő; korszerű gépek; védőételek, védőruhák, balesetvédelmi intézkedések; sportolási, kulturális és üdülési lehetőségek; megbecsülésük/.

c/e A Szovjetunió és a szocialista tábor országainak megismerését és megszeretését szolgáló tevékenységi formák:

13. Nézze végig az április 4-i diszfelvonulást /hallgasson részleteket a rádióközvetítésből, vagy nézze meg a televíziós közvetítés részleteit/.
22. Készítsen piros zászlót, disztse azzal osztályát április 4-e tiszteletére. Vegyen részt április 4-e megünneplésében.
23. Helyezzen virágot április 4-én osztálytársaival együtt a szovjet emlékműre, a szovjet harcosok sírjára.
24. Hallgasson meg néhány történetet arról, hogy mivel mutatták meg a szovjet katonák a felszabadítás idején szeretetüket a magyar gyermekek iránt.
25. Nézegessen képet a Gellérthegy szabadságszoborról.
26. Ismerje meg a szovjet zászlót.

III. osztály

18. Gyűjtsön adatokat, képeket, történeteket arról, hogy lakóhelye a felszabadulás óta milyen új építkezésekkel, létesítményekkel gazdagodott, s ezek mivel járultak hozzá a dolgozó emberek örömtelibb életéhez.
19. Látogasson el osztálytársaival, nevelője vezetésével, lakóhelyének egy kulturális intézményébe.
20. Tegyen látogatást a tanácsházán tanítója vezetésével. Szerezzen tudomást egy-két példa alapján arról, hogy mit köszönhetnek a gyermekek a tanácsi dolgozók munkájának. Érdeklődjék osztálytársaival együtt, mit létesítenek a közeljövőben a gyermekeknek.
21. Vegyen részt november 7-e megünneplésében.
22. Olvasson történeteket a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról, a nép életének azt követő megváltozásáról.
23. Vegye ki részét a szovjet emlékművek környékének ápolásából.
24. Hallgasson meg történeteket a felszabadító harcokról.

IV. osztály

24. Ismerkedjék lakóhelye kulturális felemelkedésének tényeivel /iskolaépítések, villamosítás, helyi könyvtárak stb. létesítése/.
25. Vegye számba a járásban, a megyében a felszabadulás óta létrehozott gazdasági, kulturális és egészségügyi létesítményeket és azok hasznát a felnőttek és a gyermekek életében.
26. Gyűjtsön adatokat, híreket nagy szocialista létesítményeiről, azok jelentőségéről az egész ország népe szempontjából.
27. Hasonlítsa össze a munkások és a parasztok múltbeli és mai életkörülményeit.
28. Hasonlítsa össze a munkás- és a parasztgyermekek múltbeli és mai életét élelmezésük, ruházódásuk, iskolázásuk, szórakozásuk szempontjából. Mondjon ezekre példákat saját családjá köréből, olvasmányaiából.
29. Vegye számba a fasiszta pusztítás néhány kirívó tényét hazánkban.
30. Érdeklődjék arról, hogy az ujjáépítést mennyiben segítette a Szovjetunió /a szovjet katona/ lakóhelyén, megyéjében.
31. Érdeklődjék lakóhelyén arról, mivel segíti ma is a Szovjetunió hazánkat.
32. Ismerkedjék a szovjet pionirok életének néhány jellemző mozzanatával.
33. Ismerkedjék szovjet ifjúsági hősök alakjával olvasmányai és filmek alapján.

I. osztály

II. osztály

c/f A világ dolgozói életének, az elnyomás és kizsákmányolás ellen vívott küzdelmének, a békéért folytatott harcának megismerését és támogatását szolgáló tevékenységi formák:

14. Vegyen részt az osztály és a lakóház május 1-i dekorálásában, készítsen piros zászlót.	27. Készítsen kékszinű, a békét jelképező zászlót.
15. Nézze végig a dolgozók május 1-i felvonulását.	28. Vegyen részt május 1-i felvonuláson szüleivel együtt.
	29. Számoljon be arról, hogy mit látott a május 1-i felvonuláson /mennyien voltak, milyen volt a hangulat, milyen munkatermékeket vittek a dolgozók a munka ünnepén/.

c/g A nacionalizmus, a kozmopolitizmus, a faji gyűlölet elvetésére mozgósító tevékenységi formák:

16. Ne csufolja idegen nyelvű, nem tiszta magyarsággal beszélő társait.	30. Barátkozzék más nemzetiségű osztálytársaival is.

III. osztály

25. Gyűjtsön képeket, híreket arról, hogyan ünnepelték szerte a világon a dolgozók május 1-ét.
26. Olvasson és hallgasson meg történeteket a világ más táján elnyomottságban élő gyermekek sorsáról.
27. Kérje meg más nemzetiségű osztálytársait, énekeljenek az ő dalaikból, meséljenek meséikből.

IV. osztály

34. Gyűjtsön híreket arról, hogy a munkásosztály az egész világon harcol a dolgozók jólétéért, az elnyomott népek szabadságáért, békéjéért.
35. Gyűjtsön képeket az elnyomottság, a kizsákmányolás ellen folyó harcok epizódjairól, harcosairól.
36. Gyűjtsön képeket, híreket a világ dolgozóinak békemegmozdulásairól.
37. Szerezzen képet vagy ábrázolja rajzon azoknak az országoknak zászlóját, amelynek nyelvén más nemzetiségű osztálytársai beszélnek.

d/ A tanuláshoz, a munkához és a szocialista tulajdonhoz való helyes viszony kialakulását szolgáló tevékenységi formák

d/a A tanuláshoz való helyes viszony kialakulását szolgáló tevékenységi formák:

I. osztály

1. Keljen fel jókor, hogy a kijelölt időben érkezék az iskolába. Tanulás után menjen egyenesen haza. Kerülje az utcai ácsorgást.
2. Tartsa be az iskolai házirendet.
3. Készítse elő az iskolában a tanórákhoz szükséges tanszereit /tollhegye tiszta, ceruzája hegyes legyen/.
4. Jelentse őszintén, ha elfelejtette valamely kötelességét teljesíteni, ha valamit otthon felejtett tanszerei közül.
5. Nézzon és figyeljen tanítójára vagy a felelő gyermekre óra alatt, s maga is gondolkodjék minden kérdés után a feleleten.
6. Kérdezze meg tanítójától azonnal, ha valamit nem ért vagy nem tud.
7. Jegyezze meg, hogy melyik nap, hány óráig kell az iskolában maradnia, mikor mehet haza.
8. Jegyezze meg a feladott házi feladatot, leckét.
9. Készítse el, tanulja meg tanítója utasítása szerint házi feladatait, leckéit.
10. Igyekezzen házi feladatát és leckéit a felnőtt családtagok /napközivezető/ szükség szerinti irányítása mellett idejében, pontosan és jól elkészíteni. Feladatát ellenőrizze és láttamoztassa szüleivel /napközivezetővel/.

II. osztály

1. Figyeljen folyamatosan a tanítási órán, ne zavarja társát.
2. Hegyezze ki önállóan ceruzáját.
3. Végezze el otthoni tanulmányi munkáját hiánytalanul.
4. Igyekezzen szóbeli feladatát hibátlanul megtanulni.
5. Igyekezzen írásbeli feladatát pontosan, szépen elvégezni.
6. Készítse el önállóan feladatai zömetét, felnőtt segítséget csak akkor kérjen, ha egyedül nem tud megküzdeni a nehézségekkel.
7. Tartson meghatározott rendet otthoni tanulmányi munkája folyamán, a tanító utmutatásai szerint.
8. Kérje meg otthoni tanulmányi munkája befejeztével valamely felnőtt családtagját /napköziothton-vezetőt/ arra, hogy hallgassa ki leckéjét, nézze át írásbeli feladatát.
9. Csomagolja be táskáját önállóan, órarend szerint, ha elvégezte a leckéit. Ne felejtson otthon semmit.
10. Tartsa rendben önállóan otthoni munkahelyét.

III. osztály

1. Tudja órarendjét kívülről.
2. Figyeljen a tanórán a tanító kérdéseire, magyarázatára, kövesse gondolatban társai válaszait is.
3. Végezzen egyszerű kísérleteket a tanító utmutatásai alapján.
4. Ismerje a szertárak helyét, kezelőit, az I - IV. osztályok helyét az épületben.
5. Szervezze meg tanulmányi munkáját már bizonyos körütekintéssel.
6. Fogjon hozzá haladéktalanul a szüleitől /napköziotthon-vezetőtől/ megjelölt időben a házi feladatok, leckék elvégzéséhez.
7. Igyekezzen házi feladatait, leckéit tanítója utmutatásainak megfelelő sorrendben és módon elvégezni.
8. Segítséget csak akkor kérjen a felnőttektől tanulmányi munkájához, ha már többször próbálkozott sikertelenül önálló megoldásukkal.
9. Válgék szokásává otthoni tanulmányi munkája ellenőrzése /a lecke felmondása, az írásbelik átnézése/.
10. Törekedjék ismeretei bővítésére életkorának megfelelő ifjúsági regények és ismeretterjesztő könyvek olvasásával.

IV. osztály

1. Legyen képes magát akkor is fegyelmezni a tanítási órán, ha a nevelő nem figyeli.
2. Magyarázza el - szükség esetén - társának néhány mondatban a feladott lecke lényegét.
3. Ossa be gazdaságosan idejét, bizonyos önállósággal állapítsa meg a tanulásra felhasználandó időt.
4. Törekedjék tanulmányi munkájában a legalaposabb munkavégzésre.
5. Használja fel a tanórákra való előkészület alkalmával azokat az ismereteket is, amelyeket olvasmányai, az osztályon kívüli foglalkozások alkalmával szerzett.
6. Tanulja meg leckéit úgy, hogy felelésnél értelmes, rövid mondatokban legyen képes előadni azt, amit otthon megtanult.
7. Fejezze be azt a munkát is, amely unalmas számára, amelyet nem szeret.
8. Érdeklődjék az ötödikeseknél az iránt, hogy miről fognak tanulni a következő tanévben, hogy milyen új tantárgyak lesznek.
9. Hallgassa a rádió ismeretterjesztő előadásait, amelyekre tanítója felhívta figyelmét.
10. Nézegesse esetenként nevelői irányítás mellett az Élet és Tudomány c. folyóirat képeit, olvasson belőle a tananyaghoz kapcsolódó részleteket tanítója utasításának megfelelően.

I. osztály

11. Fejezze be mindig a megkezdett munkát, ne kezdjen egyszerre többféle munkához, ne kapkodjon.
12. Csomagolja be táskájába előző este, a felnőttek szükséges ellenőrzése mellett, órarend szerint a szükséges tanszereket, ne vigyen felesleges holmit az iskolába.
13. Tartsa rendben felnőtti irányítással otthoni tanulóhelyét.
14. Vegyen részt az iskolai sétákon, kirándulásokon.
15. Nézegessen képeskönyveket, olvasson rövid meséket.
16. Vegyen részt az iskolai bábszínház-előadásokon.
17. Hallgassa, illetőleg nézze a rádió és televízió meseműsorait.
18. Vegyen részt mesefilm előadásokon.

d/b A család és az iskolai közösség szolgálatában végzett munkák:

19. Öltözködjék önállóan.
20. Kefélje ki önállóan kabátját, ruháját.
21. Utcára csak rendesen felöltözve, kabátját begombolva, sálját, cipőfüzőjét megkötve menjen ki.
22. Tartsa rendben a felnőttek irányításával otthoni tanulópólcát.
23. Vállaljon osztálymegbízásokat. Lásssa el a hetes, a virágfelelős, a tisztaságfelelős, a füzetosztó feladatait tanítója utmutatásainak megfelelően.
24. Becsülje meg az osztályfelelősök munkáját, belátva tapasztalatai alapján, hogy munkájukkal az osztály minden tagjának érdekét szolgálják.

II. osztály

11. Hallgassa figyelmesen a felnőttek beszélgetését, tanuljon azokból!
12. Olvasson meséskönyveket. Olvasson a Kisdobos c. lapot.

13. Tisztítsa önállóan cipőjét.
14. Segítsen ágyát beágyazni.
15. Varrja fel leszakadt gombjait.
16. Vegyen részt az osztály takarításának részletmunkálataiban /portörletés, képek megtisztítása, szekrény rendezése és rendbentartása/ tanítói irányítással.
17. Vállaljon osztálymegbízásokat. Lásssa el a falujságfelelős, a leckenéző feladatát, tanítója utmutatásainak megfelelően.
18. Ne éljen vissza megbízásával, ne uralkodjék társai felett, határozottan, de pajtásiasan figyelmeztesse társait.
19. Teljesítse készségesen felelős osztálytársa kéréseit.

III. osztály

11. Hallgassa, illetőleg nézze a rádió és a televízió ifjusági műsorait.
12. Vegyen részt ifjusági filmelőadásokon.

IV. osztály

11. Jegyezze fel az olvasott könyvek címét, a neki legjobban tetsző részleteit /tanítói utmutatás alapján/.

13. Vegye ki önállóan a szekrényből felső ruháját, és legyen képes rendben visszaakasztani.
14. Tartsa rendben önállóan tanulópolcát.
15. Vegyen részt az osztály takarításának részletmunkálataiban /söprés/ tanítói irányítással.
16. Vállaljon osztálymegbízásokat. Lássa el a jó tanulási felelős feladatát, az osztálykönyvtár-felelősi tisztséget, tanítója utmutatásainak megfelelően.
17. Vegyen részt osztály- és iskolai munkákban. Vegyen részt az osztálykönyvtár rendbentartási munkálataiban, készítsen falujságcikket, vegyen részt osztályünnepségek, osztálykirándulások rendezésében.

12. Varrja meg ruháján a szakadást, varrja fel a leesett horgas és nyómókapcsokat, szője be zokniján, harisnyáján a kisebb lyukakat.
13. Mossa ki zokniját, vasalja ki zsebkendőjét, tizóraikendőjét.
14. Ágyazza be saját ágycát.
15. Vegye ki önállóan a szekrényből a szükséges fehérneműjét.
16. Vegyen részt az osztálytakarítás munkálataiban.
17. Vállaljon osztálymegbízásokat. Vállalja a gyűjtemény-, a térkép-, a folyosófelügyelő feladatát, tanítója utmutatásainak megfelelően.

I. osztály

25. Vegyen részt erejéhez mérten a házi munkákban. Segédkezzék a főzéshez, takarításhoz, terítéshez szükséges eszközök összekészítésében. Locsolja a virágokat.

II. osztály

20. Vegyen részt erejéhez mérten a házi munkákban. Tartsa rendben az újságokat. Törölgesse le a port a nagyobb butorfelületekről. Segítsen az ágyszásznál. Segédkezzék a terítésnél. Rakja össze a mosatlan edényt. Locsoljon a virágos és veteményes kertben a felnőttek útmutatásai szerint. Segítsen a gyümölcsös kártevőinél: irtásában. Vegyen részt az egyszerűbb napi bevásárlásokban.

d/c Társadalmilag hasznos munkában való részvétel:

26. Vegyen részt erejéhez mérten társadalmilag hasznos munkákban. Gyűjtsön gesztenyét, papírt, rongyot, üveget.
21. Vegyen részt erejéhez mérten társadalmilag hasznos munkákban. Védje és gondozza az iskola és a házuk előtt a gyalogjárót, az utcakertet.
22. Ápoljon egy fát.
23. Vegyen részt a fa- és madárvédelemben.
24. Vegyen részt a vas- és fémgyűjtésben.

d/e A szocialista tulajdon megbecsülése és védelme

27. Takarékoskodjék tanszereivel /ne tépje ki lapokat füzetéből, ne ejtegesse le ceruzáját, vigyázzon tanszereire, ne veszítse el azokat./
28. Tartsa tisztán, rendben tanszereit /könyveit, füzeteit kösse be, tiszta kézzel nyuljon hozzájuk; tankönyvébe ne firkáljon, gondosan lapozza, izlésesen jelölje, képeit csak a nevelő engedélyével szinezze ki; tollát törölje ki tolltörlővel, ceruzája hegyét védje védővel; ne rágja írószereit/.
25. Tanszereit, iskolatáskáját csak rendeltetésszerűen használja, ne használja azokat játékszerként.
26. Becsülje meg holmiját, ne bánjon semmivel könnyelműen, ne prédáljon /ne dobjon el tiszta papírt, még használható rövid ceruzát, megkezdett kenyeret, gyümölcsöt stb./.

III. osztály

18. Vegyen részt a párhuzamos osztályok közötti kapcsolat ápolásában /közös rendezett versenyek, kirándulások stb./.
19. Vegyen részt erejéhez mérten a házi munkákban. Vegyen részt a könyvek, fiókok rendezgetésében. Vegyen részt a lakás, az udvar, a folyosó söprésében, csinosításában. Segítsen a tüzelő behordásában. Szedje le az asztalt. Segítsen a veteményeskertben végzett munkákban, a baromfigondozásban. Vegyen részt a zöldségfélék bevásárlásában.
20. Legyen jártas a házi munkát megkönnyítő, kézi erővel működtetett egyszerűbb gépek kezelésében és tisztításában /különböző darálók, padlókefélgép/.
21. Vegyen részt erejéhez mérten társadalmilag hasznos munkákban. Irtsa esetenként a termelőszövetkezetben /felnőtt irányítással/ a kártevő cse-rebogarakat, burgonyabogarakat, a gyümölcsös kártevőit.
22. Vegyen részt kalászgűjtésben, makkgyűjtésben.
23. Figyelmeztesse társait a tanszerek helyes, rendeltetésszerű használatára.
24. Ne rongálja ruháját, cipőjét, iskolataskáját hetvenkedésből, illetőleg a játék hevében.
25. Takarékoskodjék mind otthon, mind az iskolában vízzel, villannyal. Oltsa el a villanyt, ha utolsónak hagyja el a szobát, zárja el a csöpögő vízcsapot.

IV. osztály

18. Vegyen eleget összetettebb megbízásoknak is.
19. Vegyen részt erejéhez mérten a házi munkákban. Segítsen a lakás takarításában. Terítsen meg. Mosogassa el a csészéket, evőeszközöket. Segítsen a törölgetésben. Forraljon tejet, főzön teát, tojást, burgonyát. Segítsen a veteményeskert és a gyümölcsös gondozásában.
20. Vegyen részt erejéhez mérten társadalmilag hasznos munkákban. Gazdagsítsa az iskolai szertárak anyagát gyűjtőmunkája eredményeivel.
21. Vegyen részt az iskola felszerelési tárgyai kisebb hibáinak javításában.
22. Vegyen részt az előző osztályokhoz hasonlóan az országos jelentőségű gyűjtési munkálatokban.
23. Vegye észre az iskolai felszerelés apróbb hibáit, hiányosságait /csavar meglazulása stb./, jelentse, és ha képes rá, kérjen engedélyt megjavításukra.
24. Győződjék meg a rongáló tanulók példáján arról, hogy milyen fennakadást okoz a tanulásban az iskolai felszerelés megrongálása.

I. osztály

29. Tegyen ismertetőjelet tollára, ceruzájára.
30. Tartsa tanszereit otthon előre meghatározott helyen.
31. Ügyeljen ruhájának tisztaságára, különösen játék, kézimunka, rajzolás közben.
32. Ha fojtos lett a ruhája, kérje meg a felnőtteket, hogy tisztítsák ki. Legyen gondja arra, hogy leszakadt gombjait varrják fel.
33. Kössön kötényt munka közben.
34. Vetkőzéskor tegye le ruháját gondosan mind otthon, mind az iskolában, az előre kijelölt helyre.
35. Vigyázzon holmijára, szülei beleegyezése nélkül semmiféle otthoni vagy saját holmit ne ajándékozzon vagy cseréljen el.
36. Törekedjék arra, hogy legyen takarékgyűjtő lapja.
37. Tartsa tisztán, rendben, épségben a padját /ne álljon fel rá, ne firkálja, faragja, ne rázza/.
38. Óvja a tanterem tisztaságát: ne szemeteljen; ha szemetet lát szedje fel; tollát ne freccsentse a földre, falra; ceruzáját a szeméttartóba helyezze; uzsonnáját szalvétáról vagy papírról fogyassza el, a morzsát a szeméttartóba dobja.
39. Ügyeljen az iskolaépület tisztaságára, folyosón ne szemeteljen, használja előírászerűen a WC-ket.
40. Óvja az iskolaépület épségét: ne csapkodja, rugdalja az ajtókat, ne hintázzék rajtuk, az ablakokat óvatosan nyissa, csukja, a falra ne firkáljon.
41. Ne rongálja a parkok, utcák, terek növényeit, berendezéseit.

II. osztály

27. Tartsa rendben ruházatát önaga, illetőleg a felnőttek segítségével.
28. Takarékoskodjék, ne vásároljon felesleges dolgokat.
29. Jelentse, ha az iskola berendezésében, felszerelésében rongálódást tapasztal.
30. Ne vegye el ergedély nélkül más holmiját, ügyeljen a kölcsönkapott tárgyak épségére.
31. Vegyen részt az osztály diszitésében: hozzon virágot, képeket a tanító irányítása, kérése szerint. Vigyázzon az osztályban levő képek, falújság, virágok épségére.

III. osztály

26. Védje az iskola berendezését, felszerelését. Figyelmeztesse a rongálókat arra, hogy az iskola minden tárgya a gyermekek tanulását szolgálja.
27. Óvja a parkokat, az utcák, a terek, a középületek felszerelését. Jelentse illetékeseknek, ha hibát, rongálást tapasztal /parkőrnek, jegyszedőnek, rendőrnek stb./.

IV. osztály

25. Hozzon példákat szülői és egyéb felnőttek elbeszéléséből arra, hogy a munkások és a parasztok kimélik, karbantartják a közös vagyont /az épületeket, a gépeket stb./.
26. Számítsa ki, milyen értékű kárt okoznak azok a gyermekek, akik nem vigyáznak a holmijukra, akik kitérik az ablakokat, lecsuzlizzák a lámpaéggöket, meglazítják rángatással, hintázással a padok csavarjait stb.

e/ A szocialista humanizmus és a közösséghez való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák

e/a A családi közösséghez való viszony kialakulását előmozdító tevékenységi formák:

I. osztály

1. Ismerje otthonuk teljes lakcímét.
2. Köszöntse szüleit, nagyszüleit reggel és este, hazaérkezéskor és távozáskor a családban szokásos köszöntéssel.
3. Tegyen szülei kedvére apróbb figyelmességekkel /hozzon nekik székét, vizet, vigye oda az ujságot, könyvet stb./.
4. Legyen tekintettel szülei fáradtságára, betegségére, ezt fejezze ki azzal, hogy csendesesen játszik, nem ugrál, nem zajong, figyelmes velük.
5. Legyen előzékeny szüleivel és a családban élő más felnőttekkel szemben. Engedje őket előre az ajtón, adja át nekik ülőhelyét a járműveken, ki-mélje meg őket olyan munkáktól, amelyeket ő is el tud végezni helyettük.
6. Beszélgessen el szüleivel mindenről, ami vele az iskolában történt, kérdészködjék tőlük mindarról, ami őt érdekli.
7. Tartsa számon szülei névnapját, születésnapját, üdvözölje őket, egy-két szál virággal. Emlékezzék meg édesanyjáról Anyák napján és a Nők Napján.
8. Érdeklődjék szülei munkája iránt /mit csinálnak, készítenek munkahelyükön?/.
9. Üdvözölje reggel és este, hazaérkezésekor és elmenetelekor testvéreit a családban szokásos köszöntéssel. Használja játékait testvéreivel közösen.
10. Ne zavarja nagyobb testvérei tanulását.

II. osztály

1. Készítsen szüleinek meglepetést a családi ünnepekre /üdvöző sorok, kis rajz, kivágott kép stb./.
2. Mondjon verses köszöntőt szülei névnapján, születésnapján.
3. Irjon szüleinek néhány sort hogylé-téről, ha távol van tőlük.
4. Segítsen kisebb testvéreinek az öltözködésben, játsszék, sétáljon velük.
5. Forduljon idősebb testvéreirek kérdéseivel, kérje szükség esetén segítségüket tanulmányi munkájához.
6. Készítsen ajándékot testvéreinek a család ünnepnapjai alkalmával.

III. osztály

1. Kimélje szüleit a felesleges aggodalmaktól: kérjen engedélyt, ha el akar menni, érkezzék haza az előre megbeszélt időben.
2. Igyekezzék szüleinek örömet szerezni szorgalmával, magatartásával, apró figyelmességeivel.
3. Legyen tekintettel kisebb testvéreire, bánjék velük türelmesen, mésséljen nekik.
4. Figyelmeztesse kisebb testvéreit a helyes viselkedésre.
5. Igyekezzék összeegyeztetni játékát, tanulását, szórakozását testvéreivel.

IV. osztály

1. Olvasson fel kisebb testvéreinek, tanítsa őket az iskolában és a kisdobos foglalkozásokon tanult játékokra.
2. Segitse kisebb testvéreit az otthon rendjének megtartásában, nézze át házi feladataikat, védelmezze őket más gyermekek durvaságaival szemben.
3. Szerezzen testvéreivel együttesen örömet szüleinek, készítsenek együtt meglepetéseket.

I. osztály

11. Köszöntse fel testvéreit születés- és névnapjuk alkalmával.

e/b Az osztály- és az iskolaközösséghez való helyes viszony kialakulását előmozdító tevékenységi formák:

12. Tudakolja meg padszomszédja vezeték- és keresztnévét, lakcímét.
13. Keresse pajtásai társaságát: játszanak közösen az iskolában, szervezzenek társasjátékot otthonukban, hívják meg egymást születés- és névnapra.
14. Engedje társait is játszani, gondoljon arra, hogy más is szeret játszani. Játaszék társaival egyetértésben, civakodás nélkül.
15. Nézzon szembe társaival, ha beszél velük, köszöntse őket és fogadja köszöntésüket.
16. Ne tolakodjék sorakozáskor, ne igyekezzék a legjobb helyeket elfoglalni előadás alkalmával, legyen tekintettel a kisebbekre, gyengébbekre.
17. Hallgassa meg társai mondanivalóját, ne vágjon szavukba, ne akarjon náluk mindent jobban tudni.
18. Ne bántsa meg, ne csufolja társait, ha megsértette őket, engesztelje ki. Ne engedje, hogy társai bántsák egymást.
19. Győződjék meg az osztályban folyó élet tapasztalatai alapján arról, hogy a veszekedés, verekedés haragot okoz a jó pajtások között.
20. Vegye észre társai magatartásában a legazembetűnőbb jót, illetőleg rosszat.
21. Örüljön társai sikerének, ne irigykedjék rájuk.
22. Hallgassa meg társait, ha hibájára figyelmeztetik, igyekezzék azokat belátni, máskor nem elkövetni.
23. Mondjon igazat társainak, ne mondjon nagyokat.

II. osztály

7. Ismerje név szerint osztálytársait, tudja a hozzá legközelebb lakók címét.
8. Legyen egy-két jó pajtása, akikkel rendszeresen együtt játszik, járjon össze velük, legyen figyelmes, udvarias vendégpajtásaival szemben.
9. Vesse magát alá a közös játékek vééért a játékszabályoknak és a többség akaratának.
10. Legyen az osztályközösségben vidám, vegyen részt a többiek játékában, az osztálymunkában; kezdeményezzen játékot, munkát. Legyen aktív, de ne tolakodó.
11. Készüljön fel helyes közösségi magatartásával a pajtás családba való felvételére.
12. Ne igérgessen könnyelműen társainak, gondolja előbb meg, hogy meg tudja-e tartani ígérését.
13. Igyekezzék hibáit kijavítani, ha társai figyelmeztetik azokra, ne hártsa másra saját hibáit.
14. Ismerje el társai munkáját, ne intse le osztálytársait.
15. Mondja meg nyíltan osztálytársainak hibáikat.
16. Segítsen osztálytársainak készségeiben hibáik /hibás feladataik/ kijavításában.
17. Győződjék meg az osztályban folyó élet alapján, hogy kellemesebb közösen játszani, tanulni, mint egyedül.
18. Ünnepelje meg osztálytársai születés- és névnapját.
19. Fejezze ki beteg társai iránti érdeklődését a nekik küldött lizenettel, jó kívánsággal, rajzzal.

III. osztály

IV. osztály

6. Legyen együtt gyakran a hozzá legközelebb álló pajtásokkal, játsszanak, sétáljanak, kiránduljanak együtt.
  7. Tartsa be a pajtásaival kötött megállapodásokat, igyekezzék ígéreteit teljesíteni.
  8. Hallgassa meg társát akkor is, ha az más véleményen van, ne kiabáljon vele. Igyekezzék pajtásaival fegyelmezetten, kulturáltan viselkedni.
  9. Érdeklődjék társai tanulmányi haladása iránt, örüljön, ha valamelyikük javul a tanulásban; érezzen együtt társaival azok kudarcában, s enyhítse azt jó szóval, tetteivel.
  10. Segítse társait, magyarázza meg néhány szóval, ha nem értenek valamit, amit ő tud. Törekedjék segíteni, különösen a gyengébb tanulók munkáját.
  11. Igyekezzék tárgyilagosan elbírálni saját és társai iskolai magatartását.
  12. Keresse a hibákat először önmagában és ne másban. Igyekezzék elkövetett hibáit kijavítani. Vállalja hibái következményeit.
  13. Fejezze ki társainak sajnálatát, ha megbántotta őket.
  14. Lássa be saját és mások példája alapján, hogy a jó tanulás, a helyes magatartás előre viszi, a hanyagság, a fegyelmezetlenség pedig hátráltatja a többiek munkáját is.
  15. Vegyen részt az osztályközösség megmozdulásaiban, szükség esetén hozzon kisebb áldozatot is a közösségért.
4. Legyen előzékeny és figyelmes a hozzá legközelebb álló pajtásokkal. Jelenjék meg pontosan, ha találkoztól beszélnek meg. Tartsa magára kötelezőnek a pajtásaival kötött megállapodásokat.
  5. Törekedjék arra, hogy a hozzá legközelebb álló pajtásoknak kisebb meglepetésekkel örömet szerezzen.
  6. Vállaljon kisebb áldozatokat pajtásaiért, szükség esetén mondjon le kedvükért szórakozásáról.
  7. Legyen szívélyes és udvarias azokkal a társaival is, akikhez nem fűzi szorosabb kapcsolatot.
  8. Ne éljen vissza társai bizalmával, gyengeségeiket ne használja ki, ne csapja be, károsítsa meg őket.
  9. Segítse társait. Erejéhez képest támogatassa a gyengébb tanulókat a tananyag megértésében. Vállaljon a tesztileg fejletlenebbek helyett többet a közösségi munkákból.
  10. Ismerje el más gyermekek jó tulajdonságait és tanulásban való szorgalmát.
  11. A fiúk biztosítsanak a leányoknak a játék folyamán, a fiúk nagyobb testi erejét kiegyenlítő helyzeti előnyt.
  12. Tudósítsa beteg osztálytársát az osztályban történekről.
  13. Segítse az alsóbb osztályosokat, ha van rá alkalma. Vegye észre magatartásukban a helytelent, figyelmeztesse őket hibáikra.

I. osztály

24. Tréfálkozzék társaival, de tréfái ne legyenek gorombák.
25. Mondja meg a leckét beteg társának.
26. Fejezze ki tanítója iránti tiszteletét azzal, hogy megfogadja szavát, bizik benne, őszinte hozzá.
27. Tudakolja meg tanítója, a napközi otthon vezetője nevét.
28. Használja nevelőivel szemben a megfelelő iskolai köszöntést.
29. Vigyen esetenként nevelőjének virágot.
30. Tudja, és használja a megszólításban a hivatalsegéd nevét; köszöntse őt, ha találkozik vele.
31. Üdvözölje az osztályba lépő felnőtteket felállással.

II. osztály

20. Tartson kapcsolatot kisebb társaival, vonja be őket az udvaron a közös játékba.
21. Mutasson példát a folyosón, az udvaron a kisebbeknek.
22. Látogassa meg szervezeten III. osztályos pajtásait osztályukban, figyelje meg magatartásukat, érdeklődjék arról, mit tanulnak.
23. Mondja el őszintén tanítójának, ha hibázott; merje bevallani helytelen tetteit, mulasztásait is.
24. Ismerje a szomszédos osztályok tanítóinak nevét.
25. Érdeklődjék az igazgató, az iskolaorvos, a védőnő munkája iránt.
26. Érdeklődjék a hivatalsegéd, a fűtő munkája iránt.

e/c A kulturált magatartás kialakulását elősegítő tevékenységi formák a társadalmi együttélés egyéb területein:

32. Köszöntse tisztelettel a felnőtteket a napszaknak megfelelő köszöntéssel, fejhajtással. Nézzen rá arra, akinek köszön. Várja meg, amíg a felnőttek kezét nyujtanak neki.
33. Engedelmeskedjék a felnőtteknek, ha helyes magatartásra intik, veszélyekre figyelmeztetik.
34. Legyen óvatos idegen felnőttekkel szemben. Ha felvilágosításra van szüksége, forduljon rendőrhöz vagy más egyenruhás személyhez.
27. Győződjék meg egyéni tapasztalatai alapján arról, hogy a felnőttek jó tanácsokat, hasznos segítséget adnak a gyermekeknek, mivel sokkal tapasztaltabbak náluk.
28. Viselkedjék fegyelmezetten moziban, előadáson. Ne beszélgessen a műsor alatt, ne zörögjön, ne nevetgéljen.

III. osztály

IV. osztály

16. Vegyen részt teljes erejével az osztály elé tűzött feladatok elvégzésében.
17. Érdeklődjék beteg társának állapota felől /esetleg levélben, telefonon/.
18. A fiuk legyenek előzékenyek a leányokkal, engedjék őket előre az ajtón, segítsék az öltözködésnél.
19. Fogadja tanítója utasításait vita, feleselés nélkül és hajtsa azonnal végre.
20. Ismerje az I-IV. osztályokban tanító nevelők nevét.
21. Ismerkedjék az uttörőélet törvényeivel, s a próbák letételével készüljön az uttörőcsapatba való felvételére.
22. Ne szóljon bele a felnőttek beszélgetésébe, várja meg udvariasan, amíg a felnőttek megszólítják.
23. Ne hangoskodjék a felnőttekkel való beszélgetés folyamán, ne vitatkozzék, ne feleseljen velük, s ha úgy érzi, hogy neki van igaza, azt is fejezze ki udvarias formában.
14. Hívjon meg osztálytársaival együtt V. osztályos tanulókat, kérdezzék meg tőlük, hogyan tanulnak a szaktanárok óráin, hogyan osztják be otthoni és iskolai munkájukat.
15. Legyen őszinte tanítójához, minden bajával, kérdésével forduljon bátran hozzá, kérje segítségét.
16. Üdvözölje levelezőlapon tanítóját, ha távol van tőle.
17. Vegye észre a felnőttek fáradtságát, legyen arra tekintettel.
18. Igazítsa szívesen utba az idősebb felnőtteket, segítse az öreg, a nyomorék, a vak felnőtteket az utcai közlekedésben, csomagok vitelében.

I. osztály

35. Viselkedjék illemtudóan nyilvános helyen a felnőttekkel. Ne tegezze a felnőtteket, használja beszédében a "kérem", a "köszönöm" kifejezéseket, a "bácsi", a "néni" megszólítást.
36. Viselkedjék szerényen és fegyelmezetten bevásárlás alkalmával, közlekedési eszközön való utazás idején. Ne tolakodjék, ne hangoskodjék, ne féktelenkedjék, adja át ülőhelyét a felnőtteknek.
37. Tartsa meg a lakóház rendjét, ne lármázzon, ne zavarja a felnőttek nyugalalmát.
38. Segitse az idős, a nyomorék, a vak felnőtteket, adjon nekik fekvilágosítást, vezesse át őket az uttesten.
39. Ne várjon jutalmat, ha a felnőtteknek szivességet tesz. Ha megköszönik szivességét, válaszoljon a "szívesen", a "kérem" szavakkal. Amikor neki tesznek szivességet, köszönje meg.

II. osztály

III. osztály

IV. osztály

f/ Az esztétikai fejlődést szolgáló tevékenységi formák

f/a A természet szépségének észlelését, tudatos élvezését és megóvását előmozdító tevékenységi formák:

I. osztály

1. Vegyen részt tanulmányi sétákon, a felnőttek - a szülő, a pedagógus - irányításával figyeljen fel a természet szépségeire.
2. Saját élményei alapján mesélje el, hogy milyen örömeiket tartogatnak az egyes évszakok.
3. Állítson össze kis gyűjteményt különböző színű és alakú őszi falevelekből.
4. Állítson össze tavaszi virágcsokrot, s ajándékozza meg vele szüleit, tanítóit.
5. Óvja a virágokat, a bokrokat és a fákat az oktalan pusztítástól.

II. osztály

1. A tanulmányi sétákon lássa meg a természet szépségeit, amelyekre előzőleg már felhívták a figyelmét.
2. Mesélje el az egyes évszakok szépségével kapcsolatos kellemes élményeit.
3. Figyelje meg egy táj változó arcát napkeltétől napnyugtáig.
4. Ültessen és neveljen fel otthon egy tő virágot.
5. Bővítse és rendezgesse levélgyűjteményét alak és szín szerint.
6. Állítson össze őszi, tavaszi, nyári virágokból egy-egy csokrot, s ajándékozza meg vele szüleit, tanítóit.

III. osztály

1. A tanulmányi sétákon és kirándulásokon fokozódó önállósággal lássa meg a természet szépségeit.
2. Rajzban próbálja meg ábrázolni a természet életét, a napszakok és évszakok szépségeit.
3. Gyűjtson szép tájakat ábrázoló képeslapokat.
4. Óvja a növényeket, s ha kell, társait is figyelmeztesse a természetvédelem szükségességére.
5. Vegyen részt az otthoni és az iskolai virágoskert gondozásában.
6. Figyelje meg az időjárás-változásokkal kapcsolatos természeti jelenségek szépségeit.
7. Vezessen természeti naptárt, és benne egy-két mondatban jegyezze fel azokat a természeti jelenségeket, amelyek tetszettek neki, amelyeket szépnek tart.
8. Mesélje el, milyen a legkedvesebb virága.
9. Nézegesse a lakóhelyére jellemző vidék tájait ismertető könyvek fényképeit, illusztrációit.

IV. osztály

1. Önállóan lássa meg a természet sokarcu és mozgalmas életének különböző szépségeit, gyönyörködjék bennük, irányítsa rájuk társai figyelmét is.
2. Sorolja el a környék legismertebb kirándulóhelyeit. Jelölje meg, számára melyik a legkedvesebb és miért.
3. Figyelje meg a gondozott és az elhanyagolt kert, park, erdő stb. különbségét.
4. Nézegesse magyar festőművészek tájképeit, gyönyörködjék bennük.
5. Külön füzetbe /albumba/ ragasztva gyűjtse és rendezze a szép tájakat ábrázoló képeslapokat, ujságkivágásokat, fényképeket.
6. Készítsen izléseesen elrendezett virágcsokrot, helyezze el vázában, s ajándékozza meg vele szüleit, tanítóit.
7. Védje a természetet. Figyelmeztesse társait, ha szemetelnek, ágakat, gallyakat tördelnek, rongálják a parkot stb.
8. Vegyen részt az otthoni és az iskolai virágoskert gondozásában, a parkok, a fák ápolásában.

f/b A tárgyi környezet szépségének észlelését, értékelését, megteremtését és megővését előmozdító tevékenységi formák:

I. osztály

1. Figyelje meg a tisztántartott holmi /a tanterem berendezési tárgyai, a tanuló tanszerei, munkaeszközei, játéka, ruházata stb./ szépségét.
2. Tegyen különbséget a gondozott, rendbentartott és a piszkos, rongyos könyv, füzet, ruha között.
3. Szülei segítségével lássa el borító-lappal tankönyveit, füzeteit.
4. Legyen gondja az elhasználódott, rongyos borítók kicserélésére.
5. Ne firkáljon a padra, a tanterem falát ne piszkítsa be.
6. Az udvaron, a folyosón dobja szemétládába a szemetet.
7. Vegyen részt az osztálytermet díszítő virágok gondozásában.

II. osztály

1. Figyelje meg utcájukban hol épült új ház, hogyan szépitik az utcát, korszerűsítik a közvilágítást, fásítanak, parkosítanak.
2. Hasonlítsa össze, mennyivel tetszetősebbek az új házak, mint az elhanyagolt régiek.
3. Hasonlítsa össze a gondozott és a gondozatlan holmit. Értékelje a tisztaságban rejlő csinosítást és szépséget.
4. Vegyen részt a tanterem tisztántartásában, az osztálytakarítási munkákban /portörletés, képek tisztántartása, szekrényrend/.
5. Szülei segítségével tartsa rendben és tisztítsa /portalanítsa/, rendszeresen felső ruháit.
6. Tartsa rendben otthoni munkahelyét, asztalát, fiókját, szobasarkát.

f/c A magatartás esztétikai tartalmával és formáival kapcsolatos tevékenységi formák:

1. Ügyeljen arra, hogy külseje /ruhája, arca, haja stb./ mindig tiszta és gondozott legyen.
2. Hasonlítsa össze a tiszta és a poros ruhát, a megtisztított és a poros, sáros cipőt, a gondozott és a piszkos körmöt, a megfésült és a borzas haját, s ennek alapján különböztesse meg a szép és a csunya külsőt.
3. Kulturáltan étkezzék.
4. Figyelje meg az izlésesen és csendben étkező társa viselkedésének szépségét.
1. Fokozódó önállósággal gondozza külsejét.
2. Vegye észre és értékelje társai helyes viselkedésének és magatartásának /egyenes állás, fegyelmezett vonulás, kulturált étkezés stb./ szépségét.
3. Ügyeljen arra, hogy testtartása szép legyen.
4. Figyelje meg a rendezett mozgás, a fegyelmezett magatartás szépségét.

III. osztály

1. Figyelje meg lakóhelye parkjainak, fásított, virágos utcáinak és tereinnek szépségét.
2. Értékelje otthonának rendjét, s a maga erejével járuljon hozzá annak fenntartásához.
3. Lelkiismeretesen végezze el tisztaságfelelősi megbízatásával kapcsolatos feladatait.
4. Örömmel vegyen részt az osztály otthonossá tételében /állandó tisztaságteremtése, képek, terítők izléses elhelyezése, az élősarok gondozása/.
5. Gondozza a lakóházuk előtti gyalogjárót és utcakertet /söprés, locsolás, kerti munkák/.
6. Gyönyörködjék lakóhelye szép, új épületeiben, lakónegyedeiben, emlékműveiben.
7. Figyelje meg, hogyan szépül meg az ünnepekré /április 4, május 1, augusztus 20/ a feldiszített, fellebörgözött falu és város.

1. Figyelje meg, hogy a gondozott, ápolts külső mindig széppé teszi az embert.
2. Ügyeljen testmozgásának /felállás, járás stb. / fegyelmezettségére.
3. Vegyen részt egyszerű tánclépéseket tartalmazó énekes népi játékokban. Szívesen játsszék a kicsikkel is. Játék közben tartson mértéket, igyekezzék társainak is örömet szerezni.
4. Élje át az osztályközösségben való rendezett mozgás esztétikumát.
5. Itélje el a verekedést, az oktalan civakodást, mint rut magatartást.

IV. osztály

1. Figyelje meg a lakberendezési tárgyak célszerűségében és gondozottságában rejlő szépséget.
2. Figyelmeztesse társait, ha rongálják a tanterem berendezési tárgyait, ha szemetelnek az iskola folyosóján, udvarán vagy az utcán.
3. Nyújtson kisebb társainak, testvéreinek segítséget tanszereik és ruházatuk rendbentartásához.
4. Ötleteivel járuljon hozzá az osztálydekoráció elkészítéséhez, vegyen részt az osztályterem feldiszítésében, a dekoráció állandó gondozásában.
5. Készítsen tervet az örsi sarok elhelyezésére. Vegyen részt a berendezés munkájában.

1. Figyelmeztesse társait, ha külsejük gondozatlan; segítsen ruháik, hajuk rendbehozásában.
2. Keresse ki olvasmányai anyagából az önzetlen magatartás példáit.
3. Keressen példákat arra, miért szép az önfeláldozó hazaszeretet, a közöség, a nép ügyének odaadó szolgálata.
4. Élje át a segítségnyújtás esztétikumát.
5. Vegyen részt hosszabb cselekményes, változatosabb tánclépéseket is tartalmazó énekes népi játékokban.

I. osztály

5. Hasonlítsa össze a szép és a hanyag testtartást. Bírálja el, melyik társa ül szépen, melyik hanyag, nemtörődöm módon.
6. Vegyen részt egyszerű, cselekményes, énekes népi játékokban. Vegye észre a mértéktartó játék szépségét.
7. Sportünnepélyeken, katonai és uttörő felvonulásokon gyönyörködjék a rendezett mozgás szépségében.

II. osztály

5. Vegyen részt vonulással, körbenforgással, guggolással, ugrással, dobantással kísért játékokban.

f/d A munka és a munkatermék esztétikai tartalmának és formájának észlelését és tudatosítását előmozdító tevékenységi formák:

1. A gyakorlati foglalkozásokon törekedjék arra, hogy munkadarabja tiszta legyen.
2. A papírmunkák /hajtogatás, vágás, tépés, ragasztás/ során igyekezzék pontosan elvégezni a kapott feladatot.
3. Figyelje meg: mennyi munkába kerül, míg édesanyja vagy az osztálytermet takarító hivatalsegéd rendet és tisztaságot teremt; ilyen és hasonló tapasztalatok alapján győződjék meg arról, hogy a szép környezet megteremtéséhez emberi munkára van szükség.
4. Készítsen egyszerű fenyődiszkeket papírból és termésekből, s helyezze el a fenyőfán.
5. Legyen gondja írásbeli munkáinak tiszta és rendezett külalakjára.
1. Készítsen erdei fák terméséből /makk, gesztenye, tőbz stb./ játékos állatalakokat, játékszereket.
2. Gyakorlati foglalkozásokon hasonlítsa össze a tiszta, szép munkadarabot a maszatossal, gyűröttel, befejezetlennel.
3. Írásbeli munkáit tisztán, figyelmesen, gondosan készítse el.
4. Füzetekben alkalmazzon egyszerű sordiszkeket.
5. Figyelje meg az iparos /az asztalos, a cipész, a varrónő stb./ munkáját. Győződjék meg arról, hogy a munkatermék szépségének megteremtéséhez emberi erőfeszítés szükséges.
6. Készítsen izléses könyvjelzőt.

III. osztály

IV. osztály

6. Nagy ünnepelken helyezzen el virágcsokrot a hősi emlékműnél, történelmünk nagyjainak szobránál, szovjet katonasírokon.

1. Varrjon babaruhát. Készítsen babutort.
2. A kertben, a közparkokban, mezőgazdasági tüzemlátogatáson és kiránduláson figyelje meg a meghatározott rendben ültetett növények, virággyások szépségét.
3. A virágos vagy veteményeskertben végzett munka közben ügyeljen az izléses formákra.
4. Az írástempó gyorsítása közben is ügyeljen a külalakra.
5. Füzeteit díszítse változatosabb formai és színbeli kombinációju sordiszekkel, rajzokkal, képek izléses beragasztásával.

1. Készítsen papírból, fából, textiliából egyszerű játékszerket kisebb társainak, testvéreinek.
2. Növényápolási munkák során és kirándulásokon szerezzon tapasztalatokat arról, hogy az emberkéz által formált természet szép.
3. Gyönyörködjék a gyakorlati foglalkozások során készített jól sikerült munkadarabokban, vegye észre szépségüket.
4. Tudatosan törekedjék az írásbeli munkák külalakjának szépségére.

f/e A népművészet alkotásainak megismerésére, megbecsülésére és felhasználására ösztönző tevékenységi formák:

I. osztály

1. Szívesen hallgassa a népmeséket. Sorolja el az ismert mese szereplőit, mondja meg, hogy melyik szereplő kedves neki és miért.
2. Mesélje el otthon a hallott vagy olvasott népmesék cselekményét.
3. Örömmel adja elő az iskolában tanult népi mondókákat, köszöntőket.
4. Figyelmesen nézegesse a tankönyvek, a képes mesekönyvek népi munkákat tartalmazó illusztrációit, szövegekőzti díszítéseit.
5. Vegyen részt énekes gyermekjátékokban.

II. osztály

1. Szívesen olvassgassa a magyar népmesekincs válogatott, nevelési szempontból legértékesebb darabjait.
2. Szívesen vállalkozék maga is egy népmese előadására.
3. Örömmel vegyen részt ismert népmesék dramatizálásában.
4. Sorolja fel a furfangos mesehősöket. Indokolja meg, miért rokonszenvez velük.
5. Örömmel adja elő az iskolában tanult népköltészeti alkotásokat: mondókákat, köszöntőket, tréfás verseket, játékban használatos kiolvasókat.
6. Ismerkedjék meg újabb énekes népi játékokkal.
7. Jó képtvvel dalolja a tanult népdalokat kirándulásokon s szabad idejében otthon is.
8. Figyelmesen nézegesse a magyar pásztorművészet alkotásait és azok díszítéseit.

f/f A szépirodalmi kulturáltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák:

1. Örömmel, figyelemmel hallgasson végig felolvasott, elmondott mesét és történetet.
2. Kérje meg szüleit, szabad idejükben meséljenek neki.
3. Hallgassa a rádió esti meséit és egyéb meseműsorait.
4. Mondja el hibátlanul, folyamatosan, a tanult néhány soros verseket.
5. Számoljon be otthon, miről olvastak az iskolában.
1. Hangosan olvassa fel a tankönyvben és meséskönyveiben szereplő rövidebb történeteket, meséket.
2. Vegyen részt mesedélutánon. Hallgassa a rádió gyermekmusorait.
3. Vállaljon szereplést /versmondás, mesedramatizálásban részvétel/osztályünnepélyeken és szülői értekezletek alkalmával tartott ünnepi műsorokon.
4. Néhány mondatban adja vissza az olvasott vagy hallott történet, mese cselekményét, s röviden mondja el véleményét a főbb szereplőkről.

III. osztály

1. Sorolja fel azokat a népmese hőskéket, akik a dolgozó emberek igazságáért küzdenek, s erővel, felfanggal legyőzik az akadályokat.
2. Röviden jellemezze az ismert mesék szereplőit, és bírálja el tetteiket.
3. Szépen és kifejezően adja elő az ismert népmeséket és népköltészeti alkotásokat.
4. Nézegesse a népművészeti boltok kirakatát, s felnőttek vezetésével nézzen szét a boltban is.
5. Figyelje meg a népművészeti mézeskalácsok és színes tojások díszítéseit. Próbálja meg őket füzetében lemásolni.
6. Nézegesse az iskolában vagy otthon látható népi tárgyokat, kancsókat, köcsögöket, kulacsokat, szürminktákat, terítőket.
7. Hallgasson népdalokat a rádióban hangszerezés kísérettel.
8. Mondja meg, melyek a legkedvesebb népdalok; magától is örömmel énekelgesse őket.

1. Olvasson önállóan meséket, gyermek életéről szóló egyszerű történeteket, vadászkalándokat és állattörténeteket.
2. Figyelje és rendszeresen hallgassa a rádió gyermekműsorait.
3. Szívesen vállaljon szereplést iskolai ünnepélyeken, kisdobos összejöveteleken.
4. Mesedramatizálás alkalmával ötleteivel segítsen a szerepek felosztásában.
5. Vegyen részt cselekményes, párbeszédű, énekes gyermekjátékokban.

IV. osztály

1. Sorolja fel azokat a népmeséket, amelyekben a mindennapi munka szépsége, a dolgozók összetartóssága és az elnyomók iránt érzett megvetése tükröződik.
2. Tegyen látogatást egy népművészeti boltban; mesélje el, mit látott.
3. Figyelje meg a népművészeti fazekas munkák díszítéseit, füzetében másolja le őket.
4. Felnőtt vezetésével tegyen látogatást népi kerámia-művészeti kiállításon.
5. Rádióban hallgasson meg egy-két olyan hangszerezésű művet, amely ismert népdalok művészi feldolgozását nyújtja.

1. Bővitse az olvasott művek tematikáját. Olvasson történeti tárgyú rövid elbeszéléseket, mondákat.
2. Figyelje és rendszeresen hallgassa a rádió gyermekeknek szóló adásait, a közvetített ifjúsági hangjátékokat.
3. Szívesen vállaljon kisebb szerepet ifjúsági színdarabokban, melyeket az iskolában adnak elő.
4. Olvasson meséket, történeteket kisebb társainak, testvéreinek.
5. Vegyen részt az osztályban rendezett olvasási és szavalóversenyen.

I. osztály

6. Nézegesse az ismert mese szereplőit az applikációs táblán, s társaival beszélgessen el róluk.
7. A tankönyv, a meséskönyv illusztrációiról ismerje fel a mese szereplőit és jellemző jeleneteit.

II. osztály

5. Tanítójának számoljon be meséskönyvei tartalmáról.

f/g A képzőművészeti kulturáltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák:

1. Nézegesse az olvasókönyv, a meséskönyvek illusztrációit; gyönyörködjék bennük. Mesélje el, mi tetszik neki a képeken.
2. Vegyen részt játékos versenyben: ki ismer fel több mesét képek alapján.
3. Nézegesse az egyes évszakokat szinhatásokkal szépen kifejező képeket.
4. Nézegesse könnyen felismerhető cselekményt ábrázoló képek reprodukcióit. Mesélje el, mint lát rajtuk.
5. Otthon, szülei előtt is gyakorolgassa a képolvasást.
6. Szabad idejében kedvvel rajzolgasson.
7. Diszítse írásait egyszerű, ritmikus elemekből álló mintás sordisszal.
1. Órakozi szünetekben nézegesse a folyosót, az osztályt díszítő képeket, reprodukciókat, a társai által készített és jutalomként "kiállított" rajzokat.
2. Vegye észre és érdeklődéssel nézegesse az iskolát, a középületeket és köztereket díszítő szobrokat. Mesélje el, mit ábrázolnak.
3. Nézegessen állat- és növényrajzokat. Beszélgessen róluk szüleivel, tanítójával.
4. Rajzoljon egyszerű illusztrációkat ismert mesékhez.
5. Készítsen képeslapot, s ünnepek alkalmával köszöntse velük szüleit, tanítóit.
6. Vonalas, előlnézeti ábrázolásban rajzolja le kedves játékszereit.
7. Rajzoljon, fessen az évszaknak megfelelő egyszerű természeti képeket és az életben megfigyelt jeleneteket /levélhullás, hóesés, játék a szabadban stb./.

III. osztály

6. Csoportosítsa az ismert mese szereplőit: kik cselekedtek helyesen, kik helytelenül. Indokolja meg, miért tartja a mese egyes szereplőit rokonszenveseknek.
7. Szívesen járuljon hozzá saját könyveinek kölcsönadásával az osztálykönyvtár létesítéséhez. Kölcsönözön meséskönyveket az iskolai és az osztálykönyvtárból.
8. Olvasgassa-nézegesse a Kis Dobos-t és más gyermekujszágokat.

1. Nézegesse nagy magyar festőművészek természet- és munkaábrázolásait; mondja el véleményét, benyomásait.
2. Felnőtt vezetésével nézegesse az életkorának megfelelő műalkotások reprodukcióit. Mesélje el: milyen jelenetet ábrázolnak, milyen alakokat szerepeltetnek.
3. Hasonlítsa össze társai rajzait, festéseit. Mondja meg, melyik tetszik neki s miért.
4. Vonalas, jellemző nézeti ábrázolásban rajzolja le kedves virágait, jótékszerreit, az iskolában és otthon megfigyelt használati tárgyakat, eszközöket.
5. Rajzban tegyen kísérletet az emberi munka, a közös élet jeleneinek /gyümölcszedés, tavaszi munka stb./ ábrázolására.
6. Hasonlítsa össze a kész rajzot és az ábrázolt tárgyat. Mondjon bírálatot: megegyeznek-e a legfőbb részarányok és a színbeli tulajdonságok.

IV. osztály

6. Vezessen olvasási naplót, s azt időnként mutassa meg tanítójának.
7. Mondja el, milyen tanulságokat vont le egyes olvasmányaiából.
8. Kisdobos összejöveteleken meséljen érdekes részleteket legkedvesebb olvasmányaiából.
9. Tegyen látogatást a helyi művelődési otthonban, könyvtárban. Ismerkedjék meg a könyvkölcsönzés módjával.

1. Nézegesse nagy mesterek tájképeit, csendéleteit, arcképeit, olvasmányaihoz kapcsolódó történeti témájú alakos képeit.
2. Felnőtt vezetésével tegyen rövid látogatást kiállításon, muzeumban, s mesélje el, mit látott, mit figyelt meg.
3. Gyűjtse nagy festőink történeti témájú festményeinek reprodukcióit.
4. Gyűjtsön képeket a hazánkban található várromokról és építészeti műemlékekről.
5. Tegyen kísérletet használati tárgyak egyszerű csoportjának foltszerű, festett ábrázolására.
6. Rajzaival, festményeivel, diszitéseivel vegyen részt az osztály, az iskola, a kisdobos-raj faliujszágjának megtervezésében és izléses kialakításában.
7. Füzeteit diszítse egyszerű koncentrikus diszitésekkel is /pl. virágforma/.

I. osztály

II. osztály

8. Hasonlítsa össze a kész rajzot és az ábrázolt tárgyat. Állapítsa meg: megegyeznek-e az arányok és a színek.

f/h A zenei kulturáltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák:

1. Vidáman énekelgesse az iskolában tanult dalokat kiránduláson és otthon is.
2. Érthető szöveggel, helyes testtartással énekeljen.
3. Örömmel vegyen részt a csoportos közös éneklésben.
4. Dobbantással, tapsolással, egyenletes mozgással érzékeltesse a tanult dalok ritmusát.
5. Ismerje fel a tanult dalokat dudolt, füttyült dallamukról, tapsolt, kopogott ritmusukról.
6. Ünnepeles alkalmakkor köszöntse szüleit, tanítóit énekszóval.
7. Figyelemmel hallgassa végig tanítója vagy társa szép énekét.
1. Bővítse dalkészletét; jó kedvvel, derűsen énekelgesse a tanult dalokat.
2. Állapítsa meg a tanult dal hangulatát: vidám, jókedvű, szomorú, bánatos stb.
3. Érthető szöveggel, helyes testtartással, a dal hangulatának megfelelő hangerővel és tempóval énekeljen.
4. Különböztesse meg: melyik dalra lehet méhetelni, melyikre nem.
5. Adjon egyszerű gyermekhangszerrel /triangulum, réztányér, dob/ ritmikus kíséretet mások énekéhez.
6. Próbálja meg némán, "magában" énekelni az ismert dal egyes sorait.
7. Bírálja el: szépen énekelte-e társa az ismert dalt.
8. Rádióból, hanglemezzel hallgasson meg néhány népdalt és tömegdalt.
9. Ismerje fel a Himnusz és az Internacionále dallamát, s álljon fel, ha hallja őket.
10. Ha lehetősége nyílik rá és kedve van hozzá, kezdje meg megfelelő irányítás mellett hangszeres zenei tanulmányait.

III. osztály

7. Diszítse füzetét változatosabb formai és színbeli kombinációju, népművészeti motivumokat is felhasználó sor- és keretdiszkekkel.
8. Készítsen izléses sor- és keretdiszítéssel ellátott meghívót.

1. **Jókedvénok, örömeinek adjon énekszóval, az ismert dallam eldudolásával, elfütyülésével kifejezést.**
2. **Egyszerű kánonok éneklése során élje át a közösségben éneklés örömét.**
3. **Szépen, a dinamikára és a tempóra ügyelve énekeljen.**
4. **Ünnepi alkalmakra tanítója segítségével állítson össze különféle témakörökből dalsokrot.**
5. **Kisdobos foglalkozásokon vegyen részt társai életében, gyakorolja a trombita- és dobszóra menetelést.**
6. **Adjon változatosabb ritmushangszer kíséretet mások énekéhez.**
7. **Ha lehetőség nyílik rá, vegyen részt az iskolai énekkar munkájában, szerepléseiben.**
8. **Rádióból, hanglemezről hallgasson meg néhány ismert népdalt és tömegdalt, művészi feldolgozásban.**

IV. osztály

1. **Írja össze: milyen dalokat ismer.**
2. **Ismerje fel a népdalokban, tömegdalokban az ismétlődő dallamfordulatokat, ritmusképleteket.**
3. **Zeneileg hibátlanul, kifejezően énekelje az ismert dalokat.**
4. **Kapcsolódjék be a Himnusz és az Internacionále éneklésébe.**
5. **Ötleteivel járuljon hozzá az osztályban megrendezett ünnepek zenei műsorának kiválasztásához.**
6. **Figyelje meg a szövegtartalom és a dallam hangulati megfelelését.**
7. **Hallgassa meg néhány ismert népdal hangszeres feldolgozását.**
8. **Hallgassa végig figyelemmel az iskola kórusának hangversenyét. Állapítsa meg a hallott zenemű hatását; számoljon be arról, hogy tetszett-e az előadás.**
9. **Figyelje és rendszeresen hallgassa a rádió és a televízió gyermekeknek összeállított zenei műsorait.**

f/i A film, a színház, a rádió, a televízió művészetével kapcsolatos kulturáltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák:

I. osztály

1. Vegyen részt bábelőadásokon, diafilmvetítéseken, mesefilmelőadásokon. Mesélje el, mit látott, kik voltak a rokonszenves és az ellenszenves szereplők.
2. Hallgassa meg a rádió, a televízió óvodásoknak és kisgyermekeknek közvetített műsorait.

II. osztály

1. Figyelje meg, melyik ismert mese szereplőivel és cselekményével találkozott a bábelőadásán.
2. Vegyen részt rajz- és bábfilmek előadásán. Számoljon be élményeiről, indokolja meg, miért tetszett a film, a bábelőadás.
3. Ha otthon van diavetítőjük, hívja meg pajtásait is egy-egy vetítésre.
4. Mesélje el tanítójának, milyen rádióműsorokat hallgatott.

f/j Az esztétikum világnézeti tartalmának tudatosítását elősegítő tevékenységi formák:

1. Hasonlítsa össze a mesehősök tetteit a valóságos emberekével, s így győződjék meg az ún. csodás elemek sajátos meseszerűségéről.

1. Figyelje meg: az állatmesék szereplőinek jelleme emberi vonásokat /jószág-gonoszság, igazságszeretet-becstelenség stb./ mutat.

III. osztály

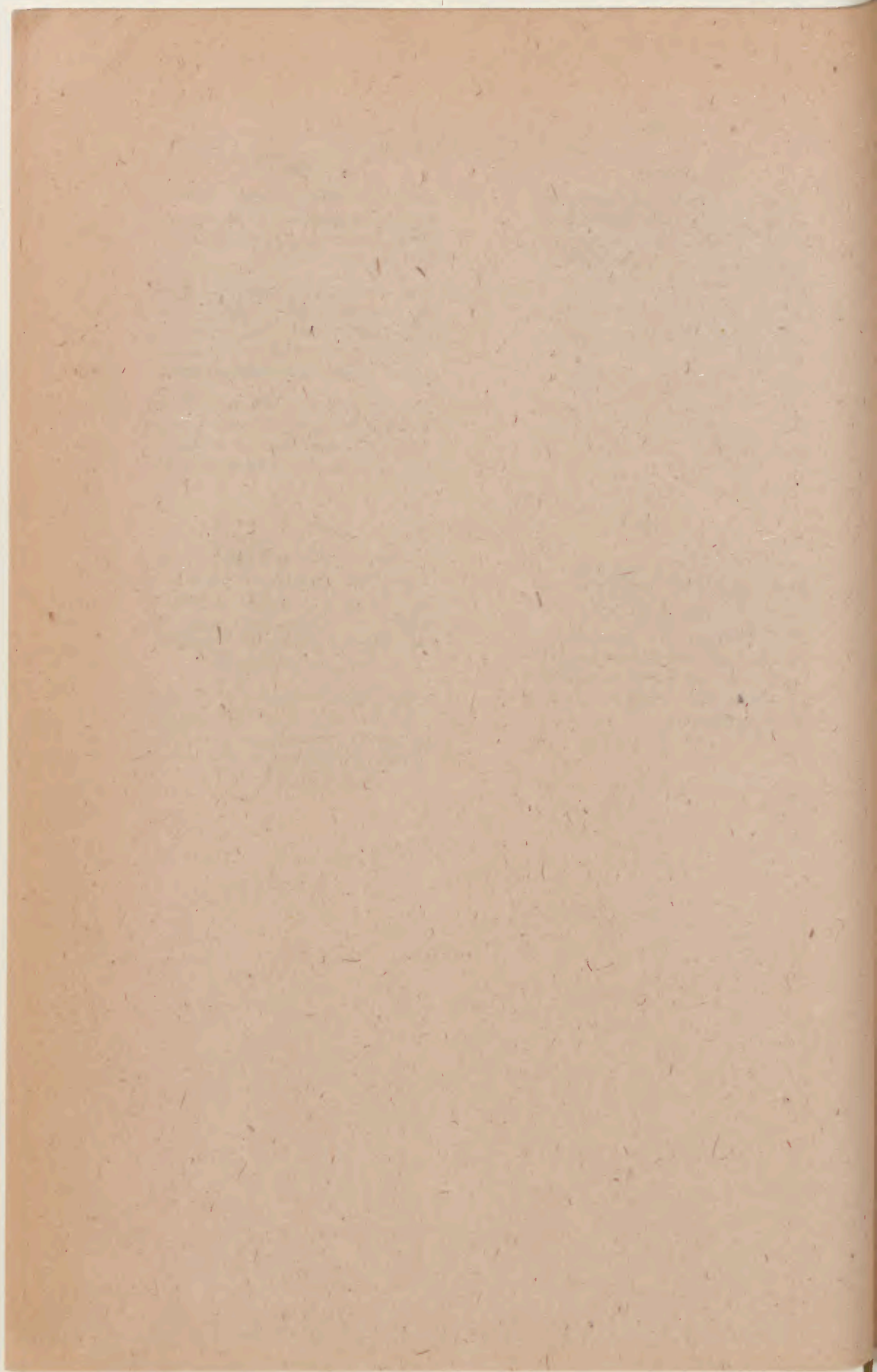
1. Idejétől és lehetőségeitől függően nézze és hallgassa a televízió és a rádió gyermekeknek közvetített műsorait. Mondjon véleményt a látott-hallott műsorokról.
2. Felnőttek vezetésével vegyen részt gyermekeknek rendezett színelőadásokon.

1. Sorolja el azokat a népmeséket, amelyekben a népi hős kiktűzdi magának és embertársainak az igazságot.
2. Hasonlítsa össze a szépséget nélkülöző környezet örömtelenségét és a szép táj, környezet, magatartás keltette derűt.

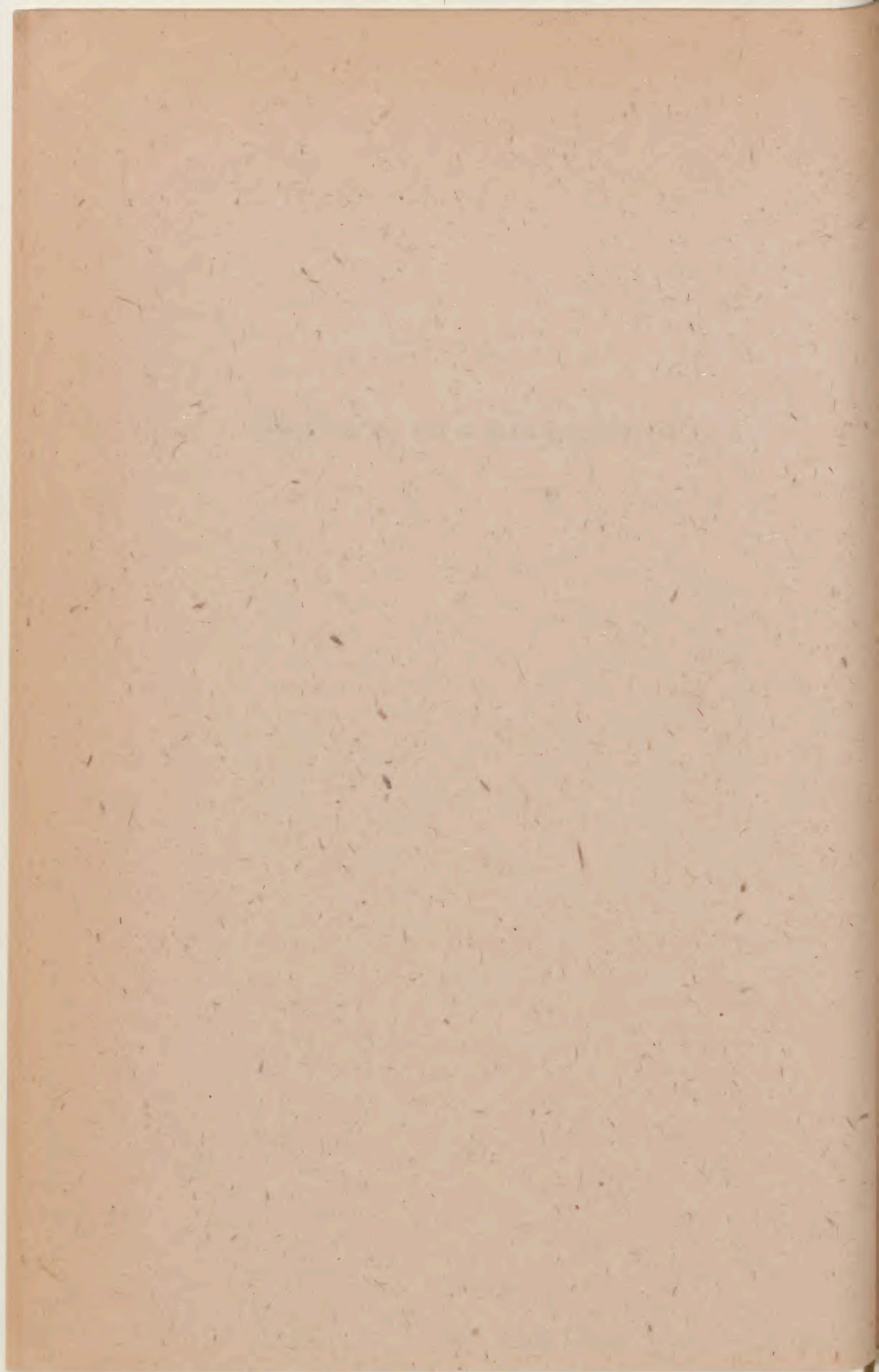
IV. osztály

1. Szülei kíséretében vegyen részt életkorának megfelelő, nevelési szempontból nem kifogásolható filmek előadásán.
2. Nézze és hallgassa meg a televízió gyermekműsorait. A felnőtteknek közvetített adások közül csak azokat nézze meg, amelyeknek megtekintésére kifejezetten engedélyt kapott.
3. Figyelje és rendszeresen hallgassa a rádió gyermekműsorait. A rádiót csak akkor kapcsolja be, ha figyelmét az adásra tudja összpontosítani.

1. Hasonlítsa össze a különböző mesék rokonszenves és ellenszenves szereplőit, s így győződjék meg arról, hogy a mese világában szembenállnak egymással a dölyfös gazdagok és az elnyomott szegények.
2. Figyelje meg, hogyan válnak egyre szebbé hazánk falvai, városai, s így győződjék meg arról, hogy a szabadá lett nép birtokba veszi és széppé teszi saját hazáját.

II. AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK V-VIII. OSZTÁLYAIBAN

1. AZ V-VIII. OSZTÁLYOS TANULÓK FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTÓSSÁGAI

A kialakítandó személyiségjegyek

a/ A korcsoport általános jellemzése

a/a Testi fejlettségi szint

A 10-14 éves életkor a fejlődés szempontjából két, viszonylag pregnánsan különböző szakaszra oszlik, a serdülést megelőző /10-12-ig/ és a serdülő korra /12-14 éves korig/.

A 10-14 éves gyermekek fejlődésének jellemzésében nemüket már sokkal inkább figyelembe kell venni, mint a korábbi években. A nemek szerinti elkülönülés a fejlődés általános mértékében, különböző ütemében, egyes szervek, illetve funkciók fejlődésének mértékében, minőségi elkülönülésében mutatkozik meg.

A növekedés a 10-12 éves életszakaszban szélességben kifejezettebb, mint hosszirányban, a súlygyarapodás jelentősebb, mint 8-10 éves korban. A leányok magasságban 1-1 1/2 centiméterrel, súlyban 0,5-1 kg-mal átlagosan elhagyják a fiukat. A fiuk mellkaskörfogata azonban minden életkorban nagyobb átlagosan, mint a leányoké.

A csontosodási folyamat a megelőző évek mértékéhez és minőségéhez hasonló módon folyik. 10-11 éves korban fejeződik be a kéztőcsontok kialakulása és az ujjperecek csontosodása. Ez, hozzávéve a központi idegrendszer fejlődését, az apró, pontosan végzendő mozdulatokra teszi alkalmassá a gyermekeket. A nem megfelelő mozgásnak és a helytelen testtartásnak a csontozat növekedését és a gerinc elformátlanosodását befolyásoló hatása e szakaszban is jelentős. A koponya 11-13 éves korban erőteljes növekedésben van. Leányoknál a serdülés kezdete miatt az arckoponya erőteljesebb fejlődése is megindul, a 10-12 éves kor között.

Az izomzat szövetösszetétele az előző évekével megegyező. Az izomtömeg növekedése intenzívebbé válik, az izomerő nagyobb mértékben növekedik. A 11-13 évesek egy kézzel 15-19 kg-ot fel tudnak emelni.

10-13 éves korig a mozgások koordinációja egyre jobbá válik. A gyermekek mozdulatai harmonikusak. Mozgékonyságuk és mozgásigényük ugrásszerűen megnő, még nagyobb örömet találnak a mozgásban, mint a megelőző években. Különösen szeretik a csapatjátékokat, a közös, együttes mozgást. Az általános iskolák testnevelő tanárainak tapasztalatai szerint a leányosztályok közül a legügyesebbek az V., VI. osztályok, a fiuk közül a VI., VII. osztályok.

A véredényrendszer, a légzőrendszer és a bőr fejlődési sajátosságai mi-
nőségben nem térnek el a korábbi évektől, fejlődésük egyenletes. A 11-14 éves
korban a gyermekek jobban elviselik a hideget, mint a felnőttek és kevésbé haj-
lamosak a meghűlésre, mint az átlagos felnőtt. Az időközben átélt betegségek
hatására megnőtt ellenállóképességük.

A serdülést megelőző szakaszban tehát a gyermekek harmonikusan fejlettek,
mozdulataik és egész mozgásuk összerendezett, gördülékeny. Igen élénkek, erő-
sek, fürgék, sikeresen és szívesen mozognak, sportolnak.

A 12-14 éves kort a serdülés megindulása jellemzi. A lányok serdülése
általában 12-14 éves korban kezdődik, a fiuké a 13-15 években. A lányok fej-
lődése tehát másfél - két évvel megelőzi a fiukét. A serdülés szakaszában mind
a speciális nemi fejlődés, mind az egész szervezet intenzív, általános fejlődése
bekövetkezik.

A növekedés elsősorban hosszirányban fokozódik, szinte ugrásszerűen.
A magasság növekedése évente átlag 6 cm-t tesz ki, de nem ritka az évi 10,
sőt 14 cm-es növekedés sem. Főleg a végtagok nyúlnak, ezért a megelőző fej-
lődési szakasszal szemben, amikor a gyermekek testformája arányos benyomást
keltett, a serdülők gyakran esetlennek, aránytalannak látszanak. A súlygyarapo-
dás is megnövekedik, az évi átlagos 2.5 kg-ról 3.5-5 kg-ra is megnő. A lányok
13-14-től 15-16 éves korig magasságban és súlyban megelőzik a fiukat.

A serdülők csontozatának meszesedési folyamatai tovább folynak, de nem
fejeződnek be, így a deformitás veszélye továbbra is fennáll. A csöves csontok
hosszirányú növekedése kifejezett, a mellkas növekedése elmarad a csontváz
többi részének fejlődése mögött. Igen erőteljes a koponya, különösen az arcko-
ponya fejlődése. A serdülés végére befejeződik az arc és agykoponya arányának
kialakulása.

Az izomzat tömege tovább nő, aránya javul, a test tömegéhez mérten.
14-15 éves korban az izomzat súlya a testsúlyhoz viszonyítva 32,6%. Az izom-
erő is fokozódik, de csak a serdülés végére nő jelentősen. Különösen a kariz-
mok, a hát, a felkar és láb izomereje növekszik. Emellett a lányok relatív izom-
ereje a fiukéhoz képest egyre csökken. Az izomzat fejlődésének üteme elmarad a
csöves csontok hosszirányú növekedése mögött, az izmok megnyúlnak és véko-
nyabbá válnak. Összműködésükben átmeneti zavar áll be. Ez az egyik oka a
serdülőkorra jellemző mozgásbeli esetlenségnek, ügyetlenségnek, szögletesség-
nek az előző évek harmonikus, ügyes mozgásával szemben.

Az izomműködés koordinációjában beálló átmeneti zavarok jelentősebb oka
azonban, hogy a központi idegrendszer mozgást irányító központjainak fejlődése
elmarad a környéki idegrendszer mozgató berendezésének fejlődésétől. Ezért
tultengő, felesleges mozdulatok, elégtelen koordináció, mozgásfékezési zava-
rok, a gördülékenység hiánya jelenik meg gyakran a serdülő mozgásában. Leá-
nyoknál a zavarok az általános iskola befejezésével általában el is mulnak. Az
idegrendszer egyes részeinek különböző fejlődési üteme miatt a fáradékonyság
még a serdülőkre is jellemző.

A szív és a véredény rendszer is intenzív növekedésben van. A szív tér-
fogata a serdülés folyamán több mint kétszeresére nő, a test tömege pedig csak
másfélszeresére. A véredények növevése így elmarad a szív növekedés ütemétől.

A szívnek ezért nagy ellenállást kell leküzdenie, hogy a viszonylag nagy nyomás alatt álló érrendszerbe továbbítsa a szükséges mennyiségű vért. Az agy vérellátásában bizonyos hiány mutatkozik, ami a fáradékonyságot fokozza. A serdülőkorban nem megfelelően vezetett testnevelés, a túlzott és megfelelő edzés nélküli versenyzés a szívkamrák beteges kitágulását okozhatja.

A légzőszervek fejlődése a többi szervek fejlődési üteméhez képest lelassul. 12-15 éves korig a mellkas fejlődésének elmaradása miatt a tüdő befogadóképessége viszonylag egyre csökken.

Az idegrendszer fejlődése tovább finomodik, bonyolultabbá válik az agy szerkezete és tovább tökéletesedik működése.

A serdüléssel együttjáró sokoldalú, gyors testi fejlődés, különösen annak első éveiben, erősen igénybeveszi a tanulók energiáit. Fáradékonyság, sőt előfordul, hogy kevésbé szívesen mozognak, mint korábban. Pedig a megfelelő testmozgás éppen ebben a korban döntő fontosságú. Nagymértékben befolyásolja ugyanis az egyes szervek és szervrendszerek fejlődését, sőt jórészt a fizikai munka, illetve a testgyakorlatok végzése adja a szervezetnek a fejlődéshez szükséges ösztönzést, ingereket. Kísérleti tapasztalatok vannak arra vonatkozóan, hogy a sokoldalú, rövid időközönként váltakozó gyorsasági, ruganyossági gyakorlatok a csöves csontok és így az izmok hosszirányú növekedését fokozzák. Az ivaréres szakaszában a testi erőnek egészséges mozgással való lekötése egyébként is jelentős nevelési feladat. Ezért általában a testi nevelés, különösen azonban a szepvezet edzése és a testnevelés jelentősége fokozódik e fejlődési szakaszban.

A serdülők nemi fejlődése intenzíven indul meg ebben az életkorban.

A fiúk nemi érése 13-18 éves koruk alatt játszódik le. Megnőnek a nemi szervek, kifejlődnek a másodlagos nemi jellegek, a szőrzet, megváltozik a fiúk hangja. Működésbe lépnek a nemi hormonokat kiválasztó mirigyek, megjelenik az erekció, a pollutio.

A leányok nemi fejlődése 12-17 éves korukban következik be. Nemi szerveik megnövekednek, megjelennek a másodlagos nemi jellegek, kialakul a csipő és mellkas nőies formája, kialakul a szőrzet. 12-14 éves korukban elkezdődik a havi vérzés. A leányok csontrendszere általában gyengébb a fiukénál, medencéjük szélesebb, combcsontjuk rézsutosan befelé álló, combjuk kupalaku. Izmaik, szalagjaik gyengébbek, ízületeik lazábbak.

A nemi érés bekövetkezése a nemi hygiénára való nevelést kívánja.

a/b Világnézet, erkölcsi fejlettségi szint

Változás a felső tagozatu tanulók környezetében és tanulási körülményeiben

A prepubertás és a pubertás korában a tanulók testi fejlődésében bekövetkező jelentős változások mellett figyelemreméltó változások állanak be iskolai életükben is.

A IV. osztályból az V. osztályba jutva a tanulók új körülmények közé kerülnek. Míg eddig lényegében az osztálytanító egységes nevelői befolyása alatt ne-

velődtek, most, a szaktárgyi tanítás új rendszerében, a szaktanárok különböző szintű és jellegű hatása váltogatja egymást tanóráról tanórára. Az I-IV. osztályokban megszokták, hogy minden órán egységes és következetes követelményekkel álltak szemben a tanulás tekintetében csakúgy, mint nevelési vonatkozásban. Most a követelmények tartalma és a támasztásuk módja is váltogatja egymást. Ennek következtében a kezdeti fegyelem - amely még a IV. osztályban kialakult megszokások maradványa - néhány hét múlva általában megbomlik. A tanárok egyike sem tölt hosszabb időt együtt az osztállyal, s az osztályfőnök is idejének nagy részét a különböző osztályokban tölti, szaktárgyát oktatva.

Mindez több önállóságot, kezdeményezőkézséget, önfegyelmet kíván az egyes tanulóktól. Ezek a tulajdonságok azonban még nem szilárdulhattak meg eddig. Megnó tehát a gyermekközösség szervezettségének a jelentősége.

Az is megnehezíti a helyzetet, hogy az V. osztályban többhelyt különböző iskola IV. osztályaiból kerülnek össze a tanulók. Nevelésük előzményei, felkészültségük és fejlettségük szintje eltérőek. Egy részük tehát nemcsak új tanárok, hanem sokszor merőben új életviszonyok közé is kerül /pl. tanyai iskolából bekerül falusi, vagy városi iskolába/. Ez méginkább megnehezíti számukra az új környezetbe, s a felsőtagozat új körülményei közé való beilleszkedését.

A közösségi fegyelmet érlelő közösségi munka megszervezésének, általában a tanulók közösséggé való szervezésének a feladata emiatt is sürgős megoldást igényel. Megkönnyíti ennek a feladatnak a megoldását a tanulókból jelentkező nagyfokú aktivitás és társulási kedv, az öntevékenységre, majd a fokozott önállóságra való hajlam.

Tanulásukban változások következnek be mind tartalmi, mind módszertani tekintetben. A tantervi anyag mennyiségileg növekszik, új tantárgyakkal bővül. A tanulás fejlettebb módszereit kell elsajátítaniuk. A követelmények tehát a tanulás módszereinek a tekintetében is nőnek. A tanulás új módszereinek az elsajátítását szükségessé teszik azok a lényeges változások is, amelyek a tanulók pszichológiai fejlődése következtében jelentkeznek különösen a pubertás időszakában, a lányoknál 12, a fiuknál általában a 13. évben.

A nevelőmunka helyes megszervezése megköveteli tehát azoknak - az e korra jellemző - a legfontosabb pszichológiai jelenségeknek a szem előtt tartását, amelyek alapján célravezetően hathatunk a tanulók értelmi, érzelmi, akarati tulajdonságaira kitűzött nevelési célnak megfelelően.

A tanulók pszichológiai fejlődésében bekövetkező változások

A tanulók szervezetében végbemenő biológiai változásokkal kapcsolatban jelentős változások észlelhetők a tanulók érzelmi, akarati, értelmi fejlődésében is a prepubertás és a pubertás szakaszában. A serdülés lényege a nemi érés, a felnőttéválás. Ez nem folyik egyenletesen, figyelemreméltó ellentmondások jellemzik, amelyek helytelen nevelés esetében nehézségeket okozhatnak, viszont számos olyan pozitív vonás is tapasztalható, amely megkönnyíti számunkra a nevelőmunkát.

A tanulók érzelmi élete nagymérvű gazdagodást mutat, de erre is jellemző az ellentmondásosság. Ennek oka az, hogy olyan hajlamok, érzelmek jelentkeznek a serdülőkben, amelyek nem eléggé egyértelműek, nem egészen határozottak. A serdülő ezért merül el személyes élményeiben, hangulata hirtelen változó. Reakciói gyakran rejtettek, gátlásosak. Ezért nehéz megismerni. Vidámság, kedvtelenség, élénk tevékenység és elernyedés változthatják egymást. Ez nagyrészt összefügg a belső szervek nem mindig összehangolt és arányos fejlődésével.

A serdülők kezdik megismerni személyes értékeiket és igyekeznek azokat kiemelni. Ez önteltséghez, önhittséghez, nagyravágyáshoz, tulzott igényességhez vezethet.

Érdeklődési körük, képzeletviláguk rohamosan bővül, igyekeznek számukra ismeretlen, új területek feltárására /Robinson-korszak/. Keresik a kalandot, a nagy, hősiessé vállalkozásokat. Híres felfedezők, ujitók, feltalálók, hősök szeretnének lenni. Alkotó fantáziájuk gyorsan fejlődik. Fontos, hogy ezeket a nagyszerű törekvéseket reális mederbe tereljük, reális feladatok elvégzésére mozgósítsuk. Különben a meddő ábrándozás, a képzelgés veszélye fenyeget. Ilyen esetben fordul elő - s erre hajlamos a serdülő - hogy szerzett ismereteit, tapasztalatait tulbecsüli, s különbnek hiszi magát szüleinél, tanárainál.

Tevékenységi hajlamuk alapján lelkesen vesznek részt versenyeken, közös vállalkozásokban, általában hajlamosak a versengésre, vetélkedésre.

A másik nemhez fűződő érzelmeiket, a prepubertás időszakában sokszor ellentétes formákban nyilvánítják /durvaság, fölényesség, lenézés/. Később pedig szégyenlősség, bátortalanság, esetlenség, az ügyetlenségtől való félelem teszi félszeggé a másik nemhez való kapcsolatukat.

Akarati tulajdonságaik is ellentmondásosak. Imponál nekik az erősakaratu ember, de az akaraterőt nem mindig értelmezik a gyakorlatban helyesen. A bátorságot pl. összetévesztik a vakmerőséggel, az állhatatosságot az önfejléssel, mákacssággal.

Értelmi fejlődésük meggyorsul ebben a korban és gondolkodásuk, emlékeztük jellegében is figyelemre méltó változásokat tapasztalunk. Mindenekelőtt magasfokú aktivitás jellemzi gondolkodásukat.

A mechanikus bevésés mellett a bonyolultabb, mélyrehatóbb megismerési forma kezd nagyobb szerephez jutni: a logikus gondolkodás. A serdülő igyekszik mérlegelni a tanulni valót, megérteni, átgondolni és saját szavaival megfogalmazni azt. Ez tehát már nem a szóról-szóra való tanulás jellemző korszaka. A problémamegoldás, bizonyítás, összefüggések, kölcsönös viszonylatok megértésének, az általánosításokra való törekvésnek, az ok-okozati összefüggések feltárásának van ekkor mind nagyobb jelentősége.

Az elvont gondolkodás azonban csak éppen fejlődésnek indul, fogalmaik azonban még nem eléggé határozottak, így erkölcsi fogalmaik sem. A gyengédséget pl. gyöngeségnek minősítik. A fogalmak gyakorlati alkalmazása is bizonytalan még.

Törekednek önmaguk elemzésére, azonban inkább a magatartás elszigetelt jegyeit veszik észre, a személyiség átfogó jegyeit még nem.

Az a tény pl. hogy a tanulók az alsó tagozatról az iskola felső tagozatára kerülnek, bizonyos büszkeséggel tölti el őket, bár még nem alakult ki bennük a he-

lyes felsős öntudat számos szükséges jellemzője, mint pl. a példaadó fegyelem, a felelősségtudat stb. "A leányok, fiuk egyaránt mozgékonyak, figyelmetlenek, illetudásukon még igen sok a javítani való. A leányok gyakran hizelgők, áruklodók, a fiuk általában csintalanabbak, de hajlamosabbak az őszinteségre.

Az V. osztály második felében és főként a VI-VII. osztályban már kezdik megtalálni helyüket az új viszonyok között. Megszokják a felső tagozati munkamódszereket. Kezdenek kialakulni az osztálymunka új formái, kezdenek közösséggé szerveződni. Komolyabban veszik közösségi megbízataikat; a felelősségteljes magatartás megnyilvánulásai is jelentkeznek, kötelelességtudatuk fejlődik. A felnőttekhez való kapcsolatokat már nem a hizelgő, simogató szeretet jellemzi. Inkább - sok esetben félszegen végrehajtott - apró szolgálatokban nyilvánítják ragaszkodásukat.

Egy-máshoz való szolidáris kapcsolataikat még mindig megnehezíti és felborítja az áruklodás és áskálódás; őszinteségük gyakran tapintatlan formákban nyilvánul meg. Még kevés az önellenőrzés és az önkritikai készség. Gyakran kerül veszélybe az alakuló osztályközösség ezek miatt. Az osztály életében jelentkező efféle problémák hétről-hétre, komoly megbeszélést igényelnek. Ebben a korcsoportban különösen indokolt az őszinteség, tapintat, a helyes és jogos kritika és az áruklodás kérdéseinek a tisztázása, s a tanulók szolidáris magatartásának a formálása közösségi megbízataok, feladatok elvégeztetése után.

A tanulók világnézete

Az V-VI. osztályban kezdenek a tanulók lényegében megismerkedni azoknak a tudományoknak az alapjaival az egyes szaktárgyak keretében, amelyek alkalmasak a tudományos marxista-leninista világszemlélet elemeinek a továbbfejlesztésére, alapjainak lerakására. Ezt lehetővé teszi az is, hogy a tanulók közvetlen társadalmi tapasztalatai is kitágulnak, gazdagodnak. Maguk is mind több közösségi, társadalmi feladat megoldásában vesznek részt aktívan, s ez is hozzájárul a világszemlélet alapjainak fokozatos, rendszeres fejlesztéséhez.

Az V. osztályban megismerkednek a tanulók a földrajzórán a hazai földfelszín alakulásának elemi törvényeivel. Megismerik, milyen külső természeti erők hatnak a földfelszín megváltozására. A növénytanban és az állattanban a legfontosabb kulturnövények és háziállatok ismerete ad alapot az ember természetátalakító tevékenységének a tudatosításához. Ezek az ismeretek alkalmasak a földfelszín állandó változásának, fejlődésének és az ember céltudatos természetátalakító tevékenységének a tudatosítására.

A világ keletkezésére, a Föld kialakulására vonatkozóan azonban még nem rendelkeznek tárgyi ismeretekkel. Az előbbi ismeretek /földfelszínváltozásai stb./ sem rendeződnek még a tanulók tudatában elvi síkon ebben az évben.

Igy a tanulók világszemléletében csak elszórtan található meg a materialista világnézet elemei. Még ezek is torzultan jelentkeznek és a vallásos világnézet elemekkel keverednek.

A babonás hiedelmek és szokások már nem a megfélemlítés, rettegés, misztikus mágia varázsával hatnak, illetve élnek bennük, hanem csupán "érdekes" szokások jellegével bírnak. Többségükben nem hisznek. Falun még inkább fel-felbukkan - különösen eldugott helyeken - a bagolyhuhogás halált sejtető hangulata, a vészjósló álmoktól való szorongás - a legtöbb helyen azonban már csak a szólasmondás erejével hat a "kéményseprőt látok, szerencsét találok" kifejezés.

Vannak olyanok, akik már szerepet tulajdonítanak a fejlődésnek a világ kialakulásában, de megemlítik azt is, hogy "teremtés" útján jött létre a világ. Közelebbi vizsgálat azonban kideríti, hogy ezek nincsenek tisztában a "teremtés" fogalmával, a teremtesen lényegében születést, kialakulást, fejlődést értenek.

Az V-VI. osztályos tanulók általában még képtelenek ilyen igényes fogalmak megértésére. Elsősorban konkrét gondolkodás jellemzi őket. A föld kialakulását - elsősorban a talaj kialakulásának a problémájaként fogják fel. Erre vonatkozóan vannak tényismereteik a földrajzból. Azt is kezdik megérteni, hogy a talaj kialakulásával együtt alakultak ki a növények és az állatok. Ennél messzebb nem igen mehetünk el a "világ magyarázatban" - ennél a két korosztálynál.

Meglévő tárgyi ismereteik szintjén mozog a változás és fejlődés gondolatának a megértése is. Elsősorban a földfelszínre, az állat- és növényvilágra vonatkozóan kezd ez tudatosodni bennük. A környezetükben végbemenő változásokat - különösen a technika terén jelentkező újat - észreveszik, felfigyelnek arra, lelkesen beszélnek róla, a változás lényegét, okát, annak jelentőségét azonban még nem fogják fel. Általában természetesnek tartják. A változás, fejlődés történelmi szerepét még nem látják világosan, s a körükben tapasztalt változások és a fejlődés gazdasági és társadalmi okait és jelentőségét még nem keresik.

A forradalomról már vannak bizonyos ismereteik, de nincsen arról pontos fogalmuk, összetévesztik a háborúval, felkeléssel, lázadással, ellenforradalommal, s ezért annak szerepét sem képesek helyesen értelmezni.

Politikai érdeklődésük még nem nyilvánul meg határozott formában. Elsősorban az újságok gyermekrovata, s ebben is mindenekelőtt a mesék, a tréfás, kalandos elbeszélések és a viccek érdeklik többségüket. A sport hírek és az izgalmas dolgokról szóló napi hírek, természetleírások, rejtvények és a képes, illusztrált leírások is kedveltek még.

Míg a fiúk olvasási és filmlátogatási érdeklődése elsősorban a világ és a történelmi múlt izgalmas, kalandos, harcos eseményeinek a megismerésére irányul, a lányoknál már határozott törekvés kezd jelentkezni önmaguk megismerésére. Náluk hamarabb következik be ez a befelé fordulás, és az igény, hogy kifelé is helyesen tudjanak beilleszkedni a társadalomba. A legkedveltebb közöttük a korukbeli kislányokról, azok életéről, viseletéről szóló regényes leírások.

Mindkét nem esetében tapasztalható az eszménykép keresése. Olvasott regények, vagy a látott filmek hőseit igyekeznek utánozni.

Érdeklődésük a napi politika iránt még nem határozott. Elsősorban izgalmas, lebilincselő olvasmányok, látott filmek kapcsán /pl. 15 éves kapitány/, közvetlen élmény /pl. kiállítás/, valamilyen megmozdulásban, vállalkozásban való részvételük alapján jelentkeznek időszakosan ilyen érdeklődés, de az is el-

sősorban érzelmi színezetű /pl. rokonszenv, ellenszenv, lelkesedés/; sokszor csak a külsőségekre irányul, s a harcoss, kalandos elemeket ragadják ki elsősorban itt is /nyomolvasó mozgalom/.

Az uttörőszervezetbe való belépésük motívumai között még nem szerepelnek komoly elvi megfontolások. Annál nagyobb jelentősége van az érdekes, játékos foglalkozásoknak, színes külsőségeknél, kirándulásoknak, táborozásoknak, hasznos foglalkozásoknak.

Világnézetük fejlődésére elsősorban a családi környezet van hatással. A megszokott vallásos gyakorlatok azonban a többség számára csak érdekes, sokszor romantikavágyukat kielégítő formáság /érdekes szertartás, izgalmas, titokzatos a gyónás/.

A VII-VIII. osztályos tanulók világnézetét is általában a környezet, a család világnézete határozza meg. Véleményük a világnézet bármely kérdésével kapcsolatban bizonytalan, nem önálló, többnyire környezetük véleménye. Az idealista világnézetű családokban a tanulók politikai véleménye - ha egyáltalán van ilyen - nem döntő. A hittanra járó tanulók egyrésze úgy nyilatkozik, hogy nem egyéni érdeklődésből, hanem szülői kívánságra jár oda. A vallásosan nevelt gyermekek megnyilatkozásaikban tartózkodóak, óvatosak, bizalmatlanok - néha kétszínűek.

A kettős nevelés hatása szinte kézzelfogható a világ keletkezésével kapcsolatos állásfoglalásukban. Következménye a teljes bizonytalanság. Nem hiszik már a bibliai mesét, a természettudományos magyarázatot nem értik. /Ez legtöbbször túl magas szintű, nem életkoruknak megfelelően érdeklődést keltő./ A kérdésre a legtöbb tanuló természettudományos választ igyekszik adni, de ez gyakran zavaros, bizonytalan ismeretekről tanuskodik. Igen sok a bizonytalan-kodó, aki talán már nem hiszi az idealista magyarázatot, de akitől azt hallja - családtag, hitoktató stb. - tekintély számára, tehát elfogadja. Egyrészt ennek ellenére természettudományos választ ad, mert így tartja hasznosnak. Kevesebb azon tanulók száma, akik a vallásos nézeteket teljes egészükben elfogadják, s azt meg is mondják. De sajnálatos módon szintén nagyon kevés az olyan, aki helyes természettudományos választ adna, és az valóban meggyőződése is lenne.

Az állandó alakulás, változás, fejlődés gondolatával, mint törvényszerűséggel még mindig nincsenek tisztában. Ami a konkrét tananyaggal kapcsolatos /biológiai átalakulások, társadalmi fejlődés stb./, azt az egyébként is jó tanulók, érdeklődők megtanulják, el is mondják - de elvonatkoztatásra kevésbé képesek.

A társadalom fejlődését ugyancsak a tananyag kapcsán ismerik, s már élénken érdeklődnek eziránt. A tényeket azonban még mindig regényszerű fordulatként könyvelik el, és nem a hosszú, kitartó harcok eredményeként, törvényszerű következményként.

A forradalmak szerepét nem értik még eléggé, de lelkesednek a csatáért, a hősies küzdelmekért, együttéreznek az elnyomottakkal. A forradalomban is mindig egy-egy kiemelkedő személy felé fordul érdeklődésük /pl. Dózsa/, vagy egy-egy részlet marad meg bennük /pl. Téli palota elfoglalása/. A részletek, a konkrétumok érdeklik őket, az összefüggéseket, az egészet nem-igen tudják átfogni még. A gazdasági-politikai összefüggéseket se igen látják.

eredményei foglalkoztatják őket, anélkül azonban, hogy még eljutnának a szürke hétköznapiakban szorgalmasan alkotó nép értékének a megértéséhez.

A szülők és a nép fogalmának összekapcsolása csak ritkán csillan fel, főleg munkás vidékeken. A nép fogalmába még nem sorolják be szüleiket, rokonaikat, közvetlen környezetüket. Tehát maga a fogalom még eléggé tartalomszegény, csupán a harcok, nagyszerű, romantikus történetek szimbóluma.

Ez jellemzi e vonatkozásban történelmi ismereteiket is. Szocialista hazaszeretetük fejlődését még mindig elsősorban a családi nevelés pozitív, vagy negatív hatása, valamint a környezet befolyásolja a legdöntőbb módon.

Ezeket a hatásokat elsősorban a jól sikerült történelmi kiállítások, közvetlen pozitív élmények, s a jó ifjúsági regények azonban jelentős mértékben ellensúlyozzák, illetve erősítik.

Jelentékenyen hat még hazaszeretetük formálódására a költők és írók alkotásaiban is kifejezésre jutó harcok hazaszeretete.

Értékesek azok az összehasonlítások is, amelyeket az írók, költők művei alapján megismert nyomorúságos múlt és a jelen között tesznek, sokszor önkénytelenül /"milyen jó lenne, ha most élne Petőfi, akkor nem kellene annyit nyomorognia"/.

Internacionalista érzelmeik is elsősorban szubjektív élmények nyomán bontakoznak /levelezés, csereüdvülés, találkozás/.

A Szovjetunió iránti elismerő érdeklődésük elsősorban a technikai eredmények és a béke megvédése érdekében tett erőfeszítések alapján növekszik napról-napra.

Ebben a korban a különféle érzelmeknek, s nem az elvi megfontolásoknak van elsődleges jelentősége általában szocialista hazafias érzelmeik alakulásában.

A VII-VIII. osztály tanulóinak hazafisága elsősorban a haza történelme iránti érdeklődésben, érzelmi melléállásban nyilvánul meg.

A történelmi események közül elsősorban, sőt majdnem kizárólag a szabadságharcok állnak érdeklődésük középpontjában. Jogosnak és igazságosnak tartják az elnyomottak küzdelmét a jobbágyfelkeléstől a munkásmozgalmakig egyaránt. Érzelmileg mindenkor az elnyomott mellé állnak.

Büszkék arra, hogy a török-tatár-német pusztítás ellenére is fennmaradt a magyarság. Lelkesedésükben, egyes régebbi ifjúsági regények hatására hajlamosak arra a téves magyarázatra, hogy különösen tehetséges, kiváló nép vagyunk, azért győztük le az elnyomást.

A történelem kiemelkedő alakjai, híres emberek iránt is nagy az érdeklődés. Szívesen hallanak róluk, elolvasnak minden ilyen tárgyú regényt és igen kedvelik a történelmi tárgyú filmeket. Szóbeli megnyilatkozásaikban is lelkesen beszélnek róluk. Az eszményképeket, példaképeket kereső serdülők ezekben a történelmi hősökben vélik megtalálni a tökéletes embert, aki mindig az igazságot védi, küzd az igazságtalanság ellen.

Két figyelemreméltó jelenség mutatkozik itt. Az egyik: hogy a tanulók jelentős része azokért a történelmi személyekért lelkesedik, akik meghaltak a hazáért, harcban tüntek ki stb. Elenyészően kevés azoknak a száma, akik azt az embert tartják hősnek, aki munkájával, alkotásaival szolgálja a hazát. A másik: hogy szinte kizárólag a távoli múlt történelme iránt érdeklődnek, ezek do-

minálnak hazafias érzelmeik alakulásában. A közelmúlt történelmi eseményeit, a munkásmozgalom hőseit legfeljebb ismerik. Ez azt a veszélyt rejti magában, hogy a gyermek történelmi gondolkodása megreked a történelem valamely szakaszán /pl. 1848-ban/.

A VII-VIII. osztályos tanulók hazafisága a magyar nép iránti érzelmeiben, érdeklődésben is kifejezésre jut. Szocialista vívmányainkat, létesítményeinket a nép alkotóerejéhez kapcsolják, annak eredményeként emlegetik. A magyar nép tetteiben, alkotásaiban is a heroikusait, a nagyszerűt, a nem mindennapi méltányolják elsősorban. A mindennapi élet nagyszerűségéért kevésbé lelkesednek, egyszerűen azért, mert nem veszik észre. Ha felhívják rá a figyelmüket, ha ezzel kapcsolatos élményekben részesítik őket /gyárlátogatás, veteránokkal való beszélgetés/, ez mindenkor pozitívan hat érzelmeikre, lelkesedést, részvétet, tiszteletet stb. vált ki belőlük.

A VII-VIII. osztályos tanulók hazafisága a haza, a szülőföld szeretében is érvényre jut. Ezen belül is érdeklődésük elsősorban a haza fejlődésére, gazdaságára, szocialista törekvéseire vonatkozik, ellentétben az alsóbb két osztállyal, ahol főleg a haza szépsége, esztétikai indokok állnak előtérben. Ennek a változásnak egyik oka az időközben elsajátított ismeretanyag, továbbá és talán elsősorban a lázas újságolvasás. Tájékozottak, főleg a helyi gazdasági és társadalmi kérdésekben. Megelégedetten, lelkesen beszélnek a szocialista vívmányokról, - szubjektív élmények alapján /új lakás, apa kitüntetése, családí üzemi üdültetése/. Általában a haza, a szocialista társadalom iránti érzelmeik kialakulását elsősorban a családi és társadalmi viszonyok - szubjektív élmények befolyásolják.

A nemzeti büszkeség tulzott formája nem tapasztalható ebben a korosztályban sem. Alkalmanként, helyenként hamarabb előfordul bizonyos fajta közömbösség, esetleg lekicsinylés más országokkal történő összehasonlítás során /család, környezet hatásaként!/. Távol áll tanulóinktól az irredentizmus is. Esetleg az otthon hallottakat ismétlik, azonban a szó, a fogalom mögött nincs tartalom, számukra a dolog távoli, ködös történet. - Az internacionalizmus gondolata meglehetősen tisztázatlan ezekben az osztályokban. Nemigen értik, nem nagyon érdeklődnek iránta, viszont érzelmileg igen közel áll hozzájuk a kérdés. Együttérzéssel, lelkesen, segítőkészen foglalnak állást a Szovjetunió és a szomszéd népek életével kapcsolatos kérdésekben, - megismerésükre, kapcsolatok kiépítésére törekednek, elsősorban a hasonló koraakkal.

A tanulók hazafias nevelése során az ismeretnyújtás elegendőnek bizonyul, azonban nem maradandó, talán mert nem elég szuggesztív, nem élményszerű /főleg a földrajzra, a haza megismerésére vonatkozóan/.

Hianyosnak, hézagosnak mutatkozik az érzelmi ráhatás, érzelmi elmélyítés /pl. korunk hősei, a helyesen értelmezett "hős" bemutatása filmen, ifjúsági regényekben stb./.

Tudatosan szervezett nevelőmunkával az internacionalista nevelés is eredményesebb lehet, - hisz érzelmi alapja adott /levelezés, találkozások szervezése, nemzetközi táborozás stb./.

Általában: a hazafisággal kapcsolatos pozitív érzelmek ápolása sokkal eredményesebbnek tűnik, mint a negatív érzelmek /sovinizmus, nacionalizmus/ elleni intellektuális küzdelem.

A maradandó ismeretnyújtás, az érzelmi nevelés mellett feladatunk - jelenleg lényeges hiányosság - a hazafias tettek nevelés.

A tanulók viszonya a tanuláshoz, a munkához

Az V. osztály átmenetjellege rányomja bélyegét az év eleji munkamorálra is. Az első hetekben a felületes, hanyagságra hajlamos tanulók igyekeznek kibujni a kötelességteljesítés alól, nem érzik ugyanis az egy kézben összpontosuló vezetést, ellenőrzést. Sok esetben csak az első intőkonferencia döbbsenti rá őket arra, hogy az új körülmények között sem lehet kibujni a felelősség alól. Így az év első negyede után javuini kezd a munkaerkölcs, s a VI. -ban már kevesebb problémát okoz a kérdés.

A tanulást rendszeresen végző tanulók száma általában nagyobb, mint a rendszertelenül tanulóké. A rendszeres munkavégzés azonban nem jelent általában minőségi munkavégzést is. A rendszeres munkavégzők között igen nagy számmal akadnak, akik pl. szülői ellenőrzés folytán, vagy az iskolai számonkérésről félve úgy-ahogy elvégzik feladataikat, de nem fordítanak rájuk kellő energiát. A szülők jelentékeny része ma már komoly gondot fordít a tanulók otthoni munkájának ellenőrzésére, a rendszeres és igényesebb munkavégzés készsége azonban csak akkor alakul ki, ha az iskola is rendszeresen ellenőrzi a feladat elvégzését minőségileg is. Komoly feladatokat jelent ebben a korcsoportban a céltudatos, tervszerű, kitartó, állhatatos és pontos munkavégzés készségének megalapozása.

A rendszertelen munkavégzés oka általában a rendszeres szülői és iskolai ellenőrzés hiánya. Emellett szerepet játszanak még bizonyos objektív körülmények is /zsúfolt lakás, zaj, túlterhelés házimunkával, napirend és helyes életrend hiánya, a szülők rendezetlen családi élete/. Igen gyakran szerepel a rendszertelenség okai között - néha kedvező objektív feltételek esetén is - a tanulók ideggyengesége, szellemi fogyatékosága, testi fejletlensége, türelmetlensége, akaratgyengesége. Az akarat edzése, a tanulók akaratí sajátságának a megismerése fontos feladat az új munkakörülmények között.

Az új iránti érdeklődésük igen élénk, felfogóképességük általában jó, hamar megértik a dolgokat, s ez néha elbizakodottá teszi őket. Még nem alakult ki bennük annak a tudata, hogy a megértés nem azonos a tudással. A bevézés, és megőrzés körül még sok baj van. Még nem tudnak tanulni.

Sok esetben a tanulás iránti közömbösség az oka a rendszertelenségnek, s ezt különösen a tulkorosak magatartása, sőt sokszor egyenesen agresszív fellépése váltja ki a tanulókból. Ezt gyakran előidézi azonban a tanítás kevésbé vonzó, száraz, a gyermek életkori fejlettségét túlbecsülő volta is. Nem valósul meg kellő fokozatos átmenet a módszerek tekintetében sem. /Konkrétság, szemléletesség és elvontság helytelen aránya. /

A tanulást a többség még csak valamiféle szükséges rossznak, átmeneti erőfeszítések idejének tekinti, amit "meg kell" csinálni, mert a szülő kényszeríti rájuk. A legjobbak már tudják azt is, hogy a tanulás "értelmesebbé" teszi az embert, "művelté", "mindenhez értővé" teszi, tehát önmagában is érték. Vannak, akik már az V-VI. osztályban összekapcsolják a tanulást jövő - választott, vagy elképzelt - élethivatásukkal is. /"Tanulnom kell, hogy jó mérnök lehessék."/

Elég gyakran felcsillan még a multa utaló gondolkodás: "azért tanulok, hogy könnyebben éljek". - De gyakran szerepel az a motivum is, hogy "tanulok, mert sehova sem mehetek enélkül dolgozni."

A rendszeres, ill. rendszertelen munkavégzésnek vannak időszakos okai is. Így pl. az őszi és a tavaszi hullámvázás a tanulási eredményekben - jórészt a szabadban lehetséges játékok figyelemelterelő hatására vezethető vissza. Fokozott gondot igényel ilyenkor a tanár részéről a kitartó figyelem és a kötelességtudás nevelése.

A szívesen végzett munkák tekintetében határozott eltolódás mutatkozik ebben a korban a fizikai munka irányába. A konkrétumok iránt elsősorban fogékony s a tartós figyelem készségével még nem rendelkező tanulót leköti a változatos, sok élményanyagot biztosító, fordulatos, különféle izmokat és képességeket sokoldalúan fejlesztő fizikai munka. Azonban ebben sem kitartóak, ha az egyhangu, és huzamosabb erőfeszítést igényel. Elsősorban a különböző szerszámokkal végezhető, anyagformáló vagy szerelő - modellező, ezermestermunka köti le őket.

Munkaszeretetüket vagy ellenérzésüket a fizikai munkával szemben nagymértékben meghatározza a szülői ház. Az a gyermek, aki otthon is kap fizikai munkafeladatokat, ügyesebben, s a sikerélmény hatására szívesebben végez fizikai munkát az iskolában is. A másik viszont egyrészt nem kedveli, másrészt sutaságát szégyellve, s a kudarcotl tartva, igyekszik kibujni, félrehúzódni az ilyen feladatok elől. A gyakorlati foglalkozások nyomán igen komoly fejlődés tapasztalható ebben a tekintetben az utóbbi években.

Szívesen vállalják még ebben a korban a **hetességet**, szertárosságot, házi feladatok ellenőrzését, a tisztaságfelelősi, könyvtárosi és egyéb közösségi funkciókat. Szívesen vállalják rendezvények esetén a székhordást, színpalak felállítását, takarítást, jelmezkészítést, jegyeladást, zenegépkezelést.

Általában szeretik és komolyan veszik a megbízásokat.

A kevésbé kedvelt feladatokat is szívesen végzik, ha nem hosszú időre szólnak, ha arra "külön megbízást" kapnak, ha az versenyszerű feladat. A szülők iránti szeretet is szerepet játszik ebben, vagyis az a törekvés, hogy segítsenek szüleiken.

Szüleik élethivatásának értékelésében elsősorban a szülők vélekedése, értékelése tükröződik. Ha a szülő büszke munkájára, ez természetesen a gyermekek vélekedésében is érvényesül. /Pl. büszke édesanyjára, aki darus, és munkája elismeréseképpen a Szovjetunióban is volt. / - Általában a szülők munkájának konkrétumokban megmutatkozó, számukra érzékelhető elismerése nagy szerepet játszik ebben.

Munkakedvüket általában a közeli, érzékelhető elismeréssel, vagy komoly anyagi haszonnal járó munkafeladat növeli. Ha a feladat meghaladja teherbíró-képességüket, hamar alábbhagy munkakedvük. Még nem edzettek a komoly követelményekkel szemben. Az ígéret, kilátásba helyezett jutalom komoly ösztönző, de annál nagyobb a visszahatás, ha az ígéret nem válik valóra.

Önálló munkavégzési készségük csak a legközelebbi osztályfeladatok ellátására szorítkozik, s az iskolai feladatok megoldására. Csak érdekes, kalandos, kedvteléseiknek is megfelelő feladatok ellátásában állják meg helyüket, bizonyos foku önállósággal iskolán kívül is /pl. nyomolyvasó mozgalom, hulladékgyűjtés/, bár a legtöbbször ebben is szívesebben szövetkeznek pajtásaikkal.

A VII-VIII. osztályos tanulók munkavégzése terén igen nagy eltérések vannak. A rendszeresen és rendszertelenül dolgozókon belül még különbséget kell tenni egyes időszakok között is. Igen nagy a különféle hangulati és más különdleges körülmények hatása. A rendszeresen dolgozóknál is előfordul a rendszertelenség, szorgalmukban könnyen bekövetkezik egy-egy mélypont. A lányok sokkal hajlamosabbak a rendszeres szorgalmas munkára, mint a fiúk. A tanulás örömet s célját még kevesen ismerik fel. Éppen ezért általános, hogy tanulmányukat elsősorban az osztályzástól való félelmükben vagy megszokásból végzik. Ha nincs felelés veszélye, akkor munkatempójuk csökken. Gyakori annak számítását, hogy mikor kerülnek sorra a felelésben.

A rendszertelenül végzett munkának többféle oka lehet. A szubjektív okokon kívül - közömbösség, figyelmetlenség, lustaság - igen gyakoriak az objektív okok. A szülők igen gyakran nem biztosítják azokat a feltételeket, melyek a rendszeres munkavégzéshez szükségesek. Sok helyütt aránytalan, rendszertelen, otthoni munkákkal akadályozzák a folyamatos és rendszeres tanulást. A tanulók jelentős részénél - még ott sem, ahol erre a feltételek megvannak - nem biztosítottak a nyugodt tanulás körülményei, hiányzik a csendes szoba, az egyedüllét, a tanulás célját szolgáló asztal, könyvespolc stb.

A VII-VIII. osztályos tanulóknál visszaesés tapasztalható a napirend terén is. A szülők pedagógiai tájékozatlansága, életkörülményeik /több műszak, lakásviszonyok stb./ részben pedig a tanulók életkori sajátossága megnehezíti a napirend kialakulását. A gyakori és egyre bővülő iskolai elfoglaltságok, a rendszertelen otthoni segítség, a feladatok és tennivalók bővülése, a játékgigény fokozódása akadályozza a stabil napirend kialakulását. Napirendjüket napról napra a feladatoknak és a szubjektív hatásoknak megfelelően változtatják. Az időbeosztás nem a célszerűségnek és a teljesítménynek van alárendelve, hanem sokkal inkább a kényelemnek. Rendszerint a következő tanítási nap nehézségtől függ, hogy mikor kezdenek tanulni. Legtöbb tanuló csak az írásbeli feladatok elvégzését tartja igazán tanulásnak. Ennek megfelelően mindig az írásbeli elkészítésével kezdik, még akkor is, ha annak elkészítése nem okoz nagyobb gondot.

Különféle megbízatásokat, különösen az iskolában igen szívesen vállalnak. Elsősorban azonban azokat a feladatokat kedvelik, amelyek kiemelik őket a többiek közül, rövid lejáratuak, eredményük könnyen lemérhető és a közösség számára is nyilvánvaló.

A munkavégzés intenzitása, a lelkesedés elsősorban azon múlik, hogy a vállalkás pedagógiai előkészítése mennyire volt megfelelő. A hosszabb vállalkás teljesítését messzemenően megszabja, hogy a cél kitűzése után érik-e tovább pedagógiai jellegű serkentések a tanulót.

Feltűnik már a népszerűtlen feladatok kategóriája is, amelyektől huzódoznak, tartózkodnak. A vigyázóság, leckeifelelősség, hetesség már közel sem olyan szívesen vállalt feladat, mint az alsóbb osztályokban. VII. és VIII. osztályokban már minden bejelentés árulkodásnak minősül, s az a közösség megvetését vonja maga után. Míg az alsóbb osztályokban a megbízatást minden nevelőtől, felnőtől örömmel elvállalták, addig most a megbízatás elsősorban attól függ, hogy a megbízást adó személyt szeretik-e?

A tanuláson kívül legtöbb tanuló házi munkát is végez, ez a szülők foglalkozásától, illetve életkörülményeitől /város-falu/ néha mezőgazdasági, néha ipari jellegű munkává bővül. A nyár folyamán legtöbb tanuló rendszeresen dolgozik, az uttőrőcsapaton belül vagy egyénileg. A nyár folyamán végzett munka, mely legtöbbször keresettel jár, növeli büszkeségüket s tekintélyüket. A házi munkák végzése során egyre inkább különbséget tesznek férfi és női munka között. A fiuk szégyellik a női jellegű munkákat, míg a lányok szívesen végeznek férfias munkákat is.

Társadalmi munkákat szívesen végeznek, de ez igen gyakran együttjár az ilyen munkákat sokszor kísérő rendkívüli körülmények szeretetével. A munkát általában nagy lendülettel kezdik, de erejük és az újdonság csökkenésével fokozódik türelmetlenségük. A fizikai munkát nagyon szeretik, de csak akkor, ha az nem tart sokáig. Különösen a gyenge képességű, de alapjában jóindulatu tanulók azok, akik ilyenkor megkettőzött erővel igyekeznek átlagon felüli teljesítményt nyújtani. Általában a munka szervezése, a pedagógiai feltételek megteremtése, messzemenően hozzájárul a VII. és VIII. osztályos tanulók munkakedvéhez. Igy nagymértékben növeli a tanulók munkaintenzitát, hogy milyen formában bízzák azt rájuk. Ha önbizalmukat növeljük azzal, hogy feltételezzük a sikeres munkavégzést aprólékos irányítás nélkül, ez serkentőleg hat. Minden munka népszerűtlen lesz, ha állandóan beleszólnak annak végzésébe. Ugyancsak csökken az érdeklődésük, ha az eredmény értékelése nem egyes személyekhez vagy kisebb csoportokhoz kötött.

A gyakorlati foglalkozások óráit szeretik, különösen, ha ipari jellegű. Szeretik a műhelyt, a gépeket, a szerszámokat. Fegyelmezetttségük, rendszerettségük, gondosságuk általában sokkal nagyobb, mint más tantárgyak esetében. Büszkék a végzett munkára, különösen ha az valamilyen használati tárgyban realizálódik. A mezőgazdasági gyakorlati foglalkozások alkalmával, ahol a tárgyi feltételek már biztosítva vannak, ugyancsak aktívak, élénkek s jókedvűek.

A személyi és társadalmi tulajdon öccélu rongálása már ritkaságszámba megy. Az ilyen rongálókkal szemben már egységesen lépnek fel. Ugyanakkor azonban nem törődnek kellő mértékben a tárgyak, eszközök megkimélésével, a használatból eredő kopás csökkentésével.

A munkával kapcsolatos nézeteik általában pozitívek. Tisztalettel, elismeréssel beszélnek a fizikai munkáról. Jellegzetes serdülő kori tulajdonság, hogy a fizikai munkások erejét csodálják, ez imponál nekik legjobban. Pályaválasztá-

sukkor azonban ezt már nem veszik figyelembe. Érdeklődésük a realitástól függetlenül a szellemi pályák felé irányul, mert azt tartják, hogy a szellemi munka tisztább, könnyebb, kényelmesebb. Az irrealitás, a romantika pályaválasztásukban igen gyakori. Pályaismeretük szegényes, s éppen ezért leginkább olyan pályák iránt tanúsítanak érdeklődést, melyek többségükben véletlen formában felkeltették érdeklődésüket. Pályaválasztásuk csak ritka esetben befolyásolja aktivitásukat, s ha igen, legtöbbször csak következetes szülői foglalkozás eredményeként.

A tanulók társas kapcsolatai

Társas kapcsolataikat az V-VI. osztályban a csoportalkotásra való nagyfokú hajlam, ugyanakkor páros kapcsolatokban nagyfokú labilitás és bizonyos fokú felszínesség jellemzi. Leányoknál és fiuknál egyaránt az objektív tényezőknél van elsődleges szerepük az ilyen kapcsolatok létrejöttében /együttlakás, közös ut az iskolába, közös játék/, egyszerűen az a tény, hogy együtt játszhatnak, s nem a játék közös érdekű tartalma. Elég laza pajtási viszonyról van tehát szó, amelynek létrejöttéhez elegendő az, hogy egyszer-kétszer együtt csinálnak valamit, s ugyanilyen gyorsan meg is szűnhet az.

A fiuknál, de nagyobb mértékben a leányoknál jelentkezik azonban már ebben a korcsoportban /különösen a VI. osztályban/ a szubjektív alapon álló kapcsolatok felé való törekvés is. Ebben szerepet játszik az eszménykép és példakép keresésének vágya is. Részben ennek tudható be, hogy a rossz tanuló pl. barátjának vallja a jó tanulót, ha az nem is tud róla, vagy idősebbek felé keresnek kapcsolatokat. A közös érdeklődés is fokozatosan szerepet kap. Ez szembetűnőbb a közepes vagy gyenge tanulók kapcsolataiban. /Itt a közös sors - a legtöbb esetben az is szerepet játszik, hogy több időt tölthetnek együtt játékkal, mint a "jó tanulók", azok gyakran túl vannak terhelve órán kívüli elfoglaltságokkal is, úgyhogy játékra, társas kapcsolatok felvételére nem marad idejük. / - A legfőbb hajtóereje a társas kapcsolatoknak ekkor azonban még a közös játék, amelyhez partnerekre van szükség. Pajtás nélkül nincs játék.

A közös tanulmányi szint, közös érdeklődés tehát csak másodlagos szerepet játszik ebben a korban a társaskapcsolatok alakulásában. Sok jeles tanuló között gyakran egyenesen gátló körülmény, rivalitást idéz elő. A hasonló életkörülmények is inkább a szülők állásfoglalásában játszanak szerepet ebben a korban és nem a tanulókéban.

Ugyanígy a politikai meggyőződés és világnézet mint szubjektív szempont nem játszik szerepet, hiszen még nincs kialakult meggyőződésük. Legfeljebb a szülők felfogása hathat ki kapcsolataikra, tilalmak vagy ösztönzések formájában.

Az ötödik osztály vége felé és különösen a VI. osztályban - s elsősorban ott, ahol jól szervezett közösségi élet volt, s az osztályfőnök nevelőmunkája is természetesen folyt - határozott fejlődés tapasztalható a kapcsolatok jellegében.

A tanulók zöme osztályon belül barátkozik. Kezd oldódni az eddig megfigyelt rivalitás a jó tanulók között, illetőleg az elkülönülés a rossz és jó tanulók között.

A leányoknál kezd egész határozottan szerepet játszani a rokonszenv, a megértés, a bizalom, a megbízhatóság, a szerénység, a jószívűség, a kedves-ség stb.

A fiuknál inkább a megbízhatóság, segítségnyújtás, a testi erő, a vidámság, kedélyesség, becsületesség és őszinteség a rokonszenv-érzelmek alapja. Ez nem jelenti azonban azt, hogy ezek nem fordulnak elő leányoknál is.

Mig eddig a fiuk és leányok között zavartalan pajtási viszony volt megfigyelhető, most már szinte lehetetlennek tartják a másnemiekkel való pajtáskodást. Ezt már "udvarlásnak" minősítik.

Az átmeneti, nem tartós csoportos elkülönülések a legtöbb esetben romantikus motívumokra vezethetők vissza /pl. a Pál utcai fiuk olvasásának hatására/. - Már veszedelmesebb a napközben felügyelet nélkül levő tanulók "bandába" verődése. Ezek az osztályközösség egybekovácsolódására is igen hátrányosan hatnak. Hasonlóan megnehezíti a fegyelmezett osztályközösség kialakulását a "tulkorosak", "bukottak" csoportja. Itt-ott felüti a fejét a "leányhistóriák" miatti elkülönülés a fiuk és hasonló jellegű elkülönülések a leányok között. Megfigyelhető az is, hogy egy-egy tanuló - vezető közösségi funkcióra pályázva, vagy a komoly követelményekkel fellépő vezetőség ellen - párthiveket toboroz maga köré.

Egyéni elkülönülés nem jellemző erre a korcsoportra, de csaknem minden osztályban találkozunk egy-két esettel. Ezek okai részben a helytelen családi nevelésben keresendők, részben pedig pszicho-fizikai természetűek. Gyakran előfordul a tulságosan igyekvő eminensek között /nem ér rá barátkozni/ - tulságosan elhanyagolt gyermekeknél /kiközösítés/, hormonzavarokban szenvedőknél, testi fogyatékosoknál a pszichológiai defektusok esetében.

Beszédtemáik szinte kizárólag a játékra, sportra, az iskolai élet apró-cseprő mozzanataira, a technika legaktuálisabb kérdéseire vonatkoznak, amelyekről kimeríthetetlenül és lelkesen vitatkoznak.

A fiuk elsősorban a gyávaságot teszik bírálat tárgyává barátaikban. Ugyan-igy elítélik a tulságosan csendes, szolid, nem játékos kedvű, a dicsekvő, a hűtlen pajtást. - Szeretik azt, akivel meg tudnak egyezni, aki vidám, szeret játszani, aki ötletes, fantáziájukat foglalkoztató terveket sző, őszinte, aki osztokodik velük a jóban, tehát nem önző.

Leányoknál főként a kedves, szelid, jószívű, megértő, önzetlen, nem árulkodó pajtás az ideális, akire "titkokat" lehet bízni.

Az egész osztály összetartása általában még nem mindig a jóban nyer kifejezést. Nagyon egybeforrnak, ha az "osztálybecsületet" vélik mentetgetni. Ilyenkor nagyon egységesen lépnek fel. Így pl. a sugás, puskázás leplezését is közös érdeknek tekintik és megvetik az "árulkodót" - viszont elismeréssel adóznak annak, ha a bűnös önként jelentkezik /betyárbecsület/.

Kapcsolataik tehát voltaképpen még a pajtáság szintjén mozognak. A kapcsolatok tartalma csak fokozatosan kezd - a VI. osztályban - előbb a leányoknál, majd a fiuknál szubjektív elemekkel bővülni. Számos, a barátsággal és a közösségi összetartással kapcsolatos fogalom /szolidaritás, egymásért való felelősség, árulkodás, jogos bejelentés, összetartás stb./ még alapos tisztázásra szorul.

A VII. és VIII. osztályos tanulók az alsóbb osztályokhoz hasonlóan szeretik szüleiket. Szeretetük kifejezésének formája azonban ebben a korban egyre inkább megváltozik. Míg korábban ragaszkodásuknak, hálájuknak spontán adtak kifejezést, addig most már szeretetüket legtöbbször nehezen s megváltozott formában nyilvánítják. Büszkéek szüleikre, azok eredményeire, munkateljesítményeire. Gyakran tulszárnyalva a valóságot dicsekednek osztálytársaiknak édesapjuk, ritkábban édesanyjuk munkájának fontosságáról. Szüleikkel ritkán bizalmasak. A leánytanulók kevésbé, a fiutanulók inkább titoktartóak szüleikkel szemben. Szüleik iránti kötelezettségeiket ritkán kötik össze jó tanulásukkal. Nehezen látják be, hogy szeretetüket, hálájukat elsősorban eredményes iskolai munkájukkal tudják bebizonyítani. A lányok kisebb testvéreiket szeretik, gondozzák, s játszanak velük. A fiúk bár szeretetüket családi vagy szűk körben közvetlenül is nyilvánítják, társaik előtt vagy nagyobb közösségben gondosan titkolják. A nagyszülőkkel vagy idősebb rokonaikkal igen gyakran tiszteletlenek. A nagyszülőkhöz való korábbi ragaszkodás egyre inkább csökken, s helyette a korkülönbségből adódó állandó ellenkezés, ellentmondás honosul meg. Míg a VII. és VIII. osztályos tanulókra annyi jellemző önálló gondolkodás, vitakészség, sőt ellenkezés a szülőkkel vagy más felnőttekkel nem realizálódhat, addig a gyenge, erélytelen, megtorlásra nem alkalmas nagyszülők felé egyre erősebben jelentkezik. Különösen táplálja ezt az ellentétet a nagyszülők világnézeti elmaradása, sokszor korszerűtlen gondolkodásmódja.

A családi közösséghez való viszony a korábbihoz képest elhidegül. Az önállóságra való törekvés, a serdülést kísérő ismert jellemvonások egyre több csúszást, veszekedést eredményeznek.

A társas kapcsolatok alakulása, folytonos változása tapasztalható a VII-VIII. osztályban is. Bár a tanulók nagy része már ötödikes kora óta egy osztályba jár, társas kapcsolataikra mégis a labilitás a jellemző. A pajtáság, barátság létrejöttének alapja még mindig leggyakrabban objektív: egy padban ülés, közellakás, szülők barátkozása stb. A pajtás, barát keresése tehát nem tudatos, nem tervszerű.

Érdekes módon alakul az uttörők egymás iránti barátsága. Az uttörők kétségkívül összetartanak. Különösen szoros a kapcsolat azok között, akik együtt táboroztak, vagy egy örsben vannak. A közös élmények már lassan kialakítják az igazi barátság alapelemeit, feltételeit. Az uttörőn belüli barátkozásnál csak másodsorban említhető a közös világnézet, mint a kapcsolat kiépítésének szubjektív alapja.

A szubjektív indokok közül változatlanul nagy súllyal szerepel az alsóbb osztályokhoz hasonlóan az azonos tanulmányi eredmény, s a közös érdeklődési terület. Ez utóbbinál azonban fokozatosan már nem a játék, hanem különféle beszédtemák dominálnak. Ezen túl a közös barkácsolás, szakköri munka, különféle szerelések ebben a korban a legszorosabb összetartó erők.

A pajtások, barátok közötti beszélgetés alapja az azonos vélemény. Véleménykülönbség a kapcsolat felborulását eredményezi. Viták során saját álláspontjuk megváltoztatása elképzelhetetlen számukra. A beszélgetés, a titkolódzás, a közös titok nagy összetartó erőt jelent a leányoknál. A titok elárulása legtöbb esetben együtt jár a barátság felbontásával is. A kapcsolatok kialakulása

és annak megszakadása általában nagyobb megrázkódtatás nélkül megy végbe, s gyakran egy-egy tanév folyamán ugyanazok többször kerülnek egymással baráti viszonyba.

A fiuk-leányok egymás iránti érdeklődése ebben a korban fokozódik. Az érdeklődés legtöbbször azonban nem az azonos életkorúak felé irányul. A leányok legtöbbször a velük egykorú fiukat nem tekintik figyelemre méltónak. A fiuk, leányok egymás iránti érdeklődése gyakran kamaszos suta módon egymás csufolásában, heccelésében nyilvánul meg.

Osztályon belül a két nem egymás iránt ébredező érdeklődését a tapasztalat szerint károsan befolyásolják a tulkorosak, akikhez legtöbbször azért esatla-koznak kisebbek, mert szexuális kérdésekben tájékozottak, vagy legalábbis azt a látszatot keltik magukról.

A koedukált osztályokban barátság fiuk és leányok között ritkán szövődik. Osztályon belül gyakran vetélkednek egymással, de a fiuk az osztályon kívül a legnagyobb aktivitással megvédik az osztályukba járó leányokat. A vetélkedés igen gyakran - kellő pedagógiai irányítás mellett - pozitív irányban fejlődik, s a jobb tanulmányi eredményekben tükröződik.

Elkülönüléssel nemigen találkozni ebben az életkorban. Az alkalmankénti visszahuzódás legtöbbször valamilyen vélt sérelem hatására rövid életű. Gyakoribb viszont az elkülönülés. Elkülönítenek vagy kizárnak a közösségből olyan tanulókat, akik vétének a közösség valódi vagy vélt szabályai ellen. A kizárás legtöbbször abban nyilvánul meg, hogy nem állnak szóba az illetővel. Az elkülönítés oka, gyakran külső okokra vezethető vissza. Elhanyagoltság, testi tisztatlanság, leányoknál tulcicomázottság a legáltalánosabb okok. A fentiek miatt kizárt tanulók legtöbbször más osztályokban keresnek társat maguknak. A testi hibával rendelkezőket általában nem különítik el maguktól. Csoportos elkülönülés néha automatikusan kialakul padosrok között valamilyen más alkalmi csoportosulás alapján. Nem gyakran, de előfordul titkos társaságok, "bandák" alakítása is. A tanulmányi szint alapján való elkülönülés a leginkább elterjedt, s éppen ezért rendkívül veszélyes is. Ez sokszor a közösség megbontásához vezet, mert a jó tanulók lenézik a gyengébbeket, ezek viszont testi erejük bizonygatásával igyekeznek kivívni egyenjogúságukat.

Egymás tulajdonságai közül leginkább becsülik a bajtársiasságot, ez számukra a barátság legfontosabb követelménye. Ebből gyakran helytelen szemlélet származik. Így árulkodásnak minősítik a jogos bejelentést, viszont nem tartják csalásnak a sugást. Általában kedvelik a kicsit hangoskodó, de jó humoru társaikat, a testi ügyességgel, erővel rendelkezőt /ez utóbbiakat elsősorban a fiuk/. A leányok között közkedveltségnek a segítőkész, "szép", valamint a jó tanulók örvendenek. Legtöbb kifogásuk az összeférhetetlen, kötekedő, a játékban hazudozó, család, dicsekvő, hizelkedő, árulkodó társaikkal szemben van.

Érdekes, hogy bár a barátságok időtartama általában igen rövid, megkötés-kor azt mindig hosszú időre tervezik. Ez nemcsak a főleg leányoknál jelentkező "örök barátság" fogadkozásban nyilvánul meg, hanem abban is, hogy a nyolcadik osztályban a pályaválasztást igen gyakran befolyásolja, hogy milyen pályára készül a barátjuk.

Nevelők közül elsősorban azokat szeretik, akik igazságosak, vidámak, s komolyan veszik őket. Különösen érzékenyek a nevelő vidámságára. Szeretetik ilyen pedagógusokkal szemben minden adandó alkalommal nyilvánítják. Élénken felfigyelnek minden igazságtalanságra, s azt hosszú ideig számon tartják. A szigorúságot csak akkor fogadják el, ha az együttjár a szaktudással és az igazságossággal. Szívesebben tanulják azoknak a nevelőknek tantárgyait, akiket jobban szeretnek, s igyekeznek így is közelebbi kapcsolatot létesíteni. Általában kollektíven értékelnék egy-egy tanárt, s magatartásukat ez messze-
menően befolyásolja.

A felnőttekkel való magatartásuk a korábbi évekhez képest kedvezőtlenül alakul. Hajlamosak az idegenekkel nyeglén, hangoskodóan viselkedni. Általában utcai magatartásukra a hangoskodás, nyersesség, nem egyszer durvaság jellemző. A serdülő korra annyira jellemző feltűnősködés ebben a korban egyre inkább jelentkezik a nyilvánoshelyen való magatartásban is.

a/c Esztétikai fejlettségi szint

Az ötödikes gyermek észreveszi a természeti szép különféle megnyilvánulásait, de a természettel kapcsolatos szép-élményei még mindig valamilyen tevékenységgel párosulnak, s e cselekvésekből magát a természeti szépet absztrahálni csak kismértékben képes. Lényeges lépcsőfok a természeti szép teljesebb megértése felé, hogy minden gyermekben felkeltődik a természetben eltöltött időben a környezet szépsége által keltett sajátos derű, nyugalom. A kamaszkor kétféle irányban hat gyermekeinknek a természettel kapcsolatos esztétikai benyomásaira. Tevékenység-igényük egyre nő, s ez sok esetben még fokozottabb erővel fedi el előle a szép természeti megnyilatkozásait. Másrészt absztraháló képességük is fejlődésnek indul, s szerencsés esetben már sokszor függetleníteni tudják szubjektív benyomásaiktól a környezet szépségét. Serdülő gyermekek között ezért találunk sok olyan fiut és leányt, akik - kikerelve a szabadba - azonban a futballt, a társasjátékot veszik elő, ügyet sem vetve a környező tájra, míg néhány, hasonló koru társuk önfeledten gyönyörködik a táj szépségében. Ezt a gyönyörködést azonban fokozza az a körülmény, hogy a serdülő - gazdagodó érzelmi világa, terebélyesedő fantáziája segítségével - egyre újabb és újabb vonásokat, színeket fedez fel a természetben, s ezáltal az az igény is felbred benne, hogy felszólítás, buzdítás nélkül, saját benső ösztönzésére hallgatva keresse a természetben fellelhető szép helyeket, tájakat. Ez a meginduló érdeklődés, kutatás az első lépés a természeti szép művészeti megformálásának élvezésében.

Ugyancsak **kettősség** jellemzi a gyermeket a tárgyi környezet szépségének észlelésében és élvezésében. A 10-12 éves gyermeket is jóleső érzés tölti el a szépen berendezett, tiszta lakásban, rendes ruhában. Okos vezetéssel eljut odáig a legtöbb gyermek, hogy holmijára, környezetének szép dolgaira vigyáz, gondozza, óvja azok külső szépségét. A serdülőkor hozza meg a választás igényét. A serdülő fiu és leány egyaránt maga szeretné összeválogatni ruhatárának egyes darabjait, már tudatosan törekszik egy-egy divatos új holmi megszerzé-

sére, gondol azok egymás közötti harmóniájára; már önállóan megtervezi a virágok elhelyezését otthon vagy az iskola folyosóján, saját izlése szerint keres asztalára terítőt, fényképtartót vagy vázát. Szépen el tudja helyezni a képeket a falon, a kis kerámiafigurákat a könyvespolcon. Eközben fejlődik igazán az izlése. De mivel tájékozódása még bizonytalan, gyakran inkább a csillogó, felszínes szépségű, giccses tárgyak is megnyerik tetszését. Meglepő azonban, hogy bár óvja a kamaszfiu és a bakfi lány új holmija szépségét, épségét, mégis laza, szétszórt figyelme gyakran csábitja hanyagságra, felületességre holmijának rendbentartásában, kezelésében. Sőt amennyire védi saját ruháját, használati tárgyait, annyira nincs tudatában, hogy környezetének szépségére, tisztaságára éppen olyan gonddal kell ügyelnie. Felelőtlenül, nagyokat majmoló hanyagsággal dobálja el a szemetet a lakásban, az osztályteremben, firkálja össze a frissen festett falat, tapossa össze a park virágait, csapdossa, tépi az erdők bokrait. A legtöbb efféle rongálás kamaszfiuk kezétől származik.

A gyermek a magatartás, viselkedés szépségét elsősorban a kiemelkedő erkölcsi tulajdonságok irodalmi és történelmi hősök tetteiben fedezi fel. Az V. osztályos diák a mesék hőseinek bátor kiállását az igaz ügy mellett, a bajba jutottak, gyengébbek megsegítését, a haza becsületének megvédését nemcsak erkölcsileg helyes, de szép cselekedetnek is érzi. De ugyanígy a VII-VIII. osztályos kamaszfiatok akár romantikus történelmi regények főszereplőiről olvasnak, akár a felfedező, világutazók kalandjairól, a történetben éppen úgy meglátják a tettek vonzó szépségét, illetve rutságát, elriasztó voltát, mint a kisebbek. Ellentmondásos viszont a korunkbeli nagy tettek szépségének értékelése. Bámulják és csodálják a honvédő háborúk hőseit, nehezen látják meg azonban a hétköznapi életben fellelhető szép példákat. Nem érzik különösképpen vonzóknak, szépnek az üzemekben, szántóföldeken végbevitt nagy erőfeszítéseket. Egy új gyógyszer feltalálása, egy új gépcsoda konstruálása inkább kiváltja bámulatukat, mint például az esztergapad mellett vagy a mezőgazdaságban évtizedeken át végzett megfeszített munka. Nem figyelnek fel az egy életen át tartó, a közösség számára nélkülözhetetlen, tevékeny, hasznos magatartás szépségére. Ez az oka, hogy szüleik munkáját éppen ebben a korban becsülik a legkevésbé.

Az emberi munka szépségének egyre mélyebb felismerését több mozzanat segíti elő ebben a fejlődési szakaszban. Ötödikben még az a gyerekes felfogás uralkodik a tanulók többségében: szép az a munka, az a szakma, hivatás, amelyik látszatra könnyű, tiszta, tetszetős. A saját otthoni, ház körüli munkáját /tűzelőhordás, takarítás, kerti munka stb./ elvégzi ugyan, de szépnek, kívánatosnak nem tartja. A felületesen tájékozódó gyermek felfogása azonban idővel fokozatosan módosul. Tapasztalatai alapján ugyanis látja, érzi: minden ami körülötte van, s ami nélkül élete elképzelhetetlen, az mind valamilyen munkának a terméke. A gyakorlati foglalkozásokon, a politechnikai képzés keretében két kezének munkájával apró tárgyakat állít elő, s közben ügyelnie kell arra is, hogy tevékenységének, fáradozásának eredménye egyszerre szép és használható legyen. A fiúk kamaszkori barkácsolása, furó-faragó, szerelő foglalatossága is ilyen tanulságokkal szolgál. A különféle munkavégzések, a különböző pályákon való tevékenykedések céljának felismerése, s egyben ered-

ményeinek megismerése az, ami valóban megszépíti, széppé teszi előtte a külsőre talán kevésbé tetszetős munkafolyamatokat is. A legtöbb tanulóban már az általános iskolás kor végén felmerül és konkrét elhatározásokat szül a pályaválasztás. A pályaválasztás során sok szakmát, foglalkozást mérleget, latolgatja a lehetőségeket, kamaszos, széles körű érdeklődése sok hivatással megismer-teti, s közben egyre jobban meglátja az egyes foglalkozási ágak összefüggéseit, az egyes kisebb munkavégzések jelentőségét, szerepét a termelés, a társadalom életének egészében. Ez egyszersmind lehetővé teszi valamennyi foglalkozási ág és hivatás erkölcsi motivumokból fakadó belső szépségének jobb megértését.

A városi és falusi gyermek sok alkalommal találkozik népművészeti alkotásokkal. Ötödikes korában nagy élvezettel hallgatja a népmeséket, az énekkel kísért népi játékokat is nagy kedvvel játsszák vagy adják elő, különösen a leányok, ha a sok érdekes tánc lépés, dobantás, forgás közepette még szerepját-szásra is lehetőség nyílik. Tetszik nekik a lakás vagy az osztályterem falán diszül elhelyezett mázas tányér, a színes szőttes az ablakon vagy a mintás terítő és a korsó az asztalon. Számukra mindez a szépség bőséges forrása. Ennek ellenére nem merül fel bennük az az igény, hogy tudatosan keressék a népi alkotásokban rejlő sajátos szépséget. Ennek a következménye viszont az, hogy a serdülőkorban, amikor a VII-VIII. osztályos tanuló a szépségnek sok más tartományát is megismerte, nem értékeli kellőképpen a népi alkotások egyszerűségben, finomságban, izlésben megnyilvánuló szépségét. Felületes véleményalkotásuk eredményeképpen gyakran tartják ezeket gyerekesnek, primitivnek. Legjobban megfigyelhető ez a folyamat a népdalok esetében. A 13-14 éves fiuk-lányok egyaránt a táncdalokat éneklik szívesebben és általában lenézik a népdalokat. A slágerek giccses szövegeinek silányságát ugyan ők is érzik, de mégis jobban tetszik nekik a modern hangvételi, könnyen énekelhető, modern hanghatásokkal kísért dallam. A hangszerkíséret nélküli, egyszerűségében szép népdal így hátrányba kerül a felületesen érzékelő gyermek előtt a színes, sokszor ríktó zenei köntösben megjelenő táncdallal szemben.

Az V. osztályos tanulók magukkal hozzák az alsó tagozatból az irodalmi művek olvasásának szeretetét és igényét. Nagy örömmel hallgatják még ebben az osztályban is a meséket, a varázssos, csodás elemekkel teli tündérmeséket azonban már nem kedvelik, inkább a reális meséket, történeteket részesítik előnyben. A kamaszkorba lépő gyermekben viszont erősen él a nagy tettek csodálata, s ez a hősiesség jellemeihez vonzza őt. Nemcsak sorsukba éli bele magát, de teljesen azonosítja velük saját egyéniségét. A serdülő gyermek érdeklődésének középpontjában a kalandos elbeszélések, a kalandregények, az utleírások állnak. A leányoknál tovább tart a mesekor, csak a 10. életév után mutatkoznak új kívánságok az olvasmányokkal szemben, de egyelőre még a mese utáni érdeklődés is megmarad. Amikor a fiuknál a kalandos-hősi történetek a legke-resettebbek, a 12-13. év táján, a leányoknál a bakfistörténetek, leányregények a legszívesebben forgatott olvasmányok, s egyre sürűbben motiválja választá-sukat a szeretet, szerelem, boldogság elnyerésének témája. A kalandos témák-kal párhuzamosan a VII-VIII. osztályos tanulók figyelme egyre jobban ráterelődik - gyarapodó értelmi képességeik, erkölcsi ismereteik alapján - az összetet-

tebb háttérrel megrajzoló, gazdagabban motivált jellemű szereplőket bemutató, bonyolultabb meseszövésű történelmi-társadalmi regényekre. Mindezt - egymással szoros kölcsönhatásban - elősegíti az e korban levő tanulók történelem iránti érdeklődésének fokozódása, hazafias érzelmeiknek növekedése, ifjúkori eszményképkeresésük, romantikus hajlamuk. Ugyancsak fejlettebb gondolkodást tételez fel a fantasztikus regények olvasása, amely iránt szintén ebben a korban indul meg az érdeklődés. Széles körű, sokoldalú tárgyi tudásanyag, élénk képzelőerő szükséges, hogy az íróval együtt az ifjú olvasó is rácsodálkozzon a tudományok fejlődésének hatalmas távlataira. De a VII-VIII. osztályban kezdődik - ugyancsak a fenti okok következtében - az élénk érdeklődés az éppenséggel felnőttek számára írt irodalmi alkotások iránt is. Az általános iskolás kor utolsó éveiben a tanulók számára - miután tanulmányaik során megismerkedtek az elemi irodalomesztétikai ismeretekkel - a rendszeres olvasás eredményeképpen már nemcsak a könyv tartalma, cselekménye az érdeklődést kiváltó legfőbb ok /mint az előző években/, hanem eljutnak már a művek bizonyos elemi formái, esztétikai mozzanatainak méltánylásáig is. Sokan felfedezik már az író nyelvének, stílusának szépségét, néhányan már a meseszövés, az ábrázolás, a szerkezet művészi szépségét is értékelni tudják. Gyermkeink igénye az érdekesítő, izgalmas könyvek iránt köztudomású, s még a multban is sokszor történt meg ennek az igénynek a kielégítése ponyvaolvasmányok útján. Ma már azonban tanulóinknak csak igen kis része veszi kezébe a rossz emlékü füzetecskéket. Több található azonban még a lányok által igen kedvelt szentimentális "rózsaszínű" ponyvából.

A legtöbb gyermek nagyon szeret rajzolni, festeni. Az iskola rajzoktatása ezt a túláradó kedvet helyes irányba akarja terelni, amikor arra neveli a tanulókat, hogy mindenben a valóságot lássák, azt figyeljék meg. Ezért az V. osztályos tanuló alapos oktatást kap a természet utáni rajzolás, festés terén. Tudnak már tárgyakat rajzolni, festeni úgy, hogy azok testességét, színeit is ábrázolják. Tisztaban vannak a kerek formájú tárgyak /edények, kosarak/ rajzolási módjával is. Az iskolai tanítás folyamán a képzőművészetek egyes ágairól is sokat hall a tanuló. Megismerkedik néhány építészeti, szobrászati, festészeti műalkotás képével, és részletesen elemzi azokat. Már az V. osztálytól kezdve igen szívesen gyűjtik a művészi alkotások reprodukcióit, azokat különféle szempontok szerint igyekeznek csoportosítani, albumban elrendezni. Örömmel játszanak különféle képzőművészeti társasjátékokat. A magasabb osztályokban egyre bonyolultabb feladatok megoldására kapnak eligazítást a tanulók. Megismerkednek és sok saját készítésű rajzon gyakorolják a perspektiva törvényeit, s továbbfejlődik bennük a valóság pontos megfigyelésének képessége. De tovább ügyesednek a festés technikájában, a színek megfigyelésében és megkülönböztetésében is. Nagyobb városokban, s másutt is, ahol csak teheti, a gyermek szívesen felkeresi tanára vagy szülei kíséretében a helybeli műemlékeket, múzeumokat, hogy eredetiben is minél több műalkotásban gyönyörködhessék. A legfelső osztályban már nem ritka, hogy egyedül is elmegy egy-egy tárlatra, kiállításra a 13-14 éves gyermek. Jellemző a gyermeki gondolkodás konkrét tapadó voltára, hogy elsősorban csak a tartalom, a kép vagy szobor témája érdekli őket, a sajátos festészeti, szobrászati mozzanatokot még nem tudják ön-

állóan kiemelni. A témában is szinte kizárólag a természetszerűséget keresik, az aprólékos, részletekbe menő kidolgozást; értékelésük mércéje: olyan-e, mint a valóságban? A serdülők rajongásának fő tárgyai a nagy romantikus festmények. Magyarázat után megértik, de nem élvezik a csak a lényegét magukba sűrítő műalkotásokat. Ekkorra már meg tudják különböztetni a főbb művészeti irányzatokat, stílusokat, s ezeket nagy örömmel tanulmányozzák saját reprodukciógyűjteményükben, a képes albumokban vagy éppen az utcák házain, a középületek egyes részletein. Erős azonban ma még az a hatás is, amelyet a legtöbb gyermek otthona s az otthoniak felfogása áraszt: elavult kispolgári izléssel berendezett lakás, giccses képek stb. A tanulók jelentős része sajnos nem tudja a giccses és az értékes műalkotást önállóan, tudatosan és átérezetten megkülönböztetni.

Minden gyermek számára a legkönnyebben elérhető zenei élmény a dalolás. A felső tagozatos tanulók legnagyobb része, akárcsak az alsó tagozatban, szeret dalolni. Vidáman éneklük a magyar népdalokat, más népek dalait, az uttörő-, munkásmozgalmi, történelmi dalokat. Ha azonban azt vizsgáljuk: mit énekelnek tanulóink a legszivesebben, akkor már lényeges különbségeket állapíthatunk meg az egyes korosztályok dalkészlete között. Míg az V-VI. osztályok elsősorban az iskolában tanult dalokat éneklük az énekórán kívül, addig a serdülő-osztályok, a VII-VIII-osok ezeket az énekeket már "iskolás"-nak, gyerekesnek tartják. Ők elsősorban a táncdalokat, slágereket kedvelik, és szinte csak ezeket éneklük, ha tőlük függ. Nagy a kedv ekkor már a tánctanulás iránt, a VIII. osztályos lányok legnagyobb része már tud táncolni, a fiúk közül is igen sok. Ehhez viszont elengedhetetlen a tánczene. A mai színhagyomány is csak táncdalt terjeszt, s a dalok térbeli és időbeli áramlásából a népdal sajnálatos módon kezd kiszorulni. Az iskolában tanított kottaolvasásnak a dalok továbbadásában nincs része egyik osztályban sem. Gyermekeink dalkulturájának kedves területe az énekes játék. A lányok még a felső tagozatban is szívesen játszódnak a népi vagy iskolai eredetű, dallal kísért játékokat, a fiúk azonban már az V. osztályban abbahagyják. Hangszert általában a tanulóknak csak kis töredéke tanul. Itt, a felső tagozatban csak azok maradtak meg hangszerük mellett, akiknek volt kedvük és elég tehetségük hozzá, s nemcsak szüleik kívánságára fogtak a hangszertanuláshoz. A felső tagozatos tanulók, különösen a VII-VIII. osztályosok, már élénk érdeklődést mutatnak a komoly zene, a hangversenyek, operaelőadások iránt. Kis hányaduk szülői kísérettel néha már részt vesz ilyen előadásokon, más részük az ifjúsági hangversenysorozatokat látogatja. A VII-VIII. osztályos gyermek már kétségkívül alkalmas megfelelően kiváló zenei művekre, élvezésére. A rádió alkalmas volna zenei élmények keltésére. V-VI. osztályban ez inkább megvalósul: a tanulók szívesen hallgatnak népdalokat, uttörő- és mozgalmi dalokat a különféle műsorokban, hallgatják az egyes korosztályok részére sugárzott zenei ismeretterjesztő összeállításokat. A VII-VIII. osztályban mindez elmarad, a rádió zenés műsoraiból a serdülő fiúk és lányok egyaránt csak a táncdalokat, s a hozzájuk kapcsolódó szórakoztató zenét keresik és hallgatják. A televízió igen jól közelíthatja egy valaha nehéznek tartott műfajt, az operát a 13-14 éves fiatalhoz. Ha ugyanis előzőleg kellőképpen felkészült, ha

már vannak bizonyos előismeretei a műről, jól megértheti, hiszen a kamera mindig a legfontosabb képet hozza eléje, nem magának kell kiválasztani a sűrű-forgó szereplők sokaságából, a diszletekkel zsufolt szinpadról a leglényegesebb mozzanatokot. A TV-ben sokkal jobban érthető a szereplők által énekelt szöveg, jobban látható az arcjáték, a színészi teljesítmény, mint a helyszínen.

Elmondhatjuk, hogy korunk nagy technikai vívmányai: a film, a rádió, a televízió sajátosan esztétikai nevelő ereje háttérben marad a gyermekkorban éppen úgy, mint a kamaszkorban. A játékfilmekben, a rádió- és TV-játékokban első-sorban és kizárólagosan a változatos, fordulatos cselekmény köti le és foglalja el a gyermek figyelmének egész ambitusát. E művészeti ágak sajátos formanyelvét még nem tudják értékelni. Mély esztétikai benyomások színtere lehetne a színház. Kevés azonban az általános iskolás gyermekek számára alkalmas jó mű, szülői kísérettel viszont csak ritkán jutnak el egy-egy mű megtekintésére.

A felsorolt esztétikai jelenségek jelentős világnézeti tartalmat hordoznak. Általuk a tanuló egyre mélyebb előrehaladást ér el a valóság esztétikai elsajátításában, s konkrét műalkotásokhoz kötöten megismerkedik a marxista esztétika néhány alapvető törvényével /a művészet valóságtükröző és nevelő funkciója, a tartalom és a forma egységének törvénye/.

b/ A kialakítandó legfontosabb személyiségjegyek

b/a Kialakítandó személyiségjegyek a testi nevelés folyamán

Egészséges napirend, életrend

Tudja, hogy egészséges, és edzett szervezettel alkalmasabbá válik hazájának, szellemi és testi munkával való erősítésére, a szocializmus építésére és hazája védelmére. Ez ösztökélje elsősorban szervezete edzésére, egészsége erősítésére. Ismerje fel, hogy a testkultúra a maga sokoldalú eszközeivel örömtelibbé és szebbé is teszi az életet. Éljen benne igény, általában a testkultúra, különösen a testnevelés, a sportágak üzése iránt. Törekedjék ezen igényei szerinti életmódra. Ismerje a helyes napirendet, állítsa össze és tartsa be önállóan. Váratlan feladatok esetén napirendjét igazítsa azokhoz.

Egészségügyi szabályok

Ismerje és tartsa be a személyi higiénia, a környezet-higiénia, és a nemli higiénia alapvető szabályait. Étkezzon az egészségügyi szabályoknak megfelelően. Tartózkodjék a szeszeseitáltól, a dohányzástól. Törekedjék önállóan, a felnőttek segítségével, az időjárásnak megfelelően öltözni. Szeresse a tisztaságot, törekedjék környezetében a tisztaság feltételeinek megteremtésére és fenntartására. Ismerje és igyekezzon betartani az egészséges testtartás és testmozgás szabályait iskolában, utcán és otthon.

Védekezés betegség, baleset ellen

Tudja, hogy az egészségügyi szabályok megtartása és az egészséges életmód csökkenti a betegségek terjedését a társadalomban. Ismerje fel, hogy az egészséges életmód kulturált életmód, hogy az egészségügyi szabályok megtartása az ember kulturáltságának egyik jelzője. Tudja, hogy a betegség és baleset ellen védekezni kell. Ismerje az orvos és a védőnő szerepét, bizzék az orvosban. Ismerje, hogy hazánk sokat tesz a gyermekek és felnőttek egészségének védelméért. Tudja, hogy mi a teendő betegség, fájdalomérzet jelentkezése esetén. Tartsa be az óvatossági rendszabályokat a vágó, szuró szerszámok, elektromos és gázberendezések használata alkalmával. Tudja az első segélynyújtás alapvető szabályait. Ismerje az utcai közlekedés szabályait.

Edzés

Szeresse a szabad természetet. A szabadban való tartózkodást az év minden szakában. Tudja, hogy edzett szervezettel le lehet küzdeni az időjárás viszontagságait. Tudja, hogy ez a betegségek megelőzésének és a jó munkabírásnak fontos eszköze. Töltsön naponta rendszeresen két órát a szabadban mozgá-

sos játékokkal, sportokkal. Használja ki rendszeresen a napfény és a levegő jó hatását. Szerezzen jó edzettséget a hideg és a meleg tűrésében, a szükséges óvatosság betartásával.

Testnevelés, sport, mozgásos játékok

Igényelje rendszeresen a testmozgást, a mozgásos játékokat, találjon örömet bennük. Alakuljon ki benne az elhatározás, hogy egész életén át végez majd testgyakorlást, mozgással edzi szervezetét. Szeresse a testgyakorlást, a különböző sportágakat, szeresse a testgyakorlásból adódó fizikai fáradtságot. Örüljön, hogy szervezetét akaratának alá tudja vetni. Vegyen részt a testnevelési órákon, versenyeken, teljesítse az iskola követelményeit. Vegyen részt hajlamainak megfelelő sportköri foglalkozáson, ismerkedjék meg egy sportág legfőbb szabályaival. Ismerjen jó néhány mozgásos játékot. Szabad idejében játsszék, sportoljon rendszeresen. Tudjon szabályosan uszni, tanuljon kerékpározni, korcsolyázni, lehetőségei szerint. Ismerje a hazai földrajzi viszonyoknak megfelelő legfontosabb turisztikai tudnivalókat, ismerje a turista térképolvasás módját. Ismerje a 2-3 napos túrához szükséges felszerelést, a becsomagolás módját. Turázzon a lehetőségek szerint, lehetőleg dombra, hegyre, felnőttek kíséretében. Tegyen két-három napos túrát felnőttek kíséretében. Szükséges felszerelését maga vigye. Tartsa be a pihenőhely használatának szabályait. Ismerje a sátor-táborozás legfőbb szabályait, használja fel az iskolai szünidőt, a testnevelés és sport szempontjából. Legyen képes könnyű fizikai munka végzésére, hat órán keresztül. Vegyen részt az uttorók sétáin, mozgásos játékalban, testnevelési tevékenységében.

b/b Kialakítandó személyiségjegyek a világnézeti és politikai nevelés folyamán

Legyen alapvető fogalma és kialakult meggyőződése arról, hogy az ismeretek alapja az anyagi világ. Tudja, hogy ez a világ megismerhető, ismerje azokat a tudományos eredményeket, melyek napjainkban a világ megismerhetőségét bizonyítják. Tudja, hogy ha valós ismereteket akar szerezni, tanulmányoznia kell közvetlen környezetét, a földet, a föld keletkezését, a naprendszer kialakulását, az ebből kialakuló szerves és szervetlen világot /fizika, biológia/ valamint a társadalom történetét /történelem/, s legyen fogalma arról, hogy minden más /irodalom, jog, erkölcs/ az anyagi világban végbemenő változásoknak magyarázata, az emberi agyban való tükröződése.

Ismerje, hogy ebben az anyagi világban nincsenek véletlenek, csodák, mert mindennek megvan a maga oka, előzménye. A föld felszíne, az éghajlat, a növény és állatvilág megismerhető törvényszerűségek alapján jött létre, alakult ki.

Tudja, hogy amint a természetben, úgy az emberiség fejlődésében is hasonló törvényszerűségek vannak, s a társadalom története létének anyagi alapjaiból magyarázható. Így tudja, hogy az ember kialakulásának is természetes okai voltak, s ezek szorosan összefüggtek a természeti viszonyokkal, valamint az ember munkatevékenységével. Tanulmányai során győződjék meg arról, hogy miként a természetben, azonképpen a társadalomban is törvényszerű összefüggés van az egyes jelenségek között. A rabszolgák fokozódó elnyomása szülte a rabszolgalázadásokat, a jobbágykizsákmányolás a parasztháborukat, a tőkés elnyomás a proletárforradalmakat. Tudja, hogy a szocialista társadalomban a társadalom fejlődésére vonatkozó törvényszerűségek felismerése és azok felhasználása a dolgozó emberek érdekében történik.

Legyen elemi fogalma arról, hogy a természetben és a társadalomban minden állandó mozgásban és változásban van, s ez a mozgás a fejlődést szolgálja. Lásza meg, hogy a mozgások meghatározott törvényszerűségek szerint mind a természetben, mind a társadalomban minőségi változást eredményeznek. Tudja, hogy a föld mai felszine hosszas változás, fejlődés következtében - tehát nem teremtés útján jött létre. A fejlődésnek ezt az útját lássa meg a növény és állatvilág kialakulásában is. Tudja, hogy a fajták keletkezése és elterjedése hosszas fejlődési folyamat eredménye, amely természeti erők hatására jött létre. Ezt a fejlődést azonban az ember képes befolyásolni és gyorsítani. Így tudja, hogy a különböző gyümölcsök, növények, háziállatok jelenlegi formája életfeltételeik megteremtésével, javításával az ember munkájának eredménye. Vegye észre, hogy az ember jelenlegi testalkata, keze, beszéde, gondolkodása hosszabb fejlődés eredménye. Fejlődött az ember nyelve, gondolkodása, kifejezőképessége, de társadalmi berendezkedése is. Az ember jelenlegi életformája és a társadalom maga hosszas fejlődés eredménye. Az emberiség története törvényszerűen fejlődött az ősközöségtől napjainkig, a szocializmusig. Tudja, hogy az emberi társadalomnak a fejlődése nem véletlen műve, hanem törvényszerű.

Tudja, hogy a természetben és a társadalomban minden egymással szoros kapcsolatban, összefüggésben, kölcsönhatásban van. A természeti jelenségek /időjárás, bő termés stb./ nemcsak természeti okokra vezethetők vissza, hanem egymással szoros összefüggésben vannak. Tudja azonban azt is, hogy a természeti jelenségek a természeti okokon túl az emberi tevékenységgel is összefüggnek, s ez ember a természet erőit képes megváltoztatni, saját érdekében felhasználni.

A társadalmi élet területén ismerje azokat az összefüggéseket, melyek társadalmunk mai életében is felismerhetők. Tudja, hogy a fejlettebb gazdálkodás fejlettebb politikai rendet követel, s fejlettebb politikai rend fejlettebb termelést tesz lehetővé. Tudja, hogy a fejlettebb társadalmi, gazdasági rend kihat az egész nép kulturájára és életkörülményeire.

A fejlődés fogalmának ismeretén túl azonban tudja, hogy a fejlődés nem egyenletes. Tudja, hogy a fejlődés oka az ellentétek harca; a forradalom az ellentétes társadalmi erőknek, az ujaknak és a régieknek összecsapása. Ennek kapcsán ismerje a tőkés - proletár ellentét lényegét, a proletárforradalom sze-

repét a munkásosztály felszabadítása szempontjából; lássa be a Nagy Októberi Szocialista Forradalom világtörténeti jelentőségét.

Ismerje a korunkban világviszonylatban végbemenő társadalmi ellentéteket. Tudja, hogy melyek a maradi, visszahuzó társadalmi erők. Gyűlölje azokat, akik akadályozzák az emberiség haladását, fejlődését, a jobb emberi életkörülmények kialakulását.

Tudományos ismeretei alapján válják meggyőződésévé, hogy nincsenek tulvilági lények, természetfeletti jelenségek, titkos erők, titokzatos lények. Tudja, hogy ezeket az emberek képzelete szülte, de tegyen különbséget a babonák és a népi mondókák között. Legyen meggyőződve, hogy a babonák, tudománytalan elképzelések nemcsak helytelenek, hanem károsak is. Tudja, hogy a babonákat és a vallásos magyarázatokat nemcsak a tudatlanság, a természeti erők-től való vak félelem hozta létre, hanem az uralkodóosztályok azon törekvése, hogy az egyszerű embereket megtévesszék, félelemben és ezáltal hatalmukban tartsák őket. Ennek alapján tudja, hogy a vallásos ünnepek, szertartások, szokások nem tulvilági eredetűek, hanem a jelenségek természeti okainak, természetes összefüggéseinek fel nem ismeréséből, illetve ősi népszokások /tavasz, nyár, tél beköszöntésének megünneplése stb./ vallásos köntösbe öltöztetése útján jöttek létre.

b/c Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus nevelése folyamán

Legyen érzéke a hazai táj és az egyes tájjelemek szépségeinek megragadására, és arra, hogy közvetlen tapasztalatai, élményei alapján szóban és írásban tolmácsolni is képes legyen keletkező érzelmeit. Alakuljon ki benne a törekvés, hogy maga is járuljon hozzá környezetéhez, a hazai táj szebbé tételéhez. Tudja, hogy hazánk egyes területeinek mi a jelentősége az ország gazdasági életében, s hogy a föld természeti kincseinek kiaknázása, hasznosítása ma sokkal eredményesebben folyik, mint a múltban. Tudja, hogy a hazai föld kincseit kicseréljük más országok nálunk nem található vagy ritkán előforduló természeti kincseivel, tehát többet kell termelnünk, mint amire csak nekünk lenne szükségünk. Válják meggyőződésévé, hogy a hazai táj szépsége és gazdagsága csak a szocialista társadalmi rendben vált valamennyi dolgozó köz-kincsévé.

Szeresse és tisztelje a dolgozó magyar népet. Lássa világosan, hogyan változott meg a dolgozó nép élete a felszabadulás után. Tudja, hogy a feudális elnyomás egyes elemei /robot, nagybirtok/ hogyan párosultak a felszabadulással a tőkés elnyomással s milyen hatással volt ez a munkásság és a szegény-parasztság anyagi és társadalmi helyzetére. Lássa be, hogy az uralkodó osztályok /földbirtokosok, tőkések/ a munkások, parasztok és az értelmiségi rétegek kizsákmányolásából éltek.

Győződjön meg arról, hogy népköztársaságunk munkát, biztos megélhetést, válságoktól mentes életet és fokozódó jólétet biztosít minden becsületesszándéku dolgozónak. Lássa világosan, hogy a szocializmus építésével a kom-

munizmus megalapozása felé haladnak. Őreá már a kommunizmus építésének hősi munkája vár.

Lássa be, hogy a történelem azokat sorolja a legnagyobbak közé, akik megértették a nép törekvéseit, akik bíztak a népben, s akik együtt harcoltak a néppel a szabadságért, függetlenségért, a haladásért, a kizsákmányolástól mentes életért, a szocialista társadalmi rend megteremtéséért. Legyen tudatában annak, hogy a magyar nép jelentősen hozzájárult az európai népek függetlenségének és szabadságának kivívásához /Dózsa, Hunyadi, Rákóczi, Kossuth, Tanácsköztársaság/.

Tanusítson forró szeretetet a haza népei iránt. Csodálja a nép hazaszeretét, önfeláldozását a mult nagy szabadságküzdelmeiben, forradalmi harcaiban. Ismerje legfontosabb nemzeti ünnepeinket, és készüljön fel megünneplésükre.

Tudja, hogy a haza szeretete nem jelentheti más országok vagy más népek lebecsülését. Tisztelje más népek hasonló erőfeszítéseit, küzdelmeit, ismerje és becsülje más országok kiemelkedő történelmi alakjait.

Legyen világos fogalma arról, hogy a nép nemcsak hősiesen harcolt a szabadságáért, hanem elsősorban munkájával teremtette meg a multban is a gazdasági és kulturális fejlődés feltételeit. A természet átalakítása, a hazai táj kialakítása, a dolgozó nép alkotó munkájának az eredménye. A nép ezt a multban súlyos körülmények között végezte.

Tudja, hogy a magyar nép alkotó munkája teremtette meg mai boldogabb életünk feltételeit is. A dolgozó nép építette ujja a háboruban és az ellenforradalomban megrongált gyárat, középületeket, házakat. A munkásság súlyos nélkülözések közepette önfeláldozással végezte ezt a munkát.

Tudja, hogy szülei is kivették ebből a munkából részüket, amely lehetővé tette a békés, szocialista életet.

Legyen büszke dolgozó szüleire. Értse meg, hogy minden dolgozó ember egyaránt fontos munkát végez a társadalomban, bármilyen helyen dolgozik.

Tudja, hogy a magyar nép jelentősen járult hozzá az egész európai kultúra fejlődéséhez és védelméhez. A magyar nép súlyos véráldozatot és anyagi áldozatokat hozott az európai kultúra és haladás védelmében. Legyen büszke a magyar nép alkotóképességére és hősiességére.

Legyen büszke nagy költőinkre, íróinkra, képzőművészeinkre, tudósainkra, építőművészeinkre, mérnökeinkre stb., akik külföldön is hírnevet szereztek a magyar népnek.

Legyen büszke népművészeti és művészeti, technikai alkotásainkra, tudományos eredményeinkre, tartsa számon azokat és törekedjék megismertetni másokkal is.

Ismerje a Magyar Népköztársaság társadalmi-gazdasági rendjének alapelveit, s tudja, hogy gazdasági, kulturális eredményeink a legszorosabb összefüggésben vannak társadalmi rendszerünkkel.

Tudja, hogy a gyárak, bányák, kereskedelmi vállalatok, bankok a nép tulajdonában vannak. A parasztság tulnyomó többsége is rálépett a közös gazdálkodás útjára. Tudja, hogy ennek eredményeképpen nemcsak az egészségügyi, megélhetési viszonyok javultak, hanem emelkedett a nép kulturális tekintetben is.

Tudja, hogy a gyógyítás mellett ma már a betegségek megelőzésén van a hangsúly /rendszeres orvosi vizsgálat, üdülők, gyógyüdülők, fertőző betegségek elleni küzdelem/. Az eddig pusztító népbetegségek kihalóban vannak.

Tudja, hogy a dolgozók állandó munkalehetősége és jóléte a közös tervszerű gazdálkodás eredménye, s hogy a 3 és 5 éves tervek segítségével rövid idő alatt évszázados mulasztásokat sikerült helyrehoznunk gazdasági és kulturális téren. A tervgazdálkodás felemelkedésünk, jólétünk alapja.

Tudja, hogy hazánkban a dolgozó nép gyakorolja a hatalmat, a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésével. Tudja, hogy ez a párt, a munkásosztály és a parasztság, valamint az értelmiség leghaladóbb szellemű, legfejlettebb gondolkodású tagjait tömöríti soraiba. Vezeti a dolgozókat a szocializmus építésében. Figyelembe veszi a dolgozók javaslatait, és szoros kapcsolatban áll velük.

Tudja, hogy a tanácsok az államigazgatás szervei. Tudja, hogy a tanácsokban a dolgozó nép által választott képviselők intézik az ügyeket.

Ismerje az alkotmány lényegét és tudja, hogy az jogokat és kötelességeket ró a magyar állampolgárookra. Ismerje és értékelje azt a tényt, hogy a tanácsok útján a dolgozók maguk irányítják sorsukat, életüket. Ismerje a szocialista választási rendszer lényegét és annak demokratizmusát. Tudja, hogy hazánk szocialista berendezkedésével a szocialista világrendszer egyik tagja. Ismerje a szocialista tábor országainak elért eredményeit, s tudja bizonyítani a szocialista világrendszer fölényét, a kapitalista társadalmi rendszerrel szemben. Tudja, hogy a szocialista világrendszer fölénye hozzájárul hazánk további gazdasági fejlődéséhez.

Tudja, hogy a Szovjetunió barátunk, szövetségesünk. Tudja, hogy ez biztonságot ad országunknak politikai, gazdasági téren. Legyenek átfogó ismeretei a szocialista tábor országainak gazdasági viszonyairól és gazdasági életük fő vonásairól. Ismerje ezeknek az országoknak politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatait.

Tudja, hogy a Szovjetunió és a testvéri népi demokráciák segítik hazánkat a békés szocialista építőmunkában. Tanusítson szeretetet és tiszteletet a Szovjetunió iránt.

Ismerje a kapitalizmus kialakulásának általános történetét, az osztálytársadalmak szerkezetét, lényegét. Ismerje a munkásosztály nemzetközi harcát a burzsoáziával szemben. Ismerje a Kommunista Kifáltványt, a kommunista párt harcát a nemzetközi burzsoáziával. Tudja, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom világtörténeti jelentőségű a munkásosztály harcában. Tudja, hogy a második világháború után kialakult a szocialista világrendszer, s ez a nemzetközi munkásosztály sikeres harcának eredménye. Tudja, hogy a munkásosztály felszabadításáért folytatott harc a szocialista világrendszer ereje folytán kedvezőbb körülmények között megy végbe. Ismerje a kommunista pártok szerepét és jelentőségét napjainkban, s tudja, hogy az emberiség jövője a kommunizmus. Tartsa számon a szocialista népekkel közös ünnepeinket és készüljön fel rájuk. Tudja, hogy a szocialista tábor országai, s így szomszédaink is a legnagyobb barátságban élnek egymással. Tudja, hogy a nép- és szocialista hazaszeretet nem fér össze más népek lebecsülésével. Tudja, hogy népi demokráciánkban élnek más nemzetiségűek is, akik velünk együtt dolgoznak a

szocializmus építésében. Ismerje meg szorgalmas alkotó munkájukat, tudja, hogy ők is komolyan járulnak hozzá egész népünk jólétének emeléséhez. Tudja, hogy a nemzetiségek hazánk egyenlő jogú állampolgárai.

Kísérje figyelemmel a Párt szerepét és működését, tudja, hogy milyen szerepe van napjaink fejlődésében. Törekedjék megismerni a Komszomol, a KISZ szerepét az ifjuság életében. Igyekezzen jó uttörőmunkával kiérdemelni a KISZ-be való felvételét. Legyen világos és áttekinthető képe a földrészek és legjelentősebb országai gazdasági és politikai életének legjellemzőbb sajátosságairól, érdeklődjék a gazdasági és politikai események iránt. Gyűljön azokat, akik a népek haladásának ellenségei. Ismerje és szeresse azokat, akik az emberiség haladása érdekében tesznek erőfeszítéseket. Örüljön azoknak az eseményeknek, melyek napjainkban bizonyítják a szocialista országok erejét, technikai, katonai, gazdasági és kulturális fejlettségét.

b/d Kialakítandó személyiségjegyek a munkához
való helyes viszony nevelése folyamán

Lássa be, hogy a munka végzése az egészséges és boldog emberi élet feltétele. A munka a nép anyagi jólétének és tudományos, kulturális fejlődésének alapja. Győződjék meg arról, hogy a munkának döntő szerepe volt az ember kialakulásában, kulturális és társadalmi fejlődésében. Válgják meggyőződésévé az is, hogy a munkának alapvető jelentősége van minden egyes ember megítélésében is. Tisztelje és becsülje a munkát és a szorgalmasan dolgozó munkásokat.

Tudja, hogy a tanulás is munka /bár nem termelő jellegű, de közvetve befolyásolja a termelést is/, s ez az ifjak egyik legfontosabb feladata. De lássa világosan azt is, hogy nemcsak a könyvből lehet tanulni, hanem a konkrét fizikai munka során szerzett tapasztalatokból is.

Szokja meg, hogy a felső tagozaton fokoznia kell erőfeszítéseit a tanulásban. Több időt kell szentelnie az iskolai munkára, és tudatosabban kell megszerveznie otthoni /tanulóotthoni, napközi/ tanulását, s ebben fokozott önállóságra kell törekednie.

Ismerje az új tantárgyak tanulásának speciális módszereit. Igyekezzen a felmerülő tanulás nehézségeit lehetőleg önállóan leküzdeni. Legyen jártas a szótárak használatában.

Legyen képes alkalomadtán beszámolni arról, hogyan szokta végezni otthoni feladatait.

Ne fogjon addig írásbeli feladatai elvégzéséhez, amíg nem érti a feladat megoldásának elvét.

Tudja, hogy a szóról szóra tanulás nem azonos az értelemszerű tanulással.

Értse meg, hogy csak akkor "tudja" a leckét, ha a tanultakat hangosan és helyesen el is tudja mondani a saját szavaival.

Legyen tisztában azzal, hogy az egyszer megtanult ismeret csak akkor válik tartósan sajátjává, ha azt gyakran átismétli és a gyakorlatban többször alkalmazza /pl. számtan, természetrajz, földrajz/.

Legyen képes önálló napirendet készíteni, és igyekezzék azt pontosan betartani. Lásssa be a céltudatos, és tervszerű munka szükségességét, értelmes voltát.

Törekedjék arra, hogy kedvezőtlen körülmények között is pontosan, lelkiismeretesen végezze otthoni és iskolai munkáját /zsufolt lakás, zaj stb./. Legyen tudatában annak, hogy a hősi erőfeszítésekre való képesség ilyen apróságokon mulik.

Szokja meg, hogy a tanulás közben odahaza is betartja a higiénia elemi szabályait /világítás, óránkénti pihenés, helyes testtartás, szellőztetés/.

Alakuljon ki benne az a készség, hogy minden tevékenységét az előírt napirendnek megfelelően végzi.

Váljék meggyőződésévé, hogy tanulni érdemes, mert a tanultakra szüksége van az életben.

Lásssa be, hogy az iskolában, az elméleti órákon tanultak a gyakorlati életben nélkülözhetetlenek.

Törekedjék saját magát is, elvégzett munkája alapján, folyamatosan ellenőrizni, felszólításra legyen képes ennek alapján őszintén értékelni önmagát.

Legyen tekintettel mások munkájára, ne akadályozza osztálytársait és a felnőtteket a munkában.

Legyen figyelmes és tapintatos dolgozótársai és a felnőttek iránt.

Becsülje és védje saját és más munkájának eredményeit.

Törekedjék helyes véleményt alkotni a munkáról és annak eredményeiről. Lásssa még a munka hasznos, célszerű voltát.

Korához mérten értse meg, hogy hazánkknak művelt, képzett állampolgárookra van szüksége. Szorgalmas tanulással, önképzéssel /szakkör, olvasás stb./ az iskolai műhelyekben végzett és más társadalmi munkával kell felkészülni erre a feladatra. Éppen ezért igyekezzen rendszeresen és következetesen foglalkozni kedvenc tantárgyával vagy érdeklődésének megfelelő más munkákkal. Osztálytársait, pajtásait igyekezzék meggyőzni - elsősorban saját példájával - a tanulás fontosságáról.

Legyen szorgalmas, aktív és önálló. Értse a fegyelmezettség és az aktivitás értelmét és szükségességét a tanítás folyamán.

Érezze természetesnek önkiszolgálását és a család többi tagjának érdekében végzett munkákat. Váljék kialakult szokásává a rendszeres, folyamatos munka. Segédkezzen szüleinek mindenben és olyan munkát is örömmel végezzen, melyhez nincs kedve. A családban végzendő munkákat felszólítás nélkül végezze.

Legyen figyelmes és előzékeny szülei iránt odahaza: legyen képes felszólítás nélkül segítségükre lenni.

Legyen figyelmes és előzékeny az ismerősökkel, rokonokkal, idegenekkel szemben. Szükség esetén segítsen a szomszédokon, pajtásain, a ház körüli teendők ellátásában is.

Tudja, hogy kötelességei vannak osztálytársaival és az egész iskolával szemben. Ez hasznos munkák végzésére kötelezi a közösségben.

Tudja, hogy ezekről számot kell adni a közösség előtt.

Tudatosan keresse otthonában, iskolában, a társadalomban azokat a lehetőségeket, ahol munkával hasznot hajthat. Igyekezzék ilyen munkák elvégzése

érdekében szervezőként fellépni a kisebb tanulók között. Értse a közös munka jelentőségét, s érezze saját munkájának jelentőségét, felelősségteljeségét. Tudja, hogy a termelés érdekében végzett apróbb gyermeki munkának is jelentősége van a népgazdaság szempontjából.

Az iskolában tanult elméleti és gyakorlati /pl. műhelymunka/ ismereteket igyekezzék felhasználni társadalmi munkáinak végzése során.

Tanusítson érdeklődést a termelőmunka iránt, tisztelje a fizikai munkát, s különösen tisztelje azokat, akik a társadalom érdekében nehéz, felelősségteljes vagy veszélyes munkákat végeznek. Legyen figyelmes az iskola fizikai dolgozói iránt, becsülje meg munkájukat. Igyekezzék a termelésben hasznosítható alapvető munkakészségek elsajátítására és céltudatos továbbfejlesztésére. Ismerje a munka során követendő egészségügyi szabályokat, a balesetmegelőző rendszabályokat. Tartsa be ezeket.

Tudja, hogy minden dologban, eszközben, használati cikkben, minden juttásban igen sok munka van. Értékelje mások munkáját azzal is, hogy ezeket megbecsüli. Óvja a közösség vagyonát; rongálóit, kártevőit figyelmeztesse, s a lehetőséghez mérten akadályozza meg a rongálást. Tudja, hogy a közösség vagyonának védelme egyben népgazdasági érdek is.

Tudja megmagyarázni, miért elítélendő a munkakerülés. Becsülje, tisztelje a munkásembereket, szülei hivatását, ismerősei munkáját, s nyilvánuljon meg ez a tisztelet a róluk hangoztatott véleményben is. Tanulmányai, társadalmi munkája során figyelje őket, a munkaköröket, munkalehetőségeket, munkafolyamatokat, a munka szépségeit, nehézségeit. Tudja, hogy minden munka erőkifejtéssel, erőfeszítéssel jár, s a munka nem azonos a szórakozással, játékkal még akkor sem, ha az pillanatnyilag kellemes. Tájékozódjék a különböző pályák iránt, igyekezzen tisztázni magában, milyen hivatás iránt érez hajlamot. Beszélje ezt meg szüleinek, tanáiraival is.

b/e Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista humanizmus és a közösséghez való helyes viszony nevelése folyamán

Legyen határozott fogalma arról, hogy a közösség fegyelmezett szervezet, amely értékes, közös célok felé tör. A jó közösségi szellem tehát nem azonos a cinkossággal, a bandaszellemmel. Győződjön meg arról, hogy a közös célokat csak fegyelmezett, közös munkával lehet elérni. Lásza be, hogy saját céljait is könnyebben érheti el a közösség segítségével. Igyekezzen céljait, törekvéseit összehangolni a közösség céljaival, törekvéseivel. Lásza be, hogy a közös munka közös felelősséget is követel. A közösség minden tagja felelős a másik magatartásáért.

Győződjön meg történelmi és irodalmi tanulmányai alapján arról, hogy a magyar nép sikereit összetartozásának köszönhette, a széthúzás mindenkor vereséghez, az ország függetlenségének elvesztéséhez vezetett. A proletariátus is csak szilárd közösségi fegyellemmel, áldozatos összetartással tudta megdönteni a kizsákmányolók hatalmát. A szocializmus építése is közösségi fegyelmet, céltudatos összefogást követel meg. Válgék életelvévé, hogy az egyén boldogsága csak a közösség boldogságában lehet teljes.

Legyen tisztában azzal, hogy a helyes közösségi magatartás az emberek iránti tiszteletteljes, humánus magatartást is megköveteli.

Tudja, hogy a családban is vannak közösségi feladatai. Tisztelje és szeresse szüleit. Tudja, miért kell szüleit tisztelnie. Lásssa be, hogy sok áldozatot hoztak érte, míg felnevelték /lemondtak kényelmükről, szórakozásaikról, saját igényeikről, hogy számára szebbé, kellemesebbé tegyék az életet/. Lásssa be, hogy szülei tapasztaltabbak, sokat tanulhat tőlük. Ezért kell tisztelnie az idősebbeket is: rokonait, nagyszülőit és általában a felnőtteket.

Érzelmait juttassa kifejezésre cselekedeteivel, udvarias, előzékeny, tapintatos, figyelmes magatartással. Legyen tisztában azzal, hogy az udvariaságban, előzékenységben stb. a másik ember iránti tisztelet és közösségi felelősségérzés nyilvánul meg.

Hasonló magatartást tanusítson testvérèivel szemben is. Legyen velük őszinte és szolidáris.

Lásssa be, hogy a család jóléte, békés élete függ az egész társadalom jólététől, és attól, milyen mértékben veszi ki a család részét a társadalmi munkából. Érdeklődjék szüleinek munkája, annak társadalmi jelentősége iránt.

Tudja, hogy a család mellett az iskola második otthona, ahol közös érdekek, közös célok fűzik egybe tanáraival és tanulóitársaival. Igyekezzen ezért képességeihez mérten kivenni részét az uttörők, a közösség munkájából.

Törekedjék arra, hogy legyen jó barátja, akivel megértik és segítik egymást a jóban, figyelmeztetik egymást a veszélyekre, őszintén bírálják egymást hiba esetén. Legyen kitartó és hűséges jó pajtásaihoz és barátaihoz. Ne szigetelődjék el a többiektől, törekedjék jó pajtási viszonyt kialakítani valamennyi osztálytársával, nemre való tekintet nélkül. Igyekezék megnyerni a közös szórakozásból, játékból, munkából félrehuzódó társait is.

Törekedjék a kiváló munkát végző tanulók, uttörők példáját követni: törekedjék jó uttörővé, majd KISZ-ista fiatallá válni. Ne irigyelje tanulóitársai sikereit, és ne törekedjék az ő rovásukra kiemelkedni közülük. Legyen önérzetes, de ugyanakkor szerény.

Legyen tudatában annak, hogy mint felső tagozatos tanulónak jó példát kell mutatnia fegyelemben, munkában, kulturált viselkedésben a kisebbek előtt is.

Legyen aktív, kitartó és kezdeményező a közösség érdekében végzett munkákban. Törődjék a közösség gondjaival, szálljon szembe az önzés mindenfajta megnyilvánulásával. Ismerje és ápolja a közösség szép hagyományait.

Legyen képes maga és mások magatartásának helyes megítélésére, bírálatára. Kövesse a jót, a rosszat bírálja bátran, de bírálatában legyen igazságos és tapintatos. Az őt ért bírálatot tudja sértődés nélkül elviselni.

Tisztelje a másik nemet, magatartása irányukban legyen nyílt, természetes, ugyanakkor udvarias, fegyelmezett.

Legyen tisztelettudó, figyelmes és előzékeny tanárai iránt, akik érte dolgoznak.

Tanusítson helyes magatartást minden órán a tanár személyétől függetlenül. Legyen tisztában azzal, hogy a fegyelmezett magatartás a közös munka elemi feltétele. Szokja meg, hogy tanárai távollétében is fegyelmezetten és kulturáltan viselkedik és azt követelje meg társaitól is. Ismerje és tartsa be az iskola belső rendjének követelményeit.

Legyen bizalommal tanárai iránt, kérje ki nehézségek, problémák esetén segítségüket azok megoldásához. Pályaválasztásnál vegye figyelembe tanárai tanácsait.

Ismerje meg minél alaposabban iskoláját. Tudja, hol vannak az egyes osztályok, szakköri helyiségek, igazgatási iroda, tanári szoba stb. Tudjon végigkísérni egy idegen látogatót az iskolában és utbaigazitást adni. Ismerje az osztályban és az iskolában az egyes tisztségek viselőit, ezek feladatait, jogait és kötelességeit. Készségesen teljesítse az osztály és az iskolaközösségtől kapott megbízatást, felelősséggel lássa el funkcióit.

Törekedjék övni és növelni az osztály becsületét az iskolaközösség előtt. Törekedjék övni az iskolai kollektiva becsületét; tartsa be és tartassa be másokkal is a tanulók iskolán kívüli magatartására vonatkozó rendtartási szabályokat.

Tudatosan önként legyen udvarias s tisztelettudó az idősebbek iránt. Tudja, hogy magatartásával kifejezheti tiszteletét, szeretetét. A felnőttekhez való viszonyát jellemezze szerénység, szivélyesség, udvariasság és őszinteség.

Tudjon különbséget tenni a tiszteletadás és az alázatosság között, az udvariasság és az udvariaskodás között. Nyilvános helyeken legyen csendes, szerény. Kerülje a feltűnősködést, s ne zavarja másokat kulturálatlan, hangos, zavaró magatartásával.

Kapcsolódjon be aktivan az uttörőcsapat munkájába. Teljesítse az uttörőélet törvényeit, és tudatosan törekedjék megfelelni a próbarendszer követelményeinek. Ebben támogassa a kisebbeket is. A próbák letételével, az uttörőélet törvényeinek lelkiismeretes betartásával törekedjék kiemelni a KISZ-be való felvételét.

b/f Kialakítandó személyiségjegyek az esztétikai nevelés folyamán

Legyen igénye a szabad természetben való tartózkodásra. Ismerje meg hazánk legszebb tájait. Legyen elképzelése más országok, távoli világrészek sajátos természeti szépségeiről is. Tudjon kedvébresztően és szemléletesen beszélni, írni arról a tájról, amely számára a legkedvesebb, a legszebb. Gyönyörködjék a természet szépségeinek művészi ábrázolásában /tájképek, tájleírások/. Ismerje fel az összefüggést a szépnek tartott természeti jelenségek és a különböző emberi érzések között. Elemi fokon győződjék meg arról, hogy az ember által birtokba vett /megismert, megmunkált, emberi érzések hasonlatként szemlélte/ természetet tartjuk szépnek. Ismerje, tartsa meg és másokkal is tartassa meg a szabad természetben való kulturált viselkedés szabályait.

Gyönyörködjék a tárgyi környezet esztétikus rendjében. Legyen képes az izléses /a korszerű, célszerű, tisztán tartott stb./ és az izléstelen /az agyon-diszitett, célszerűtlenül zsufolt, elhanyagolt/ lakás belső megkülönböztetésére. Legyen igénye egész környezete széppé formálására. Tudatosan és örömmel járuljon hozzá az iskolai és az otthoni rend megteremtéséhez, a szépséget zavaró tényezők kiküszöböléséhez.

Értékelje a tiszta, gondozott külső szépségét. Testtartását, testmozgását igyekezzék harmonikussá és könnyeddé tenni. Ismerje a leggyakoribb társasági táncokat. Társas összejöveteleken kulturáltan és udvariasan viselkedjék, ezt követelje meg társaitól is. Ismerje fel, hogy az embert nem egyszerűen külseje teszi széppé, hanem magatartása is: az önfeláldozó, kitartó munka, a nép szolgálatára szentelt élet, a gyermekek és az öregek gondozása és segítése, a szülők tisztelete, a nagy tettek akarata és a szerénység. Vegye észre és értékelje a közösségi élet esztétikumát.

Értsen egyszerű disztárgyak készítéséhez. Tudatosan törekedjék arra, hogy munkájának terméke mindenkor esztétikailag is értékes legyen. Gyönyörködjék az ipari és a mezőgazdasági munka termékeinek szépségeiben. Legyen meggyőződése, hogy bármely munkakörben lehet szépen, esztétikai követelményeknek megfelelően dolgozni. Ismerje az egyes munkakörök és életpályák szépségét. Tudja, hogy a munka és a dolgozó ember a művészetek egyik legfőbb témaköre.

Ismerje fel a népművészeti ihletést irodalmunk, képző- és iparművészetünk, zeneművészetünk különböző alkotásaiban.

Ismerje a népművészet keletkezésének és terjedésének általános törvényszerűségeit, hazánk népművészeti tájegységeiről, műfajairól és stílusairól. Legyen képes a tartalmában és formájában egyaránt népi és a felszínesen, hamisan népieskedő alkotások /dalok, ruhák, műtárgyak/ megkülönböztetésére. Legyen igénye arra, hogy környezetét a tárgyi népművészet valódi, értékes alkotásaival diszítse. Gyönyörködjék a meghallgatott zeneművek népi forrásból merítő dallam- és ritmusvilágában.

Legyen igénye arra, hogy szabad idejét értékes művek olvasására használja fel. Bővítse az olvasott művek tematikáját. Olvasmányait a történeti elbeszélések, földrajzi utleírások, indián regények, illetve értékes lányregények, társadalmi körképét is felvázoló történeti regények közül válassza ki. Elemi fokon legyen képes a szerkezet, a forma, a stílus sajátosságainak észlelésére és tudatos élvezésére. Ismerje fel a tartalmi és a formai elemek összefüggését. Lássa meg a szépirodalmi alkotásokban a valóságos élet művészi képét. Ismerje a könyvtárhasználat szabályait. Rendszeresen vegye igénybe az iskolai kölcsönkönyvtárat és lakóhelye közkönyvtárait. Óvja a könyveket, kezdjen hozzá saját könyvtára megalapozásához. Legyen kész és képes igényes és kifejező versmondásra, ifjúsági színdarabban való szereplésre.

Ismerkedjék meg a művészettörténet legjelentősebb korszakaival, alkotóival és műveivel. Legyen tájékozott a képzőművészetek fő területeinek, műfajainak, anyagainak és kifejezési eszközeinek áttekintésében. Legyen igénye reprodukciók gyűjtésére, kiállítás- és muzeumlátogatásra, képzőművészeti ismeretterjesztő könyvek és albumok nézegetésére, olvasására. Ismerje a műalkotások legfőbb ábrázolási elveit, tudjon műveket a tartalom és a forma egységében eleményszerűen elemezni. Tudja megkülönböztetni a giccses és az értékes alkotást. Szüntelenül tökéletesítse rajzainak, festéseinek technikáját. Ha hajlamot érez a rajzhoz, a festéshez, képességeit fejlessze tovább rajzsakkörben, vegyen részt különböző ifjúsági pályázatokon, kulturális versenyeken.

Legyen igénye a közös énekekre. Állandóan bővítsé dalkészletét. Ismerjen sokféle változatos tartalmu éneket: népdalt, uttörődalt, munkásmozgalmi dalt, történelmi dalt, különféle műdalokat. Legyen képes a meghallgatott mű hangulatának, érzésvilágának jellemzésére. Igényelje az éneket és a zenét; ragadjon meg minden alkalmat arra, hogy értékes zenében gyönyörködhesse. Legyen képes az értékes és a selejtes zene megkülönböztetésére. Kapcsolódjék bele lakóhelye zenei életébe. Legyen igénye a zenei tárgyú ismeretterjesztő irodalom olvasására.

Felnőttek pedagógiai irányításával nézzen és hallgasson életkorának megfelelő éneket, rádió- és televízió-játékokat, színházi előadásokat. Legyen képes a rádióműsor koncentrált, figyelmes hallgatására. Legyenek elemi ismeretei a film és a rádió sajátos formanyelvéről.

Tudja, hogy a műalkotások a társadalmi valóságot tükrözik vissza sajátos esztétikai formában. Legyen igénye egész környezetének széppé formálására. Legyen képes a műalkotásokat tartalom és forma egységében élvezni és értékelni. Ismerje fel a művészetekben rejlő nevelő, emberformáló erőt.

2. AJÁNLOTT TEVÉKENYSÉGI FORMÁK AZ V-VIII. OSZTÁLYOS TANULÓK
SZÁMÁRA OSZTÁLYONKÉNT

a/ A testi fejlődést szolgáló tevékenységi formák

V. osztály

VI. osztály

a/a Egészséges napirend, életrend

1. Napirendjét önállóan állítsa össze, és igyekezzék önállóan betartani, a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével.
2. Aludjék naponta 10 órát.
3. Reggeli tornáját önállóan, a felnőttek időnkénti ellenőrzésével végezze.
4. Tartsa 1 óra pihenőt az ebéd és a lecke készítése között. Házi feladatait legfeljebb 1 1/2 óra alatt készítse el.

1. Tartsa be önállóan összeállított napirendjét, az alvás, a reggeli torna szabályait, az V.o. utmutatásai szerint.
2. Házi feladatait legfeljebb 1 1/2 óra alatt végezze el.

a/b Egészségügyi szabályok

5. Tartsa be önállóan, a felnőttek szükség szerinti ellenőrzésével, a napi, heti tisztálkodás, köröm-, hajápolás szabályait.
6. Vegyen részt osztálya és otthona tisztántartásában, különösen ügyeljen a padló tisztántartására, szelőlőztessen önállóan.
7. Végezze önállóan az időjárásnak megfelelő öltözködést, ha ruhái piszkosak, kérjen tisztát. Maga cserélje zsebkendőjét, harisnyáját.
8. Étkezzék rendszeresen, tartsa be az étkezés egészségügyi szabályait.
9. Óvakodjék a szeszesitaltól, a dohányzástól.
10. Tartsa be önállóan az egészséges testtartás és testmozgás szabályait, az iskolában és otthon.

3. Tartsa be önállóan a személyi higiénia szabályait az előző osztály követelményei szerint. Igényelje határozottan saját magától és társaitól is az eddig megszokott higiéniai szabályok betartását.
4. Új környezetben igyekezzék megtudni, mi a tisztaság fenntartásának módja, és tartsa be a szabályokat.
5. Tartsa be a környezet tisztántartásának szabályait, szokja meg, hogy a tisztaságra mindig ügyelni kell.
6. Tartsa be az étkezés szabályait, a szeszesital és dohányzás tilalmát és az egészséges testtartás szabályait az előző osztály utmutatásai szerint.

VII. osztály

a/a Egészséges napirend, életrend

1. Napirendjét önállóan állítsa össze, és tartsa be az előző osztályok utmutatásai szerint. Aludjék naponta 9 órát.
2. Napirendjén váratlan feladatok esetén változtasson ésszerűen. Házi feladatát 2 óra alatt végezze el.

VIII. osztály

1. Napirendjét tartsa be önállóan, házi feladatait legfeljebb 2 óra alatt végezze el.

a/b Egészségügyi szabályok

3. Tartsa be az előző osztályok utmutatásai szerint a személyi és környezeti higiénia szabályait.
4. Vegyen részt önállóan környezete tisztaságának fenntartásában.
5. Tartsa be önállóan az étkezés egészségügyi szabályait.
6. Tartsa be az egészséges testtartás szabályait még fáradság esetén is.

2. Tartsa be az előző osztályok utmutatásai szerint a személyi és környezeti higiénia szabályait.
3. Tartsa be a nemi higiénia szabályait.
4. Vegyen részt önállóan környezete tisztaságának fenntartásában, legyen családjában a tisztaság őre.
5. Törekedjék testtartásának állandó javítására és szép, könnyed, harmonikus mozgásra a mindennapi életben.

V. osztály

1/c Védekezés betegség, baleset ellen

11. Ismerkedjék meg a tanító által vezetett tanulmányi séta alkalmával az iskola közelében levő egészségügyi intézménnyel, rendelővel, kórházzal.
12. Szerezzon gyakorlatot az egyszerű sérülések, balesetek elsősegélynyújtásában.
13. Szerezzon biztonságot a szuró, vágó tárgyak használatában.
14. Tartsa be önállóan a háztartási elektromos- és gázberendezések használatának óvatossági szabályait.
15. Szükség esetén segédkezzék nem fertőző beteg ápolásában.
16. Tartsa be önállóan az utcai gyalogos és kerékpáros közlekedés szabályait. Ügyeljen a kisebbekre az utcán.

a/d Edzés

17. Töltsön naponta rendszeresen két órát a szabadban az év minden szakában.
18. Viselje el szükség esetén a tűző napot, az izzadást, a szelet, a hideget 1/4 óra hosszat, felnőttek jelenlétében.
19. Napfürdőzzék, légfürdőzzék rendszeresen, tartsa be a szükséges szabályokat, különösen az óvatosságot.
20. Fürödjék rendszeresen a szabadban, ha a külső hőmérséklet 22 fok felett és a víz hőmérséklete 18 fok felett van. Tartsa be a csoportos fürdés szabályait is.
21. Szokjon hozzá fokozatosan a langyos és hideg zuhany 1-2 perces használatához nyáron, télen.

VI. osztály

7. Tartsa be mindennapi életében a test baleset elleni óvásának szabályait.
8. Tartsa be a közlekedés szabályait az előző osztály utmutatása szerint.

9. Szokja meg a természet erőinek rendszeres felhasználását a szükséges szabályok betartásával, az előző osztályok utmutatásai alapján.
10. Edzze szervezetét rendszeresen napfürdővel, légfürdővel, langyos, hideg zuhanyozással az előző osztályok utmutatásai szerint.

VII. osztály

7. Lásssa el önállóan szükség esetén a könnyű sérülések elsősegély-nyújtását.

VIII. osztály

6. Szerezzen gyakorlatot a nem fertőző betegek egy-két napig való ápolásában és könnyű fertőző betegek ápolásának segédkezésében. Tartsa be a szükséges óvatossági rendszabályokat.
7. Ügyeljen a kisebbekre az iskolában, utcán, játszótéren; figyelmeztesse őket a baleseti veszélyekre.
8. Edzze rendszeresen szervezetét az előző osztályok utmutatásai szerint a természet erőivel.
8. Válgják szokásává a természet erőinek felhasználása szervezete edzésére.

V. osztály

a/e Testnevelés, sport, mozgásos játékok

22. Aktívan vegyen részt a testnevelési órákon, teljesítse az V.o. követelményeit. Vegyen részt az osztály számára rendezett versenyeken.
23. Játsszék mozgásos játékokat lehetőleg a szabad levegőn. Vegyen részt az érdeklődésének megfelelő sportfoglalkozáson.
24. Tegyen rendszeresen 1-3 napos túrákat felnőttek, ill. ifi vezetők kíséretében. Tartsa be a csoportos túrázás gyaloglási, pihenési szabályait.
25. Usszék szabályosan 30-50 métert, tetszés szerinti technikával. Tanuljon kerékpározni és korcsolyázni.
26. Végezzen rendszeresen egy-egy óra könnyű fizikai munkát.
27. Vegyen részt az uttörők testnevelési tevékenységében, játékaiban, versenyein, kirándulásain, táborozásában.

VI. osztály

11. Aktívan vegyen részt a testnevelési órákon, teljesítse a VI.o. követelményeit. Vegyen részt az osztálya számára rendezett versenyeken.
12. Vegyen részt az érdeklődésének megfelelő sportfoglalkozáson, szabad idejében játsszék rendszeresen mozgásos játékokat.
13. Usszék, kerékpározzon, rendszeresen lehetőségei szerint.
14. Turázzon rendszeresen az előző osztály utmutatásai szerint.
15. Vezesse önállóan meghatározott ideig osztálya, csoportja turáját a pedagógus, ill. ifi vezető jelenlétében.
16. Végezzen rendszeresen fizikai munkát az előző osztály utmutatása szerint.
17. Vegyen részt az uttörők testnevelési tevékenységében, játékaiban, versenyein, kirándulásain, táborozásában, a próbázásokon.

b/ A világnézeti és a politikai fejlődés kialakulását szolgáló tevékenységi formák

b/a A természet anyagiságára /világmindenség, Föld, élettelen és élő természet/ vonatkozó meggyőződés kialakítását szolgáló tevékenységi formák

1. Kirándulások, nyári üdülés, táborozások alkalmával gyűjtsön talajmintákat, kőzeteket, növényeket, felvételeket, képeslapokat - azzal a céllal, hogy ezeket majd tanulmányai során értékesen hasznosítja. Győződjön meg arról, hogy minden ismeret forrása az anyagi világ. Figyeljen fel a környezetében tapasztalható, számára érthetetlen jelenségekre, jegyezze fel ezeket, és kérjen rájuk magyarázatot.
1. Végezzen egyszerű kísérleteket nagyító lencsével, prizmával, a hó és a hideg felhasználásával, s figyelje meg az anyag szerkezetét, viselkedését különböző körülmények között. Győződjön meg róla ily módon, hogy az anyagi világ alapos megfigyelése a hasznos, valóságos ismeretek alapja. Olvassa a népszerű természettudományos folyóiratokat, és ott keressen magyarázatot megfigyeléseire.

VII. osztály

9. Aktivan vegyen részt a testnevelési órákon, teljesítse a VII.o. követelményeit. Vegyen részt az osztálya, iskolája számára rendezett versenyeken.
10. Turázzék rendszeresen az előző osztály utmutatásai szerint, használja önállóan a turán az iránytűt.
11. Végezzen hetente összesen 8 óra fizikai munkát, legfeljebb 2-3 órányt egy-egy alkalommal.
12. Vegyen részt az uttörők testnevelési tevékenységében, játékaiban, versenyein, kirándulásain, táborozásában, a próbázásokon. Vállaljon rendezési, vezetési feladatokat is.

1. Figyelje meg a talaj szerkezetét lakóhelyén, és hasonlítsa azt össze kirándulásai során más vidékek talajával.

VIII. osztály

9. Aktivan vegyen részt a testnevelési órákon, teljesítse a VIII.o. követelményeit. Vegyen részt az osztálya, iskolája számára, rendezett versenyeken. Vállaljon rendezési feladatokat a sportversenyeken.
10. Járjon rendszeresen az érdeklődésének megfelelő sportedzésre, foglalkozásra.
11. Keresse meg iskolai szünetben is a rendszeres testgyakorlás lehetőségeit.
12. Végezzen rendszeresen - legfeljebb napi 4 óra - fizikai munkát, törekedjék a munka alatti fáradtság leküzdésére.
13. Vegyen részt az uttörők testnevelési tevékenységében, játékaiban, versenyein, kirándulásain, táborozásában, a próbázásokon. Vállaljon rendezési, vezetési feladatokat is.

1. Kirándulásai alkalmával a földrajzban tanultak alapján figyelje meg hazánk öshegységeit, azok jellemző sajátosságait.

b/b A valóság törvényszerűségeinek megismerését szolgáló tevékenységi formák:
a jelenségek anyagi okainak megismerését szolgáló formák

2. Gyűjtsön egészséges növényeket és olyan növényeket, amelyek kórokozók miatt a fejlődésben visszamaradtak. Hasonlítsa össze ezeket.
3. Figyelje meg közvetlen környezetének talajviszonyait, növény- és állatvilágát, s törekedjen magyarázatot adni arra, miért ilyen növényzet és állatvilág alakult ki környezetében.
2. Törekedjék maga is megismerni azokat a jelenségeket, amelyekkel találkozik az életben. Keresse azoknak okait, törekedjék korához mért tudományos ismeretek megszerzésére. Igyekezzen tanulmányai során megfigyelni a természeti jelenségek földrajzi, légköri s egyéb okait, a társadalmi jelenségek természeti és gazdasági okait.
3. Törekedjék megfigyelni az emberi társadalom történetében az egyes jelenségek gazdasági okait. Kísérje figyelemmel, hogyan tükröződik az irodalomban a társadalom élete, annak fő kérdései.

VII. osztály

2. A fizikában tanultakkal párhuzamosan végezzen megfigyeléseket és kísérletet, mely a levegő nyomását, azaz anyagságát biztosítja. Figyelje azokat a fizikai jelenségeket, amelyeknek természettudományos magyarázatát már ismeri. Magyarázza azt meg a kisebbeknek. /Szívárvány, villámlás, halmazállapot-változás stb./
3. Tenyésszen otthon vagy az uttőrőcsapaton belül kisállatokat. Figyelje meg azok életét, szaporodását. Ismerje életkörülményeik, táplálkozásuk tudományos magyarázatát.

VIII. osztály

2. Bővitse ismereteit a világ anyagságának bizonyítására az iskolában tanultakkal párhuzamosan /olvasás, televízió, film stb./.
3. Végezzen meteorológiai megfigyeléseket. Alkalmazza azoknak ismeretes feljegyzési módját.

A jelenségek kölcsönhatásának, összefüggéseinek megismerését
szolgáló tevékenységi formák

V. osztály

4. Törekedjék öntevékenyen felismerni a természetben és a környezetben feltáruló egyszerű összefüggéseket, igyekezzék ezekből hasznos következtetéseket levonni. Igyekezzen kerti munkálatok során kedvező feltételeket teremteni a kerti növények, illőtőleg a háziállatok fejlődése számára
5. Végezzen egyszerű kísérleteket növények természetével /kerti növények és szobai cserepes virágok/, illetőleg háziállatok tenyésztésével /akváriumok, apró háziállatok/. Figyelje meg a talajösszetétel, a trágyázás, a fény, a táplálék, a hőmérséklet stb. hatását növekedésükre.

VI. osztály

4. Törekedjék öntevékenyen megmagyarázni a tanultak alapján a természeti, földrajzi jelenségek közötti egyszerű összefüggéseket.
5. Figyelje meg tudatosan az egyes növények és háziállatok alakjának és életmódjának alakulását, alkalmazkodását a talaj hőmérsékleti és légköri viszonyaihoz /szárazföldi és vízi élőlények/. Vonjon le ezek alapján egyszerű következtetéseket az alak és az életmód okaira vonatkozóan.
6. Figyelje meg, hogyan függ össze az emberek élete a családban, az iskolában, a közös munkában. Legyen képes egyszerű következtetéseket levonni ezekből az ember erkölcsi magatartására vonatkozóan. /Pontosság, fegyelem, kölcsönös segítség, tisztelt, tapintat egymás iránt./

A jelenségek mozgásának, változásának, fejlődésének megismerését
szolgáló tevékenységi formák

6. Figyelje meg a földfelszín, az éghajlat, az időjárás változásait, a növények, állatok fejlődését, a dolgozó nép természetátalakító tevékenységét közvetlen környezetében. Gyűjtsön erre adatokat, és törekedjék tanulmányai során így szerzett ismereteit felhasználni.
7. Figyelje meg a hazai földön jelenleg végbemenő változásokat. /Szikes föld felhasználása, csatornázás, erdősités, ipari üzemek létesítése, új városok keletkezése, egészséges lakónegyedek létesítése. / Gyűjtsön ezekről szemléltető képeket, újsághireket. Érdeklődjék szüleitől, ismerőseitől milyen volt a táj képe, élete a múltban. Legyen képes összehasonlítani ezeket a jelennel.
7. Törekedjék a történelmi és irodalmi ismeretel, valamint olvasmányai alapján összevetni a múltat a jelenel. Legyen képes néhány fontosabb jelenség esetében kimutatni a fejlődést. Pl. az ősközösség, a rabszolgaság, a feudalizmus emberének gazdálkodása, kulturális és egészségügyi helyzete, társadalmi élete és a mai ember élete között.
8. Gyűjtsön adatokat a falu, a város, a negyed gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődésére vonatkozóan.

VII. osztály

4. **Keressz** az összefüggéseket földrajzi tanulmányai alapján a természet-földrajzi helyzet és az ember életmódja között, keresse a kölcsönhatást.
5. Gyűjtsön adatokat mai életünkől arra vonatkozóan, hogy a felfedezések, a technika, a tudomány hogyan formálják a történelmet.
6. Földrajzi tanulmányait kiegészítve, tájékozódjon a tanult országok életének, gazdasági és társadalmi fejlődésének adatairól.
7. Gyűjtsön olyan képeket, melyeken a természetátalakítás megfigyelhető. /Vízierőmű, folyamszabályozás, fásítás hatása stb./
8. Keressen környezetében olyan adatokat, melyekből megismerheti az emberek életkörülményeinek fejlődését.
9. Olvasson olyan könyveket, nézessen olyan képeket, amelyekből megismerheti az ország lakóinak régebbi életkörülményeit.

VIII. osztály

4. Gyűjtsön adatokat közvetlen környezetében is, figyelje meg, hogy az új gazdasági rend hogyan függ össze az egyén életével, milyen változásokat hozott abban.
5. Keressen olyan bizonyítékokat, melyek hazánk társadalmi és gazdasági élete közötti összefüggést bizonyítják.
6. Kirándulásai, országjárásai alkalmával tudatosan figyelje meg azokat a változásokat, amelyek a természeti erők működése következtében jöttek létre /cseppkőbarlang, szigetképződés/ a természetben, s amelyeket az ember hozott létre, /fásítás, folyamszabályozás/.
7. Látogasson olyan kiállításokat, ahol megismerheti a nép életkörülményeinek /lakás, ruházkodás stb./ fejlődését,
8. Olvasmányai, személyes tapasztalatai alapján ismerje meg a nép életének fejlődését, változását.
9. Ismerje meg a hazánkban jelenleg végbemenő gazdasági változásokat. A földrajzban erről tanultak alapján gyűjtsön adatokat, s lakóhelye környékén keressen fel ilyen létesítményeket.

A valóság belső ellentmondásainak megismerését szolgáló tevékenységi formák

V. osztály

8. Figyelje a talajviszonyok átalakulását a különböző természeti tényezők /hőmérséklet, szél, csapadék/ hatására /pl. hogyan jelenik meg a puszta sziklákon, vulkanikus kőzeteken a növényzet, és ez hogyan alakítja át termőtalajjá a kőzetet/.
9. Figyelje meg az irodalmi tanulmányai és olvasmányai alapján, milyen volt a nép élete a múltban. Hogyan tükröződnek az elnyomott nép törekvései a népmesékben és a műköltészetben. Milyen társadalmi ellentétek nyilvánulnak meg ezekben.
10. Lássa meg a hazai táj átalakulását, gazdagodását, szépülését szocialista rendünkben. Figyelje meg a változásokat szülőföldjén: az iparban, a mezőgazdaságban, a kultúrában, az egészségügy területén. Legyen képes ezek alapján szemléletes képet alkotni a társadalom fejlődéséről. Törekedjék e tekintetben ismereteit az Uttörőújság, a Tábortűz stb. s az ifjúsági irodalom útján kibővíteni. Törekedjék szüleitől is, ismerőseitől is adatokat szerezni erre vonatkozóan.

VI. osztály

9. Gyűjtsön emlékeket a forradalmi harcokról: szülei elbeszélései, régi újságcikkek, családi emléktártyák alapján.
10. Segitse munkájában azokat, akik harcolnak a társadalmi kártevők ellen. Hívja fel a felnőttek, szülei, ismerősei, vagy a közeli rendőr figyelmét, ha a társadalmi tulajdon elleni vétket vesz valahol észre /pl. parkban, utcán vagy másutt/, tudván, hogy ezek az ellentétes erők akadályozzák ma a fejlődést.

b/c A természettel, a társadalommal, az emberrel és a gondolkodással kapcsolatos tudománytalan és vallásos nézetek elleni harcra mozgósító tevékenységi formák

11. Gyűjtsön népi mondókákat és babonás hiedelmeket. Figyelje meg a különbséget közöttük, kérjen magyarázatot szüleitől, tanáraitól a babonás hiedelmekre.
12. Kisebb testvéreinek mondjon el meséket, és magyarázza meg azok tanulságait. Világosítsa fel őket, ne féljenek csodás lényektől, mert azok csak a mesében szerepelnek. A valóságban nincsenek.
11. Magyarázza meg a kisebbeknek is a babonás hiedelmek okait, és tárja fel azok naiv, nevetséges voltát.
12. Hallgassa meg a rádióban és a televízióban a természettudományos népszerű előadásokat. Hívja fel barátai figyelmét is az ilyen műsorszámokra.
13. Cserélje ki pajtásaival az érdekes természettudományos cikkeket és könyveket.

VII. osztály

10. Olvasson a francia forradalomról. Ismerje a francia forradalom társadalmi, gazdasági hátterét.
11. Ismerje a tőkés proletár ellentét gyökerét. Gyűjtsön adatokat a nők és a gyermekek helyzetére a kapitalizmus kialakulása idején.

VIII. osztály

10. Gyűjtsön képeket a Tanácsköztársaságról. Igyekezzen a Tanácsköztársaságban résztvevőkkel beszélgetni.
11. Olvasmányai, filmlátogatásai és rádióhallgatása során bővítse ismereteit a munkásosztály harcáról a tőkés elnyomás ellen. Vegyen részt szüleivel a május 1-i felvonuláson.

12. Iskolája tanulmányait kiegészítve, olvasson népszerű tudományos cikkeket, melyekből a babonás hiedelmek tudományos magyarázatát ismerheti meg.

c/ A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus kialakulását
szolgáló tevékenységi formák

c/a A hazai táj /föld, növény- és állatvilág/ megismerését és
megszeretését elősegítő tevékenységi formák

V. osztály

1. Figyelje meg a környezetére jellemző növényeket, állatfajtaikat. Óvja a természetet, a fákat, növényeket és hasznos állatokat, s vezesse rá a kisebbeket is a természet védelmére.
2. Vegyen részt parkosítási, fásítási munkálatokban.
3. Gyűjtsön fényképfelvételeket hazánk legszebb tájairól, városairól.
4. Törekedjék maga is megtenni minden tőle telhetőt a szülői ház, az iskola, a falu, a negyed tisztasága, rendje, higiéniája érdekében.
5. Kirándulások alkalmával érdeklődjék a táj történelmi emlékei iránt. Készítsen ezekről felvételeket, vagy vásároljon a helyszínen képeslapokat. Készítsen naplójában a látottakról vázlatrajzokat.

VI. osztály

1. Kisérje figyelemmel a mezőgazdasági termelésről szóló beszámolókat a napilapokban, és figyelje meg milyen formában kerülnek a főbb mezőgazdasági termelvények /kukorica, napraforgó, burgonya, cukorrépa, rost-növények/ a fogyasztókhoz.
2. Gyűjtsön képeslapokat, hazánk állat- és növényvilágáról, rendezze ezeket tájjellegüknek megfelelően.
3. Érdeklődjék a környezetében végbe ment változásokról, és külföldi levelezése során számoljon be ezekről levelező pajtásának.
4. Vegyen részt faültetésben, parkok gondozásában, közvetlen környezetének tisztításában. Szívesen kapcsolódjon be az ilyen természetű uttörőmunkába is.

c/b A dolgozó nép megismerését és a nép iránti pozitív érzelmek felébresztését
szolgáló tevékenységi formák

6. Figyelje meg, hogyan mutatják be a népmesék és a népköltészet termékei a dolgozók és az urak viszonyát a múltban.
7. Törekedjék megismerni idősebbekkel folytatott beszélgetések, családi emlékek, hagyományok alapján a dolgozók életét a múltban, és az így nyert ismereteket vesse össze szülei mai életével.
8. Gyűjtsön adatokat azokról, akik a múltban hőiesen küzdöttek a dolgozó nép életének megjavításáért, és akik életükkel tettek bizonyosságot a magyar dolgozó nép szeretetéről.
5. Figyelje meg történelmi tanulmányai során, milyen volt a dolgozók élete a rabszolgatartó társadalomban és a feudalizmus idején. Figyelje meg, milyen kíméletlen eszközökkel fojtották el az uralkodó osztályok az embertelen kizsákmányolás és jogfosztottság ellen felkelő, harcoló elnyomottakat /Spartacus-lázadás, Dózsa-féle parasztháború/. Igyekezzen olvasmányai alapján kiegészíteni erre vonatkozó történelmi ismereteit. Figyelje meg, hogyan tükröződik a nép nyomora, kulturális elmaradottsága az irodalomban.

VII. osztály

1. Kirándulásokon, táborozásokon figyelje a hazai táj szépségeit, természeti kincseit és gazdasági eredményeit.
2. Kirándulásai során vigyázzon a táj szépségeit biztosító növényekre, természeti szépségekre.
3. Az élővilágban tanultak alapján ismerje a növények szerepét és jelentőségét a vidék gazdasági életében.
4. Olvasson olyan szépirodalmi munkákat, melyek a hazai táj szépségeivel, gazdasági életével és természeti kincseivel foglalkoznak.
5. Látogasson olyan filmelőadásokat, ahol hazánk gazdasági életével, természeti szépségeivel, a dolgozók életkörülményeivel ismerkedhet meg.
6. Olvasson a magyar történelem kimagasló alakjairól, és ismerje meg a néptömegek szerepét a társadalmi és honvédő harcokban. /Dózsa, magyar jakobinusok, szabadságharc./
7. Olvasmányai, üzemplátogatási, dolgozókkal való beszélgetései során ismerje meg, hogy a különböző foglalkozások milyen erő kifejtést igényelnek.
8. Beszéljen veteránokkal, idősebb dolgozókkal, KISZ-esekkel.
9. Gyűjtsön képeket hazánk honvédő harcairól.

VIII. osztály

1. Szervezen olyan kirándulásokat, amelyekben megismerheti a hazai táj szépségeit és gazdasági életét.
2. Kirándulásai, országjárásai előtt elevenítse fel a tájra vonatkozó földrajzi ismereteit. Készüljön fel tervszerűen, előzetes ismeretek gyűjtésével a kirándulásokra.
3. Kirándulásai alkalmával elevenítse fel a környék szépségeivel foglalkozó szépirodalmi olvasmányait.
4. Kirándulásai alkalmával készítsen fényképeket, gyűjtsön képeslapokat hazánk városairól és gazdasági-ipari létesítményeiről.
5. A történelemben tanultakkal párhuzamosan olvasson olyan szépirodalmi munkákat, amelyekből megismerheti a dolgozók életkörülményeit, gazdasági, politikai jogfosztottságát a Horthy-rendszerben.
6. Olvasmányai és személyes élményei alapján ismerje meg azokat az intézkedéseket, létesítményeket, melyek a dolgozók munkáját könnyebbé, vesztélytelenebbé teszik.
7. A napilapokból, folyóiratokból kísérje figyelemmel azokat az intézkedéseket, amelyek az ifjúság érdekeit szolgálják.

V. osztály

9. Törekedjék arra, hogy a figyelmeség, az előzékenység apró szolgáltaival juttassa kifejezésre tiszteletét és szeretetét a dolgozó emberek iránt.
10. Kutasson a környezetében élő, kiváló teljesítményeket felmutató dolgozók iránt. Tegyen javaslatot rajának, csapatának ezek meghívására.

VI. osztály

6. Igyekezzen olvasmányai alapján megismerkedni a munkások és a szegényparasztek életével.
7. Vegyen részt a háború és az 1919-es proletárforradalom veteránjaival folytatott beszélgetéseken.
8. Külföldi levelezés kapcsán igyekezzen másokkal is megismertetni a magyar nép haladó értékeit.
9. Érdeklődjék szüleinek munkája iránt, és gondolkozzék azon, hogyan könnyíthet terheiken.

c/c A nép kulturális alkotásainak megismerésére, szeretetére, illetve ápolására indító tevékenységi formák /nyelv, népművészet, művészeti hagyományok/

11. Figyelje meg, hogyan tükröződik a hazai táj szépsége és gazdagsága nagy költőink tájleíró verseiben.
12. Ismerje fel a közmondásokban, népmesékben a magyar nép nyelvének, kifejező erejét és fordulatokban gazdag lehetőségeit. Gyűjtse a népmesékben, költői művekben található szép kifejezéseket. Figyelje meg, hogy a leírás és elbeszélés milyen módon igyekszik tükrözni, érzékelteni a valóságot, a természet szépségeit.
Törekedjék szóban és írásban szépen és pontosan kifejezni magát. Társai feleleteit nyelvhelyesség szempontjából is bírálja.
13. Törekedjék elsajátítani idegen nyelveket. Szabad idejének egy részét fordítsa céltudatosan nyelvtanulásra.
14. Vezessen feljegyzést külön füzetben olvasmányairól. Ide írja be egy-egy író, költő szép sorait, megállapításait, megkapó hasonlatait.
10. Törekedjék öntevékenyen megismerni a magyar nép művészeti alkotásait, gazdag kulturális örökségét.
11. Gyűjtson adatokat a történelmi mult nagy eseményeinek színhelyeiről közvetlen környezetében, a járásban, a megyében. Tudja, hol vannak történelmi és művészeti emlékek. Igyekezzen ezeket a kisebbekkel is megismertetni. Beszéljen róla nekik és magyarázza meg jelentőségüket.
12. Kapcsolódjon be a történelmi emlékek és művészi alkotások környezetének gondozásába.
13. Használja tudatosan szóban és írásban a költőknél, íróknál megismert szép magyar szavakat és kifejezéseket. Igyekezzen írásban és szóban alkalmazni a megismert szép stílusképeket. Törekedjék szép, tiszta magyar beszédre, küzdjön a magyartalan kifejezések és a szép magyar nyelvet elcsufító, ocsmány szavak ellen. Figyelmeztesse társait és a kisebbeket is erre. Ügyeljen a szakkifejezések helyes használatára is.

VII. osztály

10. Helytörténeti tanulmányi sétái során tanulmányozza a nép életét a multban, s igyekezzék megismerni a környék történelmi nevezetességeit.
11. A földrajzzal párhuzamosan olvasson a magyar Afrika kutatókról.
12. Olvasson szépirodalmi munkákat az 1848-as szabadságharcról.
13. Az iskolai anyagon túl olvasson olyan munkákat, melyekből megismerheti szabadsághősök, mártírok, a nép szabadságáért önmagukat feláldozó emberek életét. /Rákóczi, Kazinczy fogsága, jakobinusok kivégzése, Zrinyi stb./
14. Tájszólással beszélő társait ne engedje csufolni. Figyelmeztesse társait, ha magyartalanul beszélnek.
15. Hallgasson a rádióban és más alkalomkor népdalokat. Ha módja van rá /örsi foglalkozások, kirándulások, táborozások stb./, maga is énekeljen ilyeneket.
16. Vegyen részt osztálytársaival közösen népi játékokon, táncgyűttesek előadásán.
17. Látogasson el a néprajzi vagy más tájmuzeumba, s ott tanulmányozza a népművészet alkotásait.
18. Tudjon arról, hogy kiváló íróinkat és költőinket más népek is megbecsülik.

VIII. osztály

8. Gyűjtsön adatokat, olvasson az ellenállási mozgalomban résztvevők tevékenységéről.
9. Olvasson a Tanácsköztársaságról szépirodalmi munkákat. Ismerje meg a Tanácsköztársaság honvédő harcát, rajzolja le annak eseményeit.
10. Ismerjen lakóhelyének környékén a hazáért életüket feláldozó, vagy kimagasló eredményt elért személyeknek állított emléktáblát, vagy emlékművet.
11. Keressen olyan alkalmat, amikor felnőttekkel együtt dolgozhat, és munkájukban segítségükre lehet.
12. Irodalmi tanulmányai, olvasmányai alapján figyelje meg egyes írók szép stílusát, szép magyar beszédét.
13. Barkácsolásai során, gyakorlati foglalkozások során használja diszitésül a népművészet elemeit.
14. Muzeumban vagy természetes körülmények között ismerje fel a népművészet alkotásait, s maga is rajzoljon ilyeneket.

V. osztály

15. Kérje meg szüleit, időnként vigyék el a képtárba, muzeumba. Látogatás után jegyezze fel élményeit naplójába. /Milyen híres festő, szobrász műveit ismerte meg, milyen hatást tettek rá?/
16. Kérjen szüleitől történelmi, földrajzi fejtörő játékokat. Vonja be ezekben pajtásait is.
17. Kapcsolódjon be az énekar, zenekar, színjátszókör munkájába. Vállaljon szívesen kevésbé mutatós szerepeket is.

c/d A szocialista gazdasági, társadalmi, politikai rend magasabbrendűségének és perspektíváinak megértetését és elfogadását szolgáló tevékenységi formák

18. Vegye számba, milyen új gazdasági és kulturális létesítményekkel gazdagodott faluja, kerülete. /Új üzemek, óvoda, napközi otthon, bölcsőde, filmszínház, új iskola, művelődési ház, kulturklub, villanyvilágítás, rádió, televízió, faluszínház, könyvtár./
19. Érdeklődjék üzemlátogatás esetén az új gépeken kívül arról is, kik az üzem legjobb munkásai, milyen téren s milyen mértékben emelkedik ki teljesítményük a többieké fölé.
20. Figyelje meg az építő- és bányagépek /stb./ aratógépek, vetőgépek /stb./ munkáját. Érdeklődjék meg, hogy hány ember munkáját könnyítenék meg ezek, mennyi időt takarítanak meg a társadalomnak.
21. Kapcsolódjék be az ifjúsági Tsz-ek munkájába.

VI. osztály

14. Törekedjék megismerkedni Vörösmarty, Petőfi, Arany, Móra, Gárdonyi írásaival. Vezessen olvasási naplót, ebbe jegyezze be tömören az olvasottak lényegét, és azt, ami különösen megragadta olvasás közben. Igyekezzen tervszerűen bővíteni magyar irodalmi ismereteit.
15. Tekintsen meg történelmi tárgyú filmeket, és figyelje meg, hogyan tükröződnek a cselekményben a nép munkája, harca, élete, erőfeszítései.
16. Gyűjtsön részletes adatokat a város, a járás, a megye új létesítményeiről, a termelőszövetkezetek, az ipari termelés jelentősebb eredményeiről, a szociális ellátottság, az egészségügyi gondozás fejlesztéséről.
17. Igyekezzen maga is támogatni a fertőző betegségek elleni küzdelmet. /Egészségügyi rendszabályok betartása, tisztaság./ Vegyen részt a vöröskeresztes mozgalomban. Irjon faliújságon cikkeket a fentiekről.
18. Tegyen nyaranta és szünnapokon túrákat a környék érdekesebb és szép vidékeire, figyelje meg a tsz-ek és az üzemek életét, termelési módját és fontosabb termékeit. Figyelje meg a munkásszállók mai életét, és hasonlítsa össze olvasmányai alapján pl. a régi kubikosok, mezőgazdasági idénymunkások életével. Irjon erről faliújságcikket.
19. Vezessen naplót, és ebben írja le nyaralási és üdülési élményeit és tapasztalatait. Kik üdültek vele együtt? Irjon ennek alapján ősszel faliújságcikket.
20. Vegyen részt nyaranta 1-2 hétig valamely üzem vagy tsz munkájában erének megfelelő beosztásban és időtartamban.

19. Olvasson olyan ifjúsági könyveket, melyekből megismerheti a munkásosztály pártjának törekvéseit, harcait, a Komszomol és a KISZ életét.
20. Ismerje az államigazgatás és államhatalom felső szerveinek /országgyűlés, elnöki tanács, minisztertanács/ és vezetőinek nevét.
21. Kirándulásai során ismerje meg azokat a létesítményeket, melyek a 3 és 5 éves terv során létesültek.
22. Figyelje meg, hogy a fejlettebb technika hogyan teszi könnyebbé, kellemesebbé az ember életét hazánkban.
15. A történelemben tanultak alapján ismerje a tulajdonviszonyok alakulását, s annak kihatását a dolgozó osztályok életére.
16. A tanulmányai és olvasmányai alapján ismerje összefüggően a munkásosztály pártjának történetét.
17. Ismerje az államigazgatás és az államhatalom felső szerveinek funkcióját. Kísérje figyelemmel az ezzel kapcsolatos híreket.
18. Vállalja kisebb ügyek elintézését a tanácsban.
19. Társadalmi munkája során vegyen részt olyan munkákban, melyek az 5 éves terv során épülnek.
20. Ismerje azokat az exportcikkeket, amelyeket a magyar ipar szállít a világ különböző részeibe.
21. Keresse meg a térképen hazánk üdülőhelyeit, s tudja, hogy a szocialista társadalomban biztosítják az üdüléshez való jogot és lehetőséget.

c/e A Szovjetunió és a szocialista tábor országainak megismerését és megszeretését szolgáló tevékenységi formák

V. osztály

22. Érdeklődjék a szovjet nép gazdasági, technikai, tudományos sikerei iránt. Tudja, hogy a Szovjetunió tudományos sikerei /pl. az űrkutatásban/ a világ valamennyi népének haladását és fejlődését szolgálják.
23. Tanusítson tiszteletet a hazánkba látogató szovjet polgárok és az itt tartózkodó szovjet katonák iránt, akik a mi békénket védik az imperialista behatolási törekvésekkel szemben.

VI. osztály

21. Ápolja a szovjet hősök emlékművét, virágokkal díszítse évfordulókon.
22. Törekedjék levelező kapcsolatba kerülni a Szovjetunió, illetőleg a népi demokráciák tanulóival, igyekezzék megismerni a Szovjetunió és a népi demokráciák uttörőinek életét. Számoljon be a levelezés során a magyar uttörők és a magyar iskolások életéről.

c/f A világ dolgozói életének, az elnyomás és kizsákmányolás ellen vívott küzdelmének, a békéért folytatott harcának megismerését és támogatását szolgáló tevékenységi formák

24. Egészítse ki olvasmányai alapján a környező országok természeti szépségeiről, az ott lakó népek életéről szóló ismereteit /Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, Ausztria/.
25. Készüljön fel maga is a május 1-i ünnepekre. Készítsen májusfát, és vegyen részt a kapu, a ház díszítésében. Így készüljön a nemzetközi szolidaritás ünnepére. Gyűjtsön felvételeket a május 1-i ünnepekről, és küldje meg azokat külföldi levelező partnerének. Számoljon be neki erről.
23. Tanusítson barátságot az egész világ haladó ifjúsága iránt. Aktívan járuljon hozzá a barátsági és szolidaritási akciók sikeréhez. /Ifjúsági találkozók, levelezések, közös táborozások előkészítése./
24. Gyűjtsön a sajtóból közleményeket, híreket az elnyomás ellen küzdő afrikai, ázsiai és amerikai népek harcairól. Figyelje meg, hogyan segíti hazánk a felszabadult népek békés építőmunkáját. /Egyiptom stb./

VII. osztály

23. Levelezzen oroszul szovjet és más baráti országok pajtásaival.
24. Olvasson olyan könyveket, melyekből megismerheti a baráti országok pajtásainak és dolgozóinak életét.
25. Földrajzi tanulmányaival párhuzamosan gyűjtsön képeket a baráti országok városairól, tájairól.
26. Látogasson olyan ismeretterjesztő filmelőadásokat, melyekből megismerheti a baráti országok dolgozóinak és pajtásainak életét.
27. Ismerje azokat az árucikkeket, nyersanyagokat, melyeket a Szovjetunió szállít a baráti országokba.
28. Kísérje figyelemmel a baráti országok technikai, kulturális fejlődését, eredményeit.
29. Gyűjtsön bélyegeket, s ezen belül igyekezzen minél több baráti országból származó bélyeget szerezni.
30. Folyóiratokban, rádióban, televízióban, filmelőadásokban kísérje figyelemmel a világ dolgozóinak életét.
31. A nemzetközi békenap alkalmával gyűjtsön képeket egy ilyen jellegű kiállítás számára.

VIII. osztály

22. Külföldi levelezésében igyekezzen tudatosan tájékozódni a baráti országok ifjúságának életéről.
23. Földrajzi tanulmányaival párhuzamosan igyekezzen megismerni olyan létesítményeket, amelyek a Szovjetunió segítségével épültek.
24. Gyűjtsön adatokat lakóhelyének környékén a szovjet csapatok harcairól, azok emlékeiről.
25. Legyen szervezője olyan kiállításoknak, melyek a baráti országok életét mutatják be.
26. Ismerje meg lakóhelyén vagy kirándulásai során azokat a gyárakat és üzemeket, melyek baráti országoknak készítenek exportcikkeket.
27. Ismerjen olyan árucikkeket, melyeket a KGST keretében exportálunk vagy importálunk.
28. Olvasson irodalmi munkákat a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról, Lenin ifjúkoráról, a Komszomol és a KISZ harcairól.
29. Iskolában és iskolán kívül szerzett ismeretei alapján vonjon párhuzamot a szocialista és a tőkés országokban élő dolgozók életéről.
30. Szervezzon kiállítást a kisebbek anyaggyűjtő munkájának segítségével a világ dolgozóinak a békéért folytatott harcáról.

c/g A nacionalizmus, a sovinizmus, a kozmopolitizmus, a faji gyűlölet elvetésére mozgató tevékenységi formák

26. Segítsen a környezetében lakó nemzetiségi gyermekeknek a helyes magyar beszéd elsajátításában. Ne nevesse ki őket nyelvhibáik miatt. Tisztelje azok anyanyelvét.	25. Építsen ki jó baráti kapcsolatokat a különböző nemzetiségű gyermekekkel. Igyekezzen elsajátítani azok nyelvét és ezen a nyelven levelezni velük. 26. Ismerkedjen meg környezetében élő nemzetiségek szép hagyományaival, népszokásaival, dalaival és népi táncjaival. Így tanulja meg becsülni azok kulturáját.

c/h A haza és a nemzetközi politikai élet eseményei iránti érdeklődés felkeltésére és a velük kapcsolatos állásfoglalásra mozgató tevékenységi formák

27. Magyarozza meg a kisebbeknek a hazafias jelképek és jelvények jelentőségét. /Népköztársaságunk cimere, lobogó. / 28. Igyekezzen megismerni a különböző fegyvernemek egyénruháját és jelzéseit. Tanúsítson tiszteletet és hálát a néphadsereg tagjai iránt. 29. Vegyen részt szellemi akadályversenyeken. 30. Tartsa tisztán és rendben uttorónyakkendőjét.	27. Ismerje meg személyes tapasztalatok alapján községe, vidéke népének életét és munkáját, részvételüket a közügyek intézésében. Ismerkedjék meg a helyi termelésben és közéletben ki-váló dolgozókkal. 28. Ismerkedjék a sajtóból hazánk legfontosabb bel- és külpolitikai eseményeivel. Erről beszélgessen el társaival is. 29. Viselkedjék illendően a Himnusz hallgatása közben, tudja hogyan kell tiszteletet nyilvánítani a nemzeti szimbólumok előtt.

VII. osztály

32. A történelemben tanultak kiegészítésül olvasson olyan könyveket, melyekből megismerheti a munkásosztály kialakulásának körülményeit /pl. francia forradalom/.
33. Gyűjtsön képeket a földrajzban tanultakkal párhuzamosan a gyarmati népek életéről.
34. Készítsen falijutságot május 1. és november 7 előtt, a nemzetközi munkásosztály életéről.
35. Ismerje meg az elnyomottak nemzetközi összefogásának történeti dokumentumait.
36. Földrajzi tanulmányaival párhuzamosan olvasson szépirodalmi munkákat, s más úton is szerezzon ismereteket a négek és más elnyomott fajok történetéről.
37. Történelmi tanulmányai alapján ismerje a hazánkban lakó idegen nemzetiségűek területi elhelyezkedését. Ismerje azok telepítésének történetét.
39. Nézegessen folyóiratokat, s igyekezzék tájékozódni azokban. A számára érthetetlen eseményekről kérjen felvilágosítást szüleitől, nevelőitől.
40. Figyelje a rádió és televízió azon műsorszámait, melyekből a hazai és nemzetközi élet eseményeit megismerheti.
41. Nagyobb hazai vagy nemzetközi esemény alkalmával készítsen e témakörből falijutságot.

VIII. osztály

31. Kísérje figyelemmel a rádió, a televízió és a folyóiratok segítségével a munkásosztály harcait, sztrájkmozgalmait.
32. Önállóan készítsenek műsort május 1. előtt, ahol igyekezzék a nemzetközi munkásosztály életét, körülményeit harcait bemutatni.
33. Gyűjtsön adatokat a nemzetközi munkásosztály szolidaritásáról a Tanácsköztársaság, a Horthy-rendszer idején.
34. Tisztelje azokat az idegen nemzeti-ségű hősöket, akik velünk egy sorban küzdöttek a magyar szabadságharcban.
35. Ápolja a szovjet hősi halottak emlékműveit, akik a mi szabadságunkért feláldozták életüket.
36. Ismerje, hogy hazánk milyen iparcikkeket exportál, s miben szorul behozatalra.
36. Olvasson napilapokat, kísérje figyelemmel a nemzetközi és hazai politikai élet jelentősebb eseményeit.
37. Rendszeresen figyelje a televízió és a rádió azon műsorszámait, melyekből megismerheti a hazai és nemzetközi politikai élet nagyobb eseményeit. Így szerzett ismereteit használja fel történelmi tanulmányaival során.
38. Szervezzon osztálykiállítást egy-egy jelentősebb hazai vagy nemzetközi politikai esemény újságcikk-, s képanyagából, illetve vegyen részt ilyeneken.

d/ A tanuláshoz, a munkához és a szocialista tulajdonhoz való helyes viszony kialakulását szolgáló tevékenységi formák

d/a A tanuláshoz való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák

V. osztály

1. Tervszerűen ossza be a szóbeli és írásbeli leckék végzését. A nehezebb munkákat végezze el először, illetőleg váltogassa ezeket könnyebb feladatok elvégzésével. Kérje ki ehhez tanárai és szülei véleményét. Szokja meg, hogy a tanultak értelmét tömören, saját szavával megfogalmazza és elmondja. Rendszeresen ismétlje át a megtanult ismereteket, s az új ismereteket vesse össze az előtte tanultakkal. /Pl. népmese és a műköltészetben tanult mesék közös elemei, a tanult elemi nyelvtani szabályok, pl. ragok, jelek szerepe a mondatban; domborzat, éghajlat viszonyának hatása a vízrajzra, európai és hazai viszonylatokban./
2. Érdeklődjék az idegen nyelvek tanulásának különleges módszereiről.
3. Tanulási nehézségei esetén bizalommal forduljon az osztályközösségnek az illető tantárgyban fejlettebb tagjaihoz vagy szaktanáraihoz.
4. Figyelje meg a gyakorlati életben, gyakorlati foglalkozások során, hogy hol, miben értékesítheti a tanult számtani, természetrajzi és egyéb ismereteit /pl. felületszámítás, köbtartalom-számítás, mértékegységek használata, törtek szerepe, természetrajzi ismeretek szerepe az iskola-gazdaságban előforduló feladatok megoldásában: öntözés, trágyázás, oxigénigény, talajlazítás stb./.
5. Igyekezzen az iskolában szerzett elméleti és gyakorlati ismereteit odahaza és a közvetlen környezetében is értékesíteni.
6. Vegyen részt szellemi akadályversenyeken, készüljön fel ezekre rendszeres alvánással.
7. Kapcsolódjon be valamely szakkör munkájába, s ott végezzen szorgalmas tevékenységet.

VI. osztály

1. Készítsen külön jegyzéket a nehéz szavakról. Készítsen a tanulás során rövid vázlatokat, és ezeket használja fel az ismétléskor. Törekedjék jó tanulási módszereit átadni pajtásainak és a kisebbeknek.
2. Számonkéréskor figyelje a felelő válaszait, legyen kész azokat kiegészíteni, az új anyag tárgyalásakor legyen aktív, és a tárgyra vonatkozó ismereteit, véleményét őszintén és bizalommal mondja el, ha jelentkezése alapján felszólítják.
3. Igyekezzen a tanulás iránt közömbös pajtásait is meggyőzni a tanulás fontosságáról.
4. Törekedjék a gyakorlati foglalkozásokon szerzett ismereteit odahaza és a család érdekében hasznosítani /apró háztartási eszközök készítése, javítása/.
5. Figyelje meg a munkában és a munka eredményeiben rejlő szépségeket, legyen képes szóban és írásban megfigyeléseiről érzékletesen beszámolni. Figyelje a társai és a felnőttek jó munkamódszereit, és igyekezzen azokat hasznosítani saját munkájában. Saját jó munkamódszereit szívesen adja át társainak.
6. Iskolai tanulmányait egészítse ki történelmi regények, regényes leírások, ifjúsági lapok és folyóiratok olvasásával.
7. Készítsen olvasmányairól feljegyzéseket, és értékesítse azokat a magyar-, történelem-, biológia- és egyéb órákon.
8. A rajmunkában öntevékenyen hasznosítsa a gyakorlati foglalkozásokon, valamint olvasmányai kapcsán szerzett praktikus ismereteket.

VII. osztály

1. Önállóan készítse el napirendjét, munkáját tudja ésszerűen beosztani.
2. A tanulásban legyen önálló. Írásbeli házi feladatát és a tankönyvek szövegét segítség nélkül dolgozza fel.
3. Ügyeljen írásbeli és szóbeli kifejezései kulturáltságára, s ez mutatkozzon meg írásbeli munkáinak esztétikájában is.
4. A házi feladatok elvégzését szervesen illessze be napirendjébe. A helyes időbeosztásnak megfelelően először a lényegesebb, nehezebb feladatokat végezze el.
5. Olvassa az iskolában ajánlott könyveket, a számára a legkedvesebbeket igyekezzék megszerezni a saját könyvtára számára.
6. Fizessen elő egyénileg vagy közösen pajtásaival egy ifjúsági lapra.
7. Rendszeresen olvassa a Pajtást, forgassa a napilapokat és érdeklődésének megfelelő más folyóiratokat.
8. Legyen tagja egy iskolai vagy iskolán kívüli ifjúsági könyvtárnak.
9. Hallgassa, illetve nézze a rádió és a televízió ifjúsági műsorait.
10. Vegyen részt ismeretterjesztő filmelőadásokon.
11. Kirándulásokon tervszerűen végezzen megfigyeléseket. Érdeklődésének és a kirándulás jellegének megfelelően bővítse ismereteit.
12. Vegyen részt az iskolai kiállítások anyaggyűjtésében.

VIII. osztály

1. Saját maga által kialakított napirend szerint végezze munkáját. A napirenden a körülményeknek megfelelően tudjon változtatni.
2. Önállóan végzeit munkáját tudja értékelni, ellenőrizni.
3. Írásbeli feladatainál ne elégedjen meg látszateredményekkel, hanem alapos körültekintő munkát végezzen.
4. Szükség esetén folyamatosan nyújtson segítséget arra rászoruló osztálytársainak.
5. Korának és érdeklődésének megfelelően olvasson és vásároljon rendszeresen könyveket.
6. Olvasson népszerű tudományos szakfolyóiratokat. Folyóiratokból szerzett ismereteit tudatosan használja fel tanulmányai során.
7. Kísérje figyelemmel a rádió és a televízió műsorát. Érdeklődésének megfelelően rendszeresen hallgassa az őt érdeklő műsorokat.
8. Tegyen különbséget az ismeretterjesztő és játékfilmek között szerzett ismeretek között. Tudja, hogy a játékfilmek között is bővítheti ismereteit.
9. Rendszeresen látogassa a muzeumokat, és vegye észre az összefüggéseket az iskolai és iskolán kívüli ismeretszerzés között.
10. Szervezzon öntevékenyen iskolai kiállításokat. A munkába vonja be az alsóbb osztályosokat is.
11. Hallgasson népszerű tudományos előadásokat. Tudja azokat jegyzetelni.

V. osztály

8. Kirándulás, muzeumlátogatás során készítsen jegyzetfüzetében emlékeztető feljegyzéseket, odahaza részletesebben jegyezze be ezeket naplójába. Kirándulás alkalmával állapítsa meg becslés alapján az előtte álló távolságot, hegyek, dombok magasságát, az időt, amely alatt az utat megteszi. Utána órával, térképpel ellenőrizze becslése eredményét.
9. Legyen tagja valamelyik ifjúsági könyvtárnak, és igyekezzen másokat is megnyerni a rendszeres könyvolvasás számára. Olvasson képességeinek és hajlamainak megfelelő területen a Tábortűz, Ezermester, Pajtásujság, Fűles, Technikai rovatából olyan cikkeket, amelyek otthon és az iskolában elkészíthető használati tárgyak, apró technikai eszközök készítéséhez adnak utmutatást.
10. Készítsen szülei segítségével tervet szabad idejének tervszerű felhasználására, ismereteinek kiegészítésére. Vegyen részt ésszerű szórakozásokban /közös játék, testedzés, egészségügyi séta, egy hasznos sportág, utazás stb./.
11. Vegyen részt ügyességi készségek elsajátításában /morzézás, rejtőzés, nyomolvasó mozgalom/

d/b A család és az iskolai közösség szolgálatában végzett munkák

12. Segítsen szüleinek a bevásárlásban, takarításban, az állatok etetésében, az ólak tisztántartásában, kerti munkálatokban /öntözés, gyomirtás, fahordás s egyéb, korához mért házi munkák ellátásában/.
13. Tudjon bánni a villany- és a gáztűzhellyel, tudja, hogyan kell begyújtani a kályhába. Készítsen el egyszerű ételeket /tojásfőzés, rántotta, tejeskávé, vajaskenyér stb./, önállóan és öntevékenyen maga és a kisebbek számára.

VI. osztály

9. Vágjon ki a napilapokból olyan cikkeket, amelyek az iskolában tanult ismeretek gyakorlati alkalmazására adnak példát. Gyűjtse össze, rendezze és használja fel az iskolában is feleléskor.
10. Készítsen pontos heti munkatervet. Ügyeljen arra, hogy ebben kellő súllyal szerepeljen az önképzésre szánt idő. Beszélje meg munkatervét osztályfőnökével.
11. Vegyen részt az iskolai könyvtár rendbentartásában, a könyvtári könyvek bekötésében.

VII. osztály

13. Tanulmányaihoz gyűjtsön kiegészítő anyagot s azt használja fel tanulás közben.
14. Érdeklődésének megfelelően vegyen részt szakköri munkában, s ott önállóan, aktívan bővítse ismereteit.
15. Vegyen részt szellemi olimpiáson.
16. Az iskolai szertárak gyarapításában, fejlesztésében gyűjtőmunkával vegyen részt.

17. Legyen képes önmagát kiszolgálni. Ruházatát rendbentartani /lekeféltés, elrakás, cipőtisztítás, gombvarrás, kisebb fehérneműmosás, vasalás stb./.
18. Önállóan legyen képes reggelijét, tízóraitját elkészíteni.
19. Tanszereit, kisebb közszükségleti cikkeit segítség nélkül vásárolja meg.
20. Ismerje és tudja alkalmazni a különböző folttisztító szereket.

VIII. osztály

12. Érdeklődésének megfelelően rendszeresen és következetesen foglalkozzon kedvenc tantárgyával.
  13. Gyűjtsön adatokat, hogy választott jövődöbéli foglalkozásában milyen ismeretekkel kell rendelkeznie, és milyen feltételek mellett dolgozhat.
14. Legyen képes önmagát hosszabb időn keresztül irányítás nélkül kiszolgálni.
  15. Ismerje az egyszerűbb ételek elkészítésének módját, s ha mód adódik arra, főzzön önállóan.
  16. Utazzon önállóan. Ismerje az utazást és az azt megelőző tennivalókat. Ismerje a menetrendet.
  17. Saját szükségleteire fordítható összeget, saját maga használja fel. Tudjon nagyobb összeggel is bánni. Ismerje a bevétel és kiadás nyilvántartásának egyszerűbb formáit.

V. osztály

14. Tartsa rendben ruháit. Szokja meg, hogy odahaza leveti iskolai ruháját, azt úgy helyezi el, hogy ne gyűrődjön. Kefélje ki, és végezzen el rajta apró javításokat. Varrja fel leszakadt gombjait. Figyelmeztesse szüleit, ha komolyabb javítani- vagy tisztítani-való van a ruháján.
15. Önállóan gondoskodjék személyes higiéniájáról /önállóan fürödni mindennap reggel-este derékig mosakodni, szappant helyesen használni, arcát, fülét, nyakát megmosni./ Szokja meg a fogmosást, esti lábmosást, a légzést fejlesztő torna-gyakorlatokat.
16. Számoljon be végzett munkájáról időnként az órsben, illetve a rajban.
17. Segítsen felszólítás nélkül tanárainak /ajtónyitás, kabátfeladás, szükséges tanszerek rendelkezésre bocsátása stb./.

VI. osztály

13. Készítsen a maga és a család számára apró hasznos dolgokat /virágtartók, kézimunkák/. Törekedjék állandó jellegű megbízatást vállalni a családi munkákból. Vegyen részt a szobanövények ápolásában. Legyen egy-két cserép virág odahaza, amellyel ő törődik, értsen ezek helyes ápolásához.
14. Vezesse rá a kisebbeket is a rendszeres tisztálkodás játék utáni és evés előtti kézmosás, fogmosás, hajápolás és az egészségügyi torna fontosságára.
15. Vegyen részt iskolai takarításban, berendezési tárgyak karbantartásában, egyéb, az iskola számára hasznos munkálatokban, társai megsegítésében. Legyen képes tanuló társairól munkájuk alapján véleményt mondani, a hibákat építően bírálni.
16. Vegyen részt a munka értékelésében, az órsben, illetőleg a rajban.

d/c Társadalmilag hasznos munkákban való részvétel

18. Vegyen részt korához mérten örsi vagy rajkeretben társadalmilag hasznos munkában is. /Kártékony rovarok elleni küzdelem, gyomirtás, hulladék-anyaggyűjtés, hasznos növények és ásványok gyűjtése./
17. Segítsen otthoni munkákkal túlterhelt társainak. Rendszeresen nyújtson segítséget a tanulásban a környezetben lévő egy-két alsótagozatos tanulónak.
18. Vegyen részt a társadalmilag hasznos munka terén szervezett versenyben.

VII. osztály

21. Rendszeresen, önként és szívesen vegyen részt a családban adódó munkákban.
22. Ismerje feladatait és azokat saját maga által kialakított napirendjén belül öntevékenyen végezze el.
23. Tudja, hogy milyen és mennyi nyersanyag kell bizonyos ételek elkészítéséhez, s legyen képes azokat bevásárolni.
24. Ismerje és tudja használni a háztartási gépeket. /Porszívó, keféológép, mosógép stb./
25. Vállalja a fűtést és tüzelőhordást. Ismerje a fűtéssel kapcsolatos tudnivalókat. Tartsa tisztán a kályhát.
26. Vegyen részt az iskolai szertárak rendbentartásában, gyűjtő vagy műhelymunkával gyarapítsa azt.
27. Vegyen részt az iskola tisztántartásában, csinosításában, díszítésében.
28. Védje az iskola berendezését, becsülje és tisztelje az iskola fizikai dolgozóit, segítse őket munkájuk végzésében.
29. Az iskola, osztály díszítésében tartsa szem előtt az esztétikai szempontokat, erre hívja fel a kisebbek figyelmét is.
30. Vegyen részt az iskolai műhely, kert, melegház felszerelésében, berendezésében.
31. Az iskolaudvaron és a napköziben készítsen játékokat a kisebb tanulók számára.
32. Vegyen részt az iskola által szervezett tömegmegmozdulásokon, papír, fém, kalász stb. gyűjtésében.
33. Ültessen facsemetéket, virágokat a községben, vegyen részt a parkok, kertek védelmében.

VIII. osztály

18. A gyakorlati foglalkozásokon szerzett ismereteit használja fel a családban végzendő munkáknál. /Vilányszerelés, kisebb javítások stb./
19. Napi feladatain túl örömmel vállaljon olyan munkákat, melyek a család többi tagjainak feladata, vagy a megszkott munkákon túl jelentkeznek.
20. Egészségügyi ismereteinek felhasználásával vegyen részt a családban adódó betegápolásban.
21. Tudjon kimosni egyszerűbb holmikat a család számára, ismerje a mosószereket.
22. A szertárak és műhelyek tisztántartását, kísérletek és műhelymunkák előkészítését önállóan, tanári felügyelet nélkül végezze el.
23. Vegyen részt, ellenőrizze és szervezze az iskolaépület tisztántartását célzó munkákban.
24. Felügyelet mellett vegyen részt az iskolaépület javítási munkáiban.
25. Védje az iskola berendezését, vegyen részt ennek érdekében szervezett ellenőrzési munkákban.
26. Készítsen egyszerűbb taneszközöket az alacsonyabb osztályba járó tanulók számára.
27. Legyen szervezője és aktívan vegyen részt közhasznú társadalmi munkákban /fásítás, parkosítás, betegápolás, timur mozgalom stb./
28. Társadalmi munkája során figyelje meg azokat a munkalehetőségeket, melyek választott pályája szempontjából számbajöhetnek.

V. osztály

19. Érdeklődjék az iránt, mi minden készül az általa gyűjtött hulladékanyagokból. Készítsen annak alapján plakátot társaival, és így is segítse az ipar fejlődését.
20. Tudjon feladni postán levelet, kisebb pénzküldeményeket, csomagot, táviratot. Tudja használni a telefonkönyvet.

d/d A termelőmunkában való részvétel

21. A gyakorlati foglalkozásokon tanultakat hasznosítsa odahaza is. Készítsen apró, szükséges és hiányzó használati tárgyakat. Lepje meg ezzel szüleit családi ünnepeken. Készítsen apró játékokat karácsonyi vásár céljaira vagy szülei, testvérei megajándékozására családi ünnepek alkalmával. Kérje ki ehhez a gyakorlati foglalkozást vezető tanár véleményét.
22. Segítsen szüleinek a kerti, mezőgazdasági munkákban. Vegyen részt fák, növények öntözésében, fák tányérozásában, talajlazításban, gyomlításban.

d/e A szocialista tulajdon megbecsülése és védelme

23. Védje a parkokat, fákat, növényeket, virágokat.
24. Gyűjtsön a népgazdaság számára fontos anyagokat, hulladékanyagokat, növényi magvakat.
25. Tartsa rendben az iskolában padját, ügyeljen annak tisztaságára.
26. Figyeljen fel a szokatlan jelenségekre, talált tárgyakra, egyes emberek gyanús, meg nem engedett viselkedésére, és figyelmeztesse erre a közelben levő felnőtteket, szüleit vagy a rendőrséget.
27. Kapcsolódjon be a takarékbélyeggyűjtő mozgalomba.

VI. osztály

19. Tudja a tűzoltók, mentők telefonszámát, és szerencsétlenség esetén legyen képes értesíteni azokat. Legyen jártas az iskolai tűzoltószerek használatában.

20. A gyakorlati foglalkozáson tanultakat ismertesse meg kisebb testvéreivel is, és velük együtt igyekezzen azokat hasznosítani odahaza. Készítsen apró játékokat az óvodák, ill. saját uttorócsapata, a raj számára is. Adjon ötletet társainak is, miből mit lehet készíteni.
21. Vállaljon állandó, önálló feladatot a ház körüli növények és az apró háziállatok ápolásában.
22. Szervezze társait is a növényi kártevők elleni küzdelemre.

23. Vegyen részt parkok, kertek, terek fásításában, ápolásában.
24. Figyelmeztesse társait, ha azok rongálják egymás ruházatát, tanszereit, az iskola felszerelési tárgyait.
25. Figyelmeztesse társait a néptulajdont, parkokat, házakat, állatokat veszélyeztető helytelen játékok esetén.

VII. osztály

34. Vegyen részt a termés védelmében szervezett sürgős munkák végzésében, tűzjelző szolgálatban, kézi tűzoltóberendezések kezelésében.

35. Vegyen részt az üttörőcsapaton belül működő Falusi Ifjúsági Szövetkezet munkájában.

36. A nyári szünetben vállaljon munkát a termelőszövetkezetben.

37. Ne engedje, hogy mások csufítsák, rongálják a közösség vagyonát.

38. Vegyen részt a szocialista tulajdont, a közösség érdekeit védő létesítmények szervezett őrzésében, megóvásában.

39. Vigyázzon az iskola berendezésére, szertárakra, műhelyekre. Jelentse, ha azokat mások tudatosan rongálják.

40. A saját munkájával szerzett pénzt tegye takarékbba.

VIII. osztály

29. Hallgasson olyan előadásokat, olvasson olyan cikkeket, amelyek az ifjúság társadalmi munkájának jelentőségéről, népgazdasági hasznáról szólnak.

30. A nyári szünetben vállaljon egy-két hetes munkát a termelőszövetkezetben.

31. Legyen szervezője a Falusi Ifjúsági Szövetkezetnek. Vállaljon ott megbízásokat.

32. Termelőmunkája során figyelje meg, hogy milyen munkához van kedve és ereje. Pályaválasztásánál ezt vegye figyelembe.

33. Vigyázzon a használati cikkekre, tárgyakra. Tudja, hogy minden használati cikkben, dologban sok munka van.

34. Tudjon takarékoskodni saját és mások értékeivel.

35. Vegyen részt olyan munkákban, mely során társadalmi tulajdont javítanak vagy védenek meg a rongálástól vagy természetes rongálódástól.

d/f A hivatásra való felkészítést szolgáló követelmények

/szakképzettség fejlesztése, társadalmi igény számbavétele/

V. osztály

28. Üzemlátogatás. Tsz-ben tett látogatások során figyelje meg, milyen fontos munkakörökben dolgoznak a munkások. Érdeklődjön az iránt, milyen munkakörökben van hiány.

VI. osztály

26. Figyelje a napilapok hirdetési rovatát, készítsen kimutatást arról, hol, milyen típusú munkára keresik a legtöbb munkást. Írjon erről faliújságcikket.
27. Kérje ki a gyakorlati foglalkozásokat vezető tanár véleményét, milyen természetű munkára tartja őt a legügyesebbnek.

VII. osztály

41. Legyen kialakult érdeklődési köre. Ezen belül rendszeresen bővítse ismereteit.
42. Tájékozódjék elsősorban családtagjainál, ismerősöknél arról, hogy milyen munkaterületen dolgoznak, s ezek eléréséhez milyen ismeretek elsajátítására van szükség.
43. Látogasson el mezőgazdasági és ipari üzemekbe, beszélgessen el kiváló dolgozókkal, az általuk végzett munka céljáról, szépségéről. Élményeikről számoljon be pajtásainak.
44. Olvasson olyan szépirodalmi munkákat, melyekből megismerheti a munka szépségeit, nehézségeit.
45. Gyűjtsön adatokat az emberi és gépi erővel végzett munkákra vonatkozóan, hasonlítsa össze a kétféle munka eredményeit az elvégzéshez szükséges idő szempontjából.

VIII. osztály

36. Üzemlátogatásai során figyelje meg az egyes munkafolyamatokat. Beszélgessen a dolgozókkal munkájukról, munkakörülményeikről.
37. Tudja meg, hogy milyen ismereteket, milyen iskolákban kell elsajátítani választott pályája eredményes betöltéséhez.
38. Érdeklődjék a mezőgazdasági, növénytermesztési kísérletek iránt, irányítással maga is végezzen ilyeneket.
39. Ismerjen olyan kimagasló teljesítményt nyújtó személyiségeket, kik munkájukat hivatásnak tekintették, és egész életüket e célnak szentelték.
40. Látogasson el a középiskolába, s ott beszélgessen el középiskolás tanulókkal.

e/ A szocialista közösséghez való helyes viszony kialakítását szolgáló
tevékenységi formák

e/a A családi közösséghez való helyes viszony kialakulását
előmozdító tevékenységi formák

V. osztály

1. Mutassa ki forró szeretét szülei iránt. Igyekezzen ezt tetteivel, segítőkészséggel, apró szolgálatokkal, engedelmes magatartással stb. kifejezésre juttatni. Figyelje meg nagy költőink /Arany, Petőfi, József Attila/ hogyan szerették szüleiket, és hogyan buzdították testvéreiket is a szülői szeretetre. Törekedjék ezek példáját követni.
Családi ünnepeken /névnap, születésnap, Anyák napja stb./ lepje meg szüleit apró ajándékokkal.
2. Segítsen iskolai feladataik megoldásában kisebb testvéreinek. Tudatosítsa bennük, hogy szüleik törődését, fáradozásait apró szolgálatokkal /önkiszolgálás, előzékeny segítség/ kell viszonyozniuk.
3. Törekedjék testvéreinek örömet szerezni saját maga készítette apró játékokkal, megtakarított pénzből vásárolt apró ajándékokkal.

VI. osztály

1. Mutassa ki szeretetét szülei iránt. /Szerénységgel, hálával, szófoga-dással, figyelmességgel, tapintattal, tiszteletteljes magatartással/. Családi ünnepekre szervezze meg testvéreivel együtt szülei megajándékozását.
Adjon ötleteket a kisebbeknek, mivel szerezhetnek örömet szüleiknek.
2. Foglalkozzon kisebb testvéreivel, igyekezzék szüleinek segíteni azok nevelésében. Vigye el őket sétálni, válaszoljon türelmesen kérdéseikre, figyelmeztesse őket az utcai közlekedés rendjének betartására.
3. Legyen képes kisebb áldozatokra, lemondásra is testvéreiért. Tudjon lemondani pillanatnyi örömeiről és kívánságairól testvérei érdekében.

e/b Az osztály- és az iskolaközösséghez való helyes viszony kialakulását
előmozdító tevékenységi formák

4. Igyekezzen minél jobban megismerni osztálytársait. Ismerje névszerint az iskola kiváló tanulóit és uttörőit.
5. Igyekezzen rávenni pajtásait rossz szokásaik elhagyására.
6. Ha gyenge tanuló, kérje jó tanuló pajtásai segítségét, ha jó tanuló, igyekezzen segíteni gyengébben tanuló társain. Segítse beteg pajtásait.
7. Bátran mondjon véleményét pajtásairól, de igyekezzen ebben igazságos, megértő és mértéktartó lenni. Ebben is alkalmazza a minden emberrel szemben kötelező tapintatot.
4. Szokja meg, hogy osztálytársainak problémáival is törődni kell, ahol tud, felvilágosítással, bírálattal nyújtson számukra segítséget.
5. Lépjen fel határozottan a rendbontók, a baráti együttműködést akadályozók ellen. Vesse meg azokat, akik becsúszva nyilatkoznak osztálytársakról és tanáraikról, és figyelmeztesse azokat, akik helytelen célokra szövetkeznek. Figyelmeztesse a kisebbeket is a helyes viselkedés és az iskolai rendtartás szabályainak betartására. Segítse szívesen az alsó tagozatos kisdobos pajtásokat. Vállaljon időnként felelősséget az alsóbb osztályok rendjének, fegyelmének biztosításáért folyosón és udvaron. Adjon számukra jó példát.

VII. osztály

1. Hallgasson szüleine, tanáira, legyen meggyőződve arról, hogy saját érdekében jó ez így. Kérje ki tanácsukat, véleményüket, kérje ki segítségüket.
2. Örömmel végezzen minden olyan munkát, melyek szülei életét megkönnyítik.
3. Legyen segítségére szüleinek a kisebb testvérek tanulásában, ellátásában. Ilyen jellegű gondoskodása folyamatos legyen.
4. Tanulása, szórakozása idején egyaránt vegye figyelembe a család többi tagjának érdekeit.

VIII. osztály

1. Minden problémájával bátran és nyíltan forduljon szüleihez. Beszélje meg velük élményeit.
2. Szülei iránti szeretetét a segítőkészségen és figyelmisségen túl jó tanulásával és példamutató magatartásával mutassa ki.
3. Kisérje figyelemmel kisebb testvéreinek életét, azok ellátásán és segítésén túl igyekezzék közös szórakozásokat, játékokat szervezni.
4. Igyekezzék részletesen megismerni a család tagjainak munkahelyét, munkakörülményeit.
5. Napirendjét, életrendjét igyekezzék úgy kialakítani, hogy ne zavarja a család többi tagjának nyugalomát, pihenését.
6. Olvasson hasonló koru gyermekek magatartásáról szóló újságcikkeket, riportokat. Olvasmányaiiban, filmekben és televízióban figyelje meg, keresse az igazi barátság példáit.
7. Lásson el rendszeres felügyeletet és szolgálatot, naposi teendőket, ruházati ügyeletet, színpadrendezést, közönségszervezést, szindarabokban, tánc- és énekegyüttesekben való szereplést. Aktívan kapcsolódjon be az uttörőközösség életébe is.
8. Szervezzen az alsóbb osztályosok bevonásával vasárnapi és szünidei kirándulásokat.

V. osztály

8. Törekedjék alkalmazkodni a tanárok követelményeihez. Pontosan és ellenkezés nélkül hajtsa végre a tanárok utasításait. Segitse a tanárok munkáját azzal, hogy ő maga jó példát mutat a többieknek, társai helytelen magatartását /hanyag tanulását, órán megmutatkozó figyelmetlenségét, tiszteletlen magatartását/ ítélje el, a közösség előtt is bátran nyilvánítsa erről véleményét. Üdvözölje tisztelettel saját tanárain kívül az iskola minden tanárát. Viselkedjék hálával és tisztelettel régi tanítói iránt.
9. Igyekezzen a rajközösség nevelésében kisebb közösségi feladatok vállalásával a tanárok és az osztályfőnök munkáját segíteni.

VI. osztály

6. Tudatosan harcoljon osztályában a sugár, a puszkázás, a hiányzások kiküszöbölése érdekében. Látogassa meg hiányzó társait, és közölje velük a tanultakat.
7. Segítsen tanárainak a szemléltető eszközök előkészítésében.
8. Szívesen vegyen részt a kollektív megmozdulásokon, kérjen feladatokat, és azokat pontosan lássa el. Kapcsolódjon be önként az órs, a raj által szervezett közösségi munkákba.

e/c A kulturált magatartás kialakulását elősegítő tevékenységi formák a társadalmi együttélés egyéb területein:

10. Üdvözölje helyesen a felnőtteket, és köszönjön nekik előre.
11. Készségesen és tisztelettel adjon választ, ha a felnőttek kérdést intéznek hozzá, ha valami után érdeklődnek.
Nyújtson segítséget az idősebbeknek, ha súlyos csomagot cipelnek. Kísérje át a vakokat az utkeresztveződésükön, vezesse át a jármű-megállóhoz.
9. Az idősebbek, felnőttek iránti tiszteletet igyekezzen az élet különböző területein konkrétan kifejezni. Utcán térjen ki a felnőttek elé, engedje előre az idősebbeket, a nőket, ha akar lépni valahová. Közlekedési eszközön adja át helyét.
10. Tudjon udvariasan bemutatkozni és bemutatni másokat is. Tudja, hogy a fiatalabbat kell bemutatni az idősebbnek, fiut a leánynak.
11. A kisebbeket is figyelmeztesse a felnőttek iránti kötelező tiszteletre. Intse meg azokat, akik csúfolják a felnőtteket.

VII. osztály

9. Vegyen részt osztálytársaival vasárnapi és szünidei kirándulásokon.
10. Barátait az év különböző alkalmainkor virággal és kisebb ajándékkal köszöntse.
11. Vegyen részt az osztály- vagy iskolaközösségen belül szervezett különféle versenyeken.
12. Látogassa meg beteg osztálytársait, ha számára nem jelent fertőzési veszélyt.
13. Vállaljon olyan megbízásokat, melyekkel megkönnyítheti tanárai munkáját.
14. Igyekezzen megismerni nevelőit. Figyelje meg azok munkáját.
15. Ismerje név szerint az iskola fizikai dolgozóit és azok munkakörét.
16. Legyen különlegesen udvarias és figyelmes öregekkel, betegekkel, vakokkal szemben.
17. Ismerje a 13-14 éves tanulókhöz méltó köszönés és megszólítás helyes formáit.
18. Ülőhelyét a villamoson, vonaton, autóbuszon adja át az idősebbeknek. Figyelmeztesse erre társait.
19. Segítsen önként a felnőtteknek, utasításokat készségesen hajtsa végre.
20. Beszélgetés közben legyen fegyelmezett, tartsa tiszteletben a felnőttek véleményét.
21. Olvasmányai során kísérvje figyelemmel azokat a részeket, ahol a kulturált magatartás elsajátítása válik lehetővé.
22. Vegyen részt összejöveteleken, barátaival, osztálytársaival.

VIII. osztály

9. Igyekezzen megismerni osztálytársai életkörülményeit.
10. Szervezőként vegyen részt az iskolaközösség különböző megmozdulásaiban. /Ünnepségek, felvonulások stb./ Vegyen részt a KISZ-szervezetekkel rendezett találkozókön.
11. Önként vállalja az iskola alsóbb osztályaiba járó tanulók vezetését, felügyeletét.
12. Szervezzen vagy aktívan vegyen részt a raj és a csoport által rendezett különféle versenyeken.
13. Figyelmeztesse azokat a társait, akik hanyagságukkal, rendetlenségükkel nehezítik tanáraik munkáját.
14. Vállaljon olyan folyamatos megbízásokat, melyek megkönnyítik nevelői munkáját.
15. Folyamatosan és rendszeresen vegyen részt olyan munkákban, melyekkel megkönnyítheti az iskola fizikai dolgozóinak munkáját.
16. Beszélgetés közben legyen fegyelmezett, tartsa tiszteletben a felnőttek véleményét - de problémáit bátran kérdezze meg.
17. Ismerje és tudja alkalmazni az illemszabályok alapelemeit. Tudja, hogy az általános szabályokból mi az, ami korosztályában a leginkább elvárható.
18. Szervezzen olyan baráti összejöveteleket, ahol alkalom adódik a kulturált együttlét szabályait alkalmazni. /Teadélutánok stb./
19. Kérje ki az idősebbek véleményét. A kapott tanácsot vegye fontolóra.

f/ Az esztétikai fejlődést szolgáló tevékenységi formák

f/a A természet szépségének észlelését, tudatos élvezését és megővését előmozdító tevékenységi formák

V. osztály

1. Kirándulásokon ismerkedjék meg hazánk különböző vidékeivel, figyelje meg azok sajátos szépségét, hasonlítsa össze az egyes tájegységek sajátos arculatát.
2. Indokolja meg, miért látta szépnek a tájat, amelyben gyönyörködött.
3. Számoljon be arról, milyen szemmel látta Petőfi Sándor az alföldi tájat.
4. Bővítsé és rendszerezze képeslap- és ujságkivágás-gyűjteményét.
5. Az állat- és növénykertben tett látogatás, utleírások fényképei stb. alapján figyelje meg a házi- és vadállatok, az egzotikus növények szépségét.
6. Kirándulásokon tartsa meg a szabad természetben való kulturált viselkedés elemi szabályait.
7. Vegyen részt a növény- és állatvédelem munkájában.

VI. osztály

1. Figyelje meg a természet vad elemi erőinek /vihár, villámlás, a vizesések/ fenségét, az időjárással kapcsolatos természeti szépségeket.
2. Készítsen tervet: országjáró turán mely vidékeket szeretne közvetlenül megismerni.
3. Számoljon be arról, milyen érzéseket keltett benne a szemlélt táj.
4. Számoljon be arról, hogy az általa ismert művekben /elsősorban a Tolnában/ hogyan kap költői ábrázolást a magyar táj.
5. Bővítsé, rendszerezze képeslap-, ujságkivágás-, reprodukció-gyűjteményét.
6. Viselkedjék kulturáltan, mozogjon felszabadultan, örömmel a szabad természetben, de tudja fékezni és fegyelmezni is magát, s ha kell, figyelmeztesse magáról megfélemtett társát is.
7. Ismerkedjék meg a közelben levő védett terület, arborátum, növénykert sajátos szépségeivel.

f/b A tárgyi környezet szépségének észlelését, értékelését, megtéremtését és megővését előmozdító tevékenységi formák

1. Figyelje meg az izléseesen elrendezett kirakat szépségét, a plakátok esztétikumát.
2. Értékelje és óvja az uttörőszoba /uttörőház/ rendjét és szépségét.
3. Vegyen részt a napközi otthon, a műhelyferem és az udvar rendbentartásában.
4. Törekedjék otthona csinosítására.
1. Figyelje meg a közlekedési eszközök, a korszerűsített közvilágítás esztétikumát.
2. Nézegesse a köztereken álló szobrokat.
3. Figyelje meg lakóhelye műemlékeinek történelmi hangulatot árasztó szépségét.
4. Igyekezzen eltüntetni környezetéből a szépséget zavaró tényezőket.

VII. osztály

1. Vegyen részt a természetjáró mozgalomban. Albumokból, filmekből, utleírásokból alkosson képet magának más országok természeti szépségeiről.
2. Kirándulásai alkalmával készítsen rajzokat, fényképfelvételeket az egyes tájakról, s azokat albumban gyűjtse össze.
3. Séták, kirándulások során vegye észre az emberkéz formálta természet szépségét is; gyönyörködjék a mezőgazdasági munkával átalakított tájban; figyelje meg, hogyan formálják át egy-egy vidék arculatát a nagy ipari létesítmények, a villamosítás stb.
4. Gazdagítsa tájképeket ábrázoló reprodukció-gyűjteményét.
5. Vegyen részt természetvédelmi munkákban /parkok, erdők gondozása, tűzvédelme, fásítás stb./.

1. Figyelje meg, hogyan alakítja széppé, izlésessé a modern technika lakóhelyének arculatát.
2. Butoriüzetekben, filmekben, fényképeken figyelje meg az izlésesen korszerű szobabelsőket. Tegyen különbséget az izléses /tisztá, egyszerű, modern/ és az izléstelen /elhanyagolt vagy agyondiszított, célszerűtlenül zsúfolt/ lakásberendezés között.

VIII. osztály

1. Albumokból, filmekből, utleírásokból alkosson képet magának a távoli világrészek természeti szépségeiről.
2. Kirándulásokon, országjáró turákon készítsen rajzokat, fényképeket a tájról s az ott dolgozó emberekről, azokat gyűjtse össze albumban.
3. Legyenek kedves helyei a természetben, ismerje jól és keresse fel többször is ezeket.
4. Ébresszen kedvet barátaiban is az általa ismert szép tájak élvezésére, felkeresésére.
5. Gyűjtsön példákat /esetleg képeket/ arra, hogyan olvad össze a természet szépsége és a technika, az emberi alkotó erő esztétikuma.
6. Szakköri dolgozatában hasonlítsa össze, hogyan ábrázolták a tájat különböző korszakokban élő és különböző stílussal alkotó festőművészek.

1. Szakköri, önképzőköri dolgozatban fogalmazza meg, mit tart korszerű értelemben szépnek az ember tárgyi környezetében. /Berendezési tárgyak, lakáskultúra, városrendezés stb./
2. Készítsen tervet arról, hogyan rendezné be lakását.
3. Készítsen udvar- és kertrendezési tervet.
4. Indokolja meg, miért tartja elleneszenvesnek a giccses lakásbelsőket.
5. Tudatosan törekedjék egész környezete széppé formálására.

f/c A magatartás esztétikai tartalmával és formáival kapcsolatos tevékenységi formák

V. osztály

1. Figyelje meg, hogy nem egyszerűen a természeti adottságok teszik szép-pé vagy csunyává az ember külsejét, hanem a tisztaság, a gondozottság és ápoltság.
2. Figyelje meg és fogalmazásában jellemezze a mesehősök igazság- és emberszeretetően rejlő szépséget.
3. Irodalmi olvasmányai alapján tegyen különbséget a nemes és a hitvány emberi tulajdonságok között.

VI. osztály

1. Ügyeljen testtartására és testmozgására.
2. Tudatosan törekedjék arra, hogy járása természetes és harmonikus legyen akkor is, ha fáradt.
3. Vegyen részt az iskola népi tánc-csoportjának munkájában és szereplésében.
4. Fogalmazásában indokolja meg, miért tartja rokonszenvesnek, ill. ellenszenvesnek a János vitéz, a Toldi, az Egri csillagok egyes alakjainak magatartását különböző élet-helyzetekben.
5. Értékelje az önfeláldozó, kitartó munkában, a nép szolgálatára szentelt életben, a gyermekek és öregek gondozásában és segítésében, a szülők tiszteletében rejlő szépséget.

f/d A munka és a munkatermék esztétikai tartalmának és formájának észlelését és tudatosítását előmozdító tevékenységi formák

1. Különböző anyagokból készített rajzolt, festett díszítési munkáival tevékenyen vegyen részt az ünnepek széppé tevésében.
2. Ügyeljen írásbeli munkáinak, a gyakorlati foglalkozásokon megformált munkadarabjainak tisztaságára, rendjére, külső csinosságára.
3. Hasonlítsa össze az elkapkodott és a gondos, alapos munka eredményét; győződjék meg arról, hogy a munkáját összecsapó ember végül is kétszeresen fárad.
4. Gyűjtsön közmondásokat a munkáról és a dologkerülésről.
5. Törekedjék a varrással és kötéssel kapcsolatos kézimunkák szép és izléeses kivitelezésére.
6. Figyelje meg a gyomtalanított kert szépségét.
1. Gyűjtse össze a hétköznapi munkahőstettek irodalmi ábrázolását.
2. Gyárlátogatáson figyelje meg az emberek kollektív munkájában, az összehangolt tevékenységben rejlő szépséget.
3. Tegyen látogatást a mezőgazdasági és az ipari vásárban, s ott szerezzen közvetlen tapasztalatokat a korszerű termelőmunka termékeinek szépségeiről.
4. Egyszerű minták horgolásakor tartsa szem előtt az esztétikai követelményeket.
5. Terítse meg izléesesen az asztalt étkezéshez.
6. Vegyen részt melegnázi és disznóvénnyel ápolásában.

VII. osztály

1. Állandóan javítsa testtartását, testmozgását. Társas összejöveteleken gyönyörködjék az izléses táncban, tanuljon meg maga is táncolni.
2. Irodalmi olvasmányai alapján jellemezze a haladó, forradalmár magatartásában rejlő szépséget, az árulás, a becstelenség, az embertelenség rutságát.
3. Példaképeit ne csak a nősies elhatározásokban kövesse, hanem a nehézségben, a gyengébbek megvédésében, az embertársak megbecsülésében is.

1. Tüzetosan ügyeljen a kezéből kikerülő, általa készített műszaki munkák /eszközök, modellek, egyszerű gépek stb./ külső szépségére.
2. Készítsen egyszerű, használható dísz tárgyakat /képkeret, faragott virágkaró, virágtartó, himzések stb./ otthona, osztálya számára.
3. Vigyázzon a műhely rendjére és tisztaságára.
4. Szabás-varrás közben, a kézi mosás és vasalás során tartsa szem előtt az esztétikai követelményeket.
5. Ügyeljen a konyha rendjére és tisztaságára.
6. A tavaszi ágyások sor- és tőtávolságának kimérésekor tartsa szem előtt a formai követelményeket.

VIII. osztály

1. Mindenkor és mindenütt gondozott külsővel jelenjék meg.
2. Törekedjék szép, harmonikus és könnyed testtartásra és testmozgásra.
3. Társas összejöveteleken tartsa meg a kulturált és udvarias viselkedés szabályait.
4. Izlésesen és kulturáltan táncoljon. Szórakozás, tánc közben is tisztelje a másik nemet, a megfelelő magatartást követeljen a magáról megfelelő társaitól is.
5. Öltözködésben, hajviselésben stb. különböztesse meg az izlésesen divatost az izléstelentől, a feltűnésre vadászótól, a rikitótól
6. Olvasmányaiiban és környezetében figyelje meg, hogy az embert valóban teljes értékűen széppé életének tartalmassága, a közösségi élet távlatai teszik.

1. Üzenlátogatásokon és olvasmányai alapján figyelje meg az egyes munkakörök és életmódok sajátos szépségét.
2. Gyakorlati foglalkozások során szeressen tapasztalatokat arról, hogy a korszerűen berendezett és vezetett háztartás megkönnyíti a dolgozó nő életét.

f/e A népművészet alkotásainak megismerésére, megbecsülésére és felhasználására ösztönző tevékenységi formák

V. osztály

1. Olvasson minél több népmesét, ismerkedjék meg néhány népmese gyűjteménnyel.
2. Figyelje meg a népmesei forrást jelentős irodalmi alkotásokban, pl. a János vitézben.
3. Gazdagítsa népdalismeretét. Tanuljon meg néhányat a baráti és a rokonnépek népdalai közül is.
4. Hasonlítsa össze az ismert népmesék és népdalok szövegét, figyelje meg, hogy bennük a nép vágyai fejeződnek ki a szebb, igazabb élet után.
5. Rádióból, hanglemezről, ifjúsági hangversenyen hallgasson meg népdalfeldolgozásokat kórus előadásában, hangszeres, zenekari kísérettel.
6. Hasonlítsa össze a népköltészeti alkotásoknak és a népdaloknak szerkezeti felépítését, vegye észre a meggyező vonásokat.

VI. osztály

1. Olvasson minél több népballadát és népmondát.
2. Vegyen részt népballadák dramatizált előadásában.
3. Vizsgálja meg a népi szájhagyomány szerepét a Toldi keletkezésében.
4. Vegyen részt kétszólamu népdalfeldolgozások éneklésében.
5. Figyelje meg a népi zenekar összetételét, a népi hangszereket és azok hangzását.
6. Figyelje meg, hogyan élnek tovább népünk ősi dalai Kodály Zoltán Hári Jánosában.
7. Népművészeti kiállításokon figyelje meg a magyar pásztorművészet faragott, karcolt, spanyolozott alkotásait, s gyönyörködjék díszítéseikben.
8. Tegyen látogatást a helyi vagy a fővárosi néprajzi muzeumban.
9. Készítsen illusztrációkat az ismert népmesékhez, népballadákhöz, népmondákhoz.

f/f A szépirodalmi kulturáltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák

1. Bővitse olvasmányainak tematikáját. /A népek szabadságharcát ábrázoló történetek, kalandos földrajzi utelírások, indián regények. / A leánytanuló kérdezze meg irodalomtanárától, milyen lányregényeket olvasson. /
2. Legyen tagja az ifjúsági könyvtárnak.
3. Hasonlítsa össze a János vitéz mondanivalóját és a különböző népmesék eszméi, erkölcsi tanulságát, cselekményét és stílusát.
4. Vezessen jegyzéket, naplót az olvasott művekről.
1. Olvasson klasszikus ifjúsági regényeket. Számoljon be arról, mi ragadta meg figyelmét és képzeletét e regények olvasása közben.
2. A téli és a nyári szünnetre készítsen olvasási tervet, beszélje meg irodalomtanárával.
3. Megfelelő indokolással kisebb társainak, testvéreinek ajánljon könyveket olvasásra.
4. Jegyezze meg az olvasott ifjúsági művek szerzőinek nevét.
5. Írásaival vegyen részt a rajnapló, az osztálykrónika és az osztály-falujság összeállításában.

VII. osztály

1. Figyelje meg a népköltészeti ihletést a kuruckori költészetben, nagy költőink /Csokonai, Petőfi, Arany stb./ életművében.
2. Irodalmi, zenei és képzőművészeti példákon figyelje meg az alkotó és a közösség sajátos kapcsolatát a népművészetben
3. Vegyen részt a regős szakkör munkájában. Érdeklődéssel hallgassa a falu "nótafáit".
4. Népművészeti kiállításon figyelje meg a szőttéseket, varrottasakat, himzéseket, s gyönyörködjék diszítésekben. Figyelje meg a magyar népviselet jellegzetes típusait.
5. Nézze meg a népi ének- és táncegyüttes műsorát.
6. Hasonlítsa össze a valódi népviseletet az álnépies utánzatokkal, az eredeti népi diszítéseket a giccses, izléstelen másolatokkal. Figyelje meg az álnépies, vásári kendők és falvédők izléstelenségét és giccses tartalmatlanságát.

1. Kezdje meg a szélesebb társadalmi háttérrel is felvázoló történelmi regények olvasását.
2. Érdeklődjék a már ismert írók olyan művei iránt, amelyeket még nem olvasott.
3. Szabad idejének egy részét önállóan kiválasztott jó könyvek olvasásával értékesen használja fel.
4. Szép és kifejező versmondással, értelmes, folyamatos felolvasással vegyen részt különböző iskolai kulturális versenyeken.
5. Vegyen részt az iskola, az uttörőcsapat színjátszókörének munkájában.

VIII. osztály

1. Zenei tárgyú olvasmányai alapján figyelje meg a népzenei ihletést nagy zeneszerzők /Mozart, Muszorgszkij, Bartók stb./ életművében.
2. Országjáró turákon, olvasmányai alapján szerezzon áttekintést hazánk népművészeti tájegységeiről, s figyelje meg az egyes tájak népművészetének sajátos stílusát, műfajait.
3. Hasonlítsa össze a modern iparművészet és a népművészet különböző alkotásait, s ennek alapján figyelje meg, hogyan élnek tovább a népi témák és motívumok a modern művészetben.
4. Rendszeresen látogassa a néprajzi muzeumot és a népművészeti kiállításokat.
5. Hasonlítsa össze az ősi népdalt a cigányos "magyar nótával"; tegyen különbséget a bennük megnyilvánuló érzés mélysége és igazsága között.

1. Olvasson mai életünket ábrázoló ifjúsági regényeket és elbeszéléseket. Mutasson érdeklődést az életrajzregények, a szocialista építést, a jelenkort ábrázoló történetek és kisregények iránt is.
2. Naplójába jegyezze fel, milyen érzelmeket váltottak ki belőle az olvasott művek, s olvasmányai hatására milyen elhatározások születtek benne.
3. Vezessen naplót. Jegyezze fel benne iskolai és otthoni életének eszményeit, azokat a gondolatokat és érzéseket, amelyek foglalkoztatják.

V. osztály

5. Mesélje el, milyen szép és nemes emberi tulajdonságokat ismert fel János vitéz jellemében
6. Mondja el érdeklődéskeltően rövidebb mese, történet cselekményét.
7. Figyelje meg és utánozza a tanár értelmes, kifejező olvasását.
8. Irja meg különböző élményeit /nyári vakáció, kirándulás, ünnepély stb./ szüleinek, pajtásainak.
9. Rendszeresen olvassa a Tábortüzet, az suttórújságokat.
10. Gondolkozzék azon, hogyan válhatna méltóvá a példaképül választott irodalmi hőshöz.

VI. osztály

6. Kezden hozzá saját kis könyvtárának megalapozásához.
7. Gyűjtse össze a szüleitől kapott könyveket, vigyázzon rájuk.
8. Vegyen részt iskolai szavalóversenyen.
9. Könyvvásárlás előtt kérjen tanácsot irodalomtanárától.
10. Vegyen részt ifjúsági színművek előadásában.
11. Szüleihez, pajtásaihoz írt leveleiben törekedjék gondolatainak hű és pontos kifejezésére.

f/g A képzőművészeti kultúráltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák

1. Nézegesse ókori képzőművészeti alkotások reprodukcióit.
2. A tanultakkal párhuzamosan bővitse reprodukció-gyűjteményét.
3. Felnőttek vezetésével tegyen látogatást kiállításokon és muzeumokban.
4. Készítsen rajzolt és festett illusztrációkat különböző olvasmányaihoz, elsősorban a János vitéz egyes jeleneteihez.
5. Tegyen kísérletet bonyolultabb munkajelenetek valsághű, színes ábrázolására /pl. gyümölcshű, piaci jelenet stb./
6. Készítsen különböző alkalmakra plakátokat tárgyi formákkal és felirattal.

1. Nézegesse középkori alkotások reprodukcióit.
2. Hasonlítsa össze az ókori és a középkori művészet néhány alkotását; figyelje meg a tematika és az ábrázolásmód különbségét.
3. Önállóan is látogassa a kiállításokat, muzeumokat, s ott a helynek megfelelően viselkedjék.
4. Rajzaiban, festményeiben törekedjen a tárgyak távlati elváltozásainak kifejezésére, a színbeli összefüggések érzékeltetésére.
5. Készítsen rajzokat, festményeket, az emberi munkának és az ifjúság közösségi életének bonyolultabb jeleneiről.
6. Vegyen részt a rajzsakkör munkájában.

VII. osztály

6. Vegyen részt az irodalmi szakkör munkájában.
7. Ötleteivel, elgondolásaival járuljon hozzá az ünnepélyek műsorának összeállításához.
8. Leveleiben törekedjék stiláris igényességre.
9. Figyelje meg az olvasott könyvek stílusát. A szemléletes, szép kifejezéseket próbálja meg felhasználni írásbeli munkáiban, beszédekben.

VIII. osztály

4. Figyelje meg az olvasott mű szerkezetét, formai megoldásait, s azt, hogy ezek a tartalom kifejezését szolgálják.
5. Ismerkedjék meg a könyvtári katalógus kezelésével.
6. A rádióból hallgasson meg olyan irodalmi műsorokat /verseket, hangjátékokat stb./, amelyekre irodalomtanára felhívta a figyelmét.
7. Vegyen részt a diáklevelezési mozgalomban.

1. Nézegesse és figyelmesen tanulmányozza az ujkori képzőművészeti alkotások reprodukcióit.
2. Figyelje meg a megismert műalkotások legfőbb ábrázolási elveit, /tér, forma, szín, szerkezet, elhelyezés/, s azokat próbálja meg tudatosan alkalmazni saját rajzaiban, festményeiben is.
3. Összegyűjtött reprodukcióit, műemlékeket ábrázoló képeit albumban rendezze el, s jegyezze fel a művekre vonatkozó legfőbb adatokat.
4. Forgasson, nézegessen képzőművészeti alkotások illusztrációt tartalmazó albumokat, képzőművészeti ismeretterjesztő könyveket.
5. Felkészülés után nézzen meg képzőművészeti ismeretterjesztő filmeket.
6. Rajzaival, festményeivel vegyen részt iskolai és egyéb ifjúsági pályázatokon; képzőművészeti kiállításokon.
7. Készítsen különböző alkalmakra ötletes és szépen kivitelezett plakátokat tárgyi formákkal, díszítőelemekkel és felirattal.

1. Nézegesse és figyelmesen tanulmányozza a XX. század külföldi és hazai képzőművészeti alkotásainak reprodukcióit.
2. Ismerkedjék meg néhány szocialista realista alkotással. Szakköri dolgozatában vállalkozzék részletesebb elemzésükre.
3. Tanári vezetés mellett vegyen részt fotokiállításokon, s figyelje meg a képszerű kifejezés eszközeit a művészi fényképezésben.
4. Önállóan is látogassa a képtárakat, kiállításokat és muzeumokat.
5. Hasonlítsa össze a giccses festményt az értékessel, s figyelje meg a felhasznált művészi eszközök minőségi különbségét.
6. Figyelje meg a képszerű művészi eszközök szerepét a műalkotások tartalmának kifejezésre juttatásában.
7. Vegyen részt az ismert képzőművészeti társasjátékban.
8. Vegyen részt izléses iskolai faliújság elkészítésében.

f/h A zenei kulturáltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák

V. osztály

1. Vegyen részt minden alkalommal jó kedvvel a közös éneklésben. Önként és ne csak felszólításra keresse és élje át a közös éneklés örömét.
2. Társai között legyen kezdeményező az éneklésben: kiránduláson, táborban, szabad időben stb.
3. Vállalkozzék ismert énekek elkezdésére, kisebb csoportok énekének vezetésére.
4. Hangjával bánjon megfelelően éneklés közben: ne erőltesse a számára túl magas, túl mély, túl erős hangokat.
5. Akkor is kapcsolódjék be a közös énekbe, ha nincs jó zenei hallása. Ne intse le, ne csufolja ki gyengébb zenei hallással rendelkező és gyakorlatlan társait éneklés közben.
6. Hallgassa meg a rádió, a televízió zenei tárgyú ismeretterjesztő előadás-sorozatait, zenés ifjúsági adásait.
7. Vegyen részt adottságaihoz mérten az iskolai énekkar munkájában és szereplésében.
8. Ha lehetőség nyílik rá, vegyen részt társas zenélésben.

VI. osztály

1. Ne csak a frissen tanult énekeket énekelje; tartsa emlékezetében a régebben elsajátított értékes dalokat is.
2. Érezze meg a közös ének közösséget összekovácsoló erejét. Tanítson meg másokat is általa pontosan ismert egyszerű dalokra. Képességeinek megfelelően kifejezően mutasson be éneket kisebb társainak.
3. Figyelemmel hallgassa végig az iskolai ünnepélyeken elhangzó énekkari és hangszeres műsorszámokat. Figyelje meg szövegüket, hangulatukat, és próbálja összefüggésbe hozni az ünnep tartalmával.
4. A pedagógus irányításával a többször meghallgatott műben figyelje meg, milyen zenei eszközök alkalmazásával ért el hangulatváltozást a zeneszerző.
5. Figyelje meg néhány legkönnyebben felismerhető és megkülönböztethető hangszer hangját a rádióban és hangversenyen.
6. Vegyen részt gyermekek számára rendezett hangversenyeken.

f/i A film, a színház, a rádió, a TV művészetével kapcsolatos kulturáltság kialakulását elősegítő tevékenységi formák

1. Kérje ki a felnőttek - tanárai, szülei - véleményét, mielőtt filmelőadásra megy.
2. Tanárainak, szüleinek számoljon be a megtekintett filmekről. Mondja el, milyen új ismeretekre tett szert, milyen elhatározások születtek benne a fil nyomán.
3. Figyelje és rendszeresen hallgassa a rádió és a televízió ifjúsági adásait.
1. Vállaljon rádiófelelős megbízatást: jegyezze fel a heti műsorokból azokat a számokat, amelyeket tanulmányi és szórakozási szempontból érdemes meghallgatni, s hívja fel rájuk osztálytársai figyelmét.
2. Vegyen részt az ifjúsági szindarabok előadásában.
3. Csak abban az esetben kapcsolja be a rádiót, ha összpontosítani tudja figyelmét a műsor hallgatására.

VII. osztály

1. A mutálás ideje alatt bánjon hangjával megfelelő kimélettel. Ovakodják a kiabáló énekléstől.
2. Próbálja felismerni az előzőleg bemutatott témákat a meghallgatott zeneművekben. Ismerje fel a többször bemutatott rövid hangszeres műben ismétlődő, visszatérő részeket.
3. Figyelemmel hallgasson végig rövid programzenét, amelyről előzőleg részletes ismertetést kapott.
4. Rövid karakterdarab ismételt meghallgatása után, saját képzelete alapján alkotott néhány mondatos történetben mondja el: milyen tartalom kifejezésére alkalmas szerte a hallott zene.
5. Ha a zenetanulásban megfelelő fokot ért el, örömmel vállaljon szereplést iskolai és egyéb ünnepélyeken, az évenként szokásos kulturális seregszemplén.
6. Olvasson zenei témájú ifjúsági szépirodalmi műveket.
7. Nézzen meg életkorának megfelelő opera- vagy balettfilmet, művészek életéről készített zenés filmet.
8. Vegyen részt a zenei szakkör munkájában.

1. Vegyen részt életrajzfilmek előadásán. Figyelje meg: milyen mozzanatokot ábrázol a film az élet-történetből.
2. Hallgasson meg ismert regények, elbeszélések alapján készített rádió- és televízió-játékot. Próbálja megállapítani, miben különbözik egymástól ugyanannak a témának irodalmi és rádiószerű előadása.

VIII. osztály

1. Különös gonddal ügyeljen az iskolán kívüli, felnőtt felügyelet nélküli énekléskor énekének szépségére, izléses voltára.
  2. Lássza meg a táncdalok helyét és szerepét a művelt ember zenei kultúrájában. Legyen egyszerű véleménye az általa ismert táncdalok zenéjéről, szövegéről.
  3. Egy-egy rövid meghallgatott hangszeres mű hangulatának megállapítása után próbáljon egyszerűen megfogalmazott válaszban utalni a zenei kifejezőeszközökre is.
  4. Lehetőség szerint nézzen meg egy-két életkorának megfelelő operát, daljátékot, balettet, megfelelő előkészület után az operában, televízióban stb.
  5. Jegyezze meg az iskolában elemzett jelentősebb művek, valamint a rádióban, televízióban a figyelmét megragadó értékesebb zenedarabok szerzőinek, előadóinak nevét.
1. Vegyen részt ismert regények átdolgozását nyújtó filmek előadásán. Hasonlítsa össze a regény és a film cselekményét.
  2. Vegyen részt filmelőadások, rádió- és televízió-játékok közös megvitatásában.
  3. Önképzőkori dolgozatban fejtsa ki véleményét a látott, hallott filmről, rádió- és televízió-játékról, színházi előadásról.

f/j Az esztétikum világnézeti tartalmának tudatosságát elősegítő tevékenységi formák

1. Figyelje meg: a mesék un. csodás elemeiben legtöbbször a dolgozó emberek igazság és jobb élet utáni vágya ölt testet.

1. Szüntelenül törekedjék egész környezetére széppé formálására.

VII. osztály

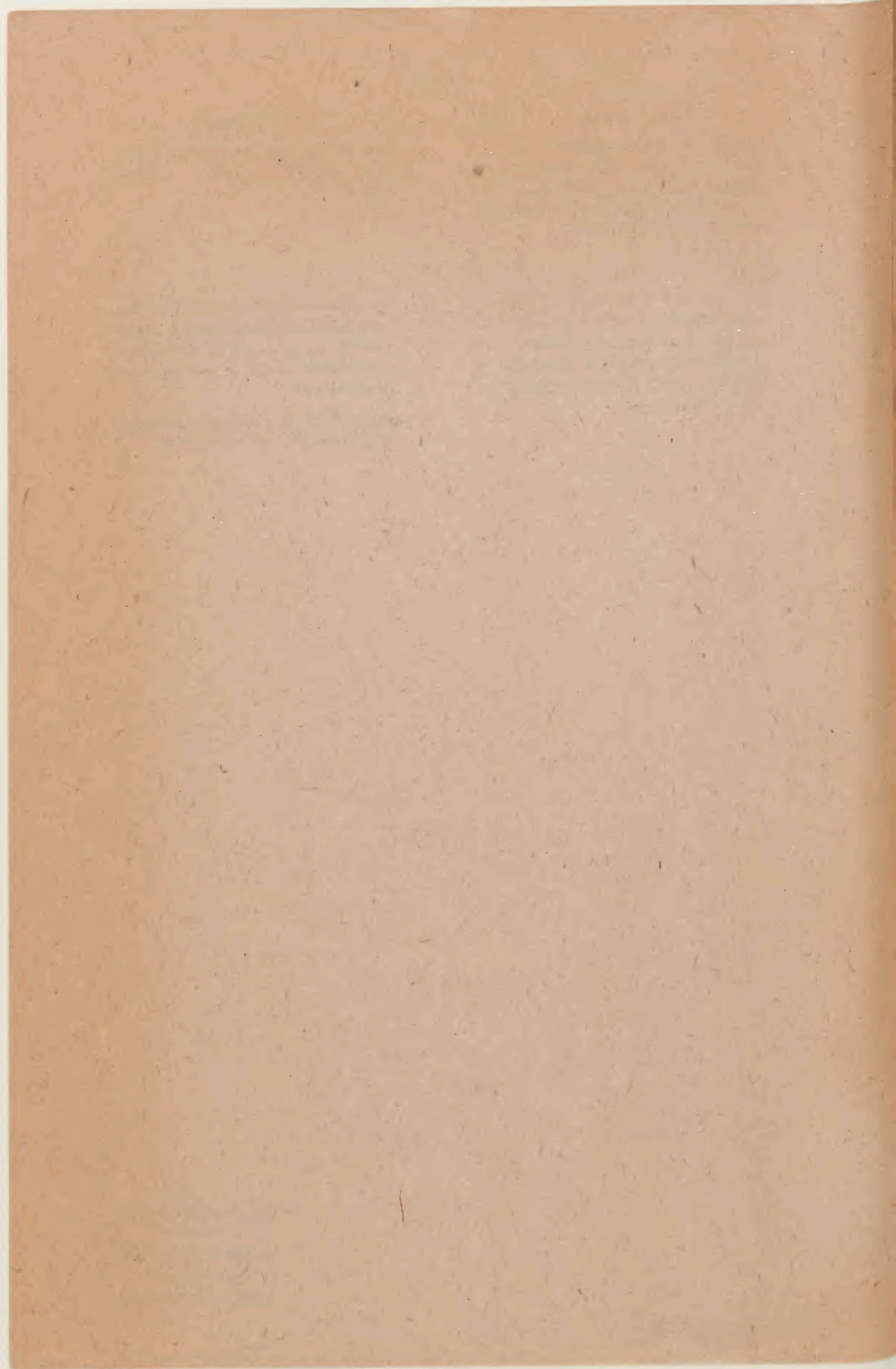
3. Vegyen részt kicsinyeknek rendezett bábelőadás előkészítésében. Vállalja bábfigurák, jelmezek, diszletek tervezését, elkészítését, bábszerepek eljátszását.

1. Keressen irodalmi példákat annak bizonyítására, hogy a művészet hogyan hat az emberre, hogyan alakítja ennek érzés- és gondolatvilágát, hogyan formálja magatartását.

VIII. osztály

4. Vegyen részt az iskolarádió műsorának összeállításában és előadásában.

1. Hasonlítsa össze különböző művészeti ágak alkotásait abból a szempontból: mi az anyaguk, s milyen eszközökkel jelenítik meg az eszmei mondanivalót.
2. Önképzőkori dolgozatában határozza meg: melyek a művészet feladatai.

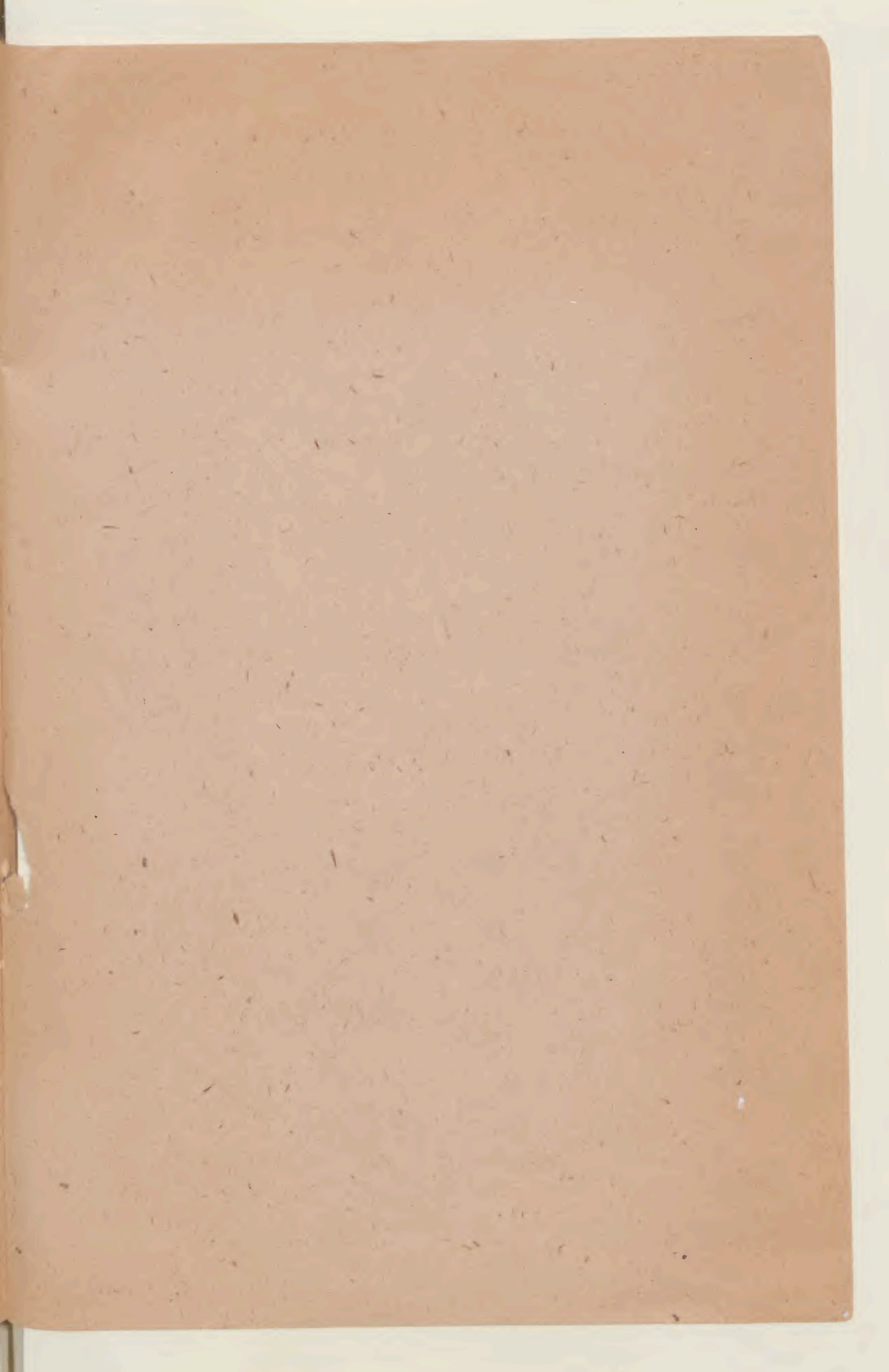
TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Első fejezet	
A NEVELÉS TERVEZÉSÉNEK JELENTŐSÉGE A SZOCIALISTA ISKOLÁBAN	3
I. A nevelési terv indokolása	5
II. A nevelési terv kidolgozásának előzményei és módszerei	8
III. A nevelési terv felépítése	12
Második fejezet	
A SZOCIALISTA TÁRSADALOM EMBERESZMÉNYE	15
Harmadik fejezet	
A NEVELŐMUNKA TERVE	21
I. Az általános iskolák I-IV. osztályaiban	23
1. Az I-IV. osztályos tanulók fejlődésének sajátosságai. A kialakítandó személyiségjegyek	23
a/ A korcsoport általános jellemzése	23
a/a Testi fejlettségi szint	23
a/b Világnézeti erkölcsi fejlettségi szint	25
a/c Esztétikai fejlettségi szint	30
b/ A kialakítandó legfontosabb személyiségjegyek az általános iskola I-IV. osztályában	34
b/a Kialakítandó személyiségjegyek a testi nevelés folyamán	34
b/b Kialakítandó személyiségjegyek a világnézeti és politikai nevelés folyamán	36
b/c Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista hazafiság és proletár internacionalizmus nevelése folyamán	37
b/d Kialakítandó személyiségjegyek a munkához való helyes viszony nevelése folyamán	39

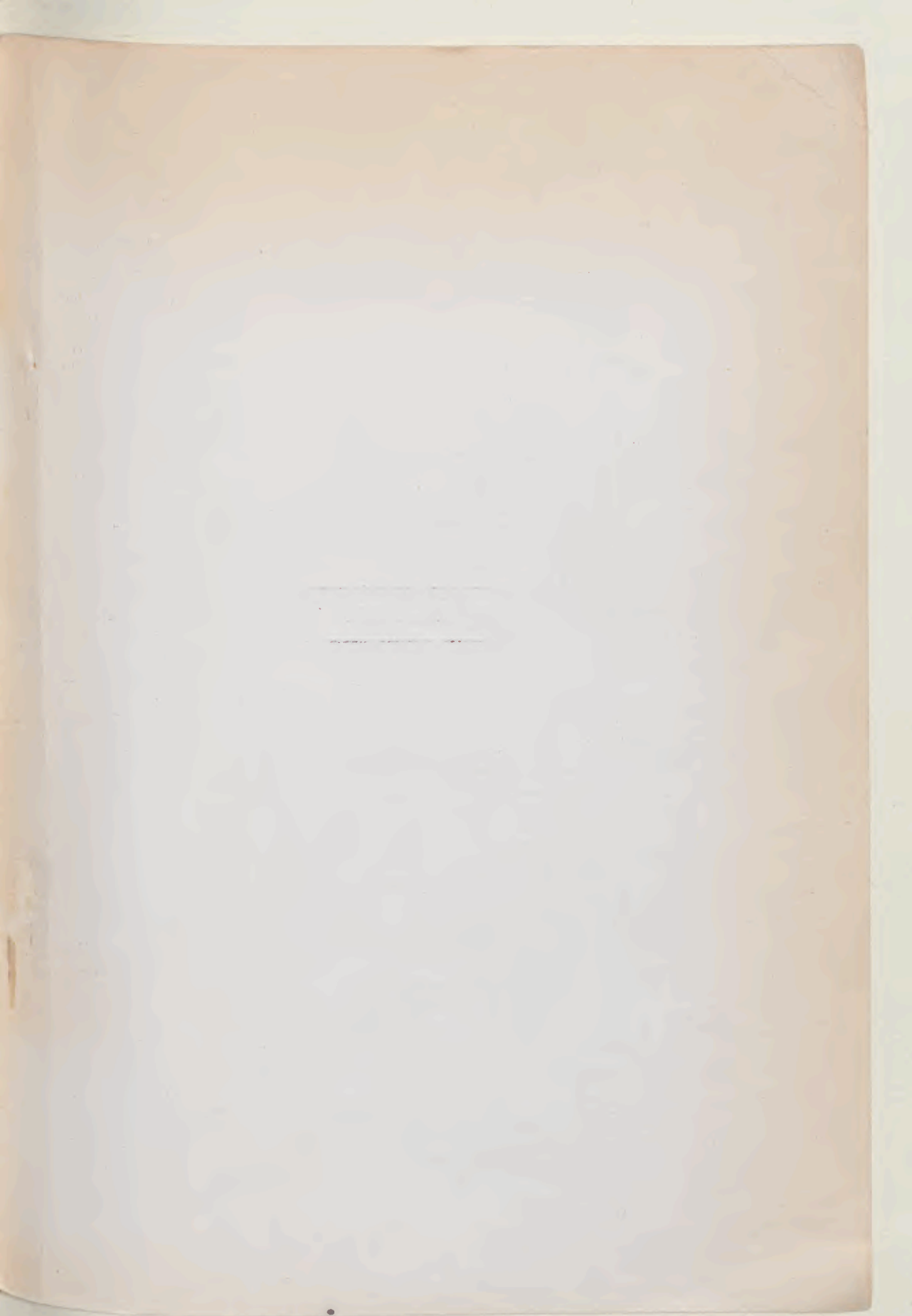
	Oldal
b/e Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista humanizmus és a közösséghez való helyes viszonyra nevelés folyamán	40
b/f Kialakítandó személyiségjegyek az esztétikai nevelés folyamán	41
2. Ajánlott tevékenységi formák az I-IV. osztályos tanulók számára osztályonként	43
a/ A testi fejlődést szolgáló tevékenységi formák	44
b/ A világnézeti és a politikai fejlődés kialakítását szolgáló tevékenységi formák	54
c/ A szocialista hazafiság és proletár internacionalizmus kialakítását szolgáló tevékenységi formák	60
d/ A tanuláshoz, a munkához és a szocialista tulajdonhoz való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák	70
e/ A szocialista humanizmus és a közösséghez való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák	78
f/ Az esztétikai fejlődést szolgáló tevékenységi formák	86
II. Az általános iskolák V-VIII. osztályaiban	161
1. Az V-VIII. osztályos tanulók fejlődésének sajátosságai. A kialakítandó személyiségjegyek	103
a/ A korcsoport általános jellemzése	103
a/a Testi fejlettségi szint	105
a/b Világnézeti erkölcsi fejlettségi szint	122
a/c Esztétikai fejlettségi szint	128
b/ A kialakítandó legfontosabb személyiségjegyek	128
b/a Kialakítandó személyiségjegyek a testi nevelés folyamán	128
b/b Kialakítandó személyiségjegyek a világnézeti és politikai nevelés folyamán	129
b/c Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus nevelése folyamán	131
b/d Kialakítandó személyiségjegyek a munkához való helyes viszony nevelése folyamán	134
b/e Kialakítandó személyiségjegyek a szocialista humanizmusra és a közösséghez való helyes viszony nevelése folyamán	136
b/f Kialakítandó személyiségjegyek az esztétikai nevelés folyamán	138

	Oldal
2. Ajánlott tevékenységi formák az V-VIII. osztályos tanulók számára osztályonként	141
a/ A testi fejlődést szolgáló tevékenységi formák	142
b/ A világnézeti és a politikai fejlődés kialakítását szolgáló tevékenységi formák	146
c/ A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus kialakítását szolgáló tevékenységi formák	154
d/ A tanuláshoz, a munkához és a szocialista tulajdonhoz való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák	164
e/ A szocialista közösséghez való helyes viszony kialakítását szolgáló tevékenységi formák	174
f/ Az esztétikai fejlődést szolgáló tevékenységi formák	178

R. sz.: 9254